

Suomen perustulokokeilun arviointi

Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:15

Suomen perustulokokeilun arviointi

Olli Kangas, Signe Jauhiainen, Miska Simanainen ja Minna Ylikännö (toim.)

Sosiaali- ja terveysministeriö

ISBN PDF: 978-952-00-9890-2

Kannen kuvat: Tuula Holopainen, Irmeli Huhtala, Kuvatoimisto Rodeo, Shutterstock

Helsinki 2020

Kuvailulehti

Julkaisija	Sosiaali- ja terveysministeriö	6.5.2020	
Tekijät	Olli Kangas, Signe Jauhiainen, Miska Simanainen ja Minna Ylikännö (toim.)		
Julkaisun nimi	Suomen perustulokokeilun arviointi		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:15		
Diaari/hankenumero		Teema	
ISBN PDF	978-952-00-9890-2	ISSN PDF	2242-0037
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-9890-2		
Sivumäärä	190	Kieli	suomi
Asiasanat	perustulo, perustulokokeilu, sosiaaliturva, työllisyys, hyvinvointi, terveys		
Tiivistelmä	<p>Suomen perustulokokeilu toteutettiin vuosina 2017–2018. Kokeilun ensisijaisena tavoitteena oli tuottaa tietoa perustulon vaikutuksista kohdeväestön työllisyyteen, tuloihin ja sosiaaliturvan käyttöön. Lisäksi arvioitiin perustulon saajien hyvinvointia. Perustulokokeilun koeryhmään valittiin satunnaisotannalla 2 000 henkilöä työmarkkinatukea tai peruspäivärahaa Kelasta marraskuussa 2016 saaneista 25–58-vuotiaista. Muut samana ajankohtana työttömyysturvaa saaneet muodostivat kokeilun verrokkiryhmän. Perustulo oli vastikkeeton etuus, jota ei tarvinnut hakea ja jonka saamiselle ei ollut erityisiä ehtoja. Perustuloa maksettiin koeryhmälle kahden vuoden ajan vastikkeettomasti, eivätkä työ- tai yrittäjätulot vähentäneet etuutta. Raportti sisältää kokeilun arviointitutkimuksen eri osahankkeiden tulokset. Koehenkilöiden työllisyys kasvoi rekisteriaineistojen analyysin mukaan vuoden kestoisen arviointijakson aikana keskimäärin 6 päivää enemmän kuin vertailuryhmällä. Kyselyaineistoon pohjautuvassa analyysissä tarkasteltiin perustulon saajien ja verrokkien terveyttä, psyykkistä ja taloudellista hyvinvointia, luottamusta ja byrokraatiakokemuksia. Eri mittareilla tarkasteltuna perustulon saajien hyvinvointi oli verrokkeja parempaa. Laadullinen haastattelututkimus osoittaa yhtäältä perustulon hyvin erilaiset merkitykset omille työllistymismahdollisuuksille ja toisaalta suuret erot perustulon saajien lähtökohdissa ja elämäntilanteissa. Paremmat mahdollisuudet yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja lisääntynyt autonomia tuotiin esiin riippumatta muutoksista omassa työllisyydessä. Media-analyysissä havaittiin, että perustulokokeilua käsiteltiin kotimaisessa ja kansainvälisessä mediassa ennen kaikkea talouden ja työllisyyden näkökulmasta. Perustulon kannatusta mitanneessa väestökyselyssä 46 prosenttia vastaajista oli samaa mieltä tai osittain samaa mieltä, että perustulo tulisi ottaa käyttöön Suomessa. Perustulokokeilun arvioinnista on vastannut Kela, joka on toteuttanut sen yhdessä VATT:n, Turun yliopiston, Helsingin yliopiston, Palkansaajien tutkimuslaitoksen, Suomen Mielenveysseuran ja ajatushautomo Tänkin kanssa.</p>		
Kustantaja	Sosiaali- ja terveysministeriö		
Julkaisun myynti/jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Social- och hälsovårdsministeriet	6.5.2020	
Författare	Olli Kangas, Signe Jauhiainen, Miska Simanainen ja Minna Ylikännö (red)		
Publikationens titel	Evaluering av basinkomstexperiment		
Publikationsseriens namn och nummer	Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2020:15		
Diarie- /projektnummer		Tema	
ISBN PDF	978-952-00-9890-2	ISSN PDF	2242-0037
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-9890-2		
Sidantal	190	Språk	finska
Nyckelord	basinkomst, basinkomstexperiment, socialförsäkring, sysselsättning, välbefinnande, hälsa		
Referat	<p>Det finländska basinkomstexperimentet genomfördes 2017–2018. Det lagstadgade experimentets primära syfte var att erhålla information om effekterna av en basinkomst på sysselsättning, inkomster och användningen av sociala förmåner i målpopulationen. Dessutom skulle olika välfärdsaspekter utvärderas. Experimentgruppen på 2000 personer bildades genom ett slumpmässigt urval av 25-58 åriga arbetslösa som erhöll arbetslöshetsersättning från Folkpensionsanstalten (FPA) i november 2016. Övriga med arbetslöshetsersättning vid samma tidpunkt bildade en kontrollgrupp. Basinkomsten var en villkorlös förmån som betalades ut automatiskt till experimentgruppen i två år, och inkomster från lönearbete eller företagande påverkade inte basinkomstens storlek. Rapporten presenterar resultat från de olika delprojekt som evaluerade experimentet. Analyser baserade på registerdata visar att sysselsättningen i experimentgruppen ökade med 6 dagar jämfört med kontrollgruppen. Studier baserade på surveydata fokuserade på hälsa, mentalt och ekonomiskt välbefinnande, tillit samt på erfarenheter av byråkrati. Analyserna visar på ett högre välbefinnande bland mottagarna av basinkomst jämfört med kontrollgruppen. En kvalitativ intervjustudie visar på mycket varierande betydelse av basinkomsten för den egna sysselsättningen, och på stora olikheter i utgångspunkter och livssituationer. Samtidigt berättade många om större möjligheter till deltagande och ökad autonomi oberoende av förändringar i sysselsättning. En media-analys visar att basinkomstexperimentet diskuterades både i inhemska och internationella medier, främst ur ett ekonomiskt och ett sysselsättningsperspektiv. En delstudie om allmänhetens understöd för en basinkomst visar att 46 procent av finländarna understöder ett införande av en basinkomst i landet. Basinkomstexperimentet utvärderades av FPA tillsammans med Statens ekonomiska forskningscentral, Åbo universitet, Helsingfors universitet, Löntagarnas forskningsinstitut, Centralförbundet för mental hälsa r.f. samt Tankesmedjan Tänk.</p>		
Förläggare	Social- och hälsovårdsministeriet		
Beställningar/ distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi		

Description sheet

Published by	The Ministry of Social Affairs and Health	6 May 2020	
Authors	Olli Kangas, Signe Jauhiainen, Miska Simanainen ja Minna Ylikännö (ed.)		
Title of publication	Evaluation of the Finnish Basic Income Experiment		
Series and publication number	Reports and Memorandums of the Ministry of Social Affairs and Health 2020:15		
Register number		Subject	
ISBN PDF	978-952-00-9890-2	ISSN PDF	2242-0037
Website address URN	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-9890-2		
Pages	190	Language	Finnish
Keywords	basic income, basic income experiment, social security, employment, well-being, health		
<p>Abstract The Finnish Basic Income Experiment was carried out in 2017–2018. The primary objective of the experiment was to provide information on the effects of a basic income on the target population's employment, income and use of social benefits. An additional objective was to provide information on the well-being of the recipients of the basic income. 2,000 people who were aged 25–58 and receiving unemployment benefits from Kela in November 2016 were randomly selected to form the treatment group of the basic income experiment. Everyone else who was receiving unemployment benefits at the time formed the control group. The basic income was an unconditional benefit which did not have to be claimed, and for which there were no special conditions. The basic income was paid to the treatment group unconditionally for two years, and was not affected by any income from employment or entrepreneurship. This report includes the results from the sub-studies of the evaluation of the experiment. According to an analysis of the register data, during the one-year assessment period employment in the treatment group on average increased by 6 days more than in the control group. Sub-studies based on survey data analyzed the health, mental well-being, economic situation, trust and experiences with the bureaucracy of the treatment and control groups. With regard to a number of indicators, the well-being of the basic income recipients was better than that of the control group. Qualitative interview research shows, on the one hand, the very different meanings of basic income for one's own employment opportunities and, on the other hand, large differences in the starting points and life situations of basic income recipients. Better opportunities for social participation and increased autonomy were highlighted regardless of changes in one's own employment. A media analysis found that the basic income experiment was covered in the domestic and international media, above all from an economic and employment perspective. In a population survey measuring support for a basic income, 46 % of respondents agreed or partially agreed with the statement that a basic income should be implemented in Finland. The evaluation of the basic income experiment was carried out by Kela, together with the VATT Institute for Economic Research, the University of Turku, the University of Helsinki, the Labour Institute for Economic Research, the Finnish Central Association for Mental Health and the think tank Tänk.</p>			
Publisher	The Ministry of Social Affairs and Health		
Publication sales/ Distributed by	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi		

Sisältö

1	Johdanto Olli Kangas, Signe Jauhiainen, Miska Simanainen ja Minna Ylikännö	9
2	Kokeilut muissa maissa Markus Kanerva ja Marika Poutiainen	17
2.1	Johdanto	17
2.2	Ensimmäinen aalto – Pohjois-Amerikka 1960–1990	18
2.3	Toinen aalto – Globaali herääminen 2000-luvulla	21
2.4	Perustulokokeilu aikansa peili	26
3	Perustulokokeilun työllisyysvaikutukset Kari Hämäläinen, Ohto Kanninen, Miska Simanainen ja Jouko Verho	32
3.1	Johdanto	32
3.2	Kuvaileva analyysi	34
3.2.1	Työllisyyden kehitys	34
3.2.2	Työttömyysetuuksien käyttö	35
3.2.3	Perustulon maksatukset	37
3.3	Työllisyysvaikutukset	38
3.3.1	Päävaste	39
3.3.2	Herkkyystarkastelu	40
3.3.3	Vaikutus alaryhmissä	41
3.3.4	Aktiivimalli ja perustulokokeilu	43
3.4	Päätelmät	46
4	Koettu terveys, psyykkinen hyvinvointi ja kognitiivinen toimintakyky Annamari Tuulio-Henriksson ja Miska Simanainen	50
4.1	Johdanto	50
4.2	Terveysten, hyvinvoinnin ja toimintakyvyn mittarit kyselyaineistossa	51
4.3	Tulokset	53
4.4	Pohdinta ja päätelmät	59

5	Taloudellinen hyvinvointi ja perustulo Maarit Lassander ja Signe Jauhiainen	64
5.1	Johdanto	64
5.2	Mitä on taloudellinen hyvinvointi – objektiivinen tulotaso vai subjektiivinen kokemus.....	66
5.3	Koettu toimeentulo	67
5.4	Taloudellisen hyvinvoinnin mittaaminen perustulotutkimuksessa	67
5.5	Yhteenveto	71
6	Kokemukset byrokratiasta Miska Simanainen	77
6.1	Johdanto	77
6.2	Aineisto, mittarit ja menetelmät	79
6.3	Perustulon saamisen yhteys kohdeväestön byrokratiakokemuksiin.....	79
6.4	Päätelmät	83
7	Perustulo ja luottamus Olli Kangas, Mikko Niemelä ja Minna Ylikännö	88
7.1	Johdanto	88
7.2	Mitä on luottamus ja miksi on tärkeää, että voimme luottaa instituutioihin?.....	90
7.3	Luottamus on korkeampaa perustuloa saaneilla vastaajilla	92
7.4	Mikä yhteys perustulolla voisi olla luottamukseen?.....	94
7.5	Varmuus omasta itsestä ja tulevaisuudesta on vahvempaa perustulon saajilla	97
7.6	Yhteenveto	100
8	Elämää perustulolla - Perustulokokeilun työllisyys-, osallisuus- ja autonomiavaikutukset kokeiluun osallistuneiden haastattelukertomuksissa Helena Blomberg, Christian Kroll ja Laura Tarkiainen	107
8.1	Johdanto	108
8.2	Perustulo ja laadullisen tutkimuksen lähestymistapa	109
8.3	Perustulo ja teoria työn, valmistamisen ja toiminnan modaliteeteista	110
8.4	Aineisto	112
8.5	Analyysi.....	114
8.6	Johtopäätöksiä	128
9	Perustulokokeilu mediassa Katja Mäkkylä.....	136
9.1	Johdanto	136

9.2	Tutkimuskysymykset, aineisto ja kehysanalyysi menetelmänä	137
9.3	Perustulokokeilu voidaan kehystää monella tapaa	139
9.4	Kokeilun mediajulkisuuden erityispiirteitä: puoluelehdet ja valtionhallinnon viestintä	145
9.5	Henkilötarinat ja perustulojulkiskikset	145
9.6	Pohdinta ja päätelmät.....	148
10	Toimeentulon epävarmuus ja perustulon kannatus väestössä	
	Miska Simanainen ja Olli Kangas	152
10.1	Johdanto	152
10.2	Puolueiden sosiaaliturvamallit ja perustulo	154
10.3	Väestön suhtautuminen perustuloon aiemmissa tutkimuksissa	155
10.4	Perustulon kannatus kokeilun jälkeen	157
10.5	Toimeentulovaikkeudet ja työsuhteiden epävarmuus perustulon kannatuksen selittäjinä	158
10.6	Puolueiden kannattajien epävarmuuskokemukset ja suhtautuminen perustuloon	160
10.7	Lopuksi.....	162
11	Yhteenveto ja johtopäätökset Olli Kangas	169
	Liite 1: Kyselytutkimuksen otanta, vastauskato ja painottaminen	
	Miska Simanainen ja Signe Jauhiainen	183
	Liite 2: Overview	187

1 Johdanto

Olli Kangas, Signe Jauhainen, Miska Simanainen ja Minna Ylikännö

Tässä tutkimusraportissa julkaistaan Suomen perustulokokeilun (2017–2018) tulokset. Ajankohta ei voisi olla otollisempi. Sosiaaliturvajärjestelmämme uudistamiseksi asetettu komitea jaostoineen on aloittamassa usean vuoden parlamentaarista työtään. Sen tavoitteena on uudistaa sosiaaliturvaa niin, että se olisi nykyistä oikeudenmukaisempi ja kannustavampi ja että se pystyisi paremmin turvaamaan ihmisten hyvinvoinnin.

Suomalaista sosiaaliturvajärjestelmää pidetään monimutkaisena ja vaikeasti ymmärrettävänä. Liian moni avun tarpeessa oleva joutuu erilaisiin kannustin- ja informaatioloukkuihin. Niin ikään etuusjärjestelmien yhteensovitus ei toimi saumattomasti, ja etuusprosesseihin tulee viiveitä, katkoksia ja väliinputoamisia.

Sosiaaliturvajärjestelmää on kehitetty jatkuvasti isommin ja pienemmin askelin vastaamaan kulloisiinkin sosiaaliin riskeihin. Uudistuksia on tehty neuvottelemalla, sopimalla ja myös kokeilemalla rohkeasti uusia tapoja edistää hyvinvointia. Juha Sipilän hallituksen (2015–2019) tavoitteena oli työhön kannustavampi, vähemmän byrokraattinen ja ennen kaikkea yksinkertaisempi järjestelmä, joka vähentäisi tulo-, kannustin- ja byrokraloukkuja. Hallitusohjelman (Valtioneuvosto, 2015) yhdeksi strategiseksi tavoitteeksi kirjattiin palveluiden asiakaslähtöisyys. Tavoitteen saavuttamiseksi hallitus toteutti maailman mittaluokassa ainutlaatuisen perustulokokeilun vuosina 2017–2018. Lähtökohtana perustulokokeilulle toimi professori Olli Kankaan johtaman tutkijaryhmän esiselvitys.

Suomen perustulokokeilu toteutettiin vuosina 2017–2018. Perustulokokeilun koeryhmään valittiin satunnaisotannalla 2 000 henkilöä työmarkkinatukea tai peruspäivärahaa Kelasta marraskuussa 2016 saaneista 25–58-vuotiaista. Muut samana ajankohdalla työttömyysturvaa saaneet muodostivat kokeilun verrokkiryhmän. Kela lähetti tiedotteen perustulosta jokaiselle koeryhmään kuuluvalla, eikä kokeiluun osallistumisesta voinut kieltäytyä. Perustuloa maksettiin koeryhmään kuuluville 560 euroa kuuksaudessa, mikä vastasi peruspäivärahan tai työmarkkinatuen nettomäärää.

Perustulo oli lähtökohtaisesti vastikkeeton etuus, jota ei tarvinnut hakea ja jonka saamiselle ei ollut erityisiä ehtoja. Esimerkiksi työttömän henkilön ei tarvinnut ilmoittautua työnhakijaksi TE-toimistoon. Vastikkeettomuuden tavoitteena oli vähentää etuuden saamiseen liittyvää epävarmuutta ja byrokratiaa. Perustulon saajilla oli kuitenkin mah-

dollisuus hakea muita etuuksia, jolloin maksettu perustulo vähennettiin muiden etuuk-
sien nettomäärästä. Esimerkiksi työttömyysturvan lapsikorotukset saadakseen oli ha-
ettava työttömyysturvaa.

Perustuloa maksettiin koeryhmälle kahden vuoden ajan riippumatta henkilön tuloista
tai työmarkkina-asemasta, paitsi tietyissä erityisissä tilanteissa. Esimerkiksi työllisty-
neille henkilöille maksettiin edelleen perustuloa eikä työstä saatuja tuloja vähennetty
perustulosta. Tavoitteena oli parantaa työntöön taloudellisia kannustimia ja helpottaa
työn vastaanottamista.

Kesällä 2018 sosiaali- ja terveysministeriö ja Kela sopivat perustulokokeilun arvioin-
nista. Perustulokokeilun arvioinnin ovat toteuttaneet yhteistyössä Kela, VATT, Turun
yliopisto, Helsingin yliopisto, Palkansaajien tutkimuslaitos, Mielenterveysseura ja aja-
tushautomo Tänk. Tutkimuksen tieteellisenä johtajana toimii Suomen Akatemian stra-
tegisen tutkimuksen neuvoston ohjelmajohtaja Olli Kangas Turun yliopistosta ja hallin-
nollisena johtajana tutkimuksen ryhmäpäällikkö, VTT Minna Ylikännö Kelasta.

Suunnitelmasta kokeiluun: laki perustulokokeilusta

Pääministeri Sipilän hallituksen (2015–2019) hallitusohjelmassa yhdeksi strategiseksi
tavoitteeksi ja kärkihankkeeksi kirjattiin palveluiden asiakaslähtöisyys. Osana tätä kär-
kihanketta hallitusohjelmaan kirjattiin, että hallituskauden aikana ”toteutetaan perustu-
lokokeilu”. Valtioneuvoston kanslia tilasi kokeilun toimeenpanoa varten esiselvityksen
puhtaan perustulon, osittaisen perustulon, negatiivisen tuloveron ja muiden mahdollis-
ten mallien soveltuvuudesta kokeiluun. Tätä varten järjestettiin VN-TEAS (Valtioneu-
voston selvitys- ja tutkimustoiminta) -kilpailutus, joka avautui 26. elokuuta 2015 ja um-
peutui 16. syyskuuta 2015. Kelan johtama tutkimuskonsortio voitti kilpailutuksen ja
aloitti esiselvityksen tekemisen lokakuussa 2015.

Esiselvitys (Kangas & Pulkka, 2016) valmistui 30. maaliskuuta 2016, jolloin se luovu-
tettiin silloiselle sosiaali- ja terveysministerille Hanna Mäntylälle. VN-TEAS-toimeksi-
anto määritteli, että esiselvityksen jälkeen tehtävällä täsmentävällä selvityksellä tuli ra-
jata tarkemmin ”perustulomallia, huomioon otettavia etuuksia sekä verotusta mahdolli-
sen kahden vuoden kokeilun käynnistämiseksi vuoden 2017 alusta”. Jatkotyössä tuli
toimeksiannon mukaan vertailla yksityiskohtaisemmin erilaisia kokeilun toteuttamista-
poja ja esittää tiedonkeruun järjestämistapa. Määräaika tälle loppuraportille oli 15.
marraskuuta 2016.

Esiselvitys perustui laajaan katsaukseen perustulon tai sen kaltaisen etuuden teoret-
tisista perusteista ja toisaalta aiemmista kokeiluista eri puolilla maailmaa. Keskeinen

osa selvitystä olivat mikrosimulaatioihin perustuvat analyysit erityyppisten perustulomallien mahdollisista kannustin-, kustannus- ja tulonjakovaikutuksista. Selvityksessä tarkasteltiin myös perustulon kannatusperustaa, mahdollisia vaikutuksia työllisyyteen ja työvoimapalveluihin sekä oikeudellisia reunaehtoja (Kangas ja Pulkka, 2016; Kallio-maa-Puha, Tuovinen & Kangas, 2017).

Eri perustulomallien vaikutuksia analysoitiin hyödyntämällä SISU-simulointimallia (Honkanen ja Simanainen, 2016). Arvioidut mallit olivat puhdas perustulo, osittainen perustulo, negatiivinen tulovero, osallistumistulo, Universal Credit -tyyppinen yleistuki ja perustili. Analyysien pohjalta tutkijaryhmä päätyi esittämään osittaista perustuloa, sillä se oli taloudellisesti realistisempi kuin puhdas perustulomalli, jossa perustulo korvaisi suurimman osan olemassa olevista tulonsiirroista. Osallistumistulon kokeileminen taas olisi vaatinut yksilöiden toimintoja seuraavia ja arvottavia byrokraattisia ratkaisuja, joita ei annetussa aikataulussa olisi ollut mahdollista toteuttaa. Negatiivinen tulovero olisi puolestaan vaatinut ajantasaista tulorekisteriä, jota tuolloin ei ollut käytössä. Vuoden 2019 alussa käyttöön otetun tulorekisterin myötä tilanne on nyt toinen. Rekisteri helpottaa pääministeri Sanna Marinin [Antti Rinteen] hallitusohjelmaan (Valtioneuvosto, 2019a ja 2019b) kirjatun negatiivisen tuloveron kokeilun suunnittelua. Kaikkia käytännön ongelmia sekään ei poista.

Esiselvityksen pohjalta Sipilän hallitus teki päätöksen perustulokokeilusta. Työ kokeilulain tekemiseksi aloitettiin nopealla aikataululla. Lakiluonnos valmistui kesällä 2016, ja sosiaali- ja terveysministeriö lähetti sen lausunnoille 25. elokuuta 2016. Hallitus jätti 20. lokakuuta esityksensä eduskunnalle, joka hyväksyi lain 13. joulukuuta 2016. Presidentti Niinistö vahvisti lain 29. joulukuuta 2016. Kokeilu alkoi hallituksen antaman aikataulun mukaisesti 1. tammikuuta 2017 ja jatkui suunnitelmien mukaisesti vuoden 2018 loppuun.

Aikaansaatu laki poikkesi monessa suhteessa tutkimusryhmän suosituksista, ja kokeilulakiin kirjattu malli oli tutkimusryhmän esitystä paljon suppeampi. Esiselvityksessä pohdittiin mahdollisuuksia kokeilla perustuloa erisuuruisilla etuus- ja verotasoilla. Kokeilun koeryhmä esitettiin poimittavaksi satunnaisotoksena eri tyyppisistä pienituloisista kotitalouksista: työttömistä, työllisistä, itsensä työllistäjistä, mikroryttäjistä sekä pätkä- ja silpputyöläisistä. Niin ikään esiselvityksessä esitettiin, että kokeilu toteutettaisiin sekä valtakunnallisena että paikallisena kokeiluna. Edellisessä saataisiin yleistettävää tietoa valtakunnan tasolla, ja jälkimmäisessä voitaisiin arvioida kokeilun yhteisövaikutuksia. (Kangas & Pulkka, 2016.)

Lopulliseen kokeiluun valittiin mukaan ainoastaan työttömiä työnhakijoita, ja otoskoko jäi 2 000 henkilöön. Kokeen vahvuutena oli yhtäältä sen pakollisuus, jolloin välttyttiin vapaaehtoisia kokeiluita vaivaavalta valikoitumisharhalta, ja toisaalta se, että kokeilu

oli valtakunnallinen satunnaistettu kenttäkoe. Kaikki ne Kelan työttömyysturvaa saaneet henkilöt, jotka eivät valikoituneet koeryhmään, muodostivat identtisen verrokki-ryhmän. Tällöin kokeilun arvioinnissa koe- ja verokki-ryhmän välillä havaittujen erojen voidaan päätellä aiheutuneen perustulokokeilusta. Kokeilun ulottaminen koko Suomeen mahdollisti puolestaan sen, että vältyttiin paikallisten ulkoisten shokkien vaikutuksilta, jotka ovat olleet haasteena monissa paikallisissa perustulokokeiluissa eri puolilla maailmaa.

Suurimmat syyt tutkijaryhmän esityksestä poikkeamiseen liittyivät perustuslaillisiin ja muihin lainsäädännöllisiin tekijöihin, kokeilubudjetin kokoon ja aikatauluun. Kokeilulain kirjoittaminen ja maksualustan toteuttaminen eritasoisille etuuksille, erilaisille veromalleille ja eri tyyppisille väestöryhmille olisi ollut annetulla aikataululla mahdotonta. Jopa varsin pelkistettyä kokeilua koskevan lain aikaansaaminen erittäin tiukassa aikataulussa oli haastava tehtävä.

Yksi kokeilun heikkouksista oli se, että siihen ei pystytty luomaan sellaista veromallia, joka olisi mahdollistanut perustulon verottamisen mahdollisista ansiotuloista. Tästä syystä kokeiltava perustulomalli oli varsin antelias ja myös epärealistinen, sillä palkkatuloa verotettiin normaalin verotuksen mukaisesti. Jos soveltuva veromalli olisi saatu aikaiseksi, perustulo olisi tulojen kasvaessa asteittain verotettu pois, mistä asiasta on yksityiskohtaiset kustannuslaskelmat esiraportissa (Kangas & Pulkka, 2016; ks. myös Hämäläinen ym., 2019).

Suomen perustulokokeilun ensisijaisena tavoitteena oli tuottaa tietoa perustulon kaltaisen vastikkeettoman etuuden vaikutuksista kohderyhmän työllisyyteen, tuloihin ja sosiaaliturvan käyttöön. Koska kohderyhmä koostui pelkästään työttömistä, kokeilu ei siis anna vastauksia siihen, miten työssä olevat reagoisivat perustuloon. Arvioida voidaan siis vain sitä, lisä- tai vähensikö vastikkeettomana saatu etuus työn tarjontaa kokeilun alkuhetkellä työttöminä olleilla henkilöillä, mutta ei sitä, vähentäisikö perustulon kaltainen etuus työn tarjontaa työssä käyvillä.

Vaikka periaatteessa Suomen perustulokokeilussa kokeiltiin vastikkeetonta perustuloa, vastikkeettomuus ei käytännössä toteutunut kaikkien kohdalla. Koska perustulon suuruus oli kaikille sama, saadakseen suomalaisen työttömyysturvajärjestelmään kuuluvan lapsikorotuksen perustulokokeilussa olevan oli kirjauduttava työttömäksi työnhakijaksi ja täytettävä työttömyysetuuden saamiseen liittyvät ehdot. Jos perustuloa saava työtön ei näitä vastikkeellisuusehtoja täyttänyt, hän saattoi menettää lapsikorotuksensa. Perustulon hän sai kuitenkin pitää.

Yhteiskunnallisten kokeilujen haasteena on aina se, että yhteiskunnat ovat jatkuvassa muutoksessa ja nämä muutokset väistämättä vaikuttavat myös meneillään oleviin kokeiluihin. Myös perustulokokeilun aikana tapahtui poliittikkamuutoksia, jotka pitää ottaa

huomioon kokeilun tuloksia tulkitessa. Yksi kokeilun kohderyhmän kannalta merkittävä muutos oli Sipilän hallituksen vuoden 2018 alusta toimeenpanema aktiivimalli, joka muutti työttömyysturvan saannin ehtoja kesken perustulokokeilun ja merkittävänä ulkoisena shokkina samalla olennaisesti myös kokeiluasettelmaa ja edelleen kokeilun arvioinnin edellytyksiä. Toinen iso muutos oli perustoimeentulotuen siirto kunnilta Kelan maksettavaksi vuoden 2017 alussa samaan aikaan kun perustulokokeilu alkoi. Siirtoon sisältyi paljon epäselvyyttä, sekaannuksia ja toimeentulotuen maksujen viivästyksiä. Sekä aktiivimallin toimeenpanon että perustoimeentulotuen Kela-siirron ongelmat ovat saattaneet vaikuttaa asiakkaiden byrokratiakokemuksiin ja vaikeuttaa heidän asiointiprosessiaan.

Heikkouksistaan huolimatta perustulokokeilu oli maailmanlaajuisestikin poikkeuksellinen yhteiskuntakokeilu. Kokeilu oli pakollinen, lakiin perustuva, satunnaistettu kenttäkoe, mikä mahdollistaa luotettavamman arvion politiikkatoimenpiteen vaikutuksista kuin mitä aikaisemmissa ja meneillään olevissa muissa vastaavissa kokeiluissa on mahdollista tehdä. Pakollisuutensa ansiosta Suomen koe on vahvempi kuin monet asetelmaltaan muuten paremmat kokeilut, jotka vapaaehtoisuuden vuoksi kärsivät valikoituvuudesta sekä sen suhteen, ketkä valikoituvat mukaan, että sen suhteen, ketkä keskeyttävät osallistumisensa. (Ks. esim. Widerquist, 2018).

Suomen kokeilu on ainutlaatuinen myös siinä mielessä, että suomalaiset asiakastietorekisterit, jotka ovat kansainvälisesti verrattuna poikkeuksellisen kattavat, antavat mahdollisuuden tarkastella sekä kokeiluun osallistuneita että verrokeita ennen koetta, kokeen aikana ja kokeen jälkeen. Eri viranomaisten rekisteritietoja yhdistämällä saadaan luotettavaa ja monipuolista tietoa kokeilun vaikutuksista myös moniin muihin asioihin kuin työllisyyteen. Niin ikään rekisteritiedon yhdistäminen tutkimushankkeessa kerättyihin kyselyaineistoihin tarjoaa ainutlaatuisia mahdollisuuksia arvioida laaja-alaisesti kokeilun hyvinvointivaikutuksia. Näiden vaikutusten arvioiminen on myöhemmän tutkimuksen tehtävä.

Suomen perustulokokeilun yhtenä merkittävänä saavutuksena voidaan pitää jo yksistään sitä, että kokeilu ylipäätään saatiin käyntiin. Perustulokokeilu osoitti, että tämän kaltaisia kokeiluita saa ja voidaan Suomessa tehdä. Nyt ovi on raollaan uusille vastaville kokeiluille, joilla saadaan arvokasta tietoa sosiaaliturvajärjestelmämme uudistamiseksi.

Perustulokokeilun vaikutusten arviointi

Perustulokokeilun arviointitutkimushankkeessa on hyödynnetty rekisteri-, kysely-, haastattelu- ja media-aineistoja kokeilun erilaisten vaikutusten arvioimiseksi. Rekisteritietoon perustuva tutkimusaineisto sisältää tiedot kohdeväestön eläkevakuumetuista

työskentelyjaksoista, veronalaisista tuloista ja osallistumisesta työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin sekä Kelan heille maksamista sosiaalietuuksista.

Kyselyaineisto sisältää subjektiivista tietoa perustulokokeiluun osallistuneiden ja heidän 2 000 verrokkinsa hyvinvoinnista sen eri ulottuvuuksilla. Kyselyaineiston tarkempi kuvaus löytyy liitteestä 1. Rekisteri-, haastattelu- ja mediatutkimusten aineistot ja analyysimenetelmät on kuvattu tarkemmin omissa tulososioissaan.

Käsillä oleva loppuraportti alkaa Markus Kanervan ja Marika Poutiaisen katsauksella aiempiin perustulokokeiluihin ja politiikkaohjelmiin. Tämän osion tarkoituksena on asettaa Suomen kokeilu laajempaan, kansainväliseen perspektiiviin. Raportin seuravassa osiossa Kari Hämäläinen, Ohto Kanninen, Miska Simanainen ja Jouko Verho pureutuvat siihen, miten kokeilu vaikutti työllisyyteen ja työttömyysetuuksien käyttöön. Koska rekisteriaineistojen saaminen on osin viivästynyt, raportoidaan käsillä olevassa loppuraportissa ainoastaan keskeiset analyysien tulokset. Laajempi raportti rekisteritutkimuksesta julkaistaan myöhemmin vuoden 2020 aikana.

Raportti jatkuu kyselyaineiston tulosten esittelyllä. Jakso kokoaa yhteen kyselyaineiston keskeisiä tuloksia ja tarkastelee niitä aiemman tutkimuksen valossa. Annamari Tuulio-Henriksson ja Miska Simanainen analysoivat omassa osiossaan kokeiluun osallistumisen yhteyttä psyykkiseen hyvinvointiin ja kognitioon. Viidennessä osiossa Maarit Lassander ja Signe Jauhiainen analysoivat puolestaan perustulon saamisen ja taloudellisen stressin välisiä yhteyksiä.

Eräs perustulokokeilun tavoite oli selvittää, vähentääkö perustulo sosiaaliturvajärjestelmän byrokraattisuutta. Miska Simanainen analysoi kyselyaineiston perusteella perustuloa saaneiden ja heidän verrokeidensa byrokratiakokemuksia ja arvioi tulosten perusteella, päästiinkö tähän tavoitteeseen. Kyselyaineiston tuloksista viimeisenä raportoidaan kokeilun yhteyksistä luottamukseen. Olli Kankaan, Mikko Niemelän ja Minna Ylikännön tarkastelussa arvioidaan, missä määrin perustuloa saaneiden ja verrokiryhmän vastaukset luottamuksesta (trust) sekä tulevaisuuden uskosta ja uskosta omiin mahdollisuuksiin (confidence) eroavat toisistaan.

Kyselyaineiston tulosten jälkeen Helena Blomberg, Christian Kroll ja Laura Tarkiainen raportoivat omassa osiossaan keväällä 2019 kerätyn laajan haastatteluaineiston löydöksiä. Ne ovat kaikilta osin uusia ja ennen raportoimattomia, sillä aineiston keruu käynnistyi vasta ensimmäisten alustavien tulosten esittelyn jälkeen. Laajempi erillistutkimus haastatteluaineistoista valmistuu myöhemmin.

Seuraavassa osiossa Katja Mäkkylä esittelee tuloksiaan perustulokokeilun saamasta mediajulkisuudesta. Suomen perustulokokeilu on saanut sekä kotimaassa että ulkomailla valtavasti huomiota. Media luo osaltaan niitä tulkintakehyksiä, joiden valossa tulokset nähdään ja niistä keskustellaan. Mediajulkisuus vaikuttaa siis siihen, miten itse kokeilu ja sen tulokset tulkitaan. Siksi erillinen analyysi mediajulkisuudesta auttaa ymmärtämään kokeilun saamaa vastaanottoa ja siitä käytyä kansalaiskeskustelua.

Viimeisessä tulososiossa Miska Simanainen ja Olli Kangas hyödyntävät erillistä, keväällä 2020 kerättyä puhelinhaastatteluaineistoa perustulon kannatuksesta. Erityinen kiinnostus tässä osatutkimuksessa on siinä, missä määrin väestön toimeentulovaikutet ja työsuhteisiin liittyvät epävarmuustekijät ovat yhteydessä perustulon kannatukseen. Tarkastelussa kirjoittajat suhteuttavat myös väestön mielipiteitä puolueiden sosiaaliturvan uudistamista koskeviin tavoitteisiin.

Raportti päättyy yhteenvetoon ja pohdintaan Suomen perustulokokeilusta.

Lähteet

Honkanen, P. & Simanainen, M. (2016). Ideasta kokeiluun? - Esiselvitys perustulokokeilun vaihtoehtoista - liite 1. Perustulohankkeen mikrosimulointituloksia. Helsinki: Valtioneuvosto, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 13/2016. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-246-3> [ladattu 10.4.2020].

Hämäläinen, K., Kanninen, O., Simanainen, M. & Verho, J. (2019). Perustulokokeilun ensimmäinen vuosi. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, VATT Muistiot, 56.

Kalliomaa-Puha, L., Tuovinen, A.-K. & Kangas, O. (2016). The Basic Income Experiment in Finland. *Journal of Social Security Law*, 23(2), s. 75–88.

Kangas, O., Jauhiainen, S., Simanainen, M. & Ylikännö, M. (toim.) (2019). Perustulokokeilun työllisyys- ja hyvinvointivaikutukset: Alustavia tuloksia Suomen perustulokokeilusta 2017–2018. Helsinki: Sosiaali- ja Terveysministeriö, Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita, 2019/8. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4034-5> [ladattu 10.4.2020].

Kangas, O. & Pulkka, V.-V. (toim.) (2016) Ideasta kokeiluun? Esiselvitys perustulokokeilun toteuttamisvaihtoehtoista. Helsinki: Valtioneuvosto, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 13/2016. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-246-3> [ladattu 10.4.2020].

Valtioneuvosto (2015). Ratkaisujen Suomi: Pääministeri Juha Sipilän strateginen ohjelma. Helsinki: Valtioneuvosto, Hallituksen julkaisusarja 10/2015. Saatavissa: <https://valtioneuvosto.fi/sipilan-hallitus/hallitusohjelma> [ladattu 10.4.2020].

Valtioneuvosto (2019). Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Pääministeri Antti Rinteen / pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelma. Helsinki: Valtioneuvosto, Valtioneuvoston julkaisuja 2019/31. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-808-3> [ladattu 10.4.2020].

Widerquist, K. (2018). *A Critical Analysis of Basic Income Experiments for Researchers, Policymakers, and Citizens*. London: Palgrave/Macmillan.

2 Kokeilut muissa maissa

Markus Kanerva ja Marika Poutiainen

- Suomen perustulokokeilun kaltaista kansallisen tason kokeilua ei ole aiemmin tehty.
- Eri perustulokokeilujen tulokset ovat pitkälti yhteneviä: ne eivät vaikuta merkittävästi työn tarjontaa mutta parantavat hyvinvointia.
- Vastikkeettomuutta tutkivat kokeilut ovat yleistyneet 2000-luvulla eri puolilla maailmaa. Niiden tavoitteet ovat hyvin vaihtelevia, mutta ne kaikki auttavat ymmärtämään paremmin, miten perustulon käyttöönotto vaikuttaisi ihmisten elämään.

2.1 Johdanto

Suomen perustulokokeilu on maailman mittaluokassa ainutlaatuinen, joskin se voidaan nähdä myös osana politiikkakokeilujen jatkumoa, jossa on pyritty selvittämään vastikkeettoman sosiaaliturvatuuden vaikutuksia. Tässä osiossa esitellään Suomen ulkopuolella tehtyjä kokeiluja, joiden joukkoon mahtuu eri tyyppisiä ja erilaisista lähtökohdista syntyneitä hankkeita. Kunkin käsiteltävän hankkeen osalta avaamme sen tavoitteita, koeasetelmaa ja tuloksia. Kokeilujen tulonsiirto-ohjelmat eivät aina vastaa perustulon määritelmää, mutta niiden yhteinen nimittäjä on vastikkeettomuus. Vastikkeettomuutta tutkivien kokeilujen jatkumo jakaantuu kahteen aaltoon (Widerquist, 2018). Ensimmäinen aalto ajoittui 1960- ja -70-lukujen Pohjois-Amerikkaan. Toinen aalto oli globaali, ja se käynnistyi 2000-luvun alussa. Keskitymme etenkin toisen aallon kokeiluihin, koska ne tarjoavat mielenkiintoisen vertailukohdan Suomen kokeilulle.

Erilaiset käsitykset perustulosta heijastavat moninaisia yhteiskunnallisia konteksteja, joissa kokeiluja nykyään tehdään. Mukana on maailman rikkaimpia teollisuusmaita ja absoluuttisesta köyhyydestä kärsiviä valtioita. Motiivit kokeiluille vaihtelevat yhteiskunnallisen kontekstin ja toimijan agendan mukaan. Teollistuneissa maissa motiiveina ovat esimerkiksi kasvaneet tuloerot, lisääntynyt köyhyys, työmarkkinoiden muutokset ja pyrkimys löytää keinoja, joilla vastata tekoälyn uhkaan tuhota työpaikkoja. Kehitysmaissa korostuvat pyrkimys vähentää absoluuttista köyhyyttä, edistää hyvinvointia ja terveyttä sekä monipuolistaa elinkeinorakennetta. Yhdistävänä tekijänä on halu taata ihmisarvoiset olosuhteet kaikille.

Suomen kokeilu ajoittuu 2000-luvun toiseen aaltoon, ja se on Hollannin kokeilujen lailla sukua ensimmäisen aallon pohjoisamerikkalaisille kokeiluille. Niissä poliittinen

johto haluaa selvittää uusien politiikkavaihtoehtojen vaikutuksia, ja lisäksi niihin on kytketty tieteellinen arviointi tuottamaan luotettavaa tietoa. Toiseen aaltoon kuuluu lisäksi useita hankkeita, joissa aloite on siirtynyt pois valtiovallalta ja kokeilu on poliittisen vaikuttamisen tai aktivismin väline. Tämä on tullut mahdolliseksi, kun varakkaat yksityishenkilöt ovat osallistuneet kolmannen sektorin kokeilujen rahoittamiseen. Tutuuttamalla konkreettisia kokeiluja kansalaisjärjestöt pyrkivät luomaan näyttöä ajamiensa politiikkauudistusten tueksi. Kokeilut ovat keino vaikuttaa ohi normaalien poliittisten kanavien, ja ne onnistuvat usein saamaan paljon mediahuomiota.

Kokeilujen tuottaman tiedon laatu ja tulosten yleistettävyyden vaihtelevat merkittävästi. Julkishallinnon kokeiluita on mahdollista säätää lailla, ja niissä voidaan huomioida muiden etuuksien ja palveluiden vaikutukset ja parhaimmillaan yhdistää myös verotus koeasetelmaan mukaan. Niissä kiinnostus on tyypillisesti vastikkeettomuuden vaikutuksessa työn tarjontaan. Kansalaisjärjestöjen järjestämissä kokeiluissa fokuksessa ovat puolestaan perustulon saajien subjektiiviset kokemukset ja perustulon nostaminen paikalliselle poliittiselle agendalle mediahuomion avulla.

Suomen perustulokokeilun eri vaiheet ovat herättäneet kiinnostusta maailmanlaajuisesti, ja muiden maiden kokeilujen suunnittelijat ja arvioijat ovat hyödyntäneet suomalaisten kokemuksia. Mikään yksittäinen kokeilu ei pysty vastaamaan kaikkiin kysymyksiin, joita perustulo ja sen mahdollinen käyttöönotto herättävät. Siksi on hyödyllistä tehdä kansainvälistä yhteistyötä ja kerryttää yhteistä ymmärrystä perustulon vaikutuksista ihmisten elämään.

2.2 Ensimmäinen aalto – Pohjois-Amerikka 1960–1990¹

Pohjois-Amerikassa järjestettiin vuosien 1968 ja 1980 välillä viisi takuutulokokeilua. Kokeilujen taustalla oli tyytymättömyys sosiaaliturvajärjestelmään, jonka koettiin kannustavan työntekijöiden välttelyyn ja aiheuttavan riippuvuutta tuista. Tutkijat suosittelivat negatiivisen tuloveron käyttöä, mutta Yhdysvaltain kongressissa epäiltiin mallin vähentävän etenkin pienituloisten työntekoa. Tästä syystä koeasetelmissa tutkittiin erityisesti takuutulon vaikutusta työvoiman tarjontaan. Lisäksi selvitettiin mallin vaikutusta

---

¹ Pohjois-Amerikan kokeisiin luodaan tässä raportissa vain yleiskatsaus, sillä niiden koeasetelmia ja tuloksia käydään perusteellisesti läpi suomeksi julkaisussa ”Mitä voimme oppia maailmalla järjestetyistä perusturvaan liittyvistä kokeista? Katsaus kentäkoeasetelmiin” (Forss, Kanerva ja Kanninen, 2016).

muun muassa avioliittoihin, lasten koulunkäyntiin ja terveyteen. Kokeista neljä toteutettiin Yhdysvalloissa ja yksi Kanadassa. (Munnell, 1986.)

Kaikissa yllä mainituissa kokeiluissa testattiin samantyyppistä negatiivisen tuloveron mallia. Kokeiluissa mukana olleet perheet jaettiin arpomalla useisiin erilaisiin käsittelyryhmiin, joille kohdistettiin erilaiset veroasteen ja tulojen yhdistelmät. Osallistuminen kokeisiin oli vapaaehtoista. Kaikki kokeet antoivat samansuuntaisia tuloksia työvoiman tarjonnan suhteen: negatiivisen tuloveron ei havaittu heikentävän työvoiman tarjontaa merkittävästi. (Greenberg ja Halsey, 1983; Gibson, Hearty ja Craig, 2018.)

Pohjois-Amerikan kokeiden tutkimusryhmillä oli ongelmia tulosten viestimisessä poliitikoille ja suurelle yleisölle. Aiheeltaan poliittisen ja mielipiteitä kuumentavan tutkimuksen tulokset yksinkertaistuivat mediassa, kannattajat ja vastustajat väntelivät tuloksia oman agendansa mukaan ja tutkimusasetelman rajoitukset jäivät raportoimatta. Yksi kokeilussa saaduista, mutta myöhemmin virheelliseksi tulkinnaksi havaittu tulos oli, että negatiivisen tuloveron nettosaajaperheissä avioerot yleistyivät. Tämä aiheutti moraalista paheksuntaa ja oli osasyynä siihen, että malli ei edennyt. (Forss, Kanerva ja Kanninen, 2016).

Kanadan Manitoba-provinssissa vuosina 1974–1979 toteutettu Mincome-perustulokoe erosi Yhdysvaltojen kokeiluista siten, että siinä mukana oli myös yksi saturoitu tutkimusalue, Dauphinin kaupunki, jonka kaikki 10 000 asukasta osallistuivat kokeeseen. Kokeilu toi ensi kertaa perusturvan muun muassa maanviljelijöille ja itsensä työllistäjille, joita maatalousvaltaisessa pikkukaupungissa oli paljon. Mincome-kokeen järjestäjät ja osallistujat kuvittelivat kokeilun olevan pilotti, jota seuraisi mallin yleinen käyttöönotto. (Forss ym., 2016.) Tämä on oletettavasti vaikuttanut koehenkilöiden käyttäytymiseen siten, että he ovat tehneet pysyvämpiä muutoksia elämäänsä kuin tilanteessa, jossa tulonsiirtojen tiedetään varmasti päättyvän kokeilun myötä.

Mincome-kokeilua ei arvioitu heti kokeen jälkeen johtuen taloudellisten resurssien ja poliittisen tuen puutteesta sekä eri alojen tutkijoiden erimielisyyksistä. Evelyn Forget (2011) arvioi 30 vuotta kokeen päättymisen jälkeen sen vaikutuksia muun muassa hyödyntämällä terveydenhuollon keräämiä tietoja. Manitoban provinssiin kuuluvasta Winnipegin kaupungista saadut tulokset vastaavat pitkälti Yhdysvaltojen negatiivisen tuloveron kokeita. Dauphinin kaupungin osalta havaittiin, että kokeen aikana Dauphinin koululaiset jatkoivat todennäköisemmin ylemmille luokille verrokkeihin verrattuna, vaikka koetta ennen ja sen jälkeen tämä oli epätodennäköisempää. Lisäksi havaittiin muun muassa, että sairaalakäynnit vähenivät lähes 10 prosenttia. (Forss ym., 2016.)

Ensimmäisen aallon loppuun ajoittui kaksi Pohjois-Amerikassa käynnistettyä tulonsiirto-ohjelmaa, joissa jaettiin yhteisön saamia tuloja takaisin yhteisön jäsenille. Ohjelmien taustalla ei ollut ajatus minimitoimeentulon turvaamisesta vaan libertaarinen

idea, että on tehokkaampaa antaa kotitalouksille rahaa kuin tarjota ilmaisia tai edullisia palveluita.

Yhdysvaltojen alkuperäisväestölle sallittiin 1988 uhkapelien järjestäminen, minkä seurauksena heimot perustivat reservaattialueille kasinoita. Myös Pohjois-Carolinan Eastern Band of Cherokees -heimo perusti kasinon vuonna 1996 ja alkoi jakaa jäsenilleen vuosittaista osinkoa sen tuotoista. Osinkoa maksetaan kahdesti vuodessa, ja esimerkiksi vuonna 2016 sitä maksettiin yhteensä 12 000 dollaria henkilöä kohden. Alaikäisten osinko rahastoidaan, ja kertynyt pääoma maksetaan kertausummana henkilön täyttyessä 18 vuotta. (Lapwsky, 2017.)

Kasino-osinkojen vaikutuksia on analysoitu osana Great Smokey Mountains Study (GSMT) -pitkittäistutkimusta. Tulosten mukaan lapsiperheiden taloudellisen tilanteen kohentuminen vaikutti positiivisesti lasten ja nuorten mielenterveyteen. Erityisesti köyhyydestä pois nousseissa perheissä lasten käyttäytymishäiriöt vähenivät vastaavalle tasolle kuin perheissä, jotka eivät ikinä olleet eläneet köyhyydessä. Nuorimmissa kohorteissa, joissa osinkoja saatiin koko lapsien alaikäisyyden ajan, havaittiin aikuisiässä vähemmän käyttäytymisongelmia ja psykiatrisia sairauksia. Perheissä, jotka olivat aiemmin eläneet köyhyysrajalla, lasten koulunkäynti lisääntyi ja lapset suorittivat keskimäärin yhden kouluvuoden enemmän. Mielenterveysongelmien väheneminen yhdistettiin myös nuorten kannabiksen käytön vähenemiseen. (Gibson ym., 2018.)

Alaskan osavaltio on maksanut osinkoa (APDF) vuodesta 1982 lähtien 1970-luvun öljylöydösten jälkeen perustetun rahaston vuosittaisen tuoton mukaan kaikille, jotka ovat olleet osavaltion asukkaita vähintään vuoden. APDF on erittäin suosittu, ja sitä on puolustettu ajatuksella, että alueen luonnonvarat kuuluvat sen asukkaille, jotka osaavat parhaiten päättää, miten niiden tuotto käytetään. Vuoteen 2016 asti osingon määrän jakamisperuste oli kirjattu lakiin, mutta viime vuodet summa on määrätty erillisellä kuvernöörin päätöksellä. Maksettu osinko on 2000-luvulla vaihdellut 845 ja 2 000 dollarin välillä henkilöä kohden. (Guettabi, 2019.)

Guettabin (2019) tekemän tutkimuskatsauksen perusteella APDF ei ole vähentänyt alaskalaisten työskentelyä, mutta se on vähentänyt köyhyyttä. Tulos vastaa negatiivisen tuloveron kokeiden havaintoja. APDF on kiinnostava myös siitä näkökulmasta, että se on tuonut perustulon kaltaisen universaalin etuuden politiikanteon valokeilaan. Vuosina 2014–2018 kuvernöörinä toiminut republikaani Bill Walker pienensi merkittävästi kansalaisille jaettavaa osinkoa, jotta rahastosta voitaisiin nostaa varoja osavaltion heikentyneen taloustilanteen parantamiseksi. Päätös oli kuitenkin niin epäsuosittu, että vuonna 2018 kuvernööriksi noussut republikaanien Mike Dunleavy lupasi maksaa kansalaisille ”maksamatta jääneet” osingot takaisin. Tämä tarkoittaisi vuosittaisen osingon nostamista 4 000 dollariin seuraavan kolmen vuoden ajaksi. (Feloni, 2019.)

2.3 Toinen aalto – Globaali herääminen 2000-luvulla

Siinä missä ensimmäisen aallon kokeilut olivat julkisen sektorin organisoimia politiikkakokeiluja, 2000-luvulla käynnistetyissä toisen aallon kokeiluissa aloitteen tekijänä ja toteuttajana on usein ollut kolmannen sektorin toimija. Perustulosta on tullut globaali kysymys, johon liittyviä kokeiluja toteutetaan tai suunnitellaan eri puolilla maailmaa. Ensimmäisessä aallossa oltiin erityisen kiinnostuneita perustulon vaikutuksesta työvoiman tarjontaan. Nykyisin kokeiluissa kiinnostavat myös muunlaiset käyttäytymisen muutokset, kokemukset omasta hyvinvoinnista ja esimerkiksi kokeilujen saama mediajulkisuus.

Perustulo nykyisen sosiaaliturvan vaihtoehtona

Kanadassa Ontarion provinssissa käynnistettiin vuonna 2018 perustulokoe, jonka taustalla oli huoli kasvavasta lapsiköyhyydestä. Kokeilussa testattiin käytännössä negatiivisen tuloveron mallia, jossa jokainen tienattu dollari vähensi perustulon määrää 0,5 dollaria. Koe käynnistettiin huhtikuussa 2018 kolmella paikkakunnalla: Hamiltonissa, Thunder Bayn alueella ja Lindsayssa. Kokeeseen osallistumisen kriteereinä olivat 16–64-vuoden ikä, alle 34 000 Kanadan dollarin vuositulot (pariskunnalla 48 000 dollaria) ja vakituinen asuminen tutkimuspaikkakunnalla. Kokeiluun kutsuttiin avoimella kutsukirjeellä, niin että kokeilussa oli mukana 4 000 ja kontrolliryhmässä 2 000 henkilöä. (Ministry of Children, Community and Social Services, 2019.)

Ontarion kokeilu keskeytettiin ennen suunniteltua päättymisajankohtaa, kun kesäkuun 2018 provinssivaalien jälkeen muodostettu uusi hallitus ilmoitti elokuussa 2018 päätävänsä kokeilun vedoten sen olevan kallis ja hyödyttävän vain harvoja. Viimeiset perustulot maksettiin osallistujille maaliskuussa 2019. (Mason, 2018; CBC, 2019.)

Hollannissa toteutettiin 2017–2019 kuudessa kunnassa (Deventer, Groningen, Nijmegen, Tilburg, Utrecht ja Wageningen) sosiaaliturvan uudistuskokeilu, jossa oli perustulomaisia piirteitä. Taustalla oli vuoden 2015 lakiuudistus (Participatiewet), joka kiristi työttömän henkilön sosiaaliturvan ehtoja ja velvoitti ottamaan vastaan tarjotun työn, vaikka se ei vastaisi omaa osaamis- tai kokemustasoa tai se sijaitsi kolmen tunnin matkan päässä. Laki mahdollisti myös kuntakohtaisten muutosten tekemisen sosiaaliturvaan, ja sen myötä kunnat innostuivat kokeilemaan erilaisia sosiaaliturvamalleja täyttääkseen uuden lain vaatimukset. (Forss ym. 2016; Verlaat, 2019; van Gerven ym., 2020.)

Kuntien kokeiluja yhdisti vastikkeellisuuden vähentäminen, ja niitä kutsutaankin ”luottamuskokeiksi”. Kaikissa kokeissa oli samoilla kriteereillä valitut osallistujat, yhteinen

mittaristo ja tavoitteet. Kokeiluihin, jotka päättyivät joulukuussa 2019, kutsuttiin mukaan 3 000 toimeentulotuen saajaa, jotka saattoivat kieltäytyä halutessaan. Kaikille osallistujille maksettiin samansuuruisia sosiaalietuutta, joka oli yhden hengen kotitaloudelle noin 1 000 euroa kuukaudessa. Etuuden saamisen ehtoja kuitenkin vaihdeltiin neljän käsittelyryhmän välillä: Ryhmässä 1 osallistujat saivat itse päättää, miten hakivat palkka- tai vapaaehtoistyötä, työnhakuun tai aktiivisuuteen ei liittynyt säännöksiä eikä heidän tarvinnut osallistua aktivoiviin toimenpiteisiin. Työvoimatoimisto ei ollut heihin yhteydessä kokeilun aikana. Ryhmässä 2 osallistujat saivat apua työnhakuun, ja työvoimatoimisto oli heihin aktiivisesti yhteydessä. Ryhmässä 3 osallistujat saivat pitää nykyistä suuremman osan ansaitsemistaan rahoista etuuden ohella, kuitenkin enintään 50 % tai 202 euroa kuukaudessa. Ryhmä 4 oli kontrolliryhmä, jonka ehdot pysyivät normaaleina, mutta kiitokseksi osallistujat saivat tutkimuksen lopussa 40 euron lahjakortin. (Widerquist, 2018; City of Utrecht, 2019; Verlaet, 2019.)

Kokeilujen arvioinneissa, joista ensimmäiset valmistuvat keväällä 2020, tarkastellaan vastikkeettoman sosiaaliturvan vaikutuksia osallistujien työllistymiseen, vapaaehtoistyöhön osallistumiseen, terveydentilaan, taloudelliseen tilanteeseen ja tyytyväisyyteen kokeiltavaan malliin. Lisäksi tavoitteena on selvittää, voidaanko byrokratiaa vähentämällä saavuttaa säästöjä. (Verlaet, 2019.)

B-Mincome (2017–2019) on Barcelonan kaupungin ja EU:n Urban Innovative Actionin (UIA) rahoittama kokeilu. Kokeilun toteutti ulkopuolinen tutkimusryhmä, ja sen tavoitteena oli vähentää pohjoisiin kaupunginosiin tiivistyneiden riskiryhmien köyhyyttä ja osattomuutta sekä parantaa kotitalouksien sosioekonomista asemaa yhdistämällä takuutulo ja aktivoivat toimenpiteet. Kokeiluun kutsuttiin kriteerit täyttäviä kotitalouksia, ja lisäksi mukaan sai hakeutua vapaaehtoisesti. Lopulliset osallistujat arvottiin hyväksytyjen hakemusten joukosta. (Laín, 2019; Urban Innovative Actions, 2019.)

Kokeilussa testattiin erisuuruisia tukisummia ja niiden yhdistämistä erilaisiin aktivoiviin toimenpiteisiin. Toimenpiteet vaihtelivat koulutuksesta taideprojekteihin, ja tavoitteena oli lisätä yhteisön sosiaalista osallistumista. (Colini, 2019) Kokeeseen osallistui yhteensä 2 000 ihmistä, joista 1 000 muodosti kontrolliryhmän. Käsittelyryhmiä oli useita, ja niihin kohdistettiin erisuuruisen perustulon ja aktivoivien toimenpiteiden yhdistelmiä. Käteisenä maksettava perustulo vaihteli 100–1 676 euron välillä kuukaudessa. 550 kotitalouteen kohdistettiin aktivoivia toimenpiteitä. Lisäksi osan kokeiluajasta osa taloudellisesta tuesta maksettiin erillisenä sosiaalisena valuuttana ("rec"), joka kävi maksuvälineenä vain rekisteröityneissä paikallisissa palveluissa ja liikkeissä. (Ajuntament de Barcelona, 2019.)

Alustavat tulokset kokeilusta viittaavat siihen, että osallistujien taloudellinen epävarmuus väheni merkittävästi, mihin viittaa osaltaan se, että tulojen hankkiminen muuta

kautta kuin palkkatöistä (esim. vuokraamalla huonetta omasta asunnosta) väheni. Kokeilun vaikutus työllisyyteen oli alustavien tulosten mukaan pieni. Merkittävimpänä tuloksena voidaan pitää elämään tyytyväisyyden selvää parantumista kohderyhmässä. (Lain, 2019.) Lopulliset tulokset julkaistaan huhtikuussa 2020.

Stocktonin perustulokokeilu (2019–2020) Yhdysvalloissa on julkishallinnon ja kolmannen sektorin yhteistyön pohjalta toimeenpantu kokeilu kaupungissa, jossa neljännes asukkaista elää köyhyydessä. Kokeilun tavoitteena on etsiä ratkaisuja alueen köyhyydelle ja epätasa-arvolle. Kokeilun aikana osallistujille maksetaan 500 dollarin kuukausittainen takuutulo. Kokeeseen kutsuttiin mukaan 1 000 täysi-ikäistä stocktonilaista, jotka jaettiin satunnaisesti kolmeen ryhmään: 1) käsittelyryhmään (N= 130), joka saa 500 dollarin takuutulon kuukaudessa, 2) aktiiviseen kontrolliryhmään (N ≈ 200), joka saa pienen palkkion aktiivisesta osallistumisesta tutkimukseen ja 3) passiiviseen kontrolliryhmään (N ≈ 200). Kokeessa selvitetään takuutulon vaikutusta taloudelliseen epävarmuuteen, stressiin ja tuloihin sekä yksilön toimijuuteen. Tieteellisen datankeruun lisäksi tavoitteena on inhimillistä ja tuoda kasvot köyhyydelle tarinankerronnan avulla. Vaikka kokeilu on kuntajohtoinen, se on rahoitettu kokonaan yksityisellä rahoituksella, ja suurimpana rahoittajana toimii Economic Security Project. (Martin-West ym. 2019; Stockton Demonstrations, 2019.)

Kokeilu henkilöityi kuitenkin voimakkaasti kaupungin 29-vuotiaaseen pormestariin Michael Tubbsiin, joka on tunnettu perustulon kannattaja. Hän haluaa kokeilulla ja siihen yhdistetyllä viestinnällä ravistaa syvään juurtuneita käsityksiä laiskoista, työssä käymättömistä ihmisistä sekä näihin käsityksiin usein liittyviä rodullisia ennakkoluuloja ja osoittaa, että köyhyyden juurisyyt ovat rakenteissa eivätkä yksilöissä. (Shapiro ja Loya, 2019.)

Brasiliassa Rio de Janeiron osavaltiossa sijaitsevassa noin 150 000 asukkaan Maricán kaupungissa aloitettiin syksyllä 2019 Etelä-Amerikan suurin perustulohenkinen ohjelma, jonka vaikutuksia tutkitaan käyttöönotosta lähtien järjestelmällisesti. Ohjelman tavoitteena on vähentää köyhyyttä ja tutkia perustulon vaikutuksia paikallistalouteen. Kokeilun alkuvaiheessa mukana oli 27 000 kaupunkilaista, ja määrää kasvatetaan pikkujoukkoa enintään 52 000 osallistujaan. Ehtona osallistumiselle on, että henkilö on asunut Maricássa vähintään kolme vuotta ja ansaitsee korkeintaan 2 994 Brasilian realia (noin 650 euroa) kuukaudessa. Kokeiluun ilmoittaudutaan perhekunnittain, mutta kuukausittain maksettavan 130 realin arvoinen etuus on henkilökohtainen. Summa maksetaan maksukortille tai matkapuhelinapplikaatiolle mumbuca-nimisessä paikallisvaluutassa, jota voi käyttää vain Maricássa. (Business Wire, 2019; Bendix, 2019; Matthews, 2019.)

Osittain saturoituneessa tutkimuskohteessa tutkitaan yksilövaikutusten lisäksi yhteisövaikutusta, kuten osallistumista vapaaehtoistyöhön. Iso osa kaupunkilaisista on virallisten työmarkkinoiden ulkopuolella, ja perustulon toivotaan kannustavan kuntalaisia virallisille työmarkkinoille ja veronmaksajiksi. (Bendix, 2019; Matthews, 2019.)

Gyeonggin provinssi Etelä-Koreassa aloitti huhtikuussa 2019 Youth Basic Income -nimisen ohjelman, jossa jokainen 24-vuotias provinssin asukas on oikeutettu noin 900 Yhdysvaltojen dollarin arvoiseen vastikkeettomaan tulonsiirtoon, joka maksetaan paikallisvaluuttana. Tulonsiirto suoritetaan neljässä erässä yhden vuoden aikana. Kokeilussa käytettyä paikallisvaluuttaa voi käyttää paikallisissa kaupoissa ja palveluissa, mutta ei ketjuliikkeissä, isoissa supermarketeissa tai tavarataloissa. Rahaa ei myöskään voi vaihtaa Korean wonneiksi tai muuksi valuutaksi. (Gyeonggi Research Institute, 2019.)

Heinäkuussa 2019 toteutetussa tyytyväisyyskyselyssä 80,6 prosenttia vastaajista ilmoitti olevansa tyytyväisiä ohjelmaan. Kyselyssä kartoitettiin myös muun muassa osallistujien ihmisoikeuksia, sosiaalista epätasa-arvoa ja omia tulevaisuuden haaveita koskevien asenteiden muutosta. Vastaajista 50 prosenttia raportoi kiinnostuksen ihmisoikeuksiin ja 55 prosenttia sosiaaliseen tasa-arvoon lisääntyneen. Lisäksi 60 prosentilla vastaajista elämänasenne oli muuttunut myönteisemmäksi ja 69 prosenttia suhtautui myönteisemmin paikalliseen ja kansalliseen hallintoon. (Gyeonggi Research Institute, 2019.)

Saksassa on käynnissä kaksi yksityiseen rahoitukseen perustuvaa perustulokokeilua, joista ensimmäinen on nimeltään Mein Grundeinkommen. Se on samannimisen yksityisrahoitteisen järjestön toteuttama perustulolotto, jossa voi voittaa kuukausittain maksettavan 1 000 euron perustulon. Tuloa saa vastikkeetta vuoden ajan, ja lottoon voi osallistua kuka tahansa, sillä osallistumista ei ole rajattu esimerkiksi Saksan tai EU:n kansalaisiin. Voittajien ei tarvitse maksaa veroa kuukausisummasta, sillä kyseessä on virallisesti arpajaisvoitto. (Knight, 2018.)

Bohmeyer ja Cornelsen (2019) ovat toimittaneet kirjan Mein Grundeinkommen -perustulonsaajien kokemuksista. Siinä perustulon saajat kertovat hyvinvointinsa parantuneen monella eri ulottuvuudella. Heidän luottamuksensa oli lisääntynyt, he kokivat saaneensa elämäänsä lisää vapautta, heillä oli enemmän rohkeutta kokeilla uusia asioita ja lisäksi he kokivat aiempaa vahvemmin kuuluvansa ympärillään oleviin yhteisöihin.

Toisen saksalaisen kokeilun taustalla on Sanktionsfrei-niminen kansalaisjärjestö, jonka visiona on universaalinen perustulon luominen Saksaan (Sanktionsfrei, 2019). Wuppertalin yliopiston kanssa yhteistyössä toteutetussa HartzPlus-kokeilussa (2019–

2022) on mukana 500 arpomalla valittua henkilöä, joista 250 muodostaa kontrolliryhmän. Kokeilussa koeryhmän jäsenten sosiaaliturvaa täydennetään vastaamaan täyttä työttömyysturvan määrää (424 €/kk), jos heihin kohdistetaan taloudellisia sanktioita. Koehenkilöt voivat näin ollen jättäytyä pois työvoimaviranomaisten toimenpiteistä ja nauttia vastikkeetonta työttömyysetuutta. Jos koehenkilö työllistyy, hän siirtyy pois kokeilusta. Kokeen tavoitteena on osoittaa, että vähemmän velvoitteita ja kontrollia sisältävä työttömyys- ja sosiaaliturvajärjestelmä tuottaa parempia tuloksia kuin nykyinen Hartz IV -systeemi. Tieteellisessä arviointitutkimuksessa selvitetään muutoksia osallistujien hyvinvoinnissa ja terveydessä, elinoloissa sekä asenteissa ja näkemyksissä tietyistä teemoista. (HartzPlus, 2018.)

Perustulo äärimmäisen köyhyyden vastaisessa taistelussa

Intiassa Madhya Pradeshin osavaltion maaseudulla toteutettiin perustulokoe 2010–2013. Siinä noin 6 000 henkilölle maksettiin 12–17 kuukauden ajan kerran kuussa 200–300 rupian suuruinen perustulo (n. 3–4,5 Yhdysvaltain dollaria), joka vastasi suunnilleen 20–30 prosenttia pienituloisen kotitalouden kokonaistuloista. Kokeilussa oli mukana myös lapsia, joille maksettiin puolet aikuisten perustulon määrästä. Kokeilussa oli mukana 20 kylää, joista kahdeksan kylän asukkaat saivat kyseistä perustuloa ja 12 kylää toimi verrokkeina. Guy Standingin johtama tutkimusryhmä havaitsi perustulolla olevan monia myönteisiä vaikutuksia: Koehenkilöiden ravinnonsaanti ja terveydentila paranivat, he hankkivat rahalla karjaa sekä investoivat asumiseensa ja maanviljelyssä tarvittaviin työkaluihin. Perustulon saajat työskentelivät enemmän kuin verokikylien asukkaat, ja he aloittivat uutta liiketoimintaa kolme kertaa todennäköisemmin kuin verrokkit. Lisäksi kokeiluissa mukana olleiden lasten koulunkäynti lisääntyi. (Forss ym., 2016.)

Yhdysvaltalainen Give Directly -niminen kansalaisjärjestö aloitti vuonna 2016 kestoltaan 12-vuotiseksi suunnitellun perustulokokeilun Länsi-Kenian maaseudulla. Kokeilussa on mukana 295 kylää, jotka muodostavat kolme käsittelyryhmää ja yhden kontrolliryhmän. Kokeilussa testataan pitkäaikaisen ja lyhytaikaisen perustulon sekä kertaussumman vaikutuksia neljässä kokeiluryhmässä: 1) 44 kylässä 4 966 henkilöä saa 12 vuoden ajan kuukausittain maksettavaa perustuloa, jonka arvo on noin 0,75 Yhdysvaltain dollaria per päivä, 2) 80 kylässä 7 333 henkilöä saa kahden vuoden ajan vastaavan tasoista perustuloa kuin ensimmäinen ryhmä, 3) 71 kylässä 8 548 henkilöä saa kertamaksuna vastaavan summan kuin toinen ryhmä kahden vuoden aikana ja 4) kontrolliryhmälle ei suoriteta maksuja. (GiveDirectly, 2019.)

Give Directlyn kokeilu poikkeaa siinä mielessä monista muista perustulokokeiluista, että siinä testataan hyvin pitkäaikaisen perustulon vaikutuksia. Vastaavan kokeilun toteuttaminen korkeiden elinkustannusten maissa olisi hyvin vaikeaa, mutta Keniassa jo

alle dollarilla päivässä voidaan parantaa merkittävästi ihmisten elintasoja. Kokeilun arviointitutkimuksessa selvitetään tulonsiirtojen vaikutuksia henkilökohtaiseen talouteen, terveyteen, hyvinvointiin ja makrotalouteen. Lisäksi tutkitaan mahdollisia muutoksia hinnoissa, erilaisten hyödykkeiden saatavuudessa sekä kylien demografisia muutoksia. Kokeilun toivotaan antavan tietoa myös siitä, kannattaisiko kehitysapua kehittää entistä enemmän suorien tulonsiirtojen suuntaan. (Widerquist, 2018.)

2.4 Perustulokokeilu aikansa peili

Perustulokokeilut heijastelevat perustulolle asetettuja odotuksia. Perustulon oletetaan ratkaisevan mitä moninaisempia ongelmia hyvin erilaisissa yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa konteksteissa. Kokeilujen perusteella vastikkeettomalla tuella haetaan ratkaisua ainakin seuraaviin ongelmiin:

- köyhyys, osattomuus
- passiivisuus, toimijuuden puute
- sukupuolten ja etnisten ryhmien epätasa-arvo
- stressi
- mielenterveyden häiriöt
- perheiden hyvinvoinnin ongelmat
- harmaa talous
- yrittäjyys, riskinotto
- robotisaatio
- hallintobyrokratia ja julkisen sektorin kulut.

Kiinnostavaa on, että väestön ikääntyminen ei näy perustulokeskustelussa, vaikka sen voidaan odottaa lisäävän nuorempien sukupolvien hoitovastuita ja sen myötä kaivattavan toimeentulon hankkimiseen käytettävää aikaa etenkin naisilla, mutta enenevässä määrin myös miehillä. Royal Society of Artsin julkaisema selvitys aiheesta näkee perustulon yhtenä mahdollistajana vanhenevista omaisista huolehtimiseen (Painter ja Thoung, 2015).

Tähän mennessä toimeenpannut perustulokokeilut ovat olleet useimmiten vain muutamien kuukausien pituisia. Pitkäaikaisemmat kokeilut valottaisivat paremmin työmarkkinoille syntyvää palautevaikutusta, eli sitä, miten työnantaja reagoisi, jos työvoiman tarjonta hetkellisesti alenisi perustulon vaikutuksen vuoksi. Tämä koskisi erityisesti alustatalouden työpaikkoja ja nykyisiä matalapalkkatöitä, joissa on isoja rekrytointihaasteita.

Kysymykseen siitä, millaisia vaikutuksia vastikkeettomalla perustulolla kansallisesti olisi, on tutkimusnäytön perusteella vaikea vastata. Saturoituneita tutkimuskohteita,

joissa olisi arvioitu kokeilujen yhteisövaikutuksia, on vähän, ja kokeilujen pitkän aikavälin vaikutuksia ei ole saatu selvitettyä riittävän luotettavasti. Pitkän aikavälin tutkimusta tarvittaisiin myös perustulon vaikutuksesta inflaatioon. Maricán ja Kenian kokeilut tuonevat lisätietoa tästä.

Perustulosta keskusteltaessa on jatkuvasti esillä huoli siitä, että perustuloa saavat kansalaiset eivät enää menisi töihin ja vastikkeeton tulo olisi disinentiivi työn vastaanottamiseen. Tämä keskustelu on kuitenkin ristiriidassa sen kanssa, että perustuloa tarjotaan lääkkeeksi automaation myötä katoavien työpaikkojen luomaan epävarmuuteen (Widerquist, 2018). Aiemmat kokeilutkin antavat viitteitä pikemmin siitä, että perustulo ei vähennä työn tarjontaa.

Lähteet

Ajuntament de Barcelona (2019). Social Currency, B-Mincome. Social Rights Area [verkkosivu]. Haettu osoitteesta: <http://ajuntament.barcelona.cat/bmincome/en/social-currency>. Luettu 4.11.2019.

Bendix, A. (6.11.2019). Brazilian city Marica gives a basic income to one-third of residents. Business Insider. Haettu osoitteesta: <https://www.businessinsider.com/marica-brazil-basic-income-policy-monthly-payments-2019-11?r=US&IR=T>. Luettu 15.11.2019.

Bohmeyer, M. & Cornelsen, C. (2019). Was würdest Du tun?: Wie uns das Bedingungslose Grundeinkommen verändert. Ullstein Buchverlage GmbH, Berlin.

Business Wire (30.10.2019). Announcing Research on a New Large-Scale Basic Income Policy in Brazil [verkkosivu], Business Wire. Haettu osoitteesta: <https://www.businesswire.com/news/home/20191030006167/en/Announcing-Research-New-Large-Scale-Basic-Income-Policy>. Luettu 15.11.2019.

CBC (31.8.2019). Ontario's basic income pilot to end March 2019. Haettu osoitteesta: <https://www.cbc.ca/news/canada/toronto/ontario-basic-income-pilot-end-march-2019-1.4807254>. Luettu 4.4.2020.

City of Utrecht (2019). What works: studying the effects of fewer rules in social assistance [verkkosivu], Gemeente Utrecht. Haettu osoitteesta: <https://www.utrecht.nl/city-of-utrecht/study-on-rules-in-social-assistance/>. Luettu 4.11.2019.

Colini, L. (2019). The B-MINCOME Project Zoom-In. Haettu osoitteesta: https://www.uia-initiative.eu/sites/default/files/2019-09/Zoom_BMINCOME_final_1.pdf. Luettu 15.11.2019.

Feloni, R. (20.2.2019). The political debate over the Alaska Permanent Fund dividend. Business Insider. Haettu osoitteesta: <https://www.businessinsider.com/alaska-permanent-fund-dividend-political-debate-2019-2?r=US&IR=T>. Luettu 13.11.2019.

Forget, E. (2011). The Town with no Poverty. The Health Effects of a Canadian Guaranteed Annual Income Field Experiment. Canadian Public Policy 2011; 37(3): 283–305.

Forss, M., Kanerva, M. & Kanninen, O. (2016). Mitä voimme oppia maailmalla järjestetyistä perusturvaan liittyvistä kokeista? Katsaus kenttäkoeasetelmiin. Kela työpapereita 92/2016.

Gibson, M., Hearty, W. & Craig, P. (2018). Potential Effects of Universal Basic Income: a Scoping Review of Evidence on Impacts and Study Characteristics. *The Lancet*, 392 (September), p. S36. doi: 10.1016/s0140-6736(18)32083-x.

GiveDirectly (2019). Basic Income Kenya Study [verkkosivu]. Haettu osoitteesta: <https://www.givedirectly.org/ubi-study/>. Luettu 15.11.2019.

Greenberg, D. & Halsey, H. (1983). Systematic Misreporting and Effects of Income Maintenance Experiments on Work Effort: Evidence from the Seattle-Denver Experiment. *Journal of Labor Economics*. University of Chicago Press, 1(4), pp. 380–407. doi: 10.1086/298019.

Guettabi, M. (2019). What Do we Know about the Effects of the Alaska Permanent Fund Dividend? Haettu osoitteesta: https://pubs.iseralaska.org/media/a25fa4fc-7264-4643-ba46-1280f329f33a/2019_05_20-EffectsOfAKPFD.pdf.

Gyeonggi Research Institute (2019). 1Q 2019 Satisfaction Survey Report on the Youth Basic Income in Gyeonggi Province.

HartzPlus (2018). Die Studie zur bedingungslosen Grundsicherung [verkkosivu]. Haettu osoitteesta: <https://hartz-plus.de/>. Luettu 13.11.2019.

Knight, B. (2015). Free money - Germany's basic income lottery. Deutsche Welle. Haettu osoitteesta: <https://www.dw.com/en/free-money-germanys-basic-income-lottery/a-18764779>. Luettu 13.11.2019.

Laín, B. (2019.) Report on the preliminary results of the B-MINCOME project (2017-2018). Haettu osoitteesta: https://ajuntament.barcelona.cat/dretsocials/sites/default/files/arxius-documents/results_bmincome_eng.pdf. Luettu 7.11.2019.

Lapowsky, I. (2017). Free Money: The Surprising Effects of a Basic Income Supplied by Government. Haettu osoitteesta: <https://www.wired.com/story/free-money-the-surprising-effects-of-a-basic-income-supplied-by-government/>. Luettu 10.3.2020.

Martin-West, S., Castro Baker, A., Balakrishan, S., Rao, K. and Tan, G. (2019). Pre-Analysis Plan -Stockton Economic Empowerment Demonstration. Haettu osoitteesta: <https://www.stocktondemonstration.org/wp-content/uploads/2019/05/pre-analysis.pdf>. Luettu 19.11.2019.

Mason, C. G. (2018). It Was Time to Walk Away from Ontario's Flawed Basic Income Project. The Conversation. Haettu osoitteesta: <https://theconversation.com/it-was-time-to-walk-away-from-ontarios-flawed-basic-income-project-101217>. Luettu 11.11.2019.

Matthews, D. (2019). Marica, Brazil, is making basic income a reality. Vox. Haettu osoitteesta: https://www.vox.com/future-perfect/2019/10/30/20938236/basic-income-brazil-marica-suplicy-workers-party?fbclid=IwAR0F21nrt0rcM_II3KbNXMBGBErenIN-pUDWVftDHIYifdmzES7BXYcReHjQ. Luettu 15.11.2019.

Ministry of Children, Community and Social Services (2019). Archived - Ontario Basic Income Pilot [verkkosivu], Government of Ontario. Haettu osoitteesta: <https://www.ontario.ca/page/ontario-basic-income-pilot>. Luettu 11.11.2019.

Munnell, A. H. (toim.) (1986). Lessons from the Income Maintenance Experiments. Federal Reserve Bank of Boston and The Brookings Institution.

Painter, A. & Thoun, C. (2015). Creative citizen, creative state: the Principled and Pragmatic Case for a Universal Basic Income, London: RSA. doi: <https://www.thersa.org/action-and-research/rsa-projects/economy-enterprise-manufacturing-folder/basic-income>.

Sanktionsfrei (2019). Sanktionsfrei [verkkosivu]. Haettu osoitteesta: <https://sanktionsfrei.de/>. Luettu 5.11.2019.

Shapiro, T. M. & Loya, R. (2019). Michael Tubbs on universal basic income: 'The issue with poverty is a lack of cash'. The Guardian. Haettu osoitteesta: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/mar/21/michael-tubbs-on-universal-basic-income-the-issue-with-poverty-is-a-lack-of-cash>. Luettu 13.11.2019.

Stockton Demonstrations (2019). Our Vision on SEED: Discussion paper. Haettu osoitteesta: <https://www.stocktondemonstration.org/wp-content/uploads/2019/05/SEED-Discussion-Paper.pdf>. Luettu 4.4.2020.

Urban Innovative Actions (2019). B-MINCOME - Combining Guaranteed Minimum Income and Active Social Policies in Deprived Urban Areas [verkkosivu], UAI - Urban Innovative Actions. Haettu osoitteesta: <https://www.uia-initiative.eu/en/uia-cities/barcelona>. Luettu 4.11.2019.

van Gerven, M., Kangas, O. & Ylikännö, M. (2020). Hollannin aktiivimalli – yksi valopilkku ja pitkiä varjoja. Haettu osoitteesta: <https://blogit.utu.fi/tita/2020/01/07/hollannin-aktiivimalli-yksi-valopilkku-ja-pitkia-varjoja/>. Luettu 4.4.2020.

Verlaat, T. (2019). Experimenting with Income Support in the Netherlands [videotallenne]. Haettu osoitteesta: <http://videonet.fi/web/kela/20190404/>. Luettu 7.11.2019.

Widerquist, K. (2018). A Critical Analysis of Basic Income Experiments for Researchers, Policymakers, and Citizens. Exploring the Basic Income Guarantee, Palgrave Macmillan. doi: 10.1007/978-3-030-03849-6.

3 Perustulokokeilun työllisyysvaikutukset

Kari Hämäläinen, Ohto Kanninen, Miska Simanainen ja Jouko Verho

- Kokeilun ennakoanalyysin mukaisesti työpäiviksi määriteltiin marraskuun 2017 ja lokakuun 2018 väliseltä ajalta ne ansaintajaksot, joihin henkilön päiväansiot ylittivät 23,47 euroa.
- Näin määriteltynä koehenkilöiden työllisyys kasvoi vuoden kestoisen arviointijakson aikana keskimäärin 6 päivää enemmän kuin vertailuryhmällä. Ero on tilastollisesti merkitsevä.
- Alaryhmien tarkastelut viittaavat siihen, että kokeilun positiiviset työllisyysvaikutukset keskittyivät vieraskielisiin ja lapsiperheisiin.
- Työllisyysvaikutus syntyi työttömyysturvan ehtoja vuonna 2018 kiristäneen aktiivimallin ja perustulon yhteisvaikutuksen myötä. Aktiivimallin mahdollista vaikutusta kuvastaa se, että työllisyysvaikutusta ei havaita tarkasteltaessa kaikkia ansaintajaksoja.
- Työllisyysmääritelmästä riippumatta kokeilun ensimmäisen vuoden aikana, jolloin aktiivimalli ei vielä ollut käytössä, ei esiinny havaittavaa perustulon puhdasta työllisyysvaikutusta.

3.1 Johdanto

Perustulokokeilun ensisijainen tavoite oli selvittää, miten kokeilu vaikuttaa perustulon saajien työllisyyteen. Kokeiluprotokollan mukaisesti arviointimme perustuu ennakoanalyysisuunnitelmaan, jossa määrittelimme ennen tutkimusaineiston saamista keskeiset vasteet ja analyysimenetelmän.² Analyysin kiinnittäminen etukäteen estää arvioitsijoita valitsemasta haluamiaan tuloksia ja lisää täten tilastollisen päättelyn uskottavuutta. Ennakkosuunnitelmassa määrittelimme päävasteeksi työllisyyspäivät. Esitimme myös useita toissijaisesti tarkasteltavia vasteita, jotka toimivat ensisijaisen tarkastelun täydentäjinä ja valottavat perustulon vaikutusmekanismeja. Tässä osiossa keskitymme raportoimaan perustulokokeilun ensisijaiset työllisyysvaikutukset.

Perustulokokeilu koostui erilaisista työllisyyteen vaikuttavista osatekijöistä. Ensimmäistä kokeiluvuotta koskevassa raportissa laskimme työllistymisveroasteiden alentu-

---

² Ennakoanalyysisuunnitelma on rekisteröity AEA RCT Registry -tietokantaan (AEARCTR-0002095).

neen osa-aikatyön osalta keskimäärin 11,8:lla ja kokoaikatyön osalta 23,0 prosenttiyksiköllä (Hämäläinen ym., 2019). Työllistymisen jälkeisten käytettävissä olevien tulojen kasvu mahdollistaa työn vastaanottamisen yhä useammalle työttömälle. Toisaalta vastikkeettomasti maksettava perustulo tarjoaa keinon irtautua työttömyysturvajärjestelmästä ja siihen sisäänrakennetusta valvonnasta, määräaikaishaastattelusta ja aktiivoinnista. Jos nämä edesauttavat työllistymistä, etuuden vastikkeettomuus heikentää kokeilun työllisyysvaikutuksia.

Perutulokokeilun työllisyysvaikutusten arviointi pohjautuu hallinnollisiin rekisteriaineistoihin jokaisesta kohdejoukon 175 222 henkilöstä. Päävasteena on ennakoanalyysisuunnitelman mukaisesti työpäivien yhteenlaskettu lukumäärä marraskuun 2017 ja lokakuun 2018 välisenä aikana. Työpäiviksi määritettiin Eläketurvakeskuksen rekisteriaineistosta avoimilla työmarkkinoilla toteutuneet ansaintajaksot, joiden laskennallinen päiväansio ylitti 23,74 euroa. Näiden rajausten tarkoituksena on estää aktiivisen työvoimapolitiikan ja pitkien nollatuntisopimusten mahdollisesti aiheuttamat analyysiharhat. Päävasteen määrittäminen ennen tutkimusaineistoon tutustumista on sikäli riskialtista, että työllisyyttä määrittelevät rajaukset saattavat jälkikäteen osoittautua ongelmallisiksi. Herkkyystarkastelujen avulla osoitamme, että ensimmäistä kokeiluvuotta koskevat tulokset eivät aiheudu ennalta valitusta työllisyysmääritelmästä tai ekonomisesta mallista.

Raportoimme myös perustulon työllisyysvaikutuksia eri alaryhmissä. Perutulokokeilu muutti työllistymisen kannustimia väestöryhmissä eri tavoin, joten työllisyysvaikutukset voivat poiketa ryhmien välillä. Ryhmäkohtaiset tarkastelut ovat kuitenkin ongelmallisia tilastollisen päättelyn kannalta. Ensinnäkin 2 000 henkilön koeryhmästä muodostettavat alaryhmät jäävät havaintojen lukumäärältä pieniksi, mikä lisää olennaisesti vaikutusarvioiden epävarmuutta. Lisäksi kiinnostavia alaryhmiä on lukuisia, jolloin tilastollinen päättely kärsii usean hypoteesin testauksen ongelmasta. Testattavien vaikutusten lukumäärän kasvaessa on aina mahdollista havaita joitain tilastollisesti merkitseviä tuloksia siinäkin tapauksessa, että kokeilulla ei olisi ollut todellisia vaikutuksia.

Perutulokokeilun toisen vuoden tulosten tulkintaan vaikuttaa olennaisesti vuoden 2018 alussa voimaan astunut aktiivimalli. Verrokkiryhmään työttömyysturvan ehtojen tiukentuminen kohdentui voimakkaana, sillä noin kaksi kolmasosaa ryhmästä sai Kelan työttömyysetuuksia vuoden 2017 lopussa. Koeryhmässä vaikutukset olivat lievempiä. Heistä puolet sai työttömyysetuutta vuoden 2017 lopussa, ja heidän oli halutesaan mahdollista jättäytyä vastikkeettoman perustulon varaan. Aktiivimalli aiheutti myös laajan mediahuomion, joka saattoi muuttaa ihmisten käyttäytymistä eri tavoin koe- ja verrokkiryhmissä. Tulosten tulkintaan vaikuttaa etenkin se, että ennakoarviointisuunnitelman päävaste ajoittuu enimmäkseen aktiivimallin käyttöönoton sisältä-

välle ajanjaksolle. Koska aktiivimallista ei keskusteltu vielä ennakkoanalyysisuunnitelmaa tehtäessä, arvioinnissa on perusteltua antaa painoa myös aktiivimallista puhtaalle kokeilun ensimmäiselle vuodelle.

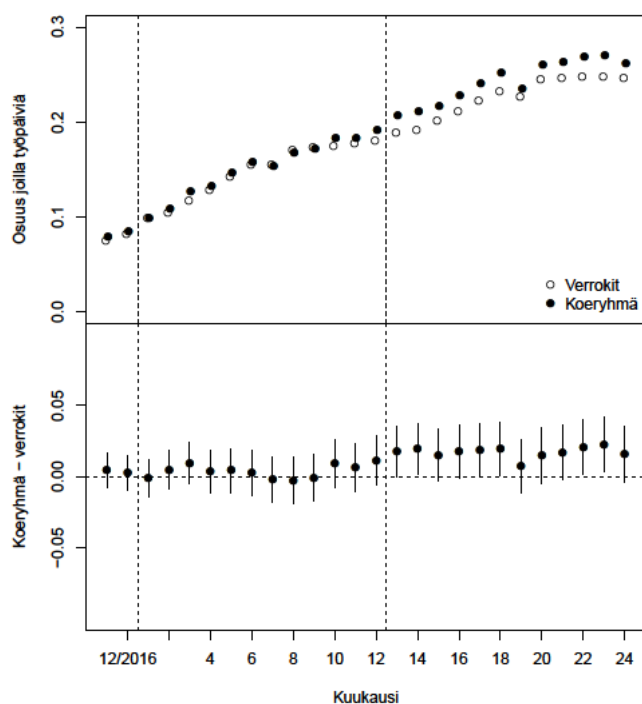
Osion rakenne on seuraava. Perustulokokeilun aikainen työllisyyden kehitys, työttömyysetuuksien käyttö ja perustulomaksatusten toteutuminen kuvaillaan seuraavassa luvussa. Varsinainen työllisyysvaikutusten arviointi raportoidaan luvussa 3.3. Tässä luvussa esittelemme myös herkkyysanalyysit ja alaryhmäkohtaiset työllisyysvaikutukset sekä keskustelemme aktiivimallin mahdollisista vaikutuksista perustulokokeilun tulosten tulkintaan. Viimeinen luku esittää perustulokokeilua koskevat päätelmät.

3.2 Kuvaileva analyysi

Kuvaileva analyysi tarkastelee työllisyyttä, Kelan työttömyysetuuksien käyttöä ja perustulon maksatuksia kuukausitasolla. Analyysi paljastaa tutkimusryhmien dynamiikan kokeen aikana ja auttaa tulkitsemaan varsinaisia työllisyysestimaatteja. Ensimmäisen koevuoden osalta tulokset ovat samat kuin väliraportissa (Hämäläinen ym., 2019) lukuun ottamatta ansaintajaksotietojen päivityksestä johtuvaa pientä muutosta.

3.2.1 Työllisyyden kehitys

Tarkastelemme työllisyyttä laskemalla tarkasteluukautena vähintään yhden työpäivän tehneiden henkilöiden osuudet tutkimusryhmissä. Kuvio 1 osoittaa ensimmäisenä koevuonna työllisten osuuden nousevan tasaisesti molemmissa ryhmissä. Työllistyneiden osuus nousee 8 prosentista 18 prosenttiin. Toisena kokeiluvuotena koeryhmän trendi pysyy hyvin samanlaisena ja työllistyneiden osuus nousee 27 prosenttiin. Verrokkiryhmässä työllisyyskehitys heikkenee ensimmäisen koevuoden lopulla. Muutos osuu samaan ajankohtaan aktiivimallin eduskuntakäsittelyn ja käyttöönoton kanssa. Toisena vuonna verrokkien työllisyys jää pysyvästi hieman alemmalle tasolle koeryhmään verrattuna ja nousee vain 25 prosenttiin.

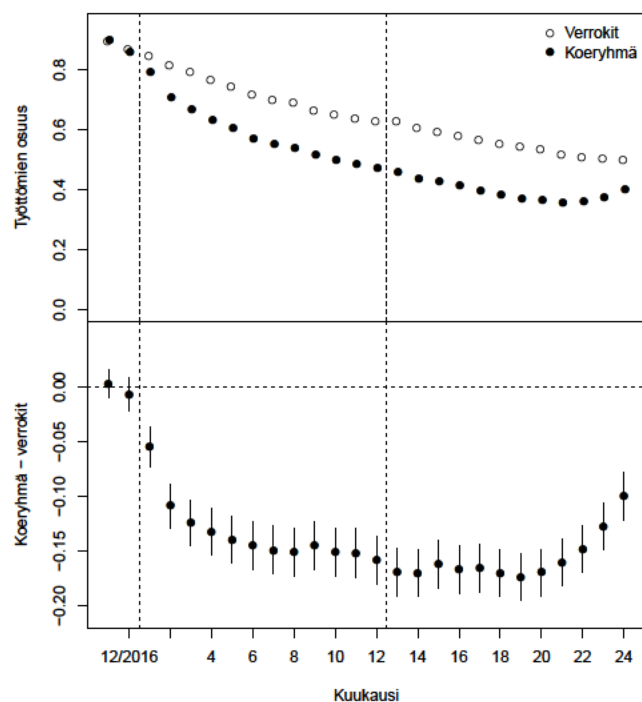

Kuvio 1. Työpäivien kuukausittainen lukumäärä koe- ja verrokkiryhmässä marraskuun 2016 ja joulukuun 2018 välillä sekä koe- ja verrokkiryhmän erotus ja 95 prosentin luottamusväli.

Kuvion 1 alaosa esittää työllisyysosuuksien kuukausittaisen erotuksen. Ensimmäisenä kokeiluvuotena ryhmien väliset erot pysyvät hyvin pieninä ja jäävät jokaisen kuukauden kohdalla tilastollisesti merkityksettömiksi. Toisena vuonna työllisten osuus nousee perustuloryhmässä noin kaksi prosenttiyksikköä vertailuryhmää korkeammalla tasolla. Työllisyysosuuksien erkaantuminen osoittautuu myös marginaalisesti merkitseväksi useampana kuukautena.

3.2.2 Työttömyysetuuksien käyttö

Perustulokokeilun yhtenä tavoitteena oli vähentää etuusbyrokratiaa vapauttamalla perustulon saajat työttömyysturvan velvoittavuudesta ja aktivoinnista. Tavoitteen kokeilun aikaista toteutumista hahmotetaan kuviossa 2, mistä ilmenee kuukausittain Kelan työttömyysetuuksia vähintään yhdeltä päivältä saaneiden henkilöiden osuudet tutkimusryhmittäin. Sovittelun päivärahan saajat on jätetty tämän tarkastelun ulkopuolelle. Kuvion perustella kokeilu onnistui vähentämään työttömyysetuuksien hakemista koeryhmässä vain rajallisesti.

Kuvio 2. Kelan työttömyysetuusjaksoilla olleiden kuukausittainen osuus koe- ja verrokkiryhmässä marraskuun 2016 ja joulukuun 2018 välillä sekä koe- ja verrokkiryhmän erotus ja 95 prosentin luottamusväli.

Verrokkiryhmässä työttömyysetuuskäyttäjien osuus laskee koko kokeilun ajan. Ensimmäisen koevuoden aikana osuus laskee 87 prosentista 63 prosenttiin ja toisena vuonna edelleen 50 prosenttiin. Koeryhmässä etuuskäyttö harvenee suhteessa verrokkeihin kolmena ensimmäisenä kokeilukuukautena. Tämän jälkeen koeryhmä seuraa verrokkien trendiä aina toisen kokeiluvuoden syksyyn saakka, jolloin koeryhmä alkaa jälleen hakeutua etuuskäyttäjien piiriin Kelan kokeilun päättymiseen liittyvän ohjeistuksen mukaisesti. Työttömyysturvaa käyttävien osuus koeryhmässä on ensimmäisen vuoden lopussa 47 prosenttia ja toisen vuoden syys-lokakuussa 36 prosenttia.

Kuvion 2 alaosassa raportoi tutkimusryhmissä työttömyysturvaa käyttävien osuuden erotuksen. Ensimmäisen koevuoden kesään mennessä perustuloryhmässä on noin 15 prosenttiyksikköä vähemmän etuuden käyttäjiä kuin verrokkiryhmässä. Toisen koevuoden alussa ja kesällä erotus käy suurimmillaan 17 prosentissa. Kaiken kaikkiaan, kokeilun tavoite huomioiden, työttömyysetuuskäyttö pysyy tasaisena ja varsin korkealla tasolla koeryhmässä.

Työttömyysetuuksien käytön yleisyyttä koeryhmässä voidaan pitää yllättävänä ja mielenkiintoisena. Jo kokeilun suunnitteluvaiheessa oli tiedossa, että perustulosta puuttuvat lapsikorotukset luovat taloudellisen kannustimen etuuksien hakemiseen. Työttömät joutuivat hakemaan heille kuuluvia lapsikorotuksia normaalin työttömyysetuuden tapaan. Heidän tulonsa koostuivat tällöin vastikkeettomasta perustulomaksusta ja vastikkeellisesta lapsikorotuksesta. Tämä ei kuitenkaan yksin selitä työttömyysturvan hakemisen suosiota, sillä myös lapsettomat henkilöt hakivat työttömyysturvaa lähes yhtä usein kuin lapsiperheet.

Lapsikorotusten lisäksi työttömyysturvaan liittyy aktivointiajalta maksettavia korotusosia. Nämä muodostavat jopa lapsikorotuksia suuremman taloudellisen kannustimen etuuksien hakemiseen työttömille perustulon saajille. Väli raportissa Hämäläinen ym. (2019) osoittavat Kelan työttömyysturvaa saavien osallistuvan hyvin yleisesti aktiivisiin toimenpiteisiin. Ensimmäisenä kokeiluvuotena vertailuryhmään kuuluvat viettivät keskimäärin lähes 100 päivää erilaisissa toimenpiteissä. Perustuloryhmässä aktiivipäivät jäivät ainoastaan noin 10 prosenttia alhaisemmalle tasolle, vaikka perustulo mahdollisti kieltäytymisen aktiivitoimista ilman etuuden tasoon vaikuttavia sanktioita. Tämän havainnon perusteella valtaosa Kelan työttömyysetuutta saavista osallistuu halukkaasti aktiivitoimiin – mahdollisesti juuri niiden tarjoamien korotusosien houkuttelemana.

Perustulon saajien työttömyysturvan hakemiselle on myös muita mahdollisia selityksiä, kuten tottumus, epäselvä tai puutteellinen informaatio ja kokeilun määräaikaisuus. Laajamittainen etuuksien hakeminen ja aktiivisiin toimenpiteisiin osallistuminen kuitenkin osoittavat, että kohdejoukko ei pidä työttömyysturvan velvoittavuutta erityisen epämiellyttävänä. Myöskään työvoimapolitiittisten toimenpiteiden uhkavaikutus ei näytä olevan tässä ryhmässä kovin merkittävä.

3.2.3 Perustulon maksatukset

Perustulokokeilu toteutettiin siitä säädetyn lain (1528/2016) perusteella. Laissa lueteltiin tilanteet, joiden kohdalla perustulon maksatus keskeytettiin. Maksukeskeytykset muodostavat työllisyysanalyysin ainoan katoreitin, koska vastemuuttajat havaitaan jokaiselle kohderyhmään kuuluneelle henkilölle rekisteritiedoista.³

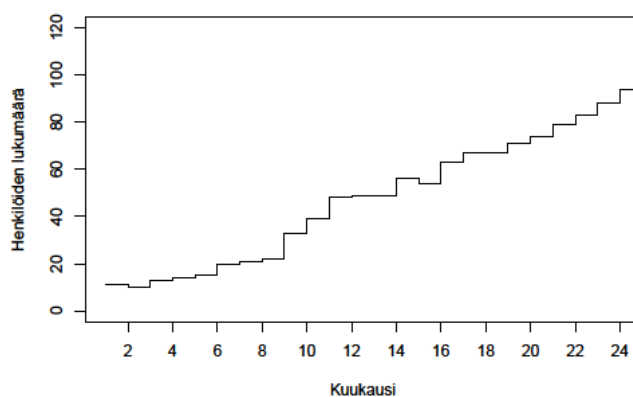
Yleisimpiä syitä perustulon keskeyttämiselle olivat estävän etuuden hakeminen, ulkomaille muutto ja vankeusrangaistus. Estäviä etuuksia olivat muun muassa eläke-

---

³ Tarkemmin ottaen kyse on ns. noncompliance-ongelmasta, jossa kokeiluun osallistuvat jäävät ilman koeryhmälle tarkoitettua käsittelyä. Toteutamme analyysin ITT-lähestymistavalla, jolloin maksukeskeytykset eivät muuta koeryhmää.

opinto- ja lasten kotihoidon etuudet. On kuitenkin huomattava, että yli 40 prosentissa näistä keskeytyksistä perustulon maksatus jatkui myöhemmin, kun este oli poistunut.

Kuvio 3 raportoi kuukausittain sellaisen perustuloryhmään kuuluneiden henkilöiden lukumäärän, joilta perustulon maksatus oli keskeytetty. Keskeytysten lukumäärä kasvoi kokeen alun noin kymmenestä henkilöstä 49 henkilöön ensimmäisen vuoden loppuun mennessä. Toisen vuoden lopussa keskeyttäneitä oli 94. Kokeilun tulosten tulkinnan kannalta maksatusten keskeytykset eivät käytännössä aiheuta merkittävää ongelmaa, sillä keskimääräinen keskeyttäminen jäi kokeen ensimmäisenä vuonna 1,25 prosenttiin ja toisena vuonna 3,5 prosenttiin.

Kuvio 3. Perustulon maksatusten keskeytykset. Kuukausittainen lukumäärä henkilöistä, joilta perustulon maksatus oli keskeytetty.

3.3 Työllisyysvaikutukset

Tässä luvussa esitetään perustulokokeilun ennakoanalyysisuunnitelman mukainen vaikuttavuusarvio. Satunnaistamisen ansiosta kokeilun arviointi on lähtökohtaisesti suoraviivaista – verrataan koeryhmää verrokkiryhmään. Analyysisuunnitelmassa määrittelimme arvioinnille regressiokehikon, jolla pääanalyysi tehdään. Regressiomallia käytetään kahdesta syystä. Ensinnäkin sen avulla kyetään vakioimaan satunnaistamisessa syntynyt lievä epäbalanssi koetta edeltävän etuuslajin suhteen. Koeryhmässä työmarkkinatuen saaminen oli 2,52 prosenttiyksikköä yleisempää, kun taas verrokkiryhmässä edeltävänä etuutena oli vastaavasti useammin peruspäiväraha (Hämäläinen ym., 2019). Lisäksi regressiomallissa on mahdollista vakioida muitakin työllisyyttä selittäviä taustamuuttujia, mikä voi pienentää keskivirheitä ja täten parantaa tulosten tarkkuutta.

Estimoimme seuraavan lineaarisen regressiomallin:

$$Y_i = \alpha + X_i' \beta + \delta Tr_i + \varepsilon_i,$$

missä Y_i on työpäivien lukumäärä, Tr_i on indikaattori koeryhmälle, X_i sisältää ennen kokeilun alkua havaitut taustamuuttujat ja ε_i on virhetermi.

Kontrollimuuttujiksi valittiin vuonna 2016 havaittuja taustamuuttujia Akaiken informaatiokriteeriä hyödyntäen. Akaiken kriteerin perusteella työllisyyttä selittäviksi muuttujiksi valikoituivat ikä, koulutusaste ja -ala, vieraskielisyys, perhetyyppi, sairausdiagnoosi, asumistuen kuntaryhmä, asuinalue, työttömyysetuuden laji, työttömyyspäivät, työpäivät, työtulot ja asumistuen määrä. Näiden lisäksi sisällytimme keskeisenä työmarkkinamuuttujana malliin mukaan sukupuolen, vaikka se ei tämän aineiston kohdalla nousnutkaan mallinvalinnassa tärkeäksi. Kaikki mallin kontrollimuuttujat ovat luokiteltuja (muuttujakuvaukset kts. Hämäläinen ym., 2019).

3.3.1 Päävaste

Perustulokokeilun päävasteeksi määriteltiin analyysisuunnitelmassa työpäivien lukumäärä aikavälillä 1.11.2017–31.10.2018. Arvioinnin päätulos on esitetty taulukossa 1. Perustulokokeilun työllisyysvaikutukseksi muodostuu vuoden kestoisella arviointijaksolla 6,03 työpäivää. Vaikutus on tilastollisesti merkitsevä p-arvolla 0,02.

Taulukko 1. Kokeilun työllisyysvaikutus. Vaikutus päävasteeseen eli työpäivien lukumäärään aikavälillä 1.11.2017–31.10.2018.

Verrokkiryhmän keskiarvo	Estimaatti	Keskivirhe	p-arvo
72,91	6,03	2,52	0,02

95 %:n luottamusväli: (1.09, 10.96)

Huom. Linearisessa regressiomallissa on kontrolloitu sukupuoli, ikä, koulutusaste ja -ala, vieraskielisyys, perhetyyppi, sairausdiagnoosi, kuntaryhmä, asuinalue, työttömyysetuuden laji, työttömyyspäivät, työpäivät, työtulot ja asumistuen määrä.

Kontrolliryhmällä oli arviointijakson aikana työssäolopäiviä kerryttäviä ansaintajaksoja keskimäärin 72,91 kalenteripäivää sisältäen viikonloput ja pyhät. Koeryhmässä vastaavasti laskettu työpäivien keskiarvo oli 77,96. Näin ollen taustamuuttujien vakiointi kasvattaa työllisyysvaikutuksen estimaattia yhdellä päivällä. Yhden päivän ero keskiarvotarkastelun ja regressiomallin välillä selittyy tutkimusryhmien taustamuuttujissa esiintyvistä satunnaisesta vaihtelusta.

Päävasteen 6 päivän työllisyysvaikutus vastaa työllisyyden 8,3 prosentin suhteellista muutosta. Työllisyystuloksen 95 prosentin luottamusväliksi saadaan 1,09–10,96 työpäivää, mikä verrokkiryhmän tasoon suhteutettuna vastaa 1,5–15,0 prosentin muutosta työllisyydessä.

3.3.2 Herkkyystarkastelu

Tarkastelemme päätuloksen robustisuutta kontrollimuuttujien ja työpäivämääritelmän suhteen. Taulukko 2 kokoaa neljä eri regressiomallia, jotka eroavat toisistaan kontrollimuuttujien suhteen. Ensimmäisenä raportoidaan tulos ilman kontrollimuuttujia, toiseen malliin lisätään etuuslaji, kolmannessa mallissa muuttujajoukkoa kasvatetaan demografisilla taustatekijöillä ja neljäs malli sisältää edellisten lisäksi myös työ- ja etuushistorian vuodelta 2016.

Taulukko 2. Työllisyysvaikutuksen herkkyysanalyysi. Vaikutus päävasteeseen regressiomallissa eri kontrollimuuttujilla ja työllisyysvaikutus ilman palkkarajaa.

	Verrokkiryhmän keskiarvo	Estim.	p-arvo	Estim.	p-arvo	Estim.	p-arvo	Estim.	p-arvo
Päävaste	72,91	5,05	0,08	6,91	0,01	6,08	0,02	6,03	0,02
		(2,84)		(2,77)		(2,69)		(2,52)	
Ilman palkkarajaa	79,24	1,93	0,52	3,43	0,24	2,58	0,37	2,65	0,34
		(2,98)		(2,94)		(2,88)		(2,77)	
Kontrollimuuttujat									
Etuuslaji				x		x		x	
Taustamuuttujat						x		x	
Työ- ja etuushistoria								x	

Huom. Keskivirheet on esitetty suluissa. Taustamuuttujat ovat sukupuoli, ikä, koulutusaste ja -ala, vieraskielisyys, perhetyyppi, sairausdiagnoosi, kuntaryhmä ja asuinalue. Työ- ja etuushistoriamuuttujat vuodelle 2016 ovat työttömyyspäivät, työpäivät, työtulot ja asumistuen määrä.

Taulukon ensimmäinen rivi osoittaa taustamuuttujien vakioimisen aiheuttavan lievää heiluntaa päävasteen työllisyysestimaateissa. Vaihtelu on kuitenkin sen verran pientä keskivirheisiin verrattuna, etteivät eri mallien estimaatit eroa tilastollisessa mielessä toisistaan. Suurimman muutoksen aiheuttaa etuuslajin vakioiminen, mikä nostaa työllisyysestimaattia kahdella päivällä. Demografiset taustatekijät toimivat puolestaan toiseen suuntaan ja laskevat estimaattia päivällä. Työ- ja etuushistorian vakioiminen ei enää juuri vaikuta piste-estimaattiin, mutta pienentää hieman keskivirhettä. Kokonaisuudessaan taustamuuttujia vakioimalla kyetään alentamaan keskivirhettä 11 prosentilla.

Taulukon 2 toinen rivi esittää kokeilun vaikutuksen perustuen työllisyysmääritelmään, johon on laskettu mukaan kaikki ansaintajaksot ilman tulorajaa. Mukana ovat siis myös hyvin pitkät ansaintajaksot pienillä tuloilla. Näihin lukeutuvat esimerkiksi koko vuoden mittaiset ns. nollatuntisopimukset, joiden aikana on mahdollisesti tehty työtä vain muutamana päivänä. Palkkarajasta luopuminen nostaa työpäivien keskiarvoa kontrolliryhmässä noin kuudella päivällä.

Ansiorajojen poistaminen muuttaa päätulosta siten, että piste-estimaatti laajimmassa mallissa puolittuu 2,65 päivään, eikä työllisyysvaikutus ole enää tilastollisesti merkitsevä. Tilastollisen merkitsevyyden katoamisesta huolimatta kaikki toisen rivin piste-estimaatit ovat kuitenkin ensimmäisen rivin piste-estimaattien luottamusvälien sisällä. Työllisyysvaikutusten pieneneminen viittaa satunnaisluonteisen työn olleen verrokki-ryhmässä perustuloryhmää yleisempää, mikä liudentaa päätuloksen työllisyysvaikutusta.

3.3.3 Vaikutus alaryhmissä

Perustulokokeilu vaikutti koeryhmän taloudellisiin kannustimiin eri tavoin riippuen heidän taustastaan. Työttömyysturvan lähtötaso määräytyy suoraan perhetyyppistä lapsikorotusten vuoksi. Asumistuen taso vaihtelee alueittain asumistuen kuntaryhmän vuoksi. Toisaalta työllistymiseen vaikuttaa myös työn kysyntä, joka vaihtelee muun muassa iän, koulutuksen ja alueen mukaan. Näiden tekijöiden vuoksi analysoimme kokeilun vaikutusta alaryhmittäin demografisten tekijöiden sekä etuus- ja työhistorian mukaan.

Analyysissa estimoidaan edellä kuvattu lineaarinen regressiomalli erikseen jokaiselle tarkasteltavalle taustamuuttujalle. Yhden koeryhmäindikaattorin sijasta tarkasteltaville alaryhmille muodostettiin erilliset indikaattorit. Näin kullekin ryhmittelylle saadaan estimoitua omat työllisyysvaikutuksensa, mutta samalla tilastolliseen testaukseen muodostuu usean hypoteesin testauksen ongelma: mitä useampi tilastollinen testi tehdään samassa tutkimusryhmässä, sitä todennäköisempää on havaita tilastollisesti merkitseviä tuloksia siinäkin tapauksessa, että kokeilulla ei välttämättä olisi ollut todellista vaikutusta. Lisäksi alaryhmissä havaintojen lukumäärä jää pieneksi, jolloin tulosten epätarkkuus kasvaa. Tuloksia tuleekin tulkita lähinnä kartoittavana analyysina.

Taulukko 3 raportoi alaryhmille estimoidut työllisyysvaikutukset. Iän, sukupuolen ja koulutuksen kohdalla alaryhmien välillä ei ole havaittavissa suuria eroja. Suurimmillaan ero on ikäryhmässä 35–44-vuotiaat, joilla työllisyysvaikutus ylittää keskimääräisen tason lähes kolmella työpäivällä. Tulosta tulkittaessa on kuitenkin huomioitava, että estimaattien keskivirheet ovat kaikkien ryhmien kohdalla ryhmäeroja suurempia. Ne eivät siis tilastollisessa mielessä eroa toisistaan.

Taulukko 3. Työllisyysvaikutus alaryhmissä.

	Estimaatti	Keskivirhe	p-arvo	N koeryhmä
Päätuulos	6,03	2,52	0,02	2000
Ikä				
25–34	4,64	4,35	0,29	670
35–44	8,99	4,81	0,06	549
45–59	5,13	4,03	0,20	781
Sukupuoli				
Mies	6,19	3,49	0,08	1045
Nainen	5,85	3,65	0,11	955
Koulutus				
Perusaste	4,56	4,47	0,31	634
Keskiaste tai ylempi	6,71	3,05	0,03	1366
Äidinkieli				
Suomi tai ruotsi	3,61	2,90	0,21	1509
Muu	13,45	5,08	0,01	491
Perhetyyppi				
Lapsiperhe	13,66	4,89	0,01	532
Ei lapsia	1,58	3,31	0,63	1156
Aikuinen ja lapsia	9,47	6,38	0,14	312
Kuntaryhmä				
I–II	1,82	5,21	0,73	468
III	6,97	3,79	0,07	886
IV	7,77	4,43	0,08	646
Etuuslaji				
Työmarkkinatuki	7,06	2,70	0,01	1743
Peruspäiväraha	-0,97	7,02	0,89	257
Työpäiviä 2016				
0 päivää	5,45	2,78	0,05	1647
1–366 päivää	8,69	6,00	0,15	353

Huom. Lineaarisessa regressiomallissa on kontrolloitu sukupuoli, ikä, koulutusaste ja -ala, vieraskielisyys, perhetyyppi, sairausdiagnoosi, kuntaryhmä, asuinalue, työttömyysetuuden laji, työttömyyspäivät, työpäivät, työtulot ja asuimistuen määrä. Malli on estimoitu alaryhmätarkastelussa erikseen kullekin muuttujalle.

Äidinkielen mukainen ryhmittely paljastaa sen sijaan verrattain suuren eron. Kohdejoukosta noin neljänneksellä on äidinkielenä muu kuin kotimainen kieli. Heidän kohdallaan alaryhmittäinen tarkastelu paljastaa työpäivien lukumäärän kasvaneen yli 13 päivällä, kun taas suomen- ja ruotsinkielisillä työllisyyden muutos jää tilastollisesti merkityksettömään 3,61 päivää. Vaikka kantaväestön piste-estimaatti mahtuu niukasti

maahanmuuttajien piste-estimaatin 95 prosentin luottamusvälin sisään, eron suuruusluokka voisi kertoa perustulokokeilun parantaneen erityisesti maahanmuuttajataustaisten työllisyyttä.

Perhetyyppi liittyy kiinteästi henkilöiden sosiaalietuuksiin. Lapsiperheille maksetaan korkeampaa työttömyysturvaa ja asumistukea kuin lapsettomille kotitalouksille. Yksinhuoltajien kohdalla toimeentulotuki täydentää vielä muita etuuksia nostaan entisestään työllistymisveroasteita alhaisilla palkkatasoilla. Perustulon rahalliset kannustinvaiikutukset ovatkin lapsiperheillä muita pienemmät ja muodostuvat merkittäviksi muita korkeammilla työllistymispalkoilla. Taulukon 3 tulosten perusteella perustulon työllisyysvaikutus on kuitenkin suurin juuri lapsiperheillä. Kokeilu nosti heidän työllisyyttään 13,66 päivällä. Yksinhuoltajilla ja yksinasuvilla, joilla on huollettavia lapsia, työllisyyspäivät kasvoivat 9,47 päivällä, joskin estimaatti ei ole tilastollisesti merkitsevä ryhmän pienen koon vuoksi. Lapsettomilla kotitalouksilla työllisyysestimaatti on selvästi alhaisin jääden 1,58 päivään.

Perustulon saajien asuinpaikka vaikuttaa asumistuen käytön yleisyyteen, tasoon ja alueellisiin työmarkkinoihin. Asumistuen käyttö on yleisintä kaupunkialueilla (kuntaryhmät I–III). Korkeinta asumistukea maksetaan pääkaupunkiseudulla (kuntaryhmät I–II). Tulokset ovat linjassa asumistuen tason kanssa, sillä työllisyysvaikutukset jäävät vähäisimmiksi pääkaupunkiseudulla. Muilla kaupunkialueilla (kuntaryhmä III) ja muissa kunnissa (kuntaryhmä IV) työllisyysvaikutusten piste-estimaatit ovat suurempia. Vaikutukset eivät tosin ole tilastollisesti merkitseviä, ja erot voivat yhtä lailla heijastella alueellisia eroja työmarkkinoissa.

Lopuksi tarkastellaan ryhmäkohtaisia tuloksia koetta edeltävän vuoden 2016 työmarkkina-aseman mukaan. Valtaosa perustulon saajista sai ennen kokeilun alkua työmarkkinatukea. Peruspäivärahan saajia heistä oli vain noin 15 prosenttia. Vaikka peruspäivärahan saajien työllisyys on muutoin selvästi parempi kuin työmarkkinatuen saajilla, perustulon työllisyysvaikutusta heillä ei havaita. Työllisyysvaikutus keskittyy siis työmarkkinatuen saajiin. Henkilön koetta edeltävän vuoden työpäivillä ei sen sijaan havaita olevan suurta merkitystä perustulokokeilun työllisyysvaikutukseen. Piste-estimaattien perusteella vuonna 2016 työllisinä olleilla on hieman muita enemmän työpäiviä kokeilun aikana, mutta erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

3.3.4 Aktiivimalli ja perustulokokeilu

Perustulokokeilun puolivälissä astui voimaan aktiivimalli, jossa kolmen kuukauden ajanjaksoilla seurattiin työttömien osallistumista aktivointitoimenpiteisiin tai palkkatyö-

hön. Jos työtön henkilö ei tänä aikana osallistunut viitenä päivänä työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin tai tehnyt palkkatyötä vähintään 18 tuntia, hänen työttömyysetuuttaan alennettiin 4,65 prosenttia seuraavan tarkastelujakson ajaksi.

Aktiivimalli hankaloittaa perustulokokeilun toisen vuoden arviointia, sillä se vaikutti epäsymmetrisesti koe- ja vertailuryhmiin. Jokaisen vertailuryhmän työttömyysetuutta saaneen henkilön oli täytettävä aktiivisuusehto välttääkseen työttömyysturvan alentamisen. Koeryhmässä työttömyysetuuden hakeminen ei ollut välttämätöntä perustulon saamiselle. Työttömyysturvan leikkautuminen oli muutoinkin koeryhmälle selvästi vertailuryhmää vähäisempi uhka, sillä se kohdentui vain perustulon päälle maksettaviin lisäosiin. Varsinaiset perustulomaksut eivät riippuneet ihmisten aktiivisuudesta tai työmarkkina-asemasta.

Aineistolähtöinen tapa hahmotella perustulokokeilun ja aktiivimallin keskinäistä suhdetta on tarkastella kokeilun aikaisia työllisyysvaikutuksia ennen aktiivimallin voimaantuloa ja sen jälkeen. Taulukko 4 erittelee ennakkosuunnitelman mukaista päävastetta koskevat tulokset kokeilun ensimmäiselle ja toiselle vuodelle. Ensimmäisen vuoden tilastollisesti merkityksetön työllisyyden muutos kääntyy toisena vuonna merkitsevästi positiiviseksi. Aktiivimallin tultua voimaan perustuloa saaneet ovat työskennelleet avoimilla työmarkkinoilla keskimäärin 6,63 päivää vertailuryhmää enemmän. Tätä havaintoa ei kuitenkaan voi enää tulkita perustulokokeilun kausaali vaikutukseksi, sillä se kuvastaa perustulomallin ja aktiivimallin yhteisvaikutusta.

Taulukko 4: Työllisyysvaikutus eri ajanjaksoilla.

Vuosi	Verrokkiryhmän keskiarvo	Estimaatti	Keskivirhe	p-arvo
2017	49.06	1.54	1.97	0.43
2018	77.34	6.63	2.64	0.01

Huom. Linearisessa regressiomallissa on kontrolloitu sukupuoli, ikä, koulutusaste ja -ala, vieraskielisyys, perhetyyppi, sairausdiagnoosi, kuntaryhmä, asuinalue, työttömyysetuuden laji, työttömyyspäivät, työpäivät, työtulot ja asumistuen määrä.

Työllisyysvaikutuksen ilmeneminen vasta kokeilun toisena vuotena hankaloittaa ennakkosuunnitelmassa kiinnitetyn päävasteen tulkintaa. Aiemmin raportoidun kuvion 1 perusteella työllisyysasteet alkavat erota ryhmien välillä lokakuussa 2017. Ajankohta osuu yksiin aktiivimallin eduskuntakäsittelyn alkamisen ja sitä seuranneen uutisoinnin kanssa.⁴

⁴ Havainto puoltaisi näkemystä, jonka mukaan toisen vuoden vaikutukset eivät johtuisi pelkästään perustulokokeilusta. Aihetodiste jää kuitenkin monilta osin vajaaksi. Aktiivimallia koskeva uutisointi alkoi jo vuoden 2016 lopulla mallin ensimmäisten versioiden

Reagoinnin ajoittumista merkittävämpi kysymys on, miksi perustuloa saaneiden työllisyys kehittyi suotuisammin aktiivimallin alaisuudessa. Aloitamme pohtimalla mahdollisia muutoksia vertailuryhmässä. Kyyrä ym. (2019) raportoivat aktiivimallin työllisyysvaikutusten jääneen vähäisiksi Kelan työttömyysturvaa saaneilla. Perustulokokeilun toista vuotta koskeva tulos tukee tätä näkemystä. Jos aktiivimalli olisi lisännyt erityisesti vertailuryhmän työllistymistä, heidän työllisyysasteensa olisi pitänyt kivuta koeryhmää korkeammalle tasolle. Näin ei kuitenkaan tapahtunut.

Vertailuryhmän työllisyystilanteen mahdolliselle heikkenemiselle suhteessa perustuloryhmään on olemassa ainakin kaksi selitystä. Ensinnäkin vertailuryhmä osallistui toisena vuonna hieman perustuloryhmää useammin työllisyyttä edistäviin toimenpiteisiin. Jos kyseisten toimien työllisyysvaikutukset jäivät vaatimattomiksi, vertailuryhmällä oli vähemmän mahdollisuuksia työskennellä avoimilla työmarkkinoilla. Toinen selitys liittyy aktiivisuuden osoittamiseksi. Välttääkseen etuuden alentamisen työttömän henkilön piti työskennellä vähintään 18 tuntia 65 maksupäivän aikana. Jos asetettu työtuntiraja on saanut osan vertailuryhmästä rajoittamaan ansaintajakson aikana tapahtuvaa työskentelyään juuri 18 tuntiin, heidän ansionsa eivät ylitä ennakkosuunnitelman työllisyysmääritelmän kriteereitä. Aiemmin taulukossa 2 esitettyjen herkkyysanalyysien perusteella tarkasteluajanjakson työllisyysvaikutukset pienenevät olennaisesti, kun päävasteeseen sisällytetään myös hyvin vähäistä työtuloa tarjonneet ansaintajaksot. Tämän havainnon perusteella satunnaiset työllisyysjaksot ovat aktiivimallin aikana olleet vertailuryhmässä koeryhmää yleisempiä.

Toisen kokeiluvuoden positiiviset työllisyysvaikutukset ovat voineet syntyä myös koeryhmän välityksellä. Ensimmäinen selitys saattaisi liittyä siihen, että perustulokokeilun vaikutukset ilmenevät vasta toisen vuoden kuluessa. Tämä ei ole täysin poissuljettua, sillä yhdessä Yhdysvaltojen negatiivisen tuloveron kokeiluista havaittiin työn tarjonnan vähentymisessä viivettä (Burtless, 1986). Toisaalta Kanadassa toteutetussa ja lähemmin Suomen perustulokokeilua vastaavassa satunnaistetussa kokeessa työllisyysvaikutukset ilmenivät nopeasti (Card & Robins, 1998). Lieviä kysymysmerkkejä viivästysten vaikutusten tulkinnalle asettaa myös se, että työllisyysasteet erkanevat toisistaan juuri aktiivimallin laajemman mediahuomion alkamisajankohtana. Vaihtoehtoinen selitys voisikin olla perustulokokeilun ja aktiivimallin yhteisvaikutus, joka voisi syntyä työttömien aktiivisuutta korostavan julkisen keskustelun välittämänä. Ehkäpä keskustelu on motivoinut osaa perustulon saajista tarttumaan perustulon tarjoamiin rahallisiin työllistymiskannustimiin.

---

ilmaantuessa. Tulkinta vaatisi siis sitä, että kansalaiset reagoisivat aktiivimalliin vasta sen siirryttyä eduskuntakäsittelyyn. Tämä ei ole täysin mahdotonta, joskaan ei missään nimessä aukotontakaan.

Yhteenvedona on kuitenkin todettava, että aktiivimallin voimaantulo sekoitti perustulokokeilun toisen vuoden osalta. Perustulokokeilun puhdas työllisyysvaikutus on täten mahdollista raportoida ainoastaan ensimmäisen vuoden osalta. Edellä käyty keskustelu aktiivimallin toisen vuoden mahdollisista vaikutusmekanismeista osoittaa, miten mahdotonta sen vaikutuksia on erottaa perustulokokeilun vaikutuksista. Tästä kaikesta olisi selvitty, jos perustulokokeilun tapaan pieni osa työttömistä henkilöistä olisi jätetty myös aktiivimallin ulkopuolelle. Tämä yksinkertainen ratkaisu olisi mahdollistanut luotettavat arviot sekä perustulokokeilun toisen vuoden työllisyysvaikutuksista että aktiivimallin vaikutuksista.

3.4 Päätelmät

Perustulokokeilu oli ensimmäinen laaja satunnaistamiseen perustuva sosiaaliturvakokeilu Suomessa. Sen tavoitteena oli selvittää, kuinka paljon heikot rahalliset työllistymiskannustimet, byrokraatia ja velvoitteet hidastavat Kelan työttömyysturvan saajien työllistymistä. Toteutukseltaan mittavan sosiaaliturvakokeilun toimeenpano onnistui hyvin, eikä perustulon maksatuksessa esiintynyt ongelmia. Toivottavasti kokeilun onnistunut läpivienti rohkaisee hyödyntämään tieteellisesti luotettavia menetelmiä myös tulevaisuudessa.

Jo valmisteluvaiheessa oli tiedossa, että kokeilun perustulomallissa on puutteita. Työttömyysturvan lapsi- ja muiden korotusten puuttuminen johti siihen, että perustulon saajille jäi taloudellinen kannustin hakea työttömyysetuuksia, vaikka kokeilun tarkoitus oli irrottaa koeryhmä etuuskien vastikkeellisuudesta. Kokeilun puolivälissä vielä lähes puolet koeryhmästä sai työttömyysturvaetuuksia. Tulos on mielenkiintoinen, ja kokeilun vastikkeettomuuden osittainen vesittyminen osoittaa hyvin, miten sosiaaliturvaa uudistettaessa on syytä huomioida muutakin kuin etuusjärjestelmien ja verotuksen yhteensovittaminen. Kelan työttömyysetuuskien käyttöä määrittävät nimittäin olennaiselta osin myös työvoimahallinnon ja kuntien tarjoamat toimenpiteet.

Kokeilun toisen vuoden alussa otettiin käyttöön aktiivimalli. Perustulokokeilun ensimmäisen vuoden aikana osa koeryhmästä hyödynsi mahdollisuutensa irrottautua työvoimahallinnosta ja jättäytyi perustulon varaan. Näin ollen aktiivimallin ehdot osuivat eri intensiteetillä koe- ja verokiryhmiin. Lisäksi aktiivimallin käyttöönoton yhteydessä käyty laaja julkinen keskustelu vaikutti molempiin ryhmiin riippumatta työttömyysturvan käytöstä. Väliaikaiseksi jäänyt aktiivimalli sekoitti perustulokokeilun tutkimusasetelman toisena kokeiluvuotena, mikä vaikeuttaa tulosten tulkittamista.

Perustulokokeilun suunnitteluvaiheessa ei ollut tiedossa aktiivimallin käyttöönoton aikataulua tai sen vaikutuksia Kelan työttömyysetuuksien saajiin. Ennakoanalyysisuunnitelmassa määrittelimme kokeilun päävasteen mitattavaksi lähinnä toiselta koevuodelta, koska pelkäsimme mahdollisia ongelmia uuden etuusjärjestelmän käyttöönotossa ja ennakoimme mahdollisen työllisyysvaikutuksen voimistuvan ajan myötä. Aktiivimallin myötä ennakkosuunnitelmamme kariutuivat, mikä pakottaa hyödyntämään myös ensimmäistä kokeiluvuotta koskevia tuloksia päätelmiemme pohjalta.

Ennakkosuunnitelmassa määritellyn päätuloksen perusteella työllisyys parani perustulokokeilussa tilastollisesti merkitsevästi. Koeryhmän työllisyys kasvoi keskimäärin 6 päivää vertailuryhmää enemmän marraskuun 2017 ja lokakuun 2018 välisellä tarkasteluajanjaksolla. Työllisyyspäivien lisääntymistä vajaalla viikolla ei voi pitää yksilön ansioita tai tulonsiirtoja ajatellen kovin merkittävänä. Verrokkiryhmän alhaisen lähtötason vuoksi kasvu on kuitenkin suhteellisesti mitattuna 8,3 prosenttia.

Kiusallisesti päävasteen työllisyysvaikutus ilmenee vasta aktiivimallin myötä. Ensimmäisen koevuoden aikana keskimääräinen työllisyysvaikutus ei muodostunut tilastollisesti merkitseväksi. Koska tällä ajanjaksolla verrokkiryhmän asemassa ei tapahtunut merkittäviä muutoksia, voidaan tätä ensimmäisen vuoden tulosta pitää puhtaana perustulokokeilun vaikutuksena. Tämä ja kuukausitasolla tarkasteltu työllisyyden dynamiikka viittaavat siihen, että ilman aktiivimallia kokeilussa ei välttämättä olisi syntynyt työllisyysvaikutuksia toisenakaan vuotena. Mitään lopullista emme pysty kuitenkaan sanomaan perustulokokeilun toisesta vuodesta tai aktiivimallin vaikutuksista, sillä aktiivimalli otettiin käyttöön yhtäaikaaisesti ja kaikkia koskevana. Ilman aktiivimallista vapaata vertailuryhmää eri mallien vaikutuksia ei pystytä uskottavasti erottamaan toisistaan.

Lapsiperheiden kohdalla työllisyysvaikutukset ovat johdonmukaisia päävasteen ja ensimmäisen vuoden osalta. Ensimmäisenä koevuonna lapsiperheiden työllisyyspäivien määrä kasvoi merkitsevästi (Hämäläinen ym., 2019), ja päävasteen kohdalla vaikutus vielä lähes kaksinkertaistui yli 13 päivään. Kokonaisuutena alaryhmien tarkastelut viittaavat siihen, että perustulon positiiviset työllisyysvaikutukset voisivat esiintyä erityisesti vieraskielisillä ja lapsiperheillä. Havaintojen lukumäärä näissä ryhmissä on tosin pieni, eikä näitä tuloksia pidä tulkita liian voimakkaasti.

Kokeilun toinen keskeinen tulos liittyy siihen, miten työttömät suhtautuvat työttömyysturvan velvoittavuuteen ja aktiiviseen työvoimapolitiikkaan. Vaatimaton lasku työttömyysturvaetuuksien käytössä tarkoittaa sitä, että työttömille asetettuja velvoitteita tai heihin kohdennettuja aktivointitoimenpiteitä ei pidetä laajassa mittakaavassa erityisen vastenmielisinä. Edes aktiivimallin voimaantulo ei laskenut työttömyysturvan käyttöä koeryhmässä olennaisesti.

Vaikka kokeiltua perustuloa voi pitää lähinnä osittaisena perustulomallina, saatiin siitä kuitenkin tärkeitä tuloksia perustulokeskusteluun ja sosiaaliturvan uudistamistyöhön. Kokeilu paransi erittäin voimakkaasti koeryhmän työllistymisen kannustimia sekä mahdollisti työn vastaanottamisen ilman työttömyysturvan sovitteluun ja uudelleenhakemiseen liittyvää byrokratiaa. Työllisyysvaikutusten keskittyminen vain osaan alaryhmistä viittaa siihen, että byrokratia ja kannustimet eivät ole läheskään jokaisen Kelan työttömyysetuutta saavan kohdalla keskeisiä ongelmakohtia.

Työvoimapolitiikan kannalta mielenkiintoinen tulos liittyy työttömyysturvan suosioon. Suurimmalla osalla kohdejoukosta oli takanaan pitkä työttömyyshistoria jo ennen kokeilun alkua, ja he olivat viettäneet pitkiä jaksoja erilaisissa aktivointitoimissa ilman mainittavia työllisyystuloksia. Työllisyysasteen nostamisen kannalta nykyisen kaltainen aktivointipolitiikka ei tässä kohdejoukossa näyttäydy kovin tehokkaana. Uhkavaiikutuksen sijaan Kelan työttömyysetuutta saavat henkilöt vaikuttavat kovin halukkailta osallistumaan erilaisiin aktiivisiin toimenpiteisiin ja viettävät niissä suuren osan vuodesta. Tarkempien johtopäätösten tekeminen vaatii kuitenkin vielä lisää analyysia aktiivitoimenpiteistä.

Vaikka laajat satunnaiskokeet voivat olla lainsäädännöllisesti työläitä, ne ovat ylivoimaisesti paras ja luotettavin tapa politiikkatoimien vaikutusten selvittämiseen. Perustulokokeilu osoitti, että kokeiluja pystytään toteuttamaan menestyksekkäästi, kun vain löytyy riittävää poliittista tahtoa niiden valmisteluun.

Lähteet

Burtless, G. (1986). The work response to a guaranteed income: A survey of experimental evidence. Teoksessa A. Munnell (toim.), *Lessons from the Income Maintenance Experiments*, s. 22–52. Federal Reserve Bank of Boston & Brookings Institution.

Card, D. & P. K. Robins (1998). Do financial incentives encourage welfare recipients to work? Evidence from a randomized evaluation of the Self-Sufficiency Project. Teoksessa S. Polachek (toim.), *Research in Labor Economics* vol. 17, s. 1–56. Greenwich Connecticut: JAI Press.

Hämäläinen, K., Kanninen, O., Simanainen, M., & Verho, J. (2019). Perustulokeilun ensimmäinen vuosi. VATT Muistiot 56.

Kyyrä, T., Pesola, H., & Uusitalo, R. (2019). Aktiivimalli ja ansiosidonnainen työttömyysturva. VATT Muistiot 57.

4 Koettu terveys, psyykkinen hyvinvointi ja kognitiivinen toimintakyky

Annamari Tuulio-Henriksson ja Miska Simanainen

- Tutkimuksessa mitattiin perustulokokeilun koeryhmään ja verrokkiryhmään kuuluvien henkilöiden kokemuksia omasta terveydentilastaan, mielialastaan, psyykkisestä kuormittuneisuudestaan ja kognitiivisesta toimintakyvystään.
- Kyselyyn vastanneista koeryhmään kuuluneet henkilöt kokivat verrokkeja vähemmän psyykkistä kuormittuneisuutta, masennusta, alakuloa ja yksinäisyyttä. He myös arvioivat myös kognitiivisen toimintakykynsä verrokkeja paremmaksi.
- Terveyspalvelujen käytön osalta ryhmät eivät eronneet toisistaan. Huomionarvoista kuitenkin on, että molemmat ryhmät käyttivät varsin vähän terveyspalveluita, vaikka noin puolella tutkituista oli jokin arjessa haittaa aiheuttava pitkäaikainen sairaus.

4.1 Johdanto

WHO:n määritelmän mukaan “terveys on täydellisen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tila”. Onko tällainen tila kenellekään mahdollinen, on kuitenkin avoin kysymys. Kun ihmiseltä kysytään, millaiseksi hän kokee oman terveydentilansa, hän tekee arvionsa omasta tilanteestaan katsoen. Vastaus voi olla esimerkiksi samaa sairautta sairastavien kohdalla hyvinkin erilainen. Vastaus terveysjanan 0–10-portaisella asteikolla voi esimerkiksi olla korkea silloin, kun henkilö saa hoitoa todettuun sairauteen, jolloin oireet eivät haittaa toimintakykyä. Myös työkykynsä ihminen arvioi monen eri tekijän kautta. Suomalaisten väestötutkimusten mukaan noin kolmanneksella työelämässä olevista on jokin pitkäaikainen sairaus, mutta vain noin kolmannes heistä ajattelee sen aiheuttavan haittaa työssäkäynnille (Martimo & Antti-Poika, 2018).

Myös hyvinvointi on moniulotteinen käsite. Hyvinvointia voidaan ajatella esimerkiksi terveyden, elämänlaadun ja koetun terveyden tai taloudellisten tekijöiden näkökulmasta. Yksilön kannalta tärkeitä hyvinvoinnin osatekijöitä ovat itsensä toteuttaminen, sosiaalinen verkosto, onnellisuus ja sosiaalinen pääoma (Vaarama ym., 2010). Mie-

lenterveys on määritelty hyvinvoinnin tilaksi, jossa yksilö ymmärtää omat kykynsä, sopeutuu arkielämän tavallisiin haasteisiin ja stressiin, kykenee työskentelemään tuottavasti ja hyödyllisesti sekä antamaan oman panoksensa yhteiskunnalle (WHO, 2013).

Työttömyyttä ajatellaan monesti riskiksi terveydelle (Van der Noordt ym., 2014). Työttömyys vaikuttaa hyvinvoinnin psykologisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin ulottuvuuksiin, jotka liittyvät vahvasti toisiinsa ja muodostavat yhdessä yksilöllisen hyvinvoinnin – tai pahoinvoinnin – kehän (Kunze & Suppa, 2017). Työttömien terveyden ja hyvinvoinnin kokemukset ja työttömyyden psykologiset vaikutukset ovat moniulotteisia. Vaikka vaikutukset arvioidaan usein kielteisiksi, passivoiviksi ja ajanhallintaa vaikeuttaviksi, jotkut voivat kokea työttömyyden myös myönteisenä (Hult ym., 2016).

Tässä luvussa tarkastelemme, miten erilaiset psyykkisen hyvinvoinnin ja toimintakyvyn ulottuvuudet liittyvät perustulon saamiseen. Tutkimme, miten perustulokokeilun koeryhmään ja verrokkiryhmään kuuluvien henkilöiden kokemukset omasta terveydentilastaan, mielialastaan ja psyykkisestä kuormittuneisuudestaan sekä kognitiivisesta toimintakyvystään eroavat toisistaan. Aiempaa tutkimustietoa universaalien perustulon saamisen yhteydestä psyykkiseen hyvinvointiin on toistaiseksi vähän tarjolla, mutta vastikään julkaistussa katsauksessa (Gibson ym., 2020) todetaan perustulon vaikutusten olevan positiivisia mielenterveyden kannalta. Oletamme saavamme myös Kelan työttömyysetuusia saaneille kohdistetusta Suomen perustulokokeilusta vastaavia havaintoja.

4.2 Terveyden, hyvinvoinnin ja toimintakyvyn mittarit kyselyaineistossa

Aineistossa ovat mukana kaikki kyselyyn vastanneet perustulon saajat (N=586) ja verrokkit (N=1 047). Kyselylomakkeesta on tämän luvun tarkasteluun valittu seuraavat muuttujat:

Tyytyväisyyttä nykyiseen elämään arvioitiin 10-portaisella janalla, jossa 0 on erittäin tyytymätön ja 10 erittäin tyytyväinen. Kysymys on ollut käytössä myös ESS-tutkimuksessa (esim. ESS, 2018). Oman hyvinvoinnin kokemusta arvioitiin kysymällä yleistä terveydentilaa viisiportaisella asteikolla (1=erittäin hyvä, 2=hyvä, 3=kohtuullinen, 4=huono, 5=erittäin huono). Terveydentilaa arvioitiin myös kysymyksellä päivittäistä elämää haittaavan pitkäaikaisen sairauden (sairaus, vamma, mielenterveyden häiriö) olemassaolosta. Tämä arvio tehtiin kolmiosaisella asteikolla, jossa 1=kyllä, paljon haittaa, 2=kyllä, jossain määrin haittaa, ja 3=ei. Terveyspalvelujen käytöstä kysyttiin

käyntien määrää viimeisen kahden vuoden aikana erikseen terveydenhoitajalla, terveyskeskuslääkärillä, sairaalalääkärillä ja hammaslääkärillä sekä muissa terveystal-
veluissa.

Psyykkistä kuormittuneisuutta arvioitiin MHI-5-skaalalla (Berwick ym., 1991), jossa on viisi kysymystä siitä, miltä vastaajasta on tuntunut viimeisen kuukauden aikana. Arvi-
oitavat psyykkiset ulottuvuudet olivat hermostuneisuus, kyvyttömyys piristyä asioista,
tyyneys ja rauhallisuus, alakuloisuus ja apeus sekä onnellisuuden tunne. Tuntemuksia
arvioitiin viisiportaisella skaalalla, jossa 1=koko ajan, 2=suurimman osan aikaa, 3=jon-
kin aikaa, 4=vähän aikaa ja 5=ei lainkaan. MHI-5-kysely on ollut käytössä Suomessa
esimerkiksi Alueellinen terveys ja hyvinvointi (ATH) -tutkimuksessa (Murto ym., 2017).

Kyselyssä esitettiin myös kaksi ns. masennuksen seulakysymystä. Ensimmäisessä
kysymyksessä kysyttiin viimeisen kahden vuoden ajalla olleesta vähintään kahden vii-
kon jaksosta, jolloin vastaajan mieli on ollut maassa ja hänellä on ollut alakuloa suu-
rimman osan ajasta. Toisessa kysymyksessä kysyttiin viimeisen kahden vuoden ajalta
vähintään kahden viikon jaksosta, jolloin vastaaja on menettänyt kiinnostuksensa asi-
oihin, joista on ennen tuntenut mielihyvää. Kysymykset arvioitiin kyllä–ei-tasolla. Kysy-
mysten on osoitettu luotettavasti seulovan kliinistä masennusta (Arroll ym., 2013), ja
kysymysten validiteettia ja reliabiliteettia on arvioitu THL:n toimintakyvyn mittareita si-
sältävässä Toimia-tietokannassa (Toimia.fi).

Psyykkisen hyvinvoinnin yhtenä ulottuvuutena tarkasteltiin kognitiivista toimintakykyä.
Vastaajaa pyydettiin kertomaan, millaiseksi hän on viime aikoina kokenut oman muis-
tinsa, kykynsä oppia uusia asioita ja kykynsä keskittyä asioihin. Arvio tehtiin viisiport-
taisella asteikolla, jossa 1=erittäin hyvä, 2=hyvä, 3=tydyttävä, 4=huono ja 5=erittäin
huono. Kysymykset on sisällytetty Toimia-tietokantaan (Toimia.fi).

Aineistoa analysoitiin laskemalla kunkin muuttujan vastausjakaumat ja vastausosuu-
sien erojen tilastollista merkitsevyyttä mittaavat testisuureet (khiin neliö -testi ja t-
testi). Psyykkisen kuormittuneisuuden (MHI-5) ja mielialakysymysten tarkempaa tar-
kastelua varten estimoitiin lineaariset regressiomallit, joissa selittävinä muuttujina oli-
vat kuuluminen koeryhmään tai verrokkiryhmään, ikä, sukupuoli (malli 1) ja näiden li-
säksi työssäolo sekä toimintakykyä haittaavan sairauden läsnäolo (malli 2). Työssäkä-
vijöiksi määriteltiin ne, jotka olivat vastanneet kysymykseen ”Kuinka löysit työn, jossa
olet ollut vuoden 2017 alusta”. Vastauksen tulkittiin tarkoittavan, että vastaajilla oli ol-
lut jotakin työtä vuoden 2017 alusta alkaen (kyselylomakkeen kysymys 10, vaihtoeh-
dot A–F). Lisäksi kognitiivisen toimintakyvyn muuttujista tehtiin kustakin erikseen lo-
gistinen regressiomalli, jossa selittävinä muuttujina olivat ikä, sukupuoli ja psyykinen
kuormittuneisuus (MHI-5 dikotomisena muuttujana).

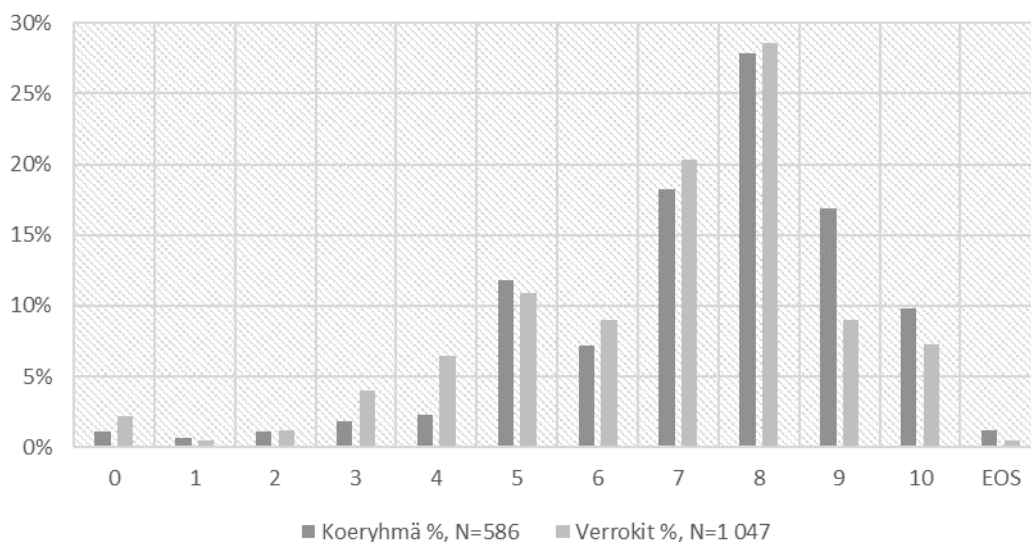
Tulokset raportoidaan pääasiassa vastausjakaumien muodossa. Jakaumat esitetään joko alkuperäisessä kysymyksessä esitettyjen vastausvaihtoehtojen muodossa, tai siten luokkia on selvyuden vuoksi yhdistetty.

Puhelinhaastatteluna tehdyssä aineistonkeruussa käytettiin myös vastausvaihtoehtoa ”ei osaa sanoa”. Tämän vaihtoehdon valinneita oli tähän lukuun sisältyvässä muuttujissa suhteellisen vähän (min. 0,0 %, max. 7,0 %). Ei osaa sanoa -vaihtoehdon sisällyttäminen vastemuuttujiin ei ole mitattavan ilmiön tarkastelun kannalta mielekäästä (esim. MHI-5-skaalassa, jonka pisteilyyn ao. vaihtoehto ei kuulu), joten kyseiset vastaukset on jätetty regressiomalleista pois. Aineisto analysoitiin R-ohjelmalla.

4.3 Tulokset

Elämäntyytyväisyys

Janalla 0–10 koeryhmään kuuluneiden keskiarvo elämäntyytyväisyysmittarilla oli 7,3 ja verrokkien 6,8. Koeryhmästä 1 prosentti arvioi tyytyväisyytensä nollassi, verrokkiryhmässä nollan valitsi noin 2 prosenttia vastaajista. Täyden kympin antoi koeryhmästä yli 9 prosenttia ja verrokkiryhmästä 7 prosenttia. Elämäntyytyväisyydessä ryhmien ero oli tilastollisesti erittäin merkitsevä (kuvio 1).

Kuvio 1. Koeryhmän ja verrokkien kokema elämäntyytyväisyys 0–10-portaisella janalla ($p < 0.001$).

Koettu terveydentila ja arkea haittaava sairaus

Perustulon saajista 58,5 prosenttia ja verrokeista 51,4 prosenttia koki terveydentilansa hyväksi tai erittäin hyväksi. Kohtuulliseksi terveydentilansa kokeneita oli verrokeissa suhteellisesti enemmän (32,1 %) kuin koeryhmään kuuluneissa (27,9 %). Huonoksi tai erittäin huonoksi terveydentilansa koki koeryhmään kuuluneista 13,4 prosenttia ja verrokeista 16,0 prosenttia. Ryhmät erosivat arviossaan omasta terveydentilastaan lähes tilastollisesti merkitsevästi, ja suurin ero syntyi terveydentilansa hyväksi tai erittäin hyväksi kokeneiden osalta (taulukko 2).

Taulukko 2. Koeryhmän ja verrokkien arvio omasta terveydentilastaan.

Arvio terveydentilasta	Koeryhmä %, N=586	Verrokkit %, N=1 047
Erittäin hyvä	16,3	11,4
Hyvä	42,2	40,0
Kohtuullinen	27,9	32,1
Huono	9,5	12,3
Erittäin huono	3,9	3,7
EOS	0,4	0,3
p=0.051		

Koeryhmässä oli tilastollisesti merkitsevästi verrokkiryhmää vähemmän niitä, joilla oli jokin arkea haittaava sairaus, vamma tai mielenterveyden häiriö (taulukko 3). Koeryhmästä yli puolella näitä sairauksia ei ollut.

Taulukko 3. Arkea haittaavien sairauksien, vammojen tai mielenterveyden häiriöiden yleisyys koe- ja verrokkiryhmässä.

Arkea haittaava sairaus	Koeryhmä %, N=586	Verrokkit %, N=1 047
Kyllä, haittaa paljon	13,3	14,9
Kyllä, haittaa jossain määrin	31,6	37,5
Ei	55,1	47,7
p=0.026		

Terveyspalvelujen käyttö

Taulukkoon 4 on koottu koeryhmän ja verrokkiryhmän käynnit terveyspalveluissa. Ryhmien välillä ei havaittu tilastollisesti merkitseviä eroja terveyspalvelujen käytössä. Sekä koeryhmään että verrokkiryhmään kuuluneista noin 40 prosenttia oli käynyt terveydenhoitajan tai terveyskeskuslääkärin vastaanotolla kolme kertaa tai enemmän viimeisen kahden vuoden aikana, ja yli puolet korkeintaan kaksi kertaa. Sairaalalääkärin

vastaanotolla tai muissa terveystalveissa oli käynyt tänä aikana korkeintaan kaksi kertaa yli kolme neljäsosaa molemmista ryhmistä. Hammaslääkärillä oli molemmista ryhmistä käynyt korkeintaan kaksi kertaa hieman alle kolme neljäsosaa molemmista ryhmistä.

Taulukko 4. Terveystalvejen käyttö viimeisen kahden vuoden aikana koe- ja verrokkiryhmässä.

Käynti	Koeryhmä %, N=586	Verrokki %, N=1 047	p-arvo
Terveydenhoitaja			0.070
0–2 kertaa	52,2	51,6	
>=3 kertaa	40,7	43,4	
Ei osaa sanoa	7,1	5,1	
Terveyskeskuslääkäri			0.744
0–2 kertaa	56,8	56,6	
>=3 kertaa	38,7	40,4	
Ei osaa sanoa	4,5	3,0	
Sairaalanlääkäri			0.616
0–2 kertaa	78,2	76,9	
>=3 kertaa	18,1	21,1	
Ei osaa sanoa	3,7	2,9	
Hammaslääkäri			0.385
0–2 kertaa	72,8	69,8	
>=3 kertaa	25,3	29,0	
Ei osaa sanoa	1,9	1,2	
Muu terveystalve			0.607
0–2 kertaa	72,9	73,7	
>=3 kertaa	22,9	23,5	
Ei osaa sanoa	4,1	2,9	

Psykykinen kuormittuneisuus ja masentuneisuus

Taulukossa 5 esitetään psykkinistä kuormittuneisuutta arvioivan MHI-5-mittarin viiden kysymyksen jakaumat. Koeryhmään kuuluneet raportoivat tilastollisesti merkitsevästi verrokkiryhmää vähemmän alakuloa ja apeutta. Heidän kokemuksensa alakulosta pirstymisestä oli myös merkitsevästi parempaa verrattuna verrokkiryhmään. Muissa yksittäisissä kysymyksissä tilastollisia eroja ei ryhmien välille syntynyt. Koeryhmästä hieman verrokkeja suurempi osa oli kokenut olleensa suurimman osan ajasta tai koko ajan onnellinen, mutta ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä.

Taulukko 5. Psykkinen kuormittuneisuus MHI-5-kyselyn yksittäisten kysymysten mukaan koe- ja verrokkiryhmässä.

	Koeryhmä %, N=586	Verrokkit %, N=1 047	p-arvo
Hermostuneisuuden kokemus viimeisen kuukauden aikana			0.162
Koko ajan	1,8	2,3	
Suurimman osan ajasta	3,6	6,1	
Huomattavan osan aikaa	7,5	9,0	
Jonkin aikaa	22,2	25,0	
Vähän aikaa	36,8	34,9	
Ei lainkaan	27,5	22,1	
Ei osaa sanoa	0,5	0,6	
Kyvyttömyys piristyä asioista viimeisen kuukauden aikana			0.003
Koko ajan	1,1	0,9	
Suurimman osan ajasta	1,9	4,5	
Huomattavan osan aikaa	4,2	5,9	
Jonkin aikaa	12,2	14,2	
Vähän aikaa	19,1	22,4	
Ei lainkaan	60,4	48,5	
Ei osaa sanoa	1,2	1,5	
Tyyneyden ja rauhallisuuden kokemus viimeisen kuukauden aikana			0.161
Koko ajan	13,4	10,8	
Suurimman osan ajasta	42,2	40,6	
Huomattavan osan aikaa	16,2	15,0	
Jonkin aikaa	17,2	17,4	
Vähän aikaa	7,6	11,4	
Ei lainkaan	2,6	4,2	
Ei osaa sanoa	0,8	0,6	
Alakuloisuuden ja apeuden kokemus viimeisen kuukauden aikana			0.003
Koko ajan	1,5	2,9	
Suurimman osan ajasta	3,4	5,1	
Huomattavan osan aikaa	6,7	7,5	
Jonkin aikaa	15,2	21,0	
Vähän aikaa	28,2	29,8	
Ei lainkaan	42,7	31,4	
Ei osaa sanoa	2,3	2,3	
Onnellisuuden kokemus viimeisen kuukauden aikana			0.073
Koko ajan	14,3	10,1	
Suurimman osan ajasta	36,9	33,7	
Huomattavan osan aikaa	16,5	16,7	
Jonkin aikaa	16,7	20,2	
Vähän aikaa	10,4	12,3	
Ei lainkaan	3,6	5,8	
Ei osaa sanoa	1,6	1,2	
Kliinisesti merkitsevä MHI-5-kokonaispistemäärä (katkaisupiste=<52/100)*	17	24	0.001

MHI-5-menetelmällä arvioitu psyykinen kuormittuneisuus pisteytettiin suomalaisilla pisteytysohjeilla (ATH-tutkimus), joiden mukaan kyselyn pistemäärä 5–30 muunnetaan asteikolle 0–100 ja katkaisukohtaksi kliinisesti merkitsevälle kuormittuneisuudelle asetetaan arvo 52. Henkilöt, joiden pistemäärä on korkeintaan katkaisukohtaan verran, luokitellaan kliinisesti psyykkisesti kuormittuneiksi. Koeryhmä ja verrokkiryhmä jaettiin tällä perusteella kahteen ryhmään. Koeryhmästä 17 prosenttia ja verrokkiryhmästä 24 prosenttia kuului kliinisesti merkitsevästi kuormittuneisiin.

Masentuneisuus

Noin kolmasosa verrokeista raportoi kokeneensa masentunutta mielialaa viimeksi kuluneen vuoden aikana vähintään kahden viikon ajan. Koeryhmässä tätä oli kokenut hieman yli viidesosa. Masentuneen mielialan kokeminen erotti ryhmät tilastollisesti erittäin merkitsevästi (taulukko 6).

Taulukko 6. Masentuneisuuden kokeminen sekä kyvyttömyys kokea nautintoa ja olla kiinnostunut asioista viimeksi kuluneen vuoden aikana koe- ja verrokkiryhmässä.

	Koeryhmä %, N=586	Verrokkit %, N=1 047	p-arvo
Masentuneisuus			<0.001
Kyllä	22,3	32,4	
Ei	76,3	65,0	
Ei osaa sanoa	1,5	2,5	
Kyvyttömyys nauttia			<0.001
Kyllä	24,4	35,9	
Ei	72,3	62,4	
Ei osaa sanoa	3,3	1,8	

Yli kolmasosalla verrokeista oli viimeksi kuluneen vuoden aikana vähintään kaksi viikkoa kestänyt jakso, jolloin kyky nauttia ja kiinnostua aiemmin nautintoa tuottaneista ja kiinnostusta herättäneistä asioista oli vähentynyt merkittävästi. Noin neljäsosalla koeryhmästä oli vastaavia kokemuksia. Ryhmien välinen ero oli tilastollisesti erittäin merkitsevä (taulukko 6).

Muistin, uusien tietojen oppimisen ja keskittymisen kokemus

Koeryhmän ja verrokkiryhmän välille syntyi tilastollisesti merkitsevä ero kaikissa arvioituissa koetun kognitiivisen toimintakyvyn muuttujissa (taulukko 7). Muistin toiminta, uusien asioiden oppiminen ja kyky keskittyä asioihin koettiin paremmaksi koeryhmässä. Molemmissa ryhmissä näiden kognitiivisten toimintojen huonoksi tai erittäin

huonoksi kokeminen oli melko harvinaista. Lähes joka kymmenes verrokeista kuitenkin koki keskittymiskykynsä huonoksi.

Taulukko 7. Muistin toiminnan, uusien asioiden oppimisen ja keskittymisen itse koettu taso koeryhmässä (N=586) ja verrokkiryhmässä (N=1 047).

	Koeryhmä %, N=586	Verrokkit %, N=1 047	p-arvo
Muisti			0.001
Erittäin hyvä	22,0	16,1	
Hyvä	48,8	46,1	
Tyydyttävä	21,9	28,3	
Huono	5,8	7,7	
Erittäin huono	0,9	1,8	
Ei osaa sanoa	0,6	0,0	
Oppiminen			<0.001
Erittäin hyvä	23,8	16,7	
Hyvä	49,8	46,2	
Tyydyttävä	20,7	27,1	
Huono	4,2	7,7	
Erittäin huono	0,5	1,8	
Ei osaa sanoa	0,9	0,4	
Keskittyminen			<0.001
Erittäin hyvä	16,1	10,3	
Hyvä	51,9	47,4	
Tyydyttävä	24,3	29,6	
Huono	6,4	9,4	
Erittäin huono	1,1	3,2	
Ei osaa sanoa	0,1	0,2	

Koettu yksinäisyys

Koeryhmässä koettiin vähemmän yksinäisyyden tunnetta kuin verrokkiryhmässä. Ero oli tilastollisesti merkitsevä (taulukko 8). Kummassakin ryhmässä koettiin vain vähän jatkuvaa yksinäisyyttä ja yli puolet koki yksinäisyyttä joko hyvin harvoin tai ei lainkaan.

Taulukko 8. Yksinäisyyden kokemus koe- ja verrokkiryhmässä.

Koettu yksinäisyys	Koeryhmä %, N=586	Verrokki %, N=1 047
Ei koskaan tai hyvin harvoin	58,7	51,3
Joskus tai melko usein	38,6	44,2
Jatkuvasti	2,3	4,4
Ei osaa sanoa	0,5	0,1
p=0.032		

Regressioanalyysi psyykkisestä kuormittuneisuudesta ja kognitiivisesta toimintakyvystä

Psyykkisen kuormittuneisuuden osalta jakaumatarkastelussa koeryhmän ja verrokkiryhmän välillä havaitun tilastollisesti merkitsevän eron säilymistä testattiin edelleen lineaarisella regressiomallilla. Siinä selittävinä muuttujina olivat koeryhmään kuulumisen lisäksi ikä (25–34-, 35–44- ja 45–59-vuotiaat kokeilun alkuhetkellä) ja sukupuoli (malli 1). Lisäksi eron säilymistä testattiin toisella mallilla, johon selittäjiksi lisättiin myös terveydentila (pitkäaikainen sairaus) ja työssäolo kokeilun aikana. Ensimmäisessä mallissa merkitsevä selittäjä oli koeryhmään kuuluminen, ja toisessa mallissa merkitseviä selittäjiä olivat koeryhmään kuuluminen, ikä, työssäolo ja pitkäaikainen sairaus. Työssäkäynnin ja terveydentilan huomioiminen pienensi hiukan koeryhmään kuulumisen yhteyttä psyykkiseen kuormittuneisuuteen.

Muistin, uusien asioiden oppimisen ja keskittymiskyvyn suhteen havaitun tilastollisesti merkitsevän jakaumaeron säilymistä testattiin logistisella regressiomallilla erikseen kunkin kognitiomuuttujan suhteen. Selittävinä tekijöinä olivat koeryhmään kuuluminen, ikä, sukupuoli ja psyykkinen kuormittuneisuus (MHI-5-pistemäärä kliinisen rajan mukaan dikotomiseksi muuttujaksi muutettuna).

Muistin toiminnan kokemista selittivät psyykkinen kuormittuneisuus ja koeryhmään kuuluminen. Uusien asioiden oppimista selittivät psyykkinen kuormittuneisuus, ikä ja koeryhmään kuuluminen. Keskittymiskykyä selittivät psyykkinen kuormittuneisuus, koeryhmään kuuluminen ja ikä.

4.4 Pohdinta ja päätelmät

Perustuloa saaneet koeryhmäläiset kertoivat kyselyssä olevansa tyytyväisempiä elämänsä, tuntevansa itsensä terveemmiksi ja psyykkisesti vähemmän kuormittuneiksi sekä kokevansa mielialansa, muistinsa, uusien asioiden oppimisen kykynsä ja keskittymiskykynsä paremmiksi kuin verrokki, jotka eivät saaneet perustuloa. Koeryhmän ja

verrokkiryhmän erot olivat tilastollisesti merkitseviä ja säilyivät myös silloin, kun mahdollisia sekoittavia tekijöitä otettiin huomioon. Psykkisen kuormittuneisuuden osalta terveydentila ja työssäkäynti selittivät vahvasti ryhmien välillä havaittua eroa, mutta kuulumisen koeryhmään säilyi silti merkitsevänä selittäjänä. Psykkinen kuormittuneisuus, jossa erityisesti korostuivat erot mielialan kokemisessa, puolestaan selitti koeryhmään kuulumisen ohella vahvasti itsearvioitua kognitiivista toimintakykyä.

On mahdollista, että koeryhmän perustulon muodossa saama ennustettava ja ehdoton vähimmäistulo on osaltaan vähentänyt työttömyyden aiheuttamaa taloudellista ahdinkoa ja toimeentulon epävarmuutta ja sitä kautta tuottanut myös psyykkistä hyvinvointia. Vaikka työttömyysaikaan liittyy monia arjen ongelmia ja psyykkistä hyvinvointia alentavia tekijöitä (Zuelke ym., 2018), pienikin taloudellinen helpotus on voinut edistää jokapäiväisessä arjessa selviytymistä ja jopa tuottaa uutta päämäärätietoisuutta elämään (vrt. Van Hove & Lootens, 2013). Toisaalta esimerkiksi psyykkisen kuormittuneisuuden osalta kokeilun aikainen työssäkäynti näytti selittävän osan ryhmien välisestä erosta. Työssäkävijöillä psyykkistä hyvinvointia voivat parantaa työstä syntyvä osallisuuden tunne, mutta toisaalta myös perustulon suoma lisätulo, joka kokeilussa kohdistui nimenomaan muita kuin etuustuloja saaviin henkilöihin.

Työttömiä koskeva tulos on linjassa aiempien selvitysten kanssa, joissa perustulon on arveltu liittyvän parempaan mielenterveyteen ja koettuun hyvinvointiin (ks. Ruckert ym., 2017). Aiempia tutkimuksia kognitiivisten toimintojen ja perustulon saamisen välisestä yhteydestä ei ole tiedossamme, joten tämä tutkimus tuo uutta tietoa asiasta. Kognitiivinen hyvinvointi on nyky maailmassa korostunut, joten kaikki toimet, jotka edistävät tiedollisten toimintojen vireyttä ovat tärkeitä.

Terveyspalvelujen käytön osalta ryhmät eivät eronneet toisistaan. On kuitenkin tärkeää huomata, että molemmat ryhmät käyttivät varsin vähän terveyspalveluja mukaan luettuna hammashuollon palvelut. Aiemman rekisteritutkimuksen mukaan (Lappalainen ym., 2018) erityisesti pitkäaikaistyöttömien on todettu käyttävän vähiten esimerkiksi terveyskeskuksen palveluja. Perustulon saajia koskevassa tutkimuksessamme ei otettu huomioon työttömyyden kestoa, mutta palvelujen käytön vähäisyys on huomionarvoinen, varsinkin kun noin puolella tutkituista oli jokin arjessa haittava aiheuttava pitkäaikainen sairaus. Laajassa systemaattisessa katsauksessa (Pega ym., 2017) havaittiin vastaavasti, ettei ilman ehtoja saatu etuus lisännyt terveyspalvelujen käyttöä.

Tarkastelussamme perustuloa saavien ja verrokkien hyvinvoinnista on otettava huomioon useita rajoitteita. Näkökulmamme hyvinvointiin on tässä tarkastelussa lähinnä psykologinen, jolloin hyvinvoinnin muut ulottuvuudet – sosiaalinen ja taloudellinen – jäävät tarkastelusta pois. Huomioimme kuitenkin nämä tekijät tilastollisissa mallinnuk-

sissamme, jotka osoittivat mainittujen tekijöiden merkityksen psyykkiselle hyvinvoinnille. Samalla havaitsimme, että vaikka nämä tekijät otettiin huomioon, perustulon saamisen yhteys parempaan psyykkiseen hyvinvointiin säilyi.

Tutkittu aineisto, jossa koeryhmän vastaajien osuus jäi alkuperäisestä 2 000:n perustuloa saaneen kokonaismäärästä vain hiukan yli neljäsosaan, voi olla monin tavoin voinut. Tätä on pyritty korjaamaan katokorjauspainoilla, mutta tuloksia on kuitenkin tarkasteltava varovaisuudella. On mahdollista, että tuloksemme perustuloa saaneiden hyvinvoinnin psykologisten ulottuvuuksien paremmasta tasosta verrattuna niihin, jotka eivät saaneet perustuloa, liittyy muihin tekijöihin kuin niihin, joita tutkimuksessa oli mahdollista kontrolloida. Toisaalta esimerkiksi psyykkisen kuormittuneisuuden ja masennuksen vähäisempi ilmeneminen koeryhmässä tuli esiin johdonmukaisesti useammalla mittarilla arvioituna. Myös kognitiivisen toimintakyvyn eri ulottuvuuksien, muistin, uusien asioiden oppimisen ja keskittymisen, yhtenevät tulokset vahvistivat perustuloa saavien kokeneen tiedollisten toimintojensa olevan paremmalla tasolla verrokkeihin verrattuna.

Yhteenvedona voidaan todeta, että tutkitussa aineistossa perustuloa saaneet näyttivät voivan psyykkisesti paremmin kuin verrokki, jotka elivät kokeilun ajan nykyisessä sosiaaliturvajärjestelmässä. Koeryhmään kuuluneet kokivat vähemmän psyykkistä kuormittuneisuutta, masennusta, alakuloa ja yksinäisyyttä. He arvioivat myös kognitiivisen toimintakykynsä verrokkeja paremmaksi. Erot olivat selviä jakaumatarkasteluisammassa, ja ne säilyivät myös tilastollisissa malleissa, joissa otettiin huomioon ryhmien välillä havaittuihin eroihin mahdollisesti vaikuttavia muita taustatekijöitä. On kuitenkin huomattava, että perustulon rinnalla myös ikä, parempi terveydentila ja työssäkäynti liittyivät keskeisesti parempaan psyykkiseen hyvinvointiin.

Lähteet

- Arroll, B., Khin N. & Kerse, N. (2003). Screening for depression in primary care with two verbally asked questions: cross sectional study. *BMJ*, 327, s. 1144–6.
- Berwick, D. M., Murphy, J. M., Goldman, P. A., Ware, J. E., Barsky, A. J. & Weinstein, M. C. (1991). Performance of A 5-item mental-health screening-test. *Med Care*, 29, s. 169–176.
- European Social Survey ESS (2018). ESS9 Source Questionnaires. Saatavissa: https://www.europeansocialsurvey.org/docs/round9/field-work/source/ESS9_source_questionnaires.pdf [ladattu 10.4.2020].
- Hult, M., Saaranen, T. & Pietilä A.-M. (2016). Työttömien kokemuksia terveydestä ja hyvinvoinnista: haastattelututkimus. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 53, s. 108–118.
- Gibson, M., Hearty, W. & Craig, P. (2020). The public health effects of interventions similar to basic income: a scoping review. *Lancet Public Health*, 5, s. 165–176.
- Kunze, L. & Suppa, N. (2017). Bowling alone or bowling at all? The effect of unemployment on social participation. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 133, s. 213–235.
- Lappalainen, K., Mattila-Holappa, P., Yli-Kaitala, K., Hult, M. & Räsänen K. (2018). Pääsimpään työttömänä olleet käyttävät vähiten terveyspalveluja. *Suomen lääkärilehti*, 42, s. 2421–2426.
- Martimo, K.-P. & Antti-Poika, M. (2018). Työkyvyttömyyden ja jäljellä olevan työkyvyn arviointi. Teoksessa Martimo, K.-P., Uitti, J. & Antti-Poika, M. (toim.). *Työstä terveyttä*. Helsinki: Duodecim.
- Murto, J., Kaikkonen, R., Pentala-Nikulainen, O., Koskela, T., Virtala, E., Härkänen, T., Koskeniemi, T., Jusmäki, T., Vartiainen, E. & Koskinen, S. Aikuisten terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus ATH:n perustulokset 2010–2017.
- Paul, K. & Moser, K. (2009). Unemployment impairs mental health: Meta-analyses. *Journal of Vocational Behavior*, 74, s. 264–282.

Pega, F., Liu, S. Y., Walter, S., Pabayo, R., Saith, R. & Lhachimi, S. K. (2017). Unconditional cash transfers for reducing poverty and vulnerabilities: effect on use of health services and health outcomes in low- and middle-income countries. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 11.

Ruckert, A., Huynh, C. & Labonté, R. (2018). Reducing health inequities: is universal basic income the way forward? *Journal of Public Health*, 40, 3–7.

Sircar, N. R. & Friedman, E. A. (2018). Financial security and public health: how basic income & cash transfers can promote health. *Global Public Health*, 13, 1878–1888.

Tuisku, K. (2011). Kaksi kysymystä masennuksesta. Saatavissa: https://www.ebm-guidelines.com/dtk/hpt/avaa?p_artikkeli=tmm00081 [ladattu 10.4.2020].

Tuulio-Henriksson, A. (2011): Itsearvioitu muisti, keskittymiskyky ja uuden oppimisen kyky. Saatavissa: https://www.ebm-guidelines.com/dtk/hpt/avaa?p_artikkeli=tmm00047 [ladattu 10.4.2020].

Vaarama, M., Moisio, P., Karvonen, S. (toim.) (2010). *Suomalaisten hyvinvointi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Yliopistopaino.*

Van der Noordt, M., IJzelenberg, H., Droomers, M. & Proper, K. I. (2014). Health effects of employment: a systematic review of prospective studies. *Occupational and Environmental Medicine*, 71, s. 730.

Van Hoye, G. & Lootens, H. (2013). Coping with unemployment: personality, role demands, and time structure. *Journal of Vocational Behavior*, 82, s. 85–95.

Zuelke, A. E., Luck, T., Schroeter, M. L., Witte, A. V., Hinz, A., Engel, C., Enzenbach, C., Zacharie, S., Loeffler, M., Thiery, J., Villringer, A. & Rieder-Heller, S. G. (2018). The association between unemployment and depression – Results from the population-based LIFE-adult study. *Journal of Affective Disorders*, 235, s. 399–406.

World Health Organization WHO (2013). *Mental Health Action Plan 2013–2020*. Geneva: WHO. Saatavissa: https://www.who.int/mental_health/publications/action_plan/en/ [ladattu 10.4.2020].

5 Taloudellinen hyvinvointi ja perustulo

Maarit Lassander ja Signe Jauhiainen

- Taloudellista hyvinvointia mitattiin kyselyssä henkilön subjektiivisella kokemuksella taloudellisesta kuormituksesta, raha-asioiden hallinnasta, kyvystä tehdä järkeviä taloudellisia päätöksiä ja taloudellisesta hätävarasta.
- Mitatuilla taloudellisen hyvinvoinnin osa-alueilla perustuloa saaneet vastaajat raportoivat koetun toimeentulonsa ja taloudellisen hyvinvointinsa paremmaksi kuin verrokkiryhmässä.
- Kun kotitalouden tulot otettiin huomioon, perustulon saajat kokivat verrokkiryhmään nähden talouden hallintansa paremmaksi ja heillä oli useammin taloudellinen hätävara.

5.1 Johdanto

Tässä osiossa käsittelemme perustulon vaikutusta taloudellisen hyvinvoinnin kokeemukseen ja koettuun toimeentuloon. Kysymme, kokevatko perustulon saajat taloudellisen tilanteensa paremmaksi kuin vertailuryhmä, vaikka heidän tulontasonsa olisi sama.

Taloudellisen hyvinvoinnin ymmärtäminen on muodostunut yhä tärkeämmäksi, kun yhteiskunnallisten turvaverkkojen kestävyys on koetuksella, ja yksilön oma vastuu ja henkilökohtaisen taloudellisen suunnittelun tärkeys korostuvat myös perinteisissä hyvinvointivaltioissa (Smith, 2015). Taloudelliset ongelmat yksilötasolla heijastuvat myös yhteiskunnalliseen elämään, turvallisuuteen ja hyvinvointiin (Layard ym., 2008). Yksilön hyvinvointi lisää vastuullista talouden hallintaa, taloudellista vakautta ja työn tuottavuutta (De Neve ym., 2013). Taloudellisella hyvinvoinnilla on myös vahva yhteys subjektiiviseen hyvinvointiin yksilötasolla (Van Praag & Frijters, 2003; Kahn & Pearli, 2006; Ng & Diener, 2014), ja vastaavasti pitkäkestoinen ylivelkaantuminen on yhteydessä masennusoireisiin (Hojman, 2016) ja työkyvyttömyyteen (Blomgren ym., 2017). Taloudellisen epävakauden aiheuttama henkilökohtainen kuormitus vaikuttaa yksilön lisäksi perheisiin ja yhteiskuntaan (Cooper & Stewart, 2015) muun muassa heikentämällä työssä suoriutumista ja lisäämällä fyysisiä terveysongelmia (Ahnquist ym., 2012; Dunn & Mirzaie 2012; Kim & Garman, 2003).

Taloudellisen hyvinvoinnin perinteinen teoreettinen malli pohjaa Maslowin (1943) tarvehierarkiaan, jossa erotellaan lyhyen aikavälin välittömät tarpeet – ravinto ja asuminen – ja turvallisuuteen liittyvät pitemmän aikavälin tarpeet, esimerkiksi eläkesäästäminen ja perheen tulevaisuuteen sijoittaminen (Xiao & Noring, 1994). Tällä teoreettisella jaottelulla on edelleen etunsa, sillä se selittää, miksi haastavassa taloudellisessa tilanteessa perustarpeiden täyttäminen vie huomion tulevaisuuden turvaamiselta. Toisaalta jaottelun paikkansapitävyyttä on myös haastettu tilanteissa, joissa yksilön omat arvot ja prioriteetit vaikuttavat näiden tarpeiden keskinäiseen järjestykseen (Kenrick ym., 2010). Toinen useaan kertaan todennettu taloudellisen hyvinvoinnin teoria hahmottaa objektiivisen ja subjektiivisen taloudellisen hyvinvoinnin suhdetta (Easterlin, 1995) ja esittää, että kaikkien tulotason korottaminen ei lisää kaikkien subjektiivista hyvinvoinnin kokemusta. Eniten tulotason paranemisesta näyttäisivät hyötyvän pienituloiset ja erityisesti miehet (Zyphur ym., 2015). Kolmas tapa hahmottaa taloudellisen hyvinvoinnin asemaa perustarpeiden joukossa on Swarbrickin (2015) hyvinvoinnin ulottuvuudet, joihin myös taloudellinen hyvinvointi kuuluu. Tämä malli korostaa fyysisen ja psyykkisen terveyden yhteyttä taloudelliseen hyvinvointiin ja on lähtökohdiltaan yksilökeskeinen.

Tässä luvussa käsittelemme seuraavia kysymyksiä:

1. mitä on subjektiivinen taloudellinen hyvinvointi ja miksi sillä on merkitystä;
2. miten taloudellista hyvinvointia ja koettua toimeentuloa on mitattu perustulotutkimuksessa ja
3. onko perustuloa saaneiden työttömien taloudelliseen hyvinvointiin ja koettuun toimeentuloon liittyvissä vastauksissa eroa verrattuna kontrolliryhmän vastauksiin.

Tulokset näyttäisivät viittaavan siihen, että perustulolla voi olla yhteys subjektiiviseen taloudelliseen hyvinvointiin ja koettuun toimeentuloon. Tulosten perusteella ei voida sulkea pois oletuksia perustulon myönteisistä psykologisista vaikutuksista. Tulokset ovat samansuuntaisia Forgetin (2011; 2013) kanadalaisesta perustulokokeilusta saamien tulosten kanssa.

Tämän luvun aineistona on käytetty perustulon saajille ja verrokkiryhmälle syksyllä 2018 tehtyä kyselyä. Kyselyaineistoa on kuvattu tarkemmin liitteessä 1. Jäljempänä tässä artikkelissa esitetyt tulokset perustuvat painokertoimilla korjattuun aineistoon. Tulokset esitetään ristiintaulukoiden muodossa, ja tulosten tilastollista merkitsevyyttä on arvioitu khiin neliö -testillä.

5.2 Mitä on taloudellinen hyvinvointi – objektiivinen tulotaso vai subjektiivinen kokemus

Aiemmassa tutkimuksessa on käytetty sekä objektiivisia että subjektiivisia indikaattoreita taloudellisen hyvinvoinnin määrittelemiseksi. Objektiiviset indikaattorit antavat kuvan itse tilanteesta, ja subjektiiviset mittarit antavat tietoa suhtautumisesta tähän tilanteeseen. Viime vuosina on havaittu erityisesti subjektiivisen näkökulman merkitys. Arber ja kollegat (2014) ovat osoittaneet pitkittäistutkimuksessaan, että subjektiivinen kokemus taloudellisesta hyvinvoinnista selittää pitkälti tulotason vaikutusta terveyteen. Subjektiivisten mittarien etuna on, että niillä voidaan arvioida yksilön kokemusta omasta taloudestaan ja sen hallinnasta sekä ajatustoimintojen että tunnekokemusten tasolla. Subjektiivisilla mittareilla voidaan saada parempi käsitys myös ei-taloudellisten tekijöiden vaikutuksista (esim. yhteiskunnalliset asenteet). Samankaltaisessa taloudellisessa tilanteessa olevat henkilöt saattavat kokea tilanteen hyvin eri tavalla riippuen odotuksistaan, ympäristöstä, yhteiskunnallisesta asemastaan ja mahdollisuuksistaan parantaa omaa taloudellista tilannettaan. Myös elämänvaiheella, taloudellisen turvallisuuden tarpeella ja kyvyllä sietää epävarmuutta on merkitystä koetun hyvinvoinnin kannalta (Malone ym., 2010; Kim & Garman, 2003).

Bruggen kollegoineen (2017) antama määritelmä taloudelliselle hyvinvoinnille on ”subjektiivinen kokemus kyvystä pitää yllä ja ennakoida tulevaa toivottua elämänlaatua ja taloudellista vapautta”. Samantapainen käsitys (Netemayer ym., 2018) erittelee nykyisen taloudenhallinnan tuottaman stressin ja odotetun taloudellisen turvallisuuden tulevaisuudessa. Zyphurin ja kollegoiden (2015) mukaan taloudellinen hyvinvointi pitää sisällään subjektiivisen taloudellisen kuormituksen, talouden hallittavuuden ja tulevaisuuden näkymät. Myös Chou kollegoineen (2016) viittaa taloudellisen hyvinvoinnin pitävän sisällään sekä käsityksen nykyisestä tilanteesta että ennakoitavan tulevaisuuden. Näiden määritelmien pohjalta voidaan muodostaa yhteinen käsitys siitä, että taloudellinen hyvinvointi pitää sisällään subjektiivisen arvion 1) nykyhetken taloudellisesta tilanteesta (kuormitus ja hallittavuus) ja 2) odotukset tulevaisuudesta.

Demografisilla tekijöillä, kuten ikä, sukupuoli, perhemuoto ja koulutustausta, on vaikutusta taloudelliseen hyvinvointiin (Malone ym., 2010). Muita vaikuttavia tekijöitä ovat taloudellinen tietoisuus ja kyvykkyys (Shim ym., 2009; Vosloo ym., 2014), taloudelliset asenteet (Norvilitis ym., 2003), henkilökohtaiset luonteenpiirteet ja arvot (Gutter & Copur, 2011) sekä taloudellinen käyttäytyminen (Shim ym., 2009). Myös yhteiskunnalliset tekijät, kuten työmarkkinatilanne tai korkotaso, voivat vaikuttaa koettuun taloudelliseen hyvinvointiin (O’Neill ym., 2005). Lähiympäristö ja ammatillinen viiteryhmä puolestaan vaikuttavat siihen, miten tyytyväinen ihminen on omaan taloudelliseen tilanteeseensa suhteessa muihin (Ferrer-i-Carbonell, 2005; Dolan ym., 2008).

5.3 Koettu toimeentulo

Kyselyssä perustulon saajilta ja verrokkiryhmältä kysyttiin, miten he kokevat kotitaloutensa nykyisen toimeentulon. Vaihtoehdot olivat: nykyisillä tuloilla 1) elää mukavasti, 2) tulee toimeen, 3) on vaikeuksia tulla toimeen ja 4) on hyvin vaikea tulla toimeen. Taulukossa 1 on esitetty vastausjakaumat perustulon saajien ryhmässä ja verrokkiryhmässä.

Perustuloa saaneet vastaajat kokivat yleisesti toimeentulonsa paremmaksi kuin verrokkiryhmän vastaajat. Perustuloa saaneista vastaajista 13 prosenttia koki, että elää mukavasti ja 47 prosenttia koki, että tulee toimeen nykyisillä tuloilla. Verrokkiryhmän vastaajista taas kahdeksan prosenttia koki elävänsä mukavasti ja 44 prosenttia koki tulevansa toimeen. Perustuloryhmän vastaajista 40 prosenttia ja verrokkiryhmän vastaajista 48 prosenttia koki, että nykyisillä tuloilla on vaikeuksia tulla toimeen tai hyvin vaikeaa tulla toimeen.

Taulukko 1. Kokemus toimeentulosta.

	Minkälaiset kotitaloutenne tulot ovat tällä hetkellä? Nykyisillä tuloilla			
	elää mukavasti	tulee toimeen	on vaikeuksia tulla toimeen	on hyvin vaikea tulla toimeen
Perustulo	13 %	47 %	28 %	12 %
Verrokkiryhmä	8 %	44 %	32 %	15 %

5.4 Taloudellisen hyvinvoinnin mittaaminen perustulotutkimuksessa

Taloudellisen hyvinvoinnin määritelmän mukaisesti olemme tutkineet subjektiivista kokemusta taloudellisesta kuormituksesta, raha-asioiden hallinnasta (kokemus taloudesta nykyhetkessä), arvioita kyvystä tehdä järkeviä taloudellisia päätöksiä (taloudellinen vapaus) ja taloudellisesta hätävarasta (tulevaisuuden turvaaminen). Väittämät ja vastausjakaumat on esitetty taulukossa 2. Vastaajat arvioivat, kuinka usein väittämä sopii heidän taloudelliseen tilanteeseensa.

Nämä mittarit pohjaavat Swarbrickin (2015) taloudellisen hyvinvoinnin ulottuvuuteen ja edellä mainittuihin taloudellisen hyvinvoinnin määritelmiin. Perustulon vaikutuksista subjektiiviseen hyvinvointiin on näyttöä terveyspalvelujen vähäisemmästä käytöstä (Forget 2011; 2013) sekä vähäisemmästä ahdistuneisuudesta ja masennusoireista

(Baird ym., 2011; 2013). Nämä ovat kuitenkin yksittäisiä tuloksia, ja vastaavaa tutkimusta perustulon yhteydestä taloudelliseen hyvinvointiin ei ole tehty. Näin ollen tämän raportin tulokset kannustavat näiden tekijöiden tarkempaan kartoittamiseen tulevaisuudessa.

Taulukko 2. Taloudellisen hyvinvoinnin mittareiden vastausjakaumat koe- ja verrokkiryhmissä.

		Ei koskaan	Harvoin	Joskus	Aina	χ^2 -testi, p-arvo
Olen huolissani raha-asioista.	Perustulo	14 %	13 %	47 %	26 %	0,011
	Verrokki	11 %	13 %	41 %	34 %	
Raha-asiani ovat hyvin hallinnassa ja laskuni tulevat maksetuksi ajallaan.	Perustulo	1 %	6 %	20 %	72 %	0,000
	Verrokki	4 %	12 %	25 %	59 %	
Minulla on mahdollisuus tehdä järkeviä ja pitkällä tähtäimellä kannattavia taloudellisia valintoja.	Perustulo	20 %	24 %	35 %	21 %	0,059
	Verrokki	23 %	29 %	30 %	18 %	
Minulla on käytettävissäni taloudellinen hätävara, jos elämässäni tapahtuu jotain odottamatonta.	Perustulo	41 %	13 %	18 %	27 %	0,006
	Verrokki	47 %	16 %	17 %	20 %	

Taloudelliset huolet

Kaikkien vastaajien enemmistö ilmoitti kokeneensa ainakin joskus huolta taloudestaan. Tulos ei ole mitenkään yllätyksellinen, kun otetaan huomioon, että kyselyn kohderyhmänä ovat hyvin pienituloiset henkilöt.

Kun verrataan perustuloryhmän vastaajia kontrolliryhmän vastaajiin, käy ilmi, että perustuloryhmän vastaajat ovat vähemmän huolissaan taloudestaan. Perustulon saajista 26 prosenttia kertoi, että he ovat aina huolissaan raha-asioista. Verrokkiryhmän vastaajista puolestaan 34 prosenttia oli aina huolissaan raha-asioista. Merkittävä osa sekä perustulon saajista (47 %) että verrokkiryhmästä (41 %) on joskus huolissaan raha-asioistaan. Niiden osuus, jotka eivät koskaan ole huolissaan raha-asioistaan, on perustuloryhmässä 14 prosenttia ja verrokkiryhmässä 11 prosenttia. Khiin neliö -testin perusteella ero perustuloryhmään ja verrokkiryhmään kuuluvien vastaajien välillä on tilastollisesti merkitsevä (p-arvo 0,011).

Taloudellinen ahdinko tai stressi on joskus ajateltu taloudellisen hyvinvoinnin vastapuoleksi, mutta on huomattava, että se on ulottuvuudeltaan kapeampi käsite. Taloudellinen ahdinko viittaa sen hetkiseen tilanteeseen, jossa yksilön on vaikea vastata ulkoisiin taloudellisiin vaatimuksiin (Kim & Garman, 2003). Taloudellisen stressin subjektiivinen kokemus on vahvasti yhteydessä moniin terveysongelmiin, ja taloudelliset vaikeudet lisäävät stressiä enemmän kuin muut arjen pulmat (Kahn & Pearlin, 2006).

Stressireaktio on yhteydessä oman toiminnan ohjauksen ongelmiin sekä tarkkaavaisuushäiriöihin, mikä puolestaan vaikeuttaa taloudellista päätöksentekoa ja suunnittelua (O'Neill ym., 2005). Pitkäaikainen taloudellinen kuormittuminen madaltaa myös kynnystä reagoida muihin elämän stressitekijöihin, jolloin esimerkiksi avioero tai parisuhdevaikeudet saattavat olla huomattavasti kuormittavampia, ja niillä saattaa olla myös laajempia seurauksia toimeentulolle (Kim & Garman, 2003). Pitkäaikaisella stressillä on vaikutusta muistijälkien muodostumiseen, ja varsinkin vanhemmissa ikäryhmissä muistivaikeudet ovat tavallisempia, jos elämänaikainen stressi on ollut korkea (Kahn & Pearlin, 2006).

Talouden hallinta

Talouden hallinta mittaa vastaajan tunnetta sekä arviota siitä, millaiset ovat hänen kokemansa mahdollisuudet myönteiseen taloudelliseen käyttäytymiseen (mm. laskujen maksaminen ajallaan). Kun verrataan perustuloryhmän vastaajia kontrolliryhmään, käy ilmi, että perustuloryhmässä vastaajat pystyivät useammin maksamaan laskunsa ajallaan ja kokivat raha-asioidensa olevan hallinnassa. Jopa 72 prosenttia perustuloryhmän vastaajista koki, että heidän raha-asiansa ovat aina hyvin hallinnassa. Verrokkiryhmän vastaajissa vastaava osuus oli 59 prosenttia. Perustuloryhmästä 7 prosenttia ja verrokkiryhmästä 16 prosenttia vastasi, että heidän raha-asiansa ovat hallinnassa harvoin tai eivät koskaan. Khiin neliö -testin perusteella ero perustuloryhmään ja verrokkiryhmään kuuluvien vastaajien välillä on tilastollisesti merkitsevä (p-arvo <0,000).

Talouden hallinta on yhteydessä sekä taloudellisen kyvykkyyden että taloudellisen käyttäytymisen käsitteisiin. Taloudellinen kyvykkyys (Vosloo ym., 2014) viittaa yksilön kykyyn hallita raha-asioitaan ja toimia tavalla, joka edistää taloudellista turvallisuutta. Taloudellinen hyvinvointi saattaa vahvistaa kyvykkyyden tunnetta. Kyvykkyys puolestaan edistää hyvinvointia.

Taloudellisen käyttäytymisen voidaan ajatella olevan ryhmä käyttäytymisen muotoja, joilla on suora vaikutus taloudelliseen tilanteeseen joko objektiivisten tai subjektiivisten mittareiden mukaan arvioituna. Tällaisia käyttäytymisen muotoja ovat laskujen maksaminen ajallaan, säästäminen, sijoittaminen, budjetin hallinta, kuluttamisen rajaaminen ja velkojen hallinta. Käyttäytyminen voi olla joko talouden kannalta myönteistä ja tasapainottavaa tai vahingollista ja riskialtista. Taloudelliseen hyvinvointiin tähtäävillä interventioilla pyritään usein vaikuttamaan johonkin taloudellisen käyttäytymisen muotoon ja muuttamaan sitä objektiivisesti myönteisempään suuntaan. On myös huomattava, että käyttäytyminen on sinänsä kontekstiin sidottua ja sama käyttäytyminen eri ympäristöissä on eri tavalla merkityksellistä. Tutkijat ovat myös keskustelleet taloudellisen lukutaidon tai taloudellisten perustaitojen tärkeydestä sekä siitä, miten ne siirtyvät eteenpäin koulun ja kasvatuksen kautta (Hubler ym., 2016). On

epäilemättä tärkeää, että tietyt perustaidot ovat olemassa. On kuitenkin epäselvää, onko näillä perustaidoilla ja tiedoilla juurikaan vaikutusta taloudelliseen käyttäytymiseen (Willis, 2011).

Taloudellinen vapaus

Neljästä väittämästä pienin ero perustulo- ja verrokkiryhmien välillä oli mahdollisuudessa tehdä järkeviä ja pitkällä aikavälillä taloudellisia valintoja. Khiin neliö -testin perusteella perustuloryhmään ja verrokkiryhmään kuuluvien vastaajien välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa (p-arvo 0,059). Perustuloryhmään kuuluvista vastaajista 21 prosenttia ja verrokkiryhmän vastaajista 18 prosenttia koki, että heillä on mahdollisuus tehdä järkeviä taloudellisia valintoja.

Taloudellinen vapaus viittaa siihen, että yksilöllä on mahdollisuus tehdä talouteen liittyen kohtuullisen itsenäisiä päätöksiä, jotka eivät ole pakotettuja tai tuota erityisen suurta kuormitusta (vrt. Brugge ym., 2017).

Taloudellinen tulevaisuus

Yhteneväisesti toimeentulokokemuksen ja muihin väittämiin annettujen vastausten kanssa perustuloa saaneet vastaajat kokivat verrokkeja useammin, että heillä on aina taloudellinen hätävara. Perustuloryhmästä 27 prosenttia ja verrokkiryhmästä 21 prosenttia vastasi, että heillä on aina taloudellinen hätävara. Huomionarvoista on kuitenkin, että yli 40 prosenttia molemmista ryhmistä vastasi, ettei heillä ole koskaan taloudellista hätävaraa. Khiin neliö -testin perusteella ero perustuloryhmään ja verrokkiryhmään kuuluvien vastaajien välillä on tilastollisesti merkitsevä (p-arvo 0,006).

Tulos on linjassa suomalaisten kotitalouksien säästämisasteen trendeihin, joissa näkyy säästöasteen huomattava lasku viimeisen 10 vuoden aikana (Suomen pankin tilastot 2008–2018). Taloudellinen hätävara edellyttää mahdollisuutta säästöihin, jotta mahdolliset yllättävät kulut voidaan tulevaisuudessa kattaa. Hätävaran suuruutta ei ole määritelty, sillä kysymys mittaa vastaajan subjektiivista kokemusta siitä, kuinka hyvin hän on varautunut tulevaisuuteen.

Taloudellisen hyvinvoinnin mittarit regressioanalyysissä

Perustuloa saaneiden vastaajien tulot saattavat olla verrokkien tuloja suuremmat, vaikka vastauskatoa on korjattu painokertoimilla. Edellä havaitut erot ryhmien välillä saattavat johtua eroista tuloissa. Lisäksi taloudellisen hyvinvoinnin kokemus liittyy koko kotitalouden taloudelliseen tilanteeseen, joka muodostuu kaikkien kotitalouden

jäsenten tuloista ja menoista. Teimme taloudellisen hyvinvoinnin mittareille regressio-analyysin, jossa selittävinä muuttujina ovat kuuluminen koeryhmään ja kotitalouden tulot. Analyysissa käytetään kyselyssä kerättyjä, vastaajien itse raportoimia arvioita kotitalouden tuloista. Taulukossa 3 on esitetty kerroin koeryhmään kuulumiselle sekä kertoimen tilastollinen merkitsevyys.

Tulokset ovat samansuuntaiset kuin aiemmin kuvatut. Perustuloryhmään kuulumisella on negatiivinen yhteys taloudellisiin huoliin ja positiivinen yhteys talouden hallintaan, mahdollisuuteen tehdä järkeviä taloudellisia valintoja ja taloudelliseen hätävaraan. Tulokset ovat tilastollisesti merkitseviä talouden hallinnan ja taloudellisen hätävaran mittareissa. Perustuloryhmään kuulumisen yhteys taloudellisiin huoliin ja mahdollisuuteen tehdä järkeviä valintoja ei ole tilastollisesti merkitsevä, kun kotitalouden tulot on kontrolloitu.

Taulukko 3. Koeryhmään kuulumisen yhteys taloudellisen hyvinvoinnin mittareihin regressio-analyysissa.

	Perustulo	P-arvo	
Olen huolissani raha-asioista	-0,060	0,304	
Raha-asiani ovat hyvin hallinnassa ja laskuni tulevat maksetuksi ajallaan	0,203	0,000	***
Minulla on mahdollisuus tehdä järkeviä ja pitkällä tähtäimellä kannattavia taloudellisia valintoja	0,081	0,195	
Minulla on käytettävissäni taloudellinen hätävara, jos elämässäni tapahtuu jotain odottamatonta	0,179	0,015	**

Lineaarissa regressiomallissa kontrolloitu kyselyssä raportoidut kotitalouden tulot.

5.5 Yhteenveto

Tutkimuksessa havaittiin, että kaikilla mitatuilla taloudellisen hyvinvoinnin osa-alueilla perustuloa saaneet kyselyn vastaajat raportoivat koetun hyvinvointinsa ja tulotasonsa merkittävästi paremmaksi kuin verrokkiryhmässä. Huolimatta siitä, että perustuloryhmän ja verrokkiryhmän etuudet olivat saman suuruisia ja vastauskatoa on korjattu painokertoimilla, perustulon saajien tulotaso saattoi olla suurempi. Kun itseraportoidut kotitalouden tulot huomioidaan, perustulon saajat kokivat verrokkiryhmään nähden parempaa talouden hallintaa ja heillä oli useammin taloudellinen hätävara.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että henkilöt, jotka ovat tyytyväisempiä omaan tulotasoonsa arvioivat sen paremmaksi kuin ne, jotka ovat siihen tyytymättömiä, huolimatta objektiivisesta tulotasosta (Prati, 2017). Toisin sanoen voi olla, että perustuloryhmässä taloudellinen hyvinvointi parantui ja tämä vaikutti myös tulotason

arviointiin, vaikka objektiivinen tulotaso pysyikin samana. Stressitekijöiden vaikutus on yhteydessä yksilön näkökulmaan ja asennoitumiseen, joten muutos tulorakenteessa saattaa aiheuttaa positiivisen reaktion. On myös mahdollista, että perustulon saajat ovat kokeneet olevansa paremmassa asemassa muihin työttömiin verrattuna, mikä lisää vertailun kautta lisääntyvää kokemusta omasta hyvinvoinnista. Tunne siitä, että on mukana kokeilussa, jossa pyritään yksinkertaistamaan ja helpottamaan säännöllisen kuukausitulon prosesseja ja turvaamaan toimeentuloa, voi myös vaikuttaa myönteisesti yksilön käsitykseen omasta taloudestaan. Näiden yhteyksien selvittäminen vaatii jatkotutkimusta.

Perustulon muodossa maksettava säännöllinen, ennustettavissa oleva kuukausitulo saattaa tukea hyvinvointia helpottaen itsenäistä talouden hallintaa ja vähentäen epävarmuudesta kumpuavaa stressiä. Kun taloudellinen kuormittuneisuus vähenee, yksilö kokee helpommaksi ratkaista taloudellisia ongelmia ja toiminnanohjauksen tehokkuus paranee. Tämä puolestaan tukee tunnetta kyvykkyydestä käsitellä taloudellista tilannetta ja antaa mahdollisuuden toimia aktiivisesti sen parantamiseksi. Pitkäaikaiseen, pakotettuun stressiin (kuten taloudelliset vaikeudet) on yhdistetty opittu avuttomuus, jossa lannistumista seuraa se, ettei enää pyritä vaikuttamaan myönteisesti omaan tilanteeseen. Tämä on myös yksi selvä riskitekijä masennuksen ja ahdistuneisuushäiriöiden synnyssä.

Aikaisemman tutkimuksen ja käsillä olevien tulosten perusteella näyttää siltä, ettei taloudellisen hyvinvoinnin kokemuksta voida tiivistää sen enempää objektiivisiin mittareihin (tulotaso) kuin käyttäytymisen muotoihin (taloudenhoito), vaan se on lähtökohtaisesti kokemuksellinen arvio omasta tilanteesta. Taloudellisella hyvinvoinnilla on myös tutkitusti vaikutusta yksilön fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen, perhesuhteisiin, elämänlaatuun ja onnellisuuteen. Tutkimusten mukaan (Finke ym., 2016) ihmisillä on taipumus nähdä taloudellinen tulevaisuutensa myönteisemmässä valossa kuin nykyhetki. Myönteinen näkemys tulevaisuudesta tai näkemys siitä, että omaan tulevaisuuteen on mahdollisuus vaikuttaa, motivoi myös toimimaan tavalla, joka parantaa omaa taloudellista tilannetta (Summerville & Roese, 2008) ja helpottaa nykyisen tilanteen mahdollisesti aiheuttamaa stressiä. Vastaavasti taloudellinen toivottomuus tai näköalattomuus on vahvasti kuormittava tekijä.

Taloudellinen hyvinvointi voi myös vaihdella olematta sidoksissa tulotasoon tai velkaantumiseen. Yksilön toiveet ja odotukset muuttuvat elämän kuluessa, samoin yhteiskunnallinen taloudellinen todellisuus. Saman tulotason omaavat henkilöt voivat olla kuluttamiseen liittyviltä arvoiltaan ja valinnoiltaan erilaisessa asemassa ja näin kokea taloudellisen hyvinvointinsa hyvin eri tavalla. Näiden tekijöiden dynaaminen ja vastavuoroinen yhteisvaikutus on tärkeää huomioida silloin, kun pyritään arvioimaan taloudellista hyvinvointia.

Lähteet

- Ahnquist, J., Wamala, S. & Lindstrom, M. (2012). Social determinants of health--a question of social or economic capital? Interaction effects of socioeconomic factors on health outcomes. *Social Science & Medicine* 74:930–939.
- Arber, S., Fenn, K. & Meadows, R. (2014). Subjective financial well-being, income and health inequalities in mid and later life in Britain. *Social Science & Medicine* 100: 12–20.
- Baird, S., McIntosh, C. & Ozler, B. (2011). Cash or Condition? Evidence from a Cash-Transfer Experiment. *The Quarterly Journal of Economics*, 126(4), 1709–1753
- Baird, S., McIntosh, C. & Ozler, B. (2013). The regressive demands of demand-driven development. *Journal of Public Economics*, 106, 27–41.
- Blomgren, J., Maunula, N. & Hiilamo, H. (2017). Do debts lead to disability pension? Evidence from a 15-year follow-up of 54,000 Finnish men and women. *Journal of European Social Policy*, 27(2), 109–122.
- Bruggen, E., Hogleve, J., Holmlund, M., Kabadayi, S. & Lofgren, M. (2017). Financial Well-Being: A Conceptualization and Research Agenda. *Journal of Business Research*, 79.
- Chou, E., Parmer, B. & Galinsky, A. (2016). Economic Insecurity Increases Physical Pain. *Psychological Science*, 27 (4), 443–54.
- Cooper, K. & Stewart, K. (2013). Does money affect children's outcomes -report. Josef Rowntree Foundation (JRF). Saatavissa: <https://www.jrf.org.uk/report/does-money-affect-children's-outcomes>
- De Neve, J-E., Diener, E., Tay, L. & Xuereb, C. (2013). The objective benefits of subjective well-being. St. Louis: Federal Reserve Bank of St Louis.
- Diener, E. & Lucas, R. E. (1999). Personality and subjective well-being. Teoksessa D. Kahneman, E. Diener, N. Schwarz, D. Kahneman, E. Diener & N. Schwarz (toim.), *Well-being: The foundations of hedonic psychology*. New York, NY, US: Russell Sage Foundation.

- Dolan, P., Peasgood, T. & White, M. (2008). Do we really know what makes us happy? A review of the economic literature on the factors associated with subjective well-being. *Journal of Economic Psychology*, 19 (1), 94-122.
- Dunn, L. & Mirzaie, I. A. (2012). Determinants of consumer debt stress: Differences by debt type and gender. Columbus, OH: Working Paper, Ohio State University.
- Easterlin, R. (1995). Will raising the incomes of all increase the happiness of all? *Journal of Economic Behavior & Organization*, 27 (1), 35-47.
- Ferrer-i-Carbonell, A. (2005). Income and well-being: An empirical analysis of the comparison income effect. *Journal of Public Economics*, 89(5–6), 997–1019.
- Finke, M. S., Howe, J. S. & Huston, S. J. (2016). Old Age and the Decline in Financial Literacy. *Management Science*, 63 (1), 213–30.
- Forget, E. (2011). The Town with No Poverty: The Health Effects of a Canadian Guaranteed Annual Income Field Experiment. *Canadian Public Policy*, 37, 283-305.
- Forget, E. (2013). Paying People to Be Healthy (2013). *International Journal of Health Policy and Management*, 1: 245–246.
- Gutter, M. & Copur, Z. (2011). Financial behaviors and financial well-being of college students: Evidence from a national survey. *Journal of Family and Economic Issues*, 32(4), 699–714.
- Hojman, D., Álvaro, M. & Ruiz-Tagle, J. (2016). Debt trajectories and mental health. *Social Science & Medicine*, 167(C), 54-62.
- Hubler, D., Burr, B., Gardner, B., Larzelere, R. & Busby, D. (2016). The intergenerational transmission of financial stress and relationship outcomes. *Marriage & Family Review*, 52(4), 373–391.
- Kahn, J. & Pearlin, L. (2006). Financial strain over the life course and health among older adults. *Journal of Health and Social Behavior*, 47:17–31
- Kenrick, D., Griskevicius, V., Neuberg, S. & Schaller, M. (2010). Renovating the Pyramid of Needs: Contemporary Extensions Built Upon Ancient Foundations. *Perspectives on psychological science: a journal of the Association for Psychological Science*, 5(3), 292–314.

- Kim, J., & Garman, E. T. (2003). Financial stress and absenteeism: An empirically derived model. *Financial Counseling and Planning*, 14(1), 31–42.
- Layard, R., Mayraz, G. & Nickell, S. (2008). The marginal utility of income. *Journal of Public Economics*, 92 (8-9), 1846-57.
- Malone, K., Stewart, S., Wilson, J. & Korsching, P. (2010). Perceptions of financial well-being among American women in diverse families. *Journal of Family and Economic Issues*, 31(1), 63–81.
- Maslow, A. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50 (4), 370–96.
- Ng, W. & Diener, E. (2014). What Matters to the Rich and Poor: Subjective Well-Being, Financial Satisfaction, and Post-Materialist Needs across the World. *Journal of Personality and Social Psychology*, 107 (2), 326–38.
- Netemeyer, R., Warmath, D., Fernandes, D. & Lynch, J. (2018). How Am I Doing? Perceived Financial Well-Being, Its Potential Antecedents, and Its Relation to Overall Well-Being. *Journal of Consumer Research*, 5 (1), 68–89.
- Norvilitis, J., Szablicki, P. & Wilson, S. (2003). Factors influencing levels of credit card debt in college students. *Journal of Applied Social Psychology*, 33(5), 935–947.
- O'Neill, B., Sorhaindo, B., Xiao, J. & Garman, E. (2005). Financially distressed consumers: Their financial practices, financial well-being, and health. *Financial Counseling and Planning*, 16(1), 73–87.
- Prati, A. (2017). Hedonic recall bias. Why you should not ask people how much they earn. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 143, 78-79.
- Shim, S., Xiao, J., Barber, B. & Lyons, A. (2009). Pathways to life success: A conceptual model of financial well-being for young adults. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30(6), 708–723.
- Smith, S. (2015). *Ending global poverty: A guide to what works*. New York: St Martins Press. *Studies*, 38(6), 701–711.
- Summerville, A. & Roese, N. (2008). Dare to Compare: Fact-based Versus Simulation-Based Comparison in Daily Life. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44 (3).

Swarbrick, M. & Yudof, J. (2015). Wellness in the 8 Dimensions. Working Paper. Collaborative Support Programs of New Jersey.

Van Praag, B. & Frijters, P. (2003). The anatomy of subjective well-being. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 51(1), 29–49.

Vosloo, W., Fouche, J. & Barnard, J. (2014). The relationship between financial efficacy, satisfaction with remuneration and personal financial well-being. *International Business and Economics Research Journal*, 13(6), 1455–1470.

Willis, Lauren E. (2011). The Financial Education Fallacy. *American Economic Review*, 101 (3), 429–34.

Xiao, J. & Noring, F. (1994). Perceived Saving Motives and Hierarchical Financial Needs. *Financial Counseling and Planning*, 5(1), 25–44.

Zyphur, M., Wen-Dong, L., Zhen, Z., Arvey, R. & Barsky, A. (2015). Income, Personality, and Subjective Financial Well-Being: The Role of Gender in Their Genetic and Environmental Relationships. *Frontiers in Psychology*, 6, 1493.

6 Kokemukset byrokratiasta

Miska Simanainen

- Kohdeväestön byrokratiakokemuksia mitattiin kyselyssä henkilöiden subjektiivisella kokemuksella sosiaalietuuksien saamiseen ja raha-asioiden hoitamiseen liittyvästä byrokratiasta.
- Kyselyyn vastanneet perustulon saajat raportoivat sosiaalietuuksien saamiseen ja raha-asioiden hoitamiseen liittyvän liiallista tai tarpeetonta byrokratiaa harvemmin kuin verrokkiryhmään kuuluvat.
- Vaikka muita byrokratiakokemuksia selittäviä taustamuuttujia otettiin huomioon, perustulon saamisen yhteys vähäisempään byrokratiakokemukseen säilyi.

6.1 Johdanto

Hyvinvointivaltioissa kansalaiset kannattavat yleensä kattavia sosiaaliturvajärjestelmiä, mutta samaan aikaan pitävät niitä byrokraattisina ja tehottomina (ks. esim. Svallfors, 2010). Etuudensaajien näkemyksiä järjestelmän byrokraattisuudesta saattavat vahvistaa omakohtaiset kokemukset etuuksien maksatuksen katkoksista, päätösten ja maksatuksen viivästymisestä ja takaisinperinnästä sekä monien samanaikaisten etuuksien ja työtulojen yhteensovittamisen monimutkaisuudesta (ks. lisää byrokraatialoukuista esim. Hiilamo ym., 2004).

Myös etuusjärjestelmän parissa työskentelevät asiantuntijat pitävät nykyistä sosiaaliturvajärjestelmää paikoin tarpeettoman byrokraattisena (Näätänen & Londén, 2018). Esimerkiksi Kelan palveluasiantuntijat näkivät keskeisinä ongelmina perustoimeentulotuen ja työttömyysetuuksien hakemusliitteisiin liittyvän odottelun, ongelmat organisaatioiden välisessä tiedonkulussa sekä hakemusten pitkät läpimenoajat (Helle, 2018).

Byrokratiasitus aiheutuu ennen kaikkea etuusjärjestelmän moninaisista säännöistä ja käytänteistä. Jos etuuksien hakeminen on monimutkaista, sekavaa tai vaikeaselkoista, siitä voi aiheutua etuuksia hakeville piilokustannuksia. Näistä kustannuksista on kyse, kun etuutta hakevat valittavat järjestelmän byrokraattisuutta. Järjestelmän byrokraattisuudella voi olla edelleen vaikutuksensa esimerkiksi siihen, missä määrin kansalaiset ylipäättensä hakevat etuuksia, joihin heillä olisi oikeus (Brodtkin & Majumdar, 2010; Currie, 2004; Moynihan & Herd, 2010; Kleven & Kopczyk, 2011), tai missä

määrin etuudensaajat uskaltavat ottaa vastaan esimerkiksi lyhyt- tai osa-aikaisia työtarjoja (Hiilamo ym., 2004).

Perustulon ydinajatuksena on antaa väestölle säännöllinen vähimmäistulo ilman ehtoja ja tarvetta asioida etuuksien myöntämisestä ja maksamisesta vastaavien viranomaisten kanssa. Säännöllisesti ja automaattisesti maksettavana etuutena perustulo vähentäisi myös tulojen ennakkointiin liittyvää epävarmuutta. Ideaalitapauksessa perustulonsaaja tietäisi varmuudella saavansa ainakin perustulon verran tuloja joka kuukausi. Lisäksi hän tietäisi, että kaikki työnteosta tai yrittämisestä syntyvä lisätulo kasvaa aina käteen jääviä tuloja. Perustulon pitäisi siten ainakin periaatteessa vähentää sosiaalietuuksia tarvitsevien viranomaisasioinnin tarvetta ja vapauttaa etuudensaajat työtulojen ja etuustulojen yhteensovittamiseen liittyvien ongelmien pohdinnasta, joka rasittaa esimerkiksi toimeentulotuen varassa eläviä henkilöitä (vrt. Blomgren, 2016).

Perustulokokeilussa perustulo ei korvannut täysin olemassa olevaa etuusjärjestelmää. Kokeilun perustulomalli jätti etuudensaajille mahdollisuuden hakea olemassa olevia etuuksia niitä koskevien sääntöjen mukaisesti⁵. Kokeilua koskevan rekisteritutkimuksen perusteella tiedetään, että merkittävä osa etuuksiin oikeutetuista myös haki muita sosiaalietuuksia (Hämäläinen ym., 2019; tässä raportissa ks. Hämäläinen ym.). Saadakseen nämä etuudet perustuloa saavien tuli, aivan kuten muidenkin, täyttää kaikki etuuksien saamiseen liittyvät ehdot ja asioida viranomaisten kanssa entiseen tapaan.

Etuudensaajien näkökulmasta kaksi asiaa muuttui riippumatta siitä, hakivatko he muita etuuksia. Ensinnäkin perustulon suuruinen rahasumma maksettiin säännöllisesti joka kuukauden alussa riippumatta siitä, milloin henkilö päätti hakea takautuvasti maksettavaa muuta sosiaalietuutta. Toiseksi perustuloa saava henkilö tiesi, että olipa etuuspäätös mikä tahansa, hän saisi ainakin perustulon suuruisen rahamäärän tililleen joka kuukausi. Onkin perusteltua tutkia, missä määrin nämä kaksi muutosta olivat yhteydessä perustulokokeilun kohdeväestön kokemuksiin etuusjärjestelmän ja raha-asioiden hoitamisen byrokraattisuudesta: pitivätkö perustuloa saavat henkilöt järjestelmää vähemmän byrokraattisena kuin verrokkihenkilöt, ja riippuiko tämä siitä, minkälaisessa työmarkkina-asemassa tai minkälaisia muita etuuksia he saivat?

---

⁵ Vastaavasti perustulo on määritelty myös esimerkiksi vihreiden aiemmassa, vuoden 2007 perustulomallissa ja siitä tehdyissä simulaatiolaskelmissa (Honkanen ym., 2007).

6.2 Aineisto, mittarit ja menetelmät

Seuraavassa tarkastelussa hyödynnetään perustulokokeilun (2017–2018) kohdeväestölle suunnatun puhelinkyselytutkimuksen aineistoa katokorjauskertoimilla painotettuna. Kyselytutkimuksen tiedonkeruu suoritettiin loka–marraskuussa 2018. Tutkimuksessa vastaajien kokemusta etuuskien hakemiseen liittyvästä byrokratiasta mitattiin seuraavalla kysymyksellä (V1):

Jos ajattelette elämäänne viimeisen kahden vuoden aikana, koetteko, että sosiaalietujen saamiseen liittyy liikaa byrokratiaa?

Tutkimuksessa kartoitettiin myös raha-asioiden hoitamiseen liittyvää byrokratiarasi-
tusta kysymällä asiaa edellistä yleisemmin ja käänteisesti (V2):

Sopivatko seuraavat väittämät teidän tilanteeseenne aina, joskus, harvoin vai ei koskaan? Raha-asioiden hoitamiseen ei liity tarpeetonta byrokratiaa.

Seuraavaksi tarkastellaan perustulon saamisen yhteyttä kohdeväestön byrokratiakokemuksiin vertailemalla keskenään koe- ja verrokkiryhmien vastausjakauksia edellä mainittujen mittareiden osalta. Tarkastelu tehdään ensin kaikille vastaajille ja sitten erikseen vastaajien ilmoittamien kotitalouden tulonlähteiden, perhetyypin ja työmarkkina-aseman mukaisissa alaryhmissä (ks. tarkemmin liitetäulukko 1). Taustamuuttajat koskevat aineistossa vastaushetken tilannetta. Havaitut erot testataan tilastollisesti⁶. Lisäksi perustulon saajien ja verrokkihenkilöiden välillä havaittujen erojen herkkyyttä testataan regressioanalyysillä, jossa otetaan huomioon myös muita mahdollisia byrokratiakokemuksia selittäviä taustatekijöitä.

6.3 Perustulon saamisen yhteys kohdeväestön byrokratiakokemuksiin

Etuuksien hakemiseen liittyvien byrokratiakokemusten kannalta olennaista on, missä määrin perustuloa saaneilla säilyi perustulon saamisesta huolimatta tarve ja kannustin hakea muita sosiaalietuuksia. Ennen kokeilun alkamista tiedettiin, että erityisesti toimeentulotukea saavilla ja perheellisillä tarve ja kannustimet säilyivät, sillä kokeilussa perustulo korvasi määrällisesti vain työttömyysturvan perusosan (Kangas ym., 2016).

---

⁶ Testaamisessa ei ole tehty korjausta, joka tarvitaan usean hypoteesin samanaikaiseen testaamiseen. On syytä huomata, että korjaus pienentäisi havaittujen erojen tilastollista merkitsevyyttä.

Toimeentulotukea saavilla on tyypillisesti taustalla myös muita perusturvaetuuksia. Näiden korvaaminen perustulolla ei vähentänyt tarvetta ja oikeutta toimeentulotukeen. Vastaavasti henkilöt, joilla oli huollettavia lapsia, saattoivat saada perustuloa korkeampaa työttömyysturvaa (ns. lapsikorotukset), jolloin tarve ja kannustin hakea työttömyysturvaa jatkui perustulon saamisesta huolimatta.

Puhelinkyselytutkimukseen vastasi 586 perustuloa saavaa koeryhmäläistä ja 1 047 verrokkihenkilöä. Koeryhmästä 19 prosenttia kuului vastaushetkellä Kelan maksamaa perustoimeentulotukea saavaan kotitalouteen, kun taas verrokkihenkilöissä toimeentulotukea saavien osuus oli 28 prosenttia. Vastaavasti koeryhmään kuuluvista 37 prosenttia kuului perheeseen, jossa oli lapsia, kun taas verrokkiryhmässä perheellisiä oli 32 prosenttia. (Taulukko 1.)

Myös vastaajan työmarkkina-asemalla saattoi olla merkitystä byrokratiakokemuksien kannalta. Henkilöille, jotka eivät saaneet etuuksia, perustulo toimi puhtaasti vähimmäistulon ja työtulotuen yhdistelmänä eikä sen saaminen edellyttänyt minkäänlaista viranomaisasiointia. Työttömiltä (ja muita etuuksia saavilta) koeryhmäläisiltä poistuivat etuuksien hakemiseen liittyvät velvoitteet ja asiointitarve vain, jos he jättivät hake-matta työttömyysturvaetuutensa. Opiskelijoiden osalta kokeilu korvasi aidoimmin ole-massa olevia etuuksia, koska perustulo oli käytännössä suurempi kuin opiskelijan opintoraha, eikä opiskelijoilla näin ollen ollut samanlaista tarvetta ja kannustinta hakea opintorahaa kokeilun aikana (itse asiassa päinvastoin, sillä perustulolla opiskelu ei vähentänyt opintotukikuukausia).

Koeryhmässä oli suhteellisesti enemmän itsensä työmarkkina-asemaltaan palkansaajaksi, yrittäjäksi tai maanviljelijäksi mieltäneitä (37 %) kuin verrokkiryhmässä (32 %). Työttömiksi itsensä luokitteli noin neljäsosa vastaajista. Opiskelijoita oli molemmissa ryhmissä noin yksi kymmenestä. Sekä työttömiä että opiskelijoita oli koeryhmässä hieman vähemmän kuin verrokkiryhmässä. (Taulukko 1.)

Taulukko 1. Tutkimukseen vastanneet koe- ja verrokkihenkilöt toimeentulotuen saannin, perhetyypin ja työmarkkina-aseman mukaan.

	Perustulon saajat	Verrokkihenkilöt
Vastanneet	586	1047
Kotitalous saa toimeentulotukea	19 %	28 %
Kotitaloudessa lapsia	37 %	32 %
Vastaajan työmarkkina-asema		
palkansaaja/yrittäjä/maanviljelijä	35 %	28 %
opiskelija	8 %	10 %
työtön, ei ansiotyössä	37 %	39 %
muu	20 %	23 %

Taulukossa 2 on raportoitu perustuloa saavien ja verrokkihenkilöiden erot byrokraatiakokemuksia koskevien väittämien osalta. Taulukosta nähdään, että koeryhmässä (57 %) pienempi osa oli sitä mieltä, että sosiaalietujen saamiseen liittyy liikaa byrokratiaa kuin verrokkiryhmässä (64 %). Vastaavasti koeryhmässä (55 %) oli verrokkiryhmään (49 %) verrattuna suurempi osa sitä mieltä, että raha-asioiden hoitamiseen ei liity tarpeetonta byrokratiaa. On kuitenkin syytä huomata, että yli puolet perustuloa saavista piti edelleen sosiaalietuusjärjestelmää liian byrokraattisena ja peräti 37 prosenttia heistä koki, että väite ”raha-asioiden hoitamiseen ei liity tarpeetonta byrokratiaa” päti heihin vain harvoin tai ei koskaan.

Toimeentulotukea saavista vastaajista perustuloa saavat henkilöt (67 %) olivat hie- man yllättäen verrokkihenkilöitä (62 %) useammin sitä mieltä, että sosiaalietujen saa- miseen liittyy liikaa byrokratiaa. Ero ei ole kuitenkaan tilastollisesti merkitsevä. Lisäksi kun asiaa kysytään toisin, eroa syntyy vastakkaiseen suuntaan: perustuloa saaneet toimeentulotukiasiakkaat (61 %) olivat verrokkihenkilöitä (41 %) useammin sitä mieltä, että raha-asioiden hoitamiseen ei liity tarpeetonta byrokratiaa. Jälkimmäinen tulos on jossain määrin yllättävä, sillä kokeilussa perustulo ei keventänyt toimeentulotuen saa- miseen ja hakemiseen liittyviä ehtoja.

Työttömillä vastaajilla havaitut erot ovat saman suuntaiset kuin toimeentulotuen saa- jilla. Erot eivät kuitenkaan ole tilastollisesti merkitseviä kummankaan vastemuuttujan osalta. Perustulo korvasi kokeilussa työttömyysturvan perusosaa vastaavan määrän etuutta, joten koeryhmään kuuluneilta työttömiltä olisi voinut odottaa verrokkihenkilöitä myönteisempiä arvioita järjestelmän byrokraattisuudesta. Ensimmäisen vuoden rekis- teritutkimuksen (Hämäläinen ym., 2019) perusteella suuri osa työttömistä jatkoi kui- tenkin niin etuuskien hakemista kuin myös asiointia työvoimaviranomaisten kanssa, mikä huomioiden kyselytutkimuksen tulos ei ole niin yllättävä.

Perustuloa saaneilla opiskelijoilla oli vähemmän kokemuksia liiallisesta ja tarpeetto- masta byrokraatiasta kuin opiskelleilla verrokeilla (taulukko 2). Tämä tulos vastaa odo- tuksia, sillä perustulo oli kokeilussa määrältään suurempi kuin opintoraha, eikä opis- kelijoilla siten ollut vastaavaa tarvetta täydentää toimeentuloaan muilla etuuksilla kuin toisilla väestöryhmillä. Toisaalta mahdollisesta asumistuen tarpeesta kokeilu ei heitä vapauttanut.

Myös koeryhmään kuuluneet palkansaajat, yrittäjät ja maanviljelijät kokivat etuusjär- jestelmän ja raha-asioiden hoitamisen vähemmän byrokraattiseksi kuin heidän verrok- kinsa. Mahdollisten selitysten löytäminen näille tuloksille edellyttäisi tarkempaa tietoa kokeilun aikana saaduista etuuksista, mahdollisista työmarkkina-aseman muutoksista ja esimerkiksi siitä, missä määrin perustulo korvasi soviteltuja työttömyysetuuksia. On myös hyvä huomata, että opiskelijoiden lisäksi vain työlliset olivat kokeilussa ryhmä, jonka taloudellinen asema parani perustulon saamisen myötä.

Taulukko 2. Tutkimukseen vastanneiden koe- ja verrokkihenkilöiden kokemukset byrokratiasta taustamuuttujittain tarkasteltuna.

	Perustulon saajat	Verrokkihenkilöt	p-arvo
V1 sosiaalietujen saamiseen liittyy liikaa byrokratiata: kyllä	57 %	64 %	0.0107
toimeentulotuki	67 %	62 %	0.3213
lapsia	52 %	63 %	0.0137
työtön	64 %	62 %	0.6743
opiskelija	49 %	64 %	0.0784
palkansaaja/yrittäjä/maanviljelijä	49 %	62 %	0.0024
V2 raha-asioiden hoitamiseen ei liity tarpeetonta byrokratiata: (pätee) aina tai joskus	55 %	49 %	0.0274
toimeentulotuki	61 %	41 %	0.0003
lapsia	52 %	56 %	0.4093
työtön	50 %	46 %	0.4102
opiskelija	56 %	38 %	0.0343
palkansaaja/yrittäjä/maanviljelijä	57 %	58 %	0.8647

Viimeisenä tarkastelussa ovat lapsiperheet. Raha-asioiden hoitamiseen liittyvästä tarpeettomasta byrokratiasta koeryhmäläisillä ja verrokeilla ei ollut tilastollisesti merkitsevää näkemuseroa, joskin perustulon saajista (52 %) myönteisiä näkemyksiä oli hie- man harvemmassa kuin verrokkiryhmässä (56 %). Toisaalta perheelliset perustuloa saavat henkilöt (52 %) olivat verrokkiryhmää (63 %) harvemmin sitä mieltä, että sosiaalietuuksien hakemiseen liittyy liikaa byrokratiata, eli myös heillä perustulo saattoi yksinkertaistaa elämäntilanteiden ja sosiaalietuuksien yhteensovittamista. Perheellisten tilanteen ymmärtäminen edellyttäisi kuitenkin tarkempaa rekisteritietoa siitä, missä määrin perustulo tosiasias- sa korvasi muita lapsiperheiden saamia sosiaalietuuksia kokeilun aikana.

Edellä nähtiin, että kyselyyn vastanneista perustulon saajista pienempi osuus piti sosiaalietuusjärjestelmää liian byrokraattisena kuin verrokkiryhmäläisistä (ks. myös liite- taulukko 2). Vastaavasti kyselyyn vastanneista koeryhmään kuuluvista suurempi osuus oli sitä mieltä, että raha-asioiden hoitamiseen ei liity tarpeetonta byrokratiata kuin verrokkiryhmää kuuluvista. Perustulon saamisen yhteyttä kokemukseen vähäisemmästä byrokratiasta on kuitenkin syytä testata tarkemmin ja katsoa, säilyykö yhteys, kun muita byrokratiakokemuksiin mahdollisesti vaikuttavia taustatekijöitä kontrol- loidaan.

Taulukkoon 3 on koottu regressioanalyysin tulokset kahdella eri mallimäärittelyllä. Ensimmäisessä mallissa (perustulo) selittävänä muuttujana on vain perustulo, ja tämä tarkastelu vastaa siten vastausjakaumien vertailua koe- ja verrokkiryhmien välillä ilman, että muita selittäviä tekijöitä otetaan huomioon. Taulukossa 3 raportoitu veto- suhde kertoo, että aineistossa perustulon saaminen pienensi todennäköisyyttä, että vastaajan mielestä sosiaalietuuksiin liittyy liikaa byrokratiata, ja että vastaavasti perus-

tulon saaminen kasvatti todennäköisyyttä, että vastaajan mielestä raha-asioiden hoitamiseen ei liity tarpeetonta byrokratiaa. Toisessa regressiomallissa (perustulo + muut) kontrolloidaan lisäksi toimeentulotuen saanti, perhetyyppi, työmarkkina-asema, sukupuoli, ikä, koulutus, terveydentila, osapäiväinen työskentely ja vastaajan suhtautuminen perustuloon vastaushetkellä. Taulukosta nähdään, että perustulon yhteys byrokratiakokemuksiin säilyy samansuuntaisena ja yhtä suurena, vaikka regressiomalliin lisätään muita taustamuuttujia.

Taulukko 3. Regressioanalyysi perustulon saannin yhteydestä byrokratiakokemuksiin kohdeväestössä.

	Esti- maatti (perus- tulo)	Keski- virhe	p-arvo	Veto- suhde	Luotta- musvälin alaraja (95 %)	Luotta- musvälin yläraja (95 %)
V1 sosiaalietujen saamiseen liittyy liikaa byrokratiaa: kyllä						
perustulo	-0.30	0.12	0.0109	0.74	0.59	0.93
perustulo + muut*	-0.32	0.12	0.0100	0.73	0.57	0.93
V2 raha-asioiden hoitamiseen ei liity tarpeetonta byrokratiaa: (pätee) aina tai joskus						
perustulo	0.25	0.11	0.0277	1.28	1.03	1.60
perustulo + muut*	0.25	0.12	0.0344	1.28	1.02	1.61

*Muut selittävät muuttujat regressiomallissa ovat toimeentulotuen saanti, perhetyyppi, työmarkkina-asema, sukupuoli, ikä, koulutus, terveydentila, osapäiväinen työskentely ja vastaajan suhtautuminen perustuloon vastaushetkellä.

6.4 Päätelmät

Tässä osiossa tarkasteltiin perustulon saamisen yhteyttä perustulokokeilun kohdeväestön kokemuksiin etuuskien ja raha-asioiden hoitamisen byrokraattisuudesta. Perustulon ydinajatuksenahan on vähentää perusturvan saamisen ehtoja ja etuuskien hakemiseen liittyvän viranomaisasioinnin tarvetta.

Perustulokokeilussa perustuloa täydennettiin päivärahaetuuksilla, asumistuilla ja toimeentulotuella. Lähtökohtaisesti perustulo ei siten juurikaan vähentänyt etuusbyrokratiaa, jos koeryhmään kuulunut henkilö jatkoi muiden sosiaalietuuksien hakemista kokeilun aikana. Rekisteritutkimuksen perusteella ensimmäisen kokeiluvuoden lopussa perustuloa saavista henkilöistä työttömyysturvaa sai vain noin 15 prosenttiyksikköä vähemmän kuin verrokkiryhmäläisistä (Hämäläinen ym., 2019; ks. myös tässä raportissa Hämäläinen ym.). Huomion arvoista on myös se, että työvoimaviranomaisten kanssa asioimisessa perustuloa saavien ja verrokkien välillä ei ollut ensimmäisenä vuonna juurikaan eroa (mt.).

Tarkastelun perusteella näyttäisi kuitenkin siltä, että perustuloa saaneet henkilöt kokiivat vähemmän etuuksien ja raha-asoiden hoitoon liittyvää byrokratiaa kuin verrokkihenkilöt. Perustulon saamisen yhteys vähäisempään byrokratiasituksen kokemiseen säilyy, vaikka muita byrokratiakokemuksia mahdollisesti selittäviä tekijöitä kontrolloidaan.

Toimeentulotukiasiakkaiden, lapsiperheiden ja työssäkäyvien osalta tulokset ovat jossain määrin yllättäviä ja ristiriitaisiakin. Perustuloa korkeampia etuuksia saavillahan säilyi tarve ja kannustin jatkaa muiden etuuksien hakemista. Työssäkäyvillä taas etuusbyrokratian ei pitänyt ratkaisevasti muuttua, jos korvattavia etuuksia ei ollut. Tarkastelu herättääkin jatkokysymyksen siitä, minkälaiset mekanismit tosiasiasa liittivät perustulon saamisen henkilöiden kokemuksiin vähäisemmästä byrokratiasta. Tarkempia vastauksia tähän saadaan myöhemmin, kun kyselyaineistoon yhdistetään rekisteritietoa kokeilun aikana saaduista sosiaalietuuksista ja työmarkkina-aseman muutoksista. Myös hankkeessa kerätyn haastattelututkimusaineiston (tässä raportissa tarkemmin osiossa Blomberg ym.) jatkoanalyysistä voidaan saada täydentävää tietoa siitä, minkälaisia tekijöitä eri ryhmien, kuten perheellisten, kokemusten taustalla on.

Lähteet

Blomgren, S. (2016). Asiakkaat julkisissa palveluissa – helppous ja mutkattomuus vai epävarmuus ja läpinäkymättömät toimintatavat. Teoksessa Blomgren, S. ym. Sosiaalityö, palvelut ja etuudet muutoksessa. Raportti 4. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Brodin, E. Z. & Majmundar, M. (2010). Administrative Exclusion: Organizations and the Hidden Costs of Welfare Claiming. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 20(4). Saatavissa: <https://doi.org/10.1093/jopart/mup046> [ladattu 9.4.2020].

Currie, J. (2004). The Take Up of Social Benefits. NBER Working Paper, 10488. Saatavissa: <https://www.nber.org/papers/w10488> [ladattu 9.4.2020].

Hiilamo, H., Karjalainen, J., Kautto, M. & Parpo, A. (2004). Tavoitteena kannustavampi toimeentulotuki. Tutkimus toimeentulotuen lakimuutoksesta. *Stakesin tutkimuksia*, 139. Stakes.

Helle, M. (2018). Kelan kyselyn tuloksia. Byrokratian purku -keskustelutilaisuus 7.11.2018. Valtioneuvoston kanslia.

Honkanen, P., Soininvaara, O. & Ylikahri, V. (2007). Perustulo: kohti toimivaa perusturvaa. *Vihreä Sivistysliitto ry*.

Hämäläinen, K., Kanninen, O., Simanainen, M. & Verho, J. (2019). Perustulokokeilun ensimmäinen vuosi. *VATT Muistiot*, 78. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-274-234-6> [ladattu 9.4.2020].

Kangas, O., Honkanen, P., Hämäläinen, K., Kanerva, M., Kanninen, O., Laamanen, J.-P., Pulkka, V.-V., Räsänen, T., Simanainen, M., Tuovinen, A.-K. & Verho, J. (2016). Ideasta kokeiluihin – Loppuraportti perustulokokeilun toteuttamisvaihtoehdoista. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja, 63. Valtioneuvoston kanslia. Saatavissa: <https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=15703> [ladattu 9.4.2020].

Kleven, H. J. & Kopczuk, W. (2011). Transfer Program Complexity and the Take-Up of Social Benefits. *American Economic Journal: Economic Policy*, 3(1).

Moynihan, D. & Herd, P. (2010). Red Tape and Democracy: How Rules Affect Citizenship Rights. *The American Review of Public Administration*, 40(6). Saatavissa: <https://doi.org/10.1177/0275074010366732> [ladattu 9.4.2020].

Näätänen, A.-M., Londén, P. (2018). Sosiaalibarometri 2018. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. Saatavissa: https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2018/11/soste_sosiaalibarometri_2018.pdf [ladattu 9.4.2020].

Svallfors, S. (2010). Public Attitudes. Teoksessa Castles, F. G. ym. The Oxford handbook of the welfare state. Oxford University Press.

Liitteet

Liitetaulukko 1. Byrokratiakokemusten mittaamisessa käytetyt kyselymittarit ja tarkastelussa käytetyt taustamuuttujat.

Kyselymittarit	Vastausvaihtoehdot
V1 Jos ajattelette elämäenne viimeisen kahden vuoden aikana, koetteko, että sosiaalietujen saamiseen liittyy liikaa byrokratiaa?	kyllä, ei, ei osaa sanoa
V2 Sopivatko seuraavat väittämät teidän tilanteeseenne aina, joskus, harvoin vai ei koskaan? Raha-asioiden hoitamiseen ei liity tarpeetonta byrokratiaa.	kyllä, ei, ei osaa sanoa
Taustamuuttujat	
Mistä lähteistä kotitaloutenne tulot koostuvat (vastaaja/puoliso/muut kotitalouden jäsenet)?	palkkatulot/tulot omasta yrityksestä, eläke, työttömyysturva, perustulo, toimeentulotuki, muut sosiaaliturvaetuudet, muut tulot, ei osaa sanoa
Mihin näistä ryhmiin taloutenne kuuluu?	yksinäistalous, lapseton pari, (muu) aikuistalous (vain yli 18-vuotiaita), talous, jossa lapsia, ei halua vastata
Mikä edellä mainituista kuvaa parhaiten tilannettanne työmarkkinoilla tällä hetkellä?	yrittäjä/maanviljelijä, palkansaaja, kotiäiti/-isä, opiskelija, työtön, eläkkeellä, saa pelkkää perustuloa, ei ole ansiotyössä, muu, mikä

Liitetaulukko 2. Tutkimukseen vastanneiden koe- ja verrokkihenkilöiden vastausjakaumat byrokratiakokemuksia mittaavista kysymyksistä.

	Perustulon saajat	Verrokkihenkilöt
V1 sosiaalietujen saamiseen liittyy liikaa byrokratiaa		
kyllä	57 %	64 %
ei	36 %	31 %
ei osaa sanoa	7 %	5 %
V2 raha-asioiden hoitamiseen ei liity tarpeetonta byrokratiaa		
(pätee) aina	27 %	26 %
(pätee) joskus	28 %	23 %
(pätee) harvoin	16 %	21 %
ei (pätee) koskaan	21 %	24 %
ei osaa sanoa	8 %	7 %

7 Perustulo ja luottamus

Olli Kangas, Mikko Niemelä ja Minna Ylikännö

- Perustuloa saaneet luottivat kokeilun päättyessä toisiin ihmisiin ja yhteiskunnallisiin instituutioihin, kuten poliitikkoihin, puolueisiin ja sosiaaliturvajärjestelmään, enemmän kuin verrokit.
- Perustuloa saaneet uskoivat kokeilun päättyessä tulevaisuuteensa ja omiin vaikutusmahdollisuuksiin enemmän kuin verrokit.
- Perustuloa saaneilla oli kokeilun päättyessä vähemmän terveysongelmia, ja siksi heidän luottamuksensa oli korkeampaa kuin verrokeilla.
- Myös se, että perustuloa saaneilla oli vähemmän byrokratiakokemuksia ja toimeentulo-ongelmia, voi selittää heidän korkeampaa luottamustaan.

7.1 Johdanto

Jos John Lennon ja Paul McCartney olisivat olleet sosiologeja, heidän kuuluisimman ja viitatuimman artikkelinsa otsikko olisi ollut "All You Need Is Trust". Luottamus on todellakin jotain, mitä tarvitsemme jokapäiväisessä elämässämme. Emme voi olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa positiivisella tai tuloksellisella tavalla, jos emme luota heihin. Emme myöskään pysty toimimaan vuorovaikutuksessa julkisten laitosten ja viranomaisten kanssa, jos emme luota niihin.

Molemminpuolinen luottamus on edellytys sellaiselle sosiaaliselle kanssakäymiselle, jota eivät rajoita jatkuva epäily ja pelko. Siksi yhteiskunnat, joissa yleinen luottamus kansalaisiin ja instituutioihin on heikkoa, kamppailevat poliittisen epävakauden ja korruption kanssa (Acemogly and Robinson, 2012; OECD, 2013; Fukuyama, 2015). Uudistettaessa yhteiskunnallisia järjestelmiä ja sosiaalisia instituutioita sekä kokeiltaessa uusia sosiaalisia malleja olisi siksi pyrittävä lisäämään luottamusta ja saamaan putnamilaisessa mielessä ihmiset "keilaamaan yhdessä" (Putnam, 2000).

Voidaankin todeta, että kansalaisten välinen luottamus ja luottamus sosiaalisiin instituutioihin ovat kuin liima, joka pitää yhteiskunnat yhdessä. Toisaalta se on kuin öljyä, joka voitelee ihmisten ja talouden liiketoimia. Sen sijaan, että ihmiset "keilaisivat yksin", luottamuksen avulla he voivat olla vuorovaikutuksessa keskenään pelkäämättä, että heille tapahtuisi jotain pahaa. Tämä koskee niin arjen pieniä kohtaamisia kuin merkittäviä liiketoimia.

Sosiaaliturvajärjestelmällä on oma keskeinen roolinsa, ei ainoastaan luottamuksen (tai epäluottamuksen) kohteena, vaan myös luottamuksen rakentajana. Carol Heimerin (2001, 43) mukaan luottamussuhteisiin liittyy aina haavoittuvuuden ja epävarmuuden riski. Elämänkulkua on vaikea ennustaa, ja vahvakin usko tulevaan voi rikkoutua, jos elämässä tulee vastaan pahoja vastoinkäymisiä. Sosiaaliturvajärjestelmät ja sosiaalipoliittiset ohjelmat on rakennettu pitkälti vähentämään elämän epävarmuutta ja edelleen lisäämään luottamusta siihen, että riskeistä huolimatta yhteiskunnassa on mahdollista elää ihmisarvoista elämää.

Akateemisessa kirjallisuudessa erotamme yleensä kaksi erilaista luottamuksen muotoa. Yhtäältä on luottamus toisiin ihmisiin eli ”yleistetty luottamus”, ja toisaalta luottamus instituutioihin. Olemme kiinnostuneita molemmista luottamuksen muodoista sekä lisäksi yksilön varmuuden tunteesta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa ja uskosta tulevaisuuteen, joiden asioiden nähdään olevan keskeisiä hyvinvoinnin osatekijöitä (esim. Nussbaum, 2011).

Tässä ja seuraavassa luvussa esitettyä teoreettista taustaa vasten tutkimme perustulon ja luottamuksen välistä yhteyttä seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

1. Missä määrin perustulon saajien ja verrokkiryhmän luottamus eroaa toisistaan?
2. Missä määrin perustulon saajien ja verrokkiryhmän varmuus omasta itsestä ja tulevaisuudesta eroavat toisistaan?
3. Millä tavoin luottamus sekä varmuus omasta itsestä ja tulevaisuudesta ovat yhteydessä sosiodemografisiin tekijöihin, koettuihin toimeentulo-ongelmiin, koettuun terveyteen ja byrokratiakokemuksiin sosiaalietuuksien saamisessa?

Luottamuksen (trust) osalta tarkastelemme luottamusta toisiin ihmisiin (yleistetty luottamus), sosiaaliturvajärjestelmään, oikeusturvajärjestelmään, poliisiin, Euroopan unioniin, eduskuntaan, poliittikkoihin ja poliittisiin puolueisiin (institutionaalinen luottamus). Varmuutta (confidence) itsestä ja tulevaisuudesta tutkitaan tarkastelemalla vastaajien kokemia luottamusta omaan tulevaisuuteen, taloudelliseen tilanteeseen, elämänhallintaan sekä omiin mahdollisuuksiin vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin sekä mielekkään työn tekemiseen ja oman elintason parantamiseen.

Esitämme tulokset ensin kuvailevasti ristiintaulukoissa, minkä jälkeen analysoimme aineistoa rakenneyhtälömallien (SEM) avulla. SEM-mallit ovat kätevä työkalu moniulotteisten yhteyksien visualisoimiseksi. Lisäksi se on heuristinen työkalu, jonka avulla pystytään kuvaamaan teoreettisia malleja eri tekijöiden välisistä yhteyksistä. Moniulotteisten yhteyksien osalta analysoidaan sukupuolen, iän, kotitalouden koon, koulutuksen, koetun terveyden, toimeentulo-ongelmien ja liiallisen byrokratian kokemisen

mahdollisia yhteyksiä luottamukseen sekä varmuuteen omasta itsestä ja tulevaisuudesta.

7.2 Mitä on luottamus ja miksi on tärkeää, että voimme luottaa instituutioihin?

Luottamus on käsitteenä kaikille tuttu. Joudumme useita kertoja päivässä arvioimaan luottamustamme ihmisiin, joiden kanssa elämme, ja sosiaaliin instituutioihin, joiden kanssa olemme tekemisissä. Luottamus on läsnä kaikkialla, missä ihmiset kohtaavat toisensa. Työssä, kotona tai vaikkapa päivittäisellä kauppareissulla tulee väistämättä vastaan tilanteita, joissa luottamuksen merkitys korostuu. Jos emme pystyisi luottamaan kanssaihmeisiimme, jokapäiväinen elämämme olisi monin verroin hankalampaa. Sama pätee sosiaaliin instituutioihin. Jos emme luota siihen, että työnantajamme tiilittää palkkamme pankkiin tai sosiaaliturvalaitos meille luvatut tulonsiirrot tileillemme, tai joudumme pelkäämään, että pankki kavaltaa rahamme, arkemme käy varsin sietämättömäksi.

Ehkä tunnetuin luottamuksesta kirjoittanut tutkija Francis Fukuyama (1995; 2011 ja 2015) on useissa teoksissaan korostanut luottamuksen ratkaisevaa roolia vauraiden ja taloudellisesti kestävien yhteiskuntien luomisessa. Hänen mukaansa kansalaisten ja instituutioiden keskinäisen luottamuksen puutteella on välittömiä vaikutuksia kansakunnan yhteiskunnalliseen järjestykseen ja taloudelliseen kehitykseen. Hän väittää edelleen, että "kansakunnan hyvinvointiin ja sen kilpailukykyyn vaikuttaa yksi kattava kulttuurinen ominaispiirre: yhteiskunnalle ominainen luottamus" (Fukuyama, 1995, 7).

Luottamus on yksi keskeinen ihmisen välistä toimintaa määrittelevä ilmiö. Sen voidaan ajatella olevan kuin liima, joka mahdollistaa yhteisöjen pysyvyyden ja ihmisten välisen toiminnan ilman mittavaa epäilyä ja neuvotteluprosessia. Ilman luottamusta ihmisten välinen toiminta ei olisi mahdollista, ja siten tehokkaan hallinnon tai muiden yhteiskunnallisten ja sosiaalisten instituutioiden luominen olisi vaikeaa (OECD, 2013).

Luottamus on se perusta, jonka varassa julkiset organisaatiot toimivat (OECD, 2013). Ne eivät voi toimia mielivaltaisesti, vaan niillä pitää olla kansalaisten tuki ja luottamus. Erityisesti luottamuksen merkitys korostuu niissä julkisissa organisaatioissa, jotka ovat kansalaisten elämässä erityisen tärkeässä roolissa, kuten terveydenhuolto tai lasten päivähoito. Kuten Ilmonen ja Jokinen kirjassaan Luottamus modernissa maailmassa (2002, 142) toteavat: "Asiat sujuvat siksi, että luotamme muihin ihmisiin ja heidän pätevyteensä hoitaa institutionaaliseen asemaansa kuuluvia tehtäviä".

Luottamus on vaikeaa rakentaa, mutta se on erittäin helppo rikkoa. Viranomaiset käyttävät yhteiskunnissa viranomaisvaltaa, ja sitä voidaan käyttää myös väärin. Laiminlyönnit, ylimielisyys tai väärinkäytökset voivat johtaa siihen, että kansalaisen luottamus instituutioihin rikkoutuu. Luottavaisuus ei heikkene tällöin ainoastaan kyseiseen instituutioon, vaan laajemmin yhteiskuntaan ja myös yleisesti toisiin ihmisiin (ks. Tyler & Huo, 2002; OECD, 2013).

Sosiaaliturvajärjestelmän yhtenä keskeisenä tehtävänä on turvata ihmisten mahdollisuus osallistua yhteiskunnan toimintaan silloinkin, kun heitä kohtaa jokin sosiaalinen riski, kuten työttömyys tai vakava sairaus. Järjestelmän legitimitetti perustuu siihen, että maksaessaan veroja tai sosiaalivakuutusmaksuja ihminen pystyy luottamaan saavansa apua silloin, kun on sen tarpeessa. Jos käy niin, että apua ei syystä tai toisesta saa hädän hetkellä, luottamus järjestelmään heikkenee. Edelleen, jos järjestelmä ei pysty turvaamaan ihmisen sosiaalisia oikeuksia, hän jää syrjään yhteiskunnan ulkokehille.

Tarkasteltaessa sosiaaliturvajärjestelmän ja laajemmin yhteiskunnan instituutioiden yhteyttä luottamukseen, pääsemme sen kysymyksen äärelle, mitä tarvitsemme ollaksemme sosiaalisia kansalaisia. Amartya Sen (1992; 1999 ja 2010) ja Martha Nussbaum (2011) korostavat kykyä sosiaalisen inklusion edistäjänä. Heidän mukaansa ihmiset ovat ennen kaikkea sitä, mitä he pystyvät tekemään ja olemaan siinä yhteiskunnassa, jossa he elävät. Nussbaum (2011, 193) erottaa kaksi kyvykkyyden muotoa: yksilön omat kyvyt sekä kyvyt, joita kansalliset sosiaaliset instituutiot ja poliittiset järjestelmät joko vahvistavat tai estävät. Nussbaum (2011) näkemys on, että hallitusten on omalla toiminnallaan edistettävä jälkimmäisiä kyvykkyyksiä, joilla edelleen pystytään vahvistamaan ihmisten sisäisiä kyvykkyyksiä.

Yksi keskeinen kyvykkyyden muoto on luottamus. Ilman luottamusta elämä olisi yhtä kaaosta, emmekä pystyisi järkevään sosiaaliseen kanssakäymiseen muiden ihmisten kanssa. Nussbaum (2011) mukaillen hallitusten tulisi edistää omilla toimillaan luottamuksen rakentamista, jotta ihmiset voisivat ylläpitää omaa luottamustaan sekä instituutioihin että toisiin ihmisiin. Tässä tapauksessa sisäinen kyvykkyys voi tarkoittaa myös uskoa itseen ja omaan tulevaisuuteen. Yhtä hyvin se voi tarkoittaa sitä, että pystyy uskomaan omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa, mitä tulee esimerkiksi kanssakäymiseen viranomaisten kanssa. Yksi keskeinen luottamuksen piirre onkin, että jos meihin luotetaan, meillä on taipumus alkaa luottaa niihin, jotka luottavat meihin (Ostrom, 1990). Luottamus on pääomaa, jota voidaan siirtää (Tyler & Huo, 2002).

Perustulon lähtökohtainen ajatus on, että kansalaisille annetaan tulonsiirto vastikkeetomasti ja ilman ehtoja luottaen siihen, että he pystyvät käyttämään rahan tarkoituksenmukaisesti ja omaa sekä perheensä hyvinvointia edistäen. Toisaalta perustulon

saaja voi luottaa siihen, että hän saa hänelle luvatus toimeentuloetuuden sovitun mukaisesti. Toisin on silloin, kun etuuksiin liittyy vahvaa tarveharkintaa ja ehtoja, jotka voivat olla erittäin monimutkaisia ja vaikeasti ymmärrettäviä. Kysymys on laajemmin yhteiskunnan instituutioiden vastuullisuudesta ja kyvystä rakentaa ihmisen ja instituutioiden sekä yleisemmin ihmisten välille luottamusta, joka perustuu kokemuksiin oikeudenmukaisesta kohtelusta (Sztompka, 1999).

Perustulon keskeinen piirre on myös se, että oikeutta sosiaaliseen suojeluun ei tarvitse erikseen osoittaa usein hyvinkin byrokraattisin keinoin, vaan oikeus syntyy kansalaisuudesta tai asumisesta tietyssä paikassa. Toisin sanoen yksilö tunnustetaan itsenäiseksi toimijaksi suhteessa sosiaaliturvajärjestelmään, eikä hänen vaatimuksiaan sosiaaliseen suojeluun kyseenalaisteta (ks. Honneth, 1992; Honneth & Frazer, 2003). Tämän ja edellä kuvatun aiemman tutkimuksen pohjalta (ks. myös Tyler & Huo, 2002) voimme esittää teoreettisen oletuksen, että perustulo lisää luottamusta sekä sosiaaliturvajärjestelmään, muihin yhteiskunnan instituutioihin ja toisiin ihmisiin että myös omaan itseen ja tulevaisuuteen.

7.3 Luottamus on korkeampaa perustuloa saaneilla vastaajilla

Sekä luottamusta toisiin ihmisiin että institutionaalista luottamusta mitattiin asteikolla 0–10, jossa arvo 0 ilmaisee äärimmäisen vähäistä luottamusta ja arvo 10 korkeinta mahdollista luottamusta. Kuten taulukosta 1 nähdään, luottamustaso vaihtelee instituutioittain. Korkeaa luottamusta nauttivat instituutiot, joille ei ole arkielämässä juuriakaan vaihtoehtoja: vakiintuneet yhteiskunnalliset instituutiot, kuten oikeuslaitos, poliisi ja sosiaaliturvajärjestelmä. Poliittisiin instituutioihin, joihin ihmiset voivat äänestäjinä omilla toimillaan vaikuttaa, luotetaan yleisesti ottaen vähemmän. Kyselyssämme tällaisia instituutioita ovat EU, eduskunta, poliittiset puolueet ja poliitikot. Tulokset ovat samansuuntaisia sekä vertailuissa ryhmissä että laajemmin EU:ssa, suomalaisilla ja suomalaisilla työttömillä.

Taulukko 1. Yleistetty luottamus ja luottamus instituutioihin perustulon saajilla ja verrokeilla sekä yleisesti työttömillä Suomessa, kaikilla suomalaisilla ja EU:ssa.

	European Social Survey 2018*				Perustulokokeilu		
	EU ¹	Kaikki suomalaiset	Suomalaiset ²	Suomalaiset työttömät	Koe-ryhmä	Verrokit	P
Sosiaaliturvajärjestelmä	--	--	--	--	6.46	6.03	.001
Oikeusjärjestelmä	5.42	7.17	7.20	6.19	6.62	6.30	.018
Poliisi	6.38	8.12	8.15	7.44	7.80	7.59	.079
Euroopan parlamentti	4.37	5.40	5.42	4.76	4.73	4.30	.004
Eduskunta	4.59	5.91	5.94	5.23	4.94	4.41	.000
Poliitikot	3.72	4.90	4.93	4.19	4.28	3.80	.001
Poliittiset puolueet	3.66	5.03	5.06	4.22	4.40	3.92	.001
Yleistetty luottamus	5.01	7.94	7.96	6.33	6.68	6.30	.003

Asteikko: 0 = äärimmäinen epäluottamus ja 10 = äärimmäinen luottamus, luvut keskiarvoja, P = tilastollinen todennäköisyys
 *Lähde: European Social Survey round 9 (2018); omat laskelmat. ¹ Ilman Suomea; ² Kaikki suomalaiset ei-työttömät;

Tulosten valossa Suomessa luottamus on kaiken kaikkiaan erittäin korkealla tasolla, kun sitä verrataan muihin EU-maihin. Lisäksi luottamus noudattaa kaikissa vertailuissa ryhmissä samaa mallia: luottamus poliisiin ja oikeusjärjestelmään on korkeampaa, kun taas luottamus poliitikkoihin ja poliittisiin puolueisiin on alhaisempaa.

Työttömillä luottamus on alhaisempaa kuin muulla väestöllä. Suomalaisen työttömien luottamus on kuitenkin korkeampaa kuin keskimäärin EU:n kansalaisilla. Sama pätee myös pääasialliseen kiinnostuksen kohteeseen eli perustulokokeilun koe- ja verrokkiryhmään – siis työttömiin, jotka ennen kokeilua elivät joko työttömän peruspäivärahan tai työmarkkinatuen varassa. Ainoa poikkeus on eduskuntaa ja Euroopan parlamenttia kohtaan tunnettu luottamus, joka on alhaisempi perustulokokeilun verrokkiryhmässä kuin Euroopassa keskimäärin (4.41 vs. 4.59 ja 4.30 vs. 4.37).

Lukuun ottamatta luottamusta Euroopan parlamenttiin perustuloa saaneiden (koe-ryhmä) luottamus on jonkin verran korkeampaa kuin eurooppalaisessa sosiaalitutkimuksessa olevien suomalaisten työttömien luottamus. Tulos on siinä mielessä huomion arvoinen, että jälkimmäisissä mukana on myös ansiosidonnaisia etuja saavia, joiden tilanne yleensä on monessa suhteessa parempi kuin perusturvan varassa olevien työttömien tilanne.

Luottamus muihin ihmisiin eli yleistetty luottamus on Suomessa korkeaa, mikä on tyyppistä pohjoismaisille hyvinvointivaltioille. Itse asiassa sitä pidetään yhtenä pohjoismaisen hyvinvointivaltion menestystekijänä ja ylipäätään sen mahdollistajana, että ”ki-malaiset pysyvät ilmassa”, vaikka todennäköisyys siihen on kaiken järjen mukaan

pieni (Bumblebees can fly). Pohjoismaista hyvinvointivaltiota on verrattu kimalaiseen, jonka ei kuuluisi pysyä ilmassa, kun otetaan huomioon suuri ruumiinkoko ja pienet siivet. Hyvinvointivaltiossa julkinen sektori on suuri ja kallis, mutta silti se tuottaa paljon hyvinvointia vastoin esimerkiksi joitain talousteoreettisia malleja. (Katso esim. Andreason, 2017; Halvorsen ym., 2016; Svendsen & Svendsen, 2016).

Työttömillä myös yleistetty luottamus on alhaisempaa kuin muussa väestössä. Työttömät saattavat syyttää yhteiskunnallisia instituutioita työttömäksi jäämisestään, ja yleisemmin heidän kokemansa vastoinkäymiset voivat johtaa yleiseen luottamuksen menettämiseen (Honneth, 1992; Hudson, 2006.) Toisaalta perustulon saajilla luottamus toisiin ihmisiin on korkeampaa kuin työttömillä keskimäärin.

Kun verrataan koe- ja verrokkiryhmää, luottamuksessa oikeusjärjestelmään ja poliisiin ei ole juurikaan eroa. Ne kyselyn vastaajat, jotka saivat perustuloa kahden vuoden ajan, luottavat enemmän kanssaihmiisiinsä ja poliittisiin instituutioihin, mukaan lukien sosiaaliturva, kuin heidän verrokkinsa.

7.4 Mikä yhteys perustulolla voisi olla luottamukseen?

Edellä olevaan teoreettiseen keskusteluun pohjaten ja aiemmista kokeiluista saatujen tulosten valossa havainnollistamme luottamuksen ja siihen vaikuttavien tekijöiden välisiä yhteyksiä yksinkertaisella rakenneyhtälömallilla (ks. esim. Halme ym., 2014). Suoritimme aluksi faktorianalyysin kahdeksalle luottamusmuuttujalle (Liitetaulukko 1). Faktorianalyysi tuotti yhden faktorin, jonka lataukset vaihtelivat 0.588:n (yleistetty luottamus) ja 0.902:n (luottamus eduskuntaan ja poliittikkoihin) välillä. Muodostimme näiden kahdeksan muuttujan pohjalta summamuuttujan ”Luottamus”⁷.

Kuvion 1 mallissa havainnollistetaan luottamuksen suoria ja epäsuoria yhteyksiä valituihin sosioekonomisiin tekijöihin. Kuviossa nuolet esittävät oletettujen vaikutusten suuntaa ja nuoliin liitetyt numeroarvot ovat standardoituja regressiokertoimia. Mukaan lopulliseen malliin on otettu vain ne tekijät, jotka ovat tilastollisesti merkitsevällä tavalla yhteydessä luottamukseen joko suoraan tai epäsuorasti muiden tekijöiden

---

⁷ Muuttujan sisäistä yhtenäisyyttä mitattiin Cronbachin alfalla, joka kertoo periaatteessa sen, miten yhdenmukaisesti mittariin sisällytetyt kysymykset mittaavat samaa asiaa. Mitä suurempi alfa on, sitä parempi yhtäpitävyys. Peukalosääntönä on ollut, että arvon tulisi olla suurempi kuin .60. Kahdeksan luottamusmuuttujan sisäinen yhtäpitävyys oli hyvä (alfa = .919).

kautta. Tästä syystä muun muassa sukupuoli jätettiin lopullisen analyysin ulkopuolelle. Sukupuolella ei ole suoria, mutta ei myöskään epäsuoria eli muiden tekijöiden kautta kulkevia yhteyksiä luottamukseen.

Perustulon saamisen (PERUSTULO) ja luottamuksen välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää suoraa yhteyttä. Yhteydet ovat epäsuoria ja kulkevat joko byrokraatiakokemusten, koettujen toimeentulo-ongelmien tai koetun terveydentilan kautta. Perustuloa saaneet vastaajat raportoivat kokeneensa verrokkivastaajia vähemmän liiallista byrokratiaa, joka heikentää luottamusta. Perustuloa saaneet vastaajat kokivat myös verrokkejaan vähemmän taloudellisia vaikeuksia, jotka myöskin heikentävät luottamusta. Tässä aineistossa havaittu taloudellisten vaikeuksien ja luottamuksen välinen yhteys saa tukea muista aineistoista. Esimerkiksi ESS:n 2016 aineisto osoittaa tilastollisesti merkitsevän negatiivisen yhteyden toimeentulovaikeuksien ja kaikkien luottamusmuuttujien välillä⁸.

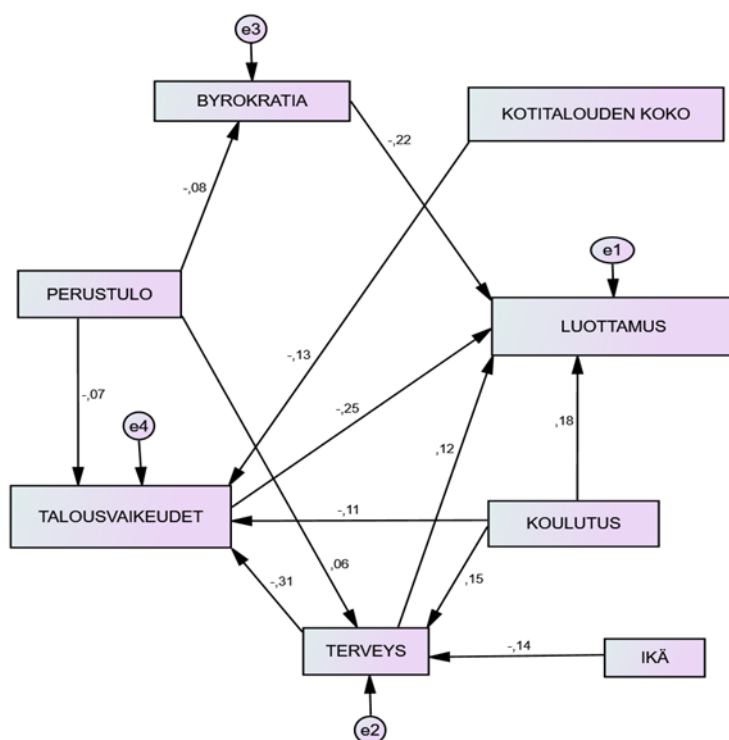
Eräs keskeinen edellytys toimeentulon hankkimiselle on terveys. Huono terveys alentaa toimeentuloa myös lisääntyneiden lääke- ja terveydenhoitokustannusten vuoksi. Siksi ei ole mitenkään yllättävää, että terveyden ja toimeentulon välillä on vahva yhteys. Myös kotitalouden koko vaikuttaa toimeentuloon. Pienissä kotitalouksissa koetaan enemmän toimeentulon ongelmia kuin suuremmissa kotitalouksissa. Toimeentulovaikeuksilla taas on oma negatiivinen (kausaalinen) yhteytensä luottamukseen. Rahan puute nakertaa luottamusta (ks. myös Kouvo ym., 2012).

Koulutuksella on suora positiivinen yhteys luottamuksen tasoon. Koulutuksen yhteys luottamukseen on myös epäsuora. Koulutus lisää tuloja, ja lisäksi sillä on positiivinen yhteys terveyteen. Nämä tekijät puolestaan ovat positiivisesti yhteydessä luottamukseen. Kaikki nämä tulokset saavat tukea myös ESS-aineistosta.

Perustuloa saaneiden vastaajien subjektiivinen arvio omasta terveydestään oli parempi kuin verrokkivastaajilla, jotka eivät perustuloa olleet saaneet. Tämä tulos saattaa johtua vastaajakunnan valikoituneisuudesta: terveemmät ovat vastanneet ahkerammin kyselyyn. Emme tosin tiedä (tässä vaiheessa), ovatko terveimmät perustulonsaajat vastanneet kaikkein ahkerimmin kyselyyn ja ovatko vertailuryhmän vastaajat jakautuneet tasaisemmin terveydentilansa suhteen. Tulos voi siis ainakin osin johtua valikoitumisen aiheuttamasta harhasta.

---

⁸ Koko Euroopan aineistossa keskimääräinen luottamus toisiin ihmisiin (0 = ei luota lainkaan... 10 = luottaa täysin) hyvin toimeentulevilla oli 5,9 ja huonosti toimeentulevilla 4,2. Suomessa vastaavat luvut olivat 7,1 ja 6,0.

Kuvio 1. Perustulon ja luottamuksen sekä eräiden taustamuuttujien väliset hypoteettiset yhteydet.⁹

Evelyn Forget (2018) raportoi perustulon saamisen kohentaneen perustulon saajien terveyttä kanadalaisessa Mincome-kokeilussa (ks. myös Costello, 2003; Coelho, 2019). Sitä, onko Suomen perustulokokeilussa yhteys perustulon ja terveyden välillä satunnainen vai sisältyykö siihen jonkinasteinen kausaalisuus, ei pelkällä kyselyaineistolla voida selvittää. Jatkotutkimuksissa, joissa kokeilu- ja verrokkiryhmän lääke-, diagnoosi- ja muita terveysrekistereitä yhdistetään, asiasta saadaan luotettavampia

⁹ Mallin sopivuus on suhteellisen hyvä. Yksinkertaisuuden vuoksi raportoimme vain mallin yleistä riittävyttä mittaavan RMSEA:n (root mean square error of approximation) arvot. RMSEA vaihtelee nolasta yhteen. Pienet arviot osoittavat parempaa sopivuutta. Yleensä hyvinä malleina on pidetty alle .05:n RMSEA-arvoja saavia malleja; melko hyvinä .06–.08:n arvoja saavia ja keskinkertaisina .09–.10 arvoja saavia malleja. Yli .10:n arvot osoittavat kehnohkoa sopivuutta. (Byrne 2010: 80). Tässä esitetyn mallin RMSEA-arvo oli .08.

vastauksia. Samalla voidaan myös luotettavammin vertailla Kanadan Mincome-kokeilun tuloksia Suomen kokeilun tuloksiin.

7.5 Varmuus omasta itsestä ja tulevaisuudesta on vahvempaa perustulon saajilla

Edellä tarkasteltiin yksilön luottamusta muihin ihmisiin ja sosiaalisiin instituutioihin (trust-ulottuvuus). Seuraavaksi keskitytään siihen, kuinka vahva ja varma usko kokeilu- ja verrokkiryhmässä olevilla henkilöillä on tulevaisuuteen ja omiin mahdollisuuksiinsa vastata vaikeisiin tilanteisiin (confidence-ulottuvuus). Keskeinen näkökohta varmuudessa omaan itseensä on yksilön kyky olla valmistautunut tuntemattomaan ja hänen kykynsä hallita elämäänsä (Nussbaum, 2011). Perustulon osalta kysymys on tällöin se, edistääkö perustulo yksilöiden sisäisiä kyvykkyyksiä.

Englannin kielessä on kaksi luottamukseen viittaavaa sanaa: trust ja confidence. Teemme käsitteiden välille sen ajatustavallisen eron, että luottamus (trust) on yksilön suhde ulkopuoliseen maailmaan. Confidence, jonka käänämme tässä varmuudeksi, puolestaan kertoo yksilön omista näkemyksistä suhteessa omiin ”seniläis-nussbaum-laisiin” kyvykkyyksiinsä.

Kokeilu- ja verrokkiryhmään kuuluvien henkilöiden varmuutta omaan itseensä ja tulevaisuuteen lähestyttiin kyselyssä seuraavalla kysymyksellä: Miten koette, että seuraavat asiat ovat toteutuneet elämässänne viimeisen kahden vuoden aikana?

1. Luottamus omaan tulevaisuuteen
2. Luottamus omaan taloudelliseen tilanteeseen
3. Luottamus vaikeista elämäntilanteista selviytymiseen
4. Mahdollisuus tehdä merkityksellistä työtä
5. Mahdollisuus parantaa materiaalista elintasoja
6. Vaikutusmahdollisuudet yhteiskunnallisissa asioissa

Taulukossa 2 raportoidaan vastausten prosentuaalinen jakauma kokeilu- ja verrokkiryhmässä. Erot kokeilu- ja verrokkiryhmän välillä ovat kaikkien väittämien kohdalla tilastollisesti merkitsevät. Vahvinta varmuus omaan itseensä on vaikeista elämäntilanteista selviytymisen kohdalla. 56 prosenttia verrokkiryhmän vastaajista ja 66 prosenttia perustuloa saaneista vastaajista kokee, että heidän luottamuksensa vaikeista elämäntilanteista selviytymiseen on toteutunut hyvin tai melko hyvin viimeisen kahden

vuoden aikana. Myös usko omaan tulevaisuuteen on varsin korkealla tasolla: 46 prosenttia verrokkiryhmästä ja 58 prosenttia perustulokokeiluun osallistuneista vastaajista kokee, että heidän luottamuksensa omaan tulevaisuuteen on ollut hyvää tai melko hyvää viimeisten kahden vuoden aikana.

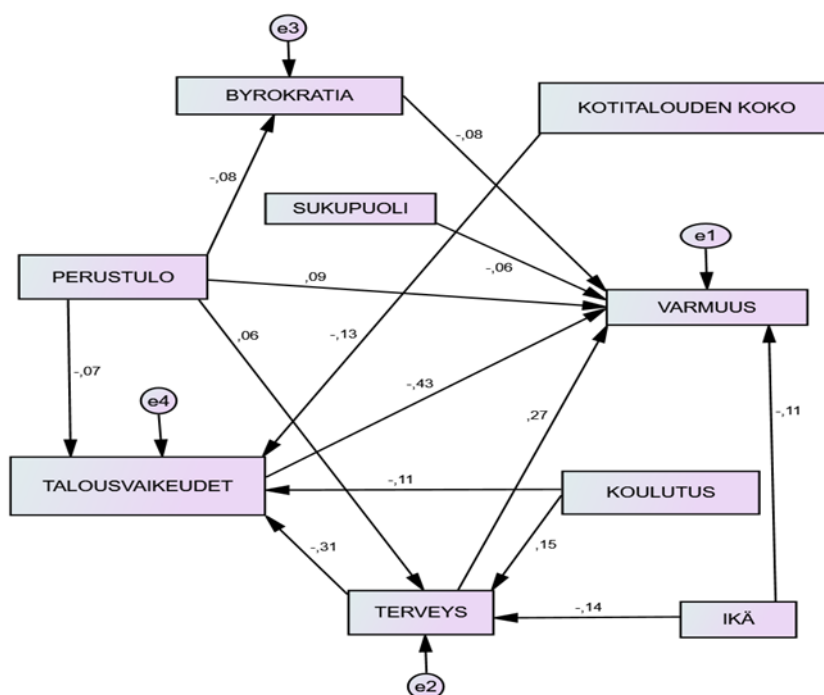
Rekisteriaineiston mukaan melko harva tarkastelumme kohteena olevista työttömistä työllistyi. Tähän suhteutettuna onkin yllättävää, että hieman yli puolet kokeiluryhmään kuuluneista vastaajista ja reilu 40 prosenttia verrokkiryhmään kuuluneista vastaajista luottaa mahdollisuuksiinsa tehdä merkityksellistä työtä. Sen sijaan luottamus ja varmuus omaan itseen on jonkin verran heikompaa, kun tarkastellaan luottamusta omaan taloudelliseen tilanteeseen ja mahdollisuuksiin parantaa omaa elintasoja. Myöskään vaikutusmahdollisuudet yhteiskunnallisiin asioihin – nussbaumlaisittain ihmisten sisäinen kyvykkyys – eivät ole vastaajilla toteutuneet: 23 prosenttia verrokkiryhmään ja 29 prosenttia perustulokokeiluun kuuluneista vastaajista kokee, että heidän vaikutusmahdollisuutensa yhteiskunnallisissa asioissa ovat toteutuneet hyvin tai melko hyvin viimeisen kahden vuoden aikana.

Taulukko 2. Usko omaan itseen ja tulevaisuuteen perustulon saajilla ja verrokeilla (suluissa) (%).

Varmuus	Huonosti	Melko huonosti	Kohtalaisesti	Melko hyvin	Hyvin	En osaa sanoa	P
Omaan tulevaisuuteen	6,8 (9,8)	7,8 (13,2)	25,8 (30,1)	34,8 (30,0)	23,4 (16,2)	1,4 (0,7)	.000
Omaan taloudelliseen tilanteeseen	13,0 (19,4)	11,8 (16,8)	32,4 (32,4)	26,3 (19,4)	15,9 (10,9)	0,7 (1,1)	.000
Vaikeista elämäntilanteista selviytymiseen	5,6 (8,2)	4,6 (8,2)	22,2 (26,6)	35,7 (31,3)	29,9 (24,2)	2,0 (1,4)	.001
Mahdollisuuksiin tehdä merkityksellistä työtä	16,2 (20,7)	9,7 (12,6)	21,1 (21,2)	27,1 (22,1)	23,9 (20,4)	2,9 (3,0)	.023
Mahdollisuuksiin parantaa elintasoja	14,7 (23,1)	12,1 (18,2)	27,8 (28,9)	24,6 (17,0)	14,8 (9,6)	6,0 (3,1)	.000
Vaikutusmahdollisuuksiin yhteiskunnallisissa asioissa	16,0 (25,1)	19,5 (22,6)	31,1 (26,1)	17,1 (15,5)	11,8 (7,1)	4,6 (3,2)	.000

Vastaavalla tavalla kuin edellisessä analyysissä, teimme aluksi faktorianalyysin taulukossa 2 kuvatuille kuudelle osa-alueelle, jotka mittaavat varmuutta omaan itseen ja tulevaisuuteen. Analyysi tuotti yhden faktorin, jonka lataukset vaihtelivat alimman (.621) latauksen saaneen ”mahdollisuus vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin” ja korkeimman (.845) latauksen saaneen ”varmuus omasta taloudellisesta tilanteesta” välillä (Liitetäulukko 2). Kuuden muuttujan summaindeksin Cronbachin alfa oli .860. Yksilön varmuutta kuvaavan summamuuttujan sisäinen yhtäpitävyys oli siis erittäin hyvä. Myös tässä tapauksessa perustulon saamisen ja taustamuuttujien välisiä mahdollisia yhteyksiä hahmotetaan rakenneyhtälömallin tuottaman nuolikuvion avulla. Tulkinta on samankaltainen kuin kuvion 1 yhteydessä.

Kuten kuviosta 2 ilmenee, perustulolla on suora yhteys yksilön varmuuteen omasta itsestään. Suora yhteys on myös iän (vanhemmilla vastaajilla heikompi varmuuden tunne), terveyden (hyvä terveys lisää varmuutta), taloudellisten ongelmien (rahan puute lisää epävarmuutta), sukupuolen (miehet varmempia) sekä sosiaalietujen saamisen liiallisen byrokratian (byrokratiakokemukset heikentävät varmuuden tunnetta) ja varmuuden välillä. Näiden suorien yhteyksien lisäksi perustulolla on epäsuoria yhteyksiä varmuuteen byrokratiakokemusten, taloudellisten ongelmien ja terveyden kautta. Teoreettinen keskustelu näistä mahdollisista yhteyksistä ja yhteyksien perustelut esitettiin edellä keskusteltaessa luottamuksen ja perustulon välisistä mahdollisista yhteyksistä, joten niihin ei tässä yhteydessä enää ole syytä palata.

Kuvio 2. Perustulon ja varmuuden sekä eräiden taustamuuttujien väliset hypoteettiset yhteydet ¹⁰.

¹⁰ Mallin hyväksyttävyyttä oli kohtalainen: RMSEA = .09.

7.6 Yhteenveto

Tässä raportin osassa tarkasteltiin perustulon yhteyttä luottamukseen. Kiinnostus oli sekä luottamuksessa (trust) toisiin ihmisiin ja instituutioihin että luottamuksessa ja varmuudessa omaan itseen, omiin vaikutusmahdollisuuksiin ja tulevaisuuteen (confidence).

Perustulo on etuus, jota maksetaan ehdoitta, ilman ylimääräisiä byrokraattisia tarkastuksia tai ilmoituksia. Ihminen voi luottaa siihen, että rahat ovat sovittuna päivänä tiillä. Vahvasti ehdollisten etujen kohdalla tämä varmuus puuttuu. Asiakkaiden on tällöin täytettävä usein monimutkaiset byrokraattiset kriteerit ja perusteltava, miksi he tarvitsevat apua ja täyttävätkö he saamiseen asetetut ehdot.

Tuloksemme osoittavat, että byrokrania vähentää sekä luottamuksen että varmuuden tasoa. Carol Heimer (2001) on esittänyt, että instituutiot, jotka tarjoavat tehokkaasti ja nopeasti turvaa elämän riskejä vastaan lisäävät ihmisten luottamusta ja vahvistavat varmuutta tulevaisuudesta ja omasta elämästä. Nancy Frazer (2003, 9) korostaa yhdessä Axel Honnethin kanssa kirjoittamassaan kirjassa *Redistribution of recognition*, että sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteuttaminen edellyttää molempia eli uudelleenjakoa ja tunnustamista. Siinä, missä ensin mainittu käsite viittaa erilaisiin tulonsiirto- ja palvelujärjestelmiin, jälkimmäinen käsite tarkoittaa sitä, että järjestelmät tunnustavat asiakkaansa, ottavat tämän vakavasti ja tunnustavat hänen tarpeensa legitimeiksi. Jos nämä kaksi asiaa toteutuvat, järjestelmä saa siinä asioivan ihmisen tuen. Tähän viittaavat myös saksalaisesta Mein Grundeinkommen -projektista saadut kvalitatiiviset tulokset (Bohmayer & Cornelsen, 2018). Ei ole siis yhdentekevää, millä perusteella sosiaalista turvaa jaamme ja miten kehitämme sosiaaliturvajärjestelmiämme.

Yhdentekevää ei myöskään ole etuuden taso. Eurooppalaisen sosiaalitutkimuksen (ESS 2016) mukaan jopa 41 prosenttia suomalaisista työttömistä kokee, että heidän on vaikea tai erittäin vaikea tulla toimeen nykyisillä tuloillaan. Muilla vastaava luku oli vain yhdeksän prosenttia. Kyselyaineistossamme toimeentulonsa vaikeaksi kokevien osuus oli perustuloa saaneiden vastaajien ryhmässä 39 prosenttia ja verrokkivastajilla 48 prosenttia.¹¹ Tuloksista voidaan tehdä kaksi huomiota. Ensinnäkin työttömillä sekä Suomessa että muualla Euroopassa¹² on taloudellisia ongelmia. Toinen havainto

---

¹¹ Ero koe- ja kontrolliryhmän välillä on tilastollisesti merkitsevä ($\chi^2 = .001$).

¹² Muissa ESS-maissa 55 prosenttia työttömistä ja 19 prosenttia muista vastaajista ilmoitti, että heillä on ongelmia selvitä taloudellisesti.

on, että perustuloa saaneet vastaajat raportoivat selvästi vähemmän taloudellisia ongelmia kuin heidän verrokkinsa. Tulos on aikaisempien tutkimusten (esim. Forget, 2011 ja 2018; Coelho, 2019) havaintojen mukainen.

Tärkeää rahavaikeuksissa kamppailevien ihmisten kannalta on se, pystyykö heidän auttamiseen suunniteltu sosiaaliturvajärjestelmä vastaamaan avun tarpeeseen. Mielenkiintoinen tulos on se, että kaikissa tuloryhmissä perustuloa saaneet vastaajat ilmoittavat kokevansa vähemmän taloudellisia vaikeuksia kuin vertailuryhmän vastaajat. Mielenkiintoista on myös se, että samalla tulotasolla verrokit raportoivat kärsivänsä taloudellisista ongelmista enemmän kuin perustulon saajat. Vaikka etuuden tasolla on merkitystä hyvinvoinnin kannalta, tärkeää näyttäisi olevan myös se, millä periaatteilla etuuksia maksetaan (ks. myös Kouvo ym., 2012).

Rahan puute ei ole ainoastaan sitä, että rahaa kuluttamiseen ei ole tarpeeksi. Rahan puute kolonialisoi elämää, kaventaa elämänpiiriä, mahdollisuuksia ja aikahorisonttia. Mullainathan ja Shafir (2014) kirjassaan *Scarcity: Why Having Too Little Means So Much* tuovat asian havainnollisesti esiin. Heidän mukaansa rahan puute kaventaa merkittävästi ihmisten ”kaistanleveyttä” (bandwidth), millä on suora vaikutus kaikkiin elämän alueisiin. Kaistan kapeus puolestaan merkitsee sitä, että ihminen ei aikahorisontin lyhyiden vuoksi pysty orientoitumaan omaan tulevaisuuteensa ja tekemään sitä koskevia suunnitelmia eikä kykene olemaan täysin toimiva toimija omassa elämässään, saati laajemmin yhteiskunnallisissa kysymyksissä. Heiltä puuttuu Amartya Senin ja Martha Nussbaumin peräänkuuluttamia kyvykkyyksiä. Tähän liittyen Sarath Davala ym., (2015, 202) esittävät, että perustulon emansipatorinen merkitys on sen rahallista arvoa suurempi. Vastaavasti Philippe van Parijs korostaa perustulon emansipatorista aspektia avaimena todelliseen vapauteen, jolloin ihmiset voivat määrittellä oman elämänsä projektit (esim. van Parijs, 1995; van Parijs & Vanderborght, 2017).

Lähdimme liikkeelle mahdollisen sosiologikaksion Lennon ja McCartney kuvitteellisesta artikkelista ”All You Need Is Trust”. Kappaleemme läpikäyvästä ajatuksena oli luottamuksen keskeisyys kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa. Pohdimme, miten – jos lainkaan – perustulo on yhteydessä luottamukseen. Keskeinen lopputulemamme oli, että sellaiset yhteiskunnalliset instituutiot, jotka luottavat ihmisiin, saavat itsekin osakseen luottamusta. Luottamus on vastavuoroista. Tukea sai myöskin se aiemman tutkimuksen tulos (Tyler & Huo, 2002), että luottamus on osittain siirrettävää pääomaa. Luottamus yhteen sosiaaliseen instituutioon voi lisätä luottamusta myös muihin instituutioihin ja kanssaihmiin. Se, että perustuloa saaneilla vastaajilla näytti olevan verrokkivastaajia enemmän luottamuspääomaa, tukee edellä esitettyjä ajatuksia. Niin ikään Bohmayer ja Cornelsen (2018) tiivistävät Mein Grundeinkommen -projektista saadut tulokset kahteen teemaan: omanarvon tunto (*Ich bin etwas*) ja luottamus (*Vertrauen*).

Tuloksista ei kuitenkaan voi vetää sitä johtopäätöstä, että perustulon myötä yleinen luottamus koko yhteiskunnassa lisääntyisi. On mahdollista, että luottamus ja varmuus lisääntyisivät perustuloa saavissa pienituloisissa ryhmissä, jotka ovat verrannollisia kokeilun kohderyhmän kanssa. Sen sijaan emme tiedä, mitä luottamukselle ja järjestelmän legitimitetille tapahtuisi niiden parempiosaisten keskuudessa, joilta perustulo verotettaisiin pois. Näitä perustulon laajempaan kannatuspohjaan ja legitimitettiin liittyviä kysymyksiä pohditaan Miska Simanaisen ja Olli Kankaan osiossa.

Lähteet

- Acemoglu, A. & Robinson, J. (2012). *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty*. London: Profile Books.
- Andreasson, U. (2017). 'Trust – The Nordic Gold'. Nordic Council of Ministers Analysis Report. Available at <http://norden.diva-porta.org/smash/get/diva2:1095959/FULLTEXT02.pdf>.
- Bohmeyer M. & Cornelsen C. (2018). *Was würdest du tun? Wie uns das bedingungslose Grundeinkommen verändert?* Berlin: Econ
- Byrne, B. (2010). *Structural Equation Modelling with AMOS*. London: Routledge.
- Coelho, A. (2019). 'The Barcelona B-MINCOME experiment publishes its first results'. Available at <https://basicincome.org/news/2019/09/spain-the-barcelona-b-mincome-experiment-publishes-its-first-results/> [ladattu 23.3.2020].
- Costello, J. ym., (2003). 'Relationships Between Poverty and Psychopathology: A Natural Experiment'. *American Journal of Medical Association*, Vol. 290 (15): 2023-2029.
- Davala, S., Jhabvala, R., Standing, G. & Mehta, S.K. (2015). *Basic Income. A Transformative Policy for India*. London & New Delhi: Bloomsbury.
- Forget, E. (2011). 'The Town with No Poverty: The Health Effects of a Canadian Guaranteed Annual Income Field Experiment'. *Canadian Public Policy*, Vol. 37 (3): 283-305.
- Forget E. (2018). *Basic Income for Canadians. The key to a healthier, happier, more secure life for all*. Toronto: James Lorimer and Co.
- Fukuyama, F. (1995). *Trust. The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. London: Pelican Books.
- Fukuyama, F. (2011). *The Origins of Political Order. From Prehuman Times to French Revolution*. London: Profile Books.
- Fukuyama, F. (2015). *Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Present Day*. New York: Farrar, Straus and Giroux.

Halme, N., Kanste, O., Nummi, T. & Perälä, M.-L. (2014). 'Rakenneyhtälömallin kehittäminen ja arviointi – tutkimuksen kohteena avun antaminen lasten ja perheiden palveluissa'. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 51: 272-288.

Halvorsen, R., Hvinden, B. & Schoyen, M., A. (2016). 'The Nordic Welfare Model in the Twenty-First Century: The Bumble-Bee Still Flies'. *Social Policy & Society*, Vol.15 (1): 57-73.

Heimer, C. (2011). 'Solving the Problem of Trust', in K., S. Cook (ed.), *Trust in Society*. New York: Russell Sage Foundation, pp. 40-88.

Honneth, Axel (1992). *The Struggle for Recognition: The Moral Grammar of Social Conflicts*. Cambridge: Polity Press.

Honneth, A. & Frazer, N (2003). *Redistribution or Recognition?: A Political-Philosophical Exchange*. London: Verso.

Hudson, J. (2006). 'Institutional Trust and Subjective Well-Being across EU'. *Kyklos*, Vol. 59 (1): 43-62.

Ilmonen, K. & Jokinen, K. (2002). *Luottamus modernissa maailmassa*. Jyväskylä: Sophi.

Kouvo, A., Kankainen, T. & Niemelä, M. (2012). 'Welfare Benefits and Generalized Trust in Finland and Europe'. In Ervasti, H., Andersen, J-G., Fridberg, T. & Ringdal, K. (eds.) *The Future of the Welfare State. Social Policy Attitudes and Social Capital in Europe*. Cheltenham: Edward Elgar, pp. 195–213.

Mullainathan, S. & Shafir. E. (2014). *Scarcity: Why Having Too Little Means So Much*. New York: Henry Holt.

Nussbaum, M., C. (2011). *Creating capabilities: The Human Development Approach*. Cambridge, London: The Belknap Press of Harvard University Press.

OECD (2013). *Government at Glance*, Paris: OECD.

Ostrom, E. (1990). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge: Cambridge University Press.

Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon Schuster.

Sen, A. (1992). *Inequality re-examined*. New York and Oxford: Clarendon Press, Oxford University Press.

Sen, A. (1999). *Development as freedom*. New York: Oxford University Press.

Sen, A. (2010). *The idea of justice*. London: Penguin Books.

Svendsen, G. & Svendsen, G. (2016). *Trust, Social Capital and the Scandinavian Welfare State*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Sztompka, P. (1999). *Trust. A Sociological Theory*. Cambridge: Cambridge U.P.

Tyler, T., R. & Huo, Y., J. (2002). *Trust in the Law: Encouraging Public Cooperation with the Police and Courts Through*. New York: Russell Sage Foundation.

van Parijs, P. (1995). *Real Freedom for All: What (If Anything) Can Justify Capitalism*. Oxford: Oxford University Press.

Van Parijs, P. & Vanderborght, Y. (2017). *Basic Income: A Radical Proposal for a Free Society and a Sane Economy*. Cambridge: Harvard University Press.

Liitteet

Liitetaulukko 1. Faktorianalyysi luottamuksen (trust) osa-alueista.

Luottamus	Lataukset
Toisiin ihmisiin	.588
Eduskuntaan	.902
Oikeusjärjestelmään	.817
Poliisiin	.663
Poliittikkoihin	.902
Poliittisiin puolueisiin	.893
EU-parlamenttiin	.850
Sosiaaliturvajärjestelmään	.741

Liitetaulukko 2. Faktorianalyysi varmuudesta (confidence)

Varmuus	Lataukset
Omasta tulevaisuudesta	.842
Omasta taloudesta	.854
Omasta selviytymisestä	.771
Omasta elintasosta	.796
Omista vaikutusmahdollisuuksista	.621
Työpaikan löytämisestä	.738

8 Elämää perustulolla - Perustulokokeilun työllisyys-, osallisuus- ja autonomiavaikutukset kokeiluun osallistuneiden haastattelukertomuksissa¹³

Helena Blomberg, Christian Kroll ja Laura Tarkiainen

- Laadullinen tutkimus perustuu 81:n perustulokokeiluun osallistuneen henkilön haastattelukertomuksiin perustulokokeilun vaikutuksista.
- Haastateltavat kuvasivat kokeilun kannustin- ja työllisyysvaikutuksia vaihtelevilla ja ristiriitaisillakin tavoilla. Osa haastateltavista kertoi kokeilun vaikuttaneen selvästi heidän työmarkkinakäyttäytymiseensä, kun taas osalle kokeilun vaikutus oli ollut vähäinen. Työllistymiseen ovat vaikuttaneet myös haastateltavien kokeilua edeltävät erilaiset lähtökohdat sekä useat perustuloon liittymättömät tekijät.
- Haastateltavat kuvasivat työmarkkinoilla tapahtuneiden onnistumisien olleen usein pitkäaikaisia ”projekteja”, joissa on voitu onnistua vasta kokeilun loppupuolella tai sen jälkeen. Vaikka kuvaukset perustulon vaikutuksista olivat yleisesti melko myönteisiä, joillekin palkkatyöhön siirtyminen oli myös tarkoittanut vähäisempää jaksamista ja kaventuneita yhteiskunnallisia osallistumismahdollisuuksia. Osa palkkatyön ulkopuolella olleista haastateltavista kertoi ”epäonnistuneensa” perustulokokeilussa, mikä heijastaa kokeiluun liitettyä työllistämistavoitetta.
- Haastateltavat kertoivat perustulon kuitenkin myös tarjonneen aiempaa laajemman kirjon legitimejä tapoja osallistua yhteiskuntaan, muun muassa vapaaehtois- ja omaishoivatyön kautta. Moni haastateltava kuvasi perustulokokeilun myös vahvistaneen autonomian kokemuksiin, kun kokeilun aikana oli esimerkiksi pitkäjänteisemmin voinut suunnitella omaa taloudenpitoaan, tehdä itselle merkityksellisiä asioita sekä vapautua byrokratian tuomasta stressistä ja ”aktiivisuuspakosta”.

---

¹³ Kiitämme kaikkia tutkimukseemme osallistuneita haastattelutilanteissa kerrotuista ja jaetuista kokemuksista, haastattelutilanteisiin käytetystä ajasta ja vaivannäöstä sekä poikkeuksellisesta vieraanvaraisuudesta.

8.1 Johdanto

Suomen perustulokokeilun päämäärät kytkeytyvät vahvasti työmarkkinakäyttäytymiseen ja työllistymiseen liittyviin tavoitteisiin. Perustulokokeilun keskeisenä pyrkimyksenä oli työn kannustimien vahvistaminen ja työttömyysturvan vastikkeellisuuden poistaminen. Monet perustulon kannattajat ovat kuitenkin esittäneet, että perustulon merkitykset ja vaikutukset ovat työtä ja työllistymistä laajempia. Esimerkiksi van Parijsin (2013) ja Davalan ym. (2015) mukaan perustulon merkitys tulisi nähdä ennen kaikkea emansipatorisena, yksilöä osallistavana ja vapauttavana tulona. Perustulokokeiluun kuuluikin työllistymistavoitteiden lisäksi tiettyjä osallisuutta korostavia tavoitteita (ks. raportin johdantoluku). Varsinkin sosiaali- ja terveystieteiden lausunnossa hallituksen esityksestä perustulokokeilusta korostetaan yllämainittuja emansipatorisia piirteitä. Lausunnossa mainitaan, että perustulokokeilun arviointiin pitää sisällyttää myös muita kuin työllistymistä kuvaavia määrällisiä mittareita. Valiokunnan lausunnon mukaan: ”Laadullisella tutkimuksella voidaan muun muassa selvittää, synnyttääkö kokeilu kohderyhmään kuuluvien joukossa muuta kuin työhön ja taloudelliseen toimintaan liittyvää aktiivisuutta, lisääkö se heidän osallisuuttaan yhteiskunnassa ja edesauttaako se heidän autonomiansa voimistumista.” (StVM 42/2016 vp — HE 215/2016 vp.)

Tässä luvussa tarkastelemme perustulokokeilun vaikutuksia analysoimalla kokeilussa mukana olleiden henkilöiden haastattelukertomuksia perustulokokeiluun liittyvistä kokemuksista. Hyödynnämme teoriaohjaavassa sisällönanalyysissämme Hannah Arendtin (1958/2017) teoriaa työn, valmistamisen ja toiminnan modaliteeteista sekä Inger Janssonin (2019) analyysia perustulon oletetuista seurauksista näihin modaliteetteihin. Eri modaliteettien tarkastelun avulla jäsenämme haastateltavien kertomuksia perustulokokeilun vaikutuksista sekä työllisyyteen että osallisuuden ja autonomian kokemuksiin. Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Millä tavoin perustulokokeilun vaikutuksiin liittyvä haastattelupuhe jäsenyytyy työn, valmistamisen ja toiminnan modaliteetteihin?
2. Millaisia perustulokokeiluun liittyviä työllisyys-, osallisuus- ja autonomiavaikutuksia haastattelukertomuksista on tunnistettavissa?

Osiomme etenee siten, että ensin käsittelemme aiempia perustulotutkimuksia ja teoreettisia lähtökohtiamme. Tämän jälkeen kuvaamme aineistomme ja analyysimme kulun. Seuraavaksi tarkastelemme kertomuksia perustulokokeilun työllisyys- ja osallisuusvaikutuksista työn, valmistamisen ja toiminnan modaliteettien kehityksessä. Lopuksi tuomme yhteen analyysimme keskeisiä tuloksia sekä esitämme niiden pohjalta johtopäätöksiä.

8.2 Perustulo ja laadullisen tutkimuksen lähestymistapa

Usean kansainvälisen perustulokokeilun tavoitteena on ollut tuottaa tietoa perustulon vaikutuksista koettuun hyvinvointiin, terveyteen, taloudelliseen tilanteeseen, stressiin, ajankäyttöön, työmarkkinakäyttäytymiseen, vapaaehtoistoimintaan sekä byrokratiakokemuksiin (katsauksista esim. Kangas & Pulkka, 2016; Widerqvist, 2013; ks. myös Davala ym., 2015; Forget, 2011, 2018; Bohmayer & Cornelsen, 2018; myös ks. myös Markus Kanervan ja Marika Poutiaisen osio tässä raportissa). Usein näiden aiempien kokeilujen keskiössä on ollut perustulon vaikutus työllisyyskäyttäytymiseen ja työn tarjontaan. Työllisyyttä on kuitenkin lähestytty melko kapeasti määriteltynä ja usein ainoastaan kvantitatiivisia mittareita hyödyntämällä.

Kanadalaisen Manitoba-kokeilun vaikutuksia tutkinut David Calnitsky (2016, 28) esittää, että vastaavia kokeiluja tulisi tutkia enemmän laadullisin aineistoin ja menetelmin, jotta kokeiluihin liittyvät tilastolliset analyysit tulisivat paremmin ymmärretyiksi. Työvoiman tarjontaan liittyvät määrälliset tulokset ja kvantitatiiviset tarkastelut ovat Calnitskyn mielestä sinänsä tärkeitä, mutta kertovat lopulta vähän tutkimuksissa mukana olleista ihmisistä, heidän kokemuksistaan tai ylipäätään siitä, miten ihmiset ymmärtävät ja tulkitsevat kokeilujen päämääriä. Calnitskyn mukaan perustulokokeiluun liittyvissä tutkimuksissa olisikin tärkeää kiinnittää huomiota sekä kokeilujen sosiaalisiin ja psykologisiin seurauksiin että ihmisten omiin kuvauksiin ja selontekoihin kokeilujen vaikutuksista.

Aiemmat laadulliset tutkimukset eri perustulokokeiluista ovat muun muassa osoittaneet perustulon vaikuttaneen myönteisesti ihmisten omanarvontuntoon ja luottamuksen kokemuksiin (Bohmeyer & Cornelsen, 2019), terveyteen, sosiaalisiin suhteisiin, kulutusmahdollisuuksiin ja mahdollisuuksiin pitkäjänteisesti suunnitella omaa talouttaan (Hamilton & Mulvale, 2019). Aiempien tutkimustulosten mukaan myös kielteisten byrokratiakokemusten (Hamilton & Mulvale, 2019) sekä toimeentulotukiasiakkuuteen liittyvän sosiaalisen stigman on koettu vähentyneen perustulokokeilun aikana (Calnitsky, 2016).

Useat sekä kansalliset että kansainväliset tutkimukset (esim. Karisto & Tiilikainen, 2017; Starrin & Larsson, 1987) ovat myös osoittaneet, että esimerkiksi kyselytutkimuksissa yhteen kategoriaan luokitellut henkilöt eivät ole erityisen yhteneväinen ryhmä tarkemmassa tarkastelussa. Esimerkiksi työttömiksi luokitelluiden henkilöiden työttömyyden syyt, ilmenemismuodot ja seurausvaikutukset voivat olla hyvinkin vaihtelevia. Vastaavasti perustulokokeiluun osallistuneet henkilöt voivat olla erilaisissa elämäntilanteissa ja esimerkiksi mieltää perustulon vaikutukset työllistymiseensä ja osallisuuteensa hyvin eri tavoin.

8.3 Perustulo ja teoria työn, valmistamisen ja toiminnan modaliteeteista

Kiinnostus perustuloa kohtaan on ollut aaltoilevaa, ja argumentit sen puolesta ja sitä vastaan ovat myös vaihdelleet (Perkiö, 2020; Kangas & Pulkka, 2016; ks. myös Markus Kanervan osio tässä raportissa). Siinä missä 1980-luvun perustulo-/kansalaispalkkakeskustelu liittyi sosiaalisiin oikeuksiin ja tasa-arvoisuuteen, 1990-luvulta eteenpäin poliittinen keskustelu kytkeytyi usein ajatukseen, että perustulo aktivoisi ja kannustaisi työttömiä (edes) satunnaisiin (matalapalkka)työhön¹⁴ (Perkiö, 2020). 2000-luvun perustulokeskusteluun taas on liittynyt edellä mainitun silpputyöllisyyden ja kannustinajattelun lisäksi myös ajatus työelämän murroksesta ja epävarmuudesta (Koistinen, 2014).

Perustulokeskustelu on aaltoilustaan huolimatta vahvasti linkittynyt työhön. Perustulon vaikutuksista työllisyyteen on kuitenkin esitetty vastakkaisia näkemyksiä (katsauksista esim. Kangas & Pulkka, 2016; Widerqvist, 2013), varsinkin perustulon vaikutuksesta satunnaisten töiden vastaanottamiseen. Yhtäältä perustulon on ajateltu johtavan pätkä- ja/tai matalapalkkatöiden lisääntymiseen ja siten prekaarien työolosuhteiden vakiintumiseen. Toisaalta perustuloa on puolustettu sillä, että se toisi mukanaan jatkuvuuden ja turvallisuuden tunteen juuri pätkä- ja matalapalkkatöiden lisääntyessä. Samalla on oletettu, että perustulo mahdollistaisi kieltäytymisen epämieluisista töistä ja työoloista ja että perustulolla työntekoa voisi mukauttaa omaan elämäntilanteeseen työttömyysturvaetuutta paremmin. Samalla perustulo tukisi ihmisten omaehtoisia elämänvalintoja. Tämän lisäksi on ajateltu, että perustulo helpottaisi usein pirstaleista ja epäsäännöllistä pienyrittämistä sekä projektiluotoista luovaa työtä (Kangas & Pulkka, 2016; myös Jansson, 2019).

On myös esitetty, että jos etuudensaantiin ei liity ehdollistamista ja kontrollia – eli pakollisia viranomaistapaamisia ja mahdollisia sanktioita – kontrollin stigmatisoivat vaikutukset edunsaajiin voisivat vähentyä ja edunsaajien autonomian tunne voisi vahvistua (esim. Jansson, 2019; myös Calnitsky, 2016). Perustulon on myös ajateltu tuovan mukanaan laajemman työkäsitteen ja perinteiselle ansiotyölle vaihtoehtoisia työkäsitteitä (esimerkiksi vapaaehtoistyön ja läheisten hoivatyön), jotka myös olisivat omiaan

---

¹⁴ Myös perustulokokeilussa on ollut keskeistä ajatus siitä, että perustulo kannustaisi työttömiä satunnaisiin matalapalkkatöihin. Hallituksen esityksessä perustulolaista (HE 215/2016 vp, 4) perustellaan seuraavasti: ”Lyhyet ja pienipalkkaiset työjaksot voivat tietyissä tilanteissa aiheuttaa sen, että sosiaaliturvaetuuksia saavan yksilön käytettävissä olevat tulot kasvavat vain vähän tai eivät lainkaan ansiotyön tekemisen seurauksena, kun ansaitut eurot ovat sekä veronalaista tuloa että vähentävät henkilölle maksettavia sosiaaliturvaetuuksia”.

lisäämään yksilön vapauden, autonomian ja voimaantumisen tunteita (esim. Standing, 2017; van Parijs, 1995, 2013).

Yleisellä tasolla perustulon on siis oletettu vaikuttavan ihmisten työmarkkina- ja muuhun käyttäytymiseen erilaisin ja myös ainakin osittain vastakkaisin tavoin. Suomen perustulokokeilun lopulliseen muotoutumiseen ovat vaikuttaneet alkuperäisten suunnitelmien lisäksi erilaiset taloudelliset, juridiset, institutionaaliset ja poliittiset tekijät (de Wispelaere, Halmetoja & Pulkka, 2018, 16). Vaikuttaa siis perustelulta analysoida perustulokokeilussa mukana olleiden henkilöiden omia kertomuksia perustulokokeilun vaikutuksista. Tällöin on mahdollista tarkastella perustuloasetelmaa yksilötason perspektiivistä, jossa ”kaikki vaikuttaa kaikkeen” ja jossa perustulo asettuu osaksi ihmisten laajempaa elämäntilannetta. Oletuksenamme siis on, että ihminen ottaa huomioon useamman eri elämänalueen toiminnassaan, liittyipä toiminta sitten ansiotyöhön tai sen ulkopuoliseen elämään.

Tällaisen usean elämänalueen huomioon ottavan perspektiivin lähtökohtana toimii Hannah Arendtin teoria *Vita Activasta*, ihmisenä olemisen ehdoista (Arendt, 1958/2017). Teorian yhtenä lähtökohtana on ihmisen perusaktiiviteettien jaottelu kolmeen niin kutsuttuun modaliteettiin, joita hän kutsuu työksi (labour), valmistamiseksi (work) ja toiminnaksi (action). Nämä kolme modaliteettia käsittävät ensinnäkin jokapäiväisen välttämättömän toimeentulon hankkimisen ja kuluttamisen, toiseksi pysyvimpien tuotteiden ja muiden elinehtojen muutokseen tähtäävien tuotoksien tuottamisen sekä kolmanneksi kanssakäymisen ja vuorovaikutuksen muiden ihmisten kanssa julkisessa tilassa.

Arendtin ajattelu on kasvavassa määrin inspiroinut myös hyvinvointipolitiikasta ja (työ)hyvinvoinnista kiinnostuneita tutkijoita, mukaan lukien myös joitakin perustulosta kiinnostuneita (Sauer, 2015; Suuronen, 2018; Jansson, 2017, 2019). Ruotsalainen Inger Jansson (2019) on vastikään pohtinut Arendtin teorian pohjalta perustulon mahdollisia vaikutuksia työllistymiseen ja työllistymiskokemuksiin (occupation). Janssonin mukaan erilaiset – myös taustaideologioiltaan ja argumenteiltaan poikkeavat – perustulon oletetut seuraukset voidaan asettaa Arendtin eri modaliteetteihin. Janssonin ajatuksena on, että perustulon vaikutuksia olisi tarkasteltava kaikkien modaliteettien näkökulmasta, sillä ihminen osallistuu enemmän tai vähemmän kaikkiin modaliteetteihin.

Työn (labour) modaliteettiin Jansson (2019) liittää työllistymistä koskevan byrokratian vähenemisen sekä (vähimmäis)kulutusmahdollisuuksien takaamisen. Tämän tyyppiin ajatteluun hän ilmeisesti lukee myös Suomen kokeilun ”alkuperäisen” päämäärän vähentää matalapalkkaihin ja tilapäisiin töihin liittyviä kannustinloukkuja. Samalla kun perustoimeentulo ja -kulutusmahdollisuudet näin tulisivat varmemmiksi ja yksilön mahdottomiksi kokemat työmarkkinoiden vaatimukset voisivat vähentyä, varjopuolena

voisi kuitenkin olla perustulon saajien jääminen passiiviseksi kuluttajiksi vailla täydellisiä mahdollisuuksia osallistua muihin modaaliteetteihin yhteisön täysimääräisenä jäsenenä. (Emt. 8–9.)

Köyhyyden vähentämisen ja autonomian vahvistamisen Jansson liittää valmistamisen (work) modaaliteettiin, eli pyrkimykseen kohti pysyvää ja kestäväää tuottamista. Tämä voisi tarkoittaa sitä, että perustulo antaa paremmat mahdollisuudet tehdä eettisiä valintoja työnteon suhteen, esimerkiksi tarjoamalla mahdollisuuden kieltäytyä itselle tai ympäristölle epäeettisiksi tai haitallisiksi kokemistaan töistä. Tämän tyyppisessä ajattelussa on kysymys (palkallisen) työn ja työyhteisön itseisarvosta ja näiden merkityksestä ihmisen autonomian ja hyvinvoinnin takaamisessa (emt. 9).

Kolmas perustulon ajatus tähtää nimenomaan muiden(kin) kuin yksityisen elämän piiriin kuuluvien aktiviteettien mahdollistamiseen tai vahvistamiseen. Perustulo voisi tämän näkemyksen mukaan edesauttaa osallistumista yhteiskunnallisiin aktiviteetteihin, esimerkiksi vapaaehtoistyöhön. Näin perustulo laskettaisiin myös kolmanteen modaaliteettiin, jossa fokuksessa on toiminta (action), joka pyrkii eri tavoin yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja yhtenäisyyden ja siten demokratian vahvistamiseen (emt. 9–10).

8.4 Aineisto

Kela välitti kirjeitse tutkimuksemme haastattelukutsun ja suostumuslomakkeen 988:lle kokeilussa mukana olleelle henkilölle¹⁵. Tavoitteenamme oli saada vähintään 50 palautettua suostumuslomaketta. Lomakkeita palautettiin kuitenkin melko paljon, kun

---

¹⁵ Haastattelukutsu lähetettiin kahdelle eri etuasiantarpeisiin ja taloudellisiin kannustimiin liittyvälle alaryhmälle. Kannustimien suhteen epäsuotuisimmassa tilanteessa voi olettaa olleen henkilöiden, jotka saivat joko työttömyysturvan lapsikorotuksia tai kuuluivat yleistä asumistukea ja/tai toimeentulotukea saavaan kotitalouteen (Hämäläinen ym., 2019). Kelassa ei ollut käytettävissä tietoa kohdeväestön vuoden 2016 toimeentulotuista, joten haastattelukutsuun liittyvä otanta rajattiin koskemaan lapsikorotuksia ja yleistä asumistukea. Haastattelukutsu lähetettiin kaikille niille 357 henkilölle, jotka eivät olleet marraskuussa 2016 saaneet kyseistä korotusta ja/tai etuutta. Halusimme näin varmistaa, että saamme riittävästi kyseiseen alaryhmään kuuluvia henkilöitä haastateltaviksemme. Marraskuussa 2016 yleistä asumistukea ja lapsikorotuksia saaneita henkilöitä oli yhteensä 1 551 henkilöä, joista haastattelukutsu lähetettiin 631 henkilölle. Tässä alaryhmässä lapsikorotusten saaminen edellytti viranomaisasiointia, sillä korotuksen ehtona oli työmarkkinatoimenpiteisiin osallistuminen. Lisäksi asumistuki väheni tulojen kasvaessa. Haastateltavistamme ensimmäiseen alaryhmään kuuluu 28 henkilöä ja toiseen alaryhmään 52 henkilöä. Yhden haastateltavan kohdalla meillä ei ole etuasiantarpeisiin liittyvää tietoa. Perustulokokeilun vaikutuksiin liittyvien haastattelukertomuksien analyysissä emme tunnistanee eroa näiden kahden alaryhmän välillä.

otetaan huomioon, että Kelan tutkimuseettisen toimikunnan suosituksen mukaisesti jokaista haastattelukutsun saanutta lähestyttiin vain yhden kerran ja että suostumuslomake piti palauttaa postitse. Yhteensä suostumuslomakkeita palautettiin 106 ajanjaksolla 3.2.–16.3.2019.

Haastattelimme yhteensä 81 perustuloa saanutta henkilöä, mikä oli huomattavasti enemmän kuin alkuperäinen tavoitteemme. Jatkoimme haastatteluiden tekoa siihen asti, kunnes aineisto näytti olevan riittävän monipuolista ja kylläistä, eli kunnes kertomukset perustulokekeilusta alkoivat tietyiltä osin muistuttaa toisiaan. Tällöin oletimme, että lisähaastattelut eivät olisi juurikaan tuoneet esiin uusia näkemyksiä haastatelussa käsiteltävistä aiheista (esim. Hennink ym., 2016).

Haastattelut toteutimme käyntihaastatteluina haastateltaville soveltuvissa ja mahdollisimman rauhallisissa paikoissa¹⁶ siten, että haastateltaville ei koitunut haastattelutilanteista erityisiä kuluja. Haastattelijoina toimi kolme hankkeessamme työskennellyttä henkilöä. Ensimmäinen pilottihaastattelu tehtiin 14.1.2019, ja loput 80 haastattelua toteutettiin aikavälillä 7.2.2019–4.6.2019. Haastatteluista 74 toteutettiin suomeksi, 4 ruotsiksi ja 3 englanniksi. Haastatteluiden kesto vaihteli 27 minuutista 2 tuntiin 22 minuuttiin. Yhteensä haastattelut kestivät 88 tuntia ja 1 minuuttia. Haastattelutallenteista sanatarkasti litteroitua aineistoa kertyi 3 893 tekstisivua.

Alla olevaan taulukkoon olemme kuvanneet haastateltavien taustatietoja:

Taulukko 1. Haastateltavien taustatiedot

	Nainen	Mies	Muunsukupuolinen	
Sukupuoli	42	38	1	
	25–34-vuotias	35–44-vuotias	45–61-vuotias	Ei tietoa
Ikä	18	21	40	2
	Länsi-Suomi	Uusimaa	Etelä-Suomi	Pohjois- ja Itä-Suomi
Asuinalue	24	27	21	9

Haastateltavista kaksi kolmannelta kertoi työllistyneensä perustulokekeilun aikana joko pitkäaikaisiin määräaikaisiin tai vakituisiin työsuhteisiin (25 haastateltavaa), lyhytaikaisiin ja/tai keikkatyösuhteisiin (14 haastateltavaa), luovan kulttuurialan töihin (5 haastateltavaa), yrittäjänä (6 haastateltavaa) tai palkkatuettuun työhön (5 haastatelta-

¹⁶ Haastatteluista 34 toteutettiin kirjastossa, 16 vuokratessa kokoustilassa, 4 kahvilassa/huoltoasemalla, 25 haastateltavan kotona ja 2 haastateltavan työhuoneella.

vaa). Haastateltavista kolmannes ei ollut kertomansa mukaan työllistynyt perustulokokeilun aikana. Nämä haastateltavat olivat joko tehneet päätoimisesti opintoja (9 haastateltavaa), toimineet omaishoitajina (1 haastateltava), olleet työvoimapolitiittisissa palveluissa (6 haastateltavaa) tai kokonaan niiden ulkopuolella (12 haastateltavaa).

Valitsimme haastattelumenetelmäksemme puolistrukturoidun teemahaastattelun, joka mahdollisti keskustelunomaisen, mutta samalla suhteellisen jäsennetyn lähestymistavan perustulokokeilun arvioinnin kannalta keskeisistä aihepiireistä. Haastatteluteemoihimme kuuluivat taustatietojen lisäksi kolme teemaa: 1) yleinen hyvinvointi ja elämäntilanne, 2) työttömyys, työ ja viranomaiskohtaamiset ja 3) perustulokokeilussa koehenkilönä toimiminen.

8.5 Analyysi

Analysiamme varten luimme ensin kokonaisaineistomme kertaalleen saadaksemme siitä kokonaiskäsityksen. Tämän jälkeen poimimme aineistosta lähilukuun ja -analyysiin tutkimuskysymyksemme näkökulmasta keskeiset perustulokokeilun työllisyys-, osallisuus- ja autonomiavaikutuksiin liittyvät aineisto-otteet. Raportoimme aineistomme tässä luvussa siis vain perustulokokeilun vaikutuksiin liittyvän puheen osalta. Emme esimerkiksi ole analysoineet sitä, miten haastateltavat puhuivat perustulosta yleisellä tasolla.

Seuraavassa analyysin vaiheessa jäsensimme aineisto-otteet teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla vastaamaan Arendtin (1958/ 2017) työn, valmistamisen ja toiminnan modaliteetteja sekä Janssonin (2019) näkemyksiä perustulon vaikutuksista näihin modaliteetteihin. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissämme aiempi teoreettinen tieto on siis ohjannut analyysimme tulosten jäsentämistä (Elo & Kyngäs, 2008). Pyrimme modaliteettien tarkastelun avulla havainnollistamaan perustulokokeilun vaikutuksiin liittyvien kertomusten ja haastateltavien elämäntilanteiden moninaisuuden. Samalla rajaamme lukuisia muita haastatteluissa käsiteltyjä tärkeitä teemoja tarkastelun ulkopuolelle. Tulemme kuitenkin julkaisemaan haastatteluaineistomme pohjalta lisää tuloksia tulevaisuudessa osahankkeemme julkaisuissa.

Haastattelut sisälsivät kaikkiin kolmeen modaliteettiin liittyviä kysymyksiä, minkä vuoksi lähes kaikki haastateltavat tulivat tavalla tai toisella ottaneeksi kantaa niihin puheessaan perustulokokeilun vaikutuksista. Haastateltavien kertomuksissa modaliteetit eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan niihin liittyvistä sisällöistä kerrottiin haastattelupuheessa vaihtelevilla tavoilla. Haastateltavat myös tuottivat kerronnassaan monenlaisia oikeutuksia ja selontekoja modaliteetteihin liittyen kuvatessaan esimerkiksi työllistymiseensä vaikuttavia tekijöitä.

Tulosluvuissa käytetyistä aineisto-otteista olemme poistaneet täytesanoja luettavuuden helpottamiseksi. Lisäksi olemme poistaneet aineisto-otteista kaikki tunnistetiedot haastateltavien anonymiteetin turvaamiseksi.

Työn modaliteetti (labour)

Haastattelukertomuksissa on tunnistettavissa kaksi toisistaan eriävää tapaa kuvata perustulokokeilun vaikutuksia työn modaliteettiin – eli välttämättömään toimeentulon hankkimiseen ja kuluttamiseen – liittyen. Ensimmäisessä tavassa perustulokokeilun kerrotaan vahvistaneen työn modaliteettia haastateltavan perusaktiviteettina. Tällöin haastateltavat kuvaavat perustulokokeilun olleen merkityksellinen omalle toimeentulolle ja kuluttamismahdollisuuksille, sillä he mieltävät perustulon esimerkiksi aktivoineen heitä työnhakuun sekä palkkatyössä pitäytymiseen. Toisessa tavassa haastateltavat kuvaavat perustulokokeilun vaikuttaneen vähäisesti tai ei ollenkaan toimeentulon hankkimiseen, työllistymiseen ja/tai kuluttamiseen.

Niissä kertomuksissa, joissa perustulon kuvataan vahvistaneen työn modaliteettia, korostuu töiden – erityisesti lyhyiden, osa-aikaisten ja satunnaisten keikkatöiden – vastaanottamisen helpottuminen. Näissä kertomuksissa haastateltavat kuvaavat olleensa taloudellisesti turvatummassa asemassa perustulokokeilun aikana, kun ei ollut tarvetta niin tarkkaan miettiä, millaista työtä kannattaa hakea ja ottaa vastaan, milloin työn voi aloittaa tai miten pitkäksi aikaa työllistyy. Tämä turva liitetään erityisesti osa-aikaisiin ja nollatuntisopimuksilla tehtyihin töihin, joissa palkkatulot ovat vaihtelevia ja tehtyjen töiden välillä voi olla katkoksia. Tällöin perustulon kerrotaan tuoneen taloudellista turvaa ja rauhoittaneen elämäntilannetta työsuhteiden ja -keikkojen välillä.

”Perustulokokeilun aikaan olin työkokeilussa ja sitte siitä puhkes työsuhde. Määräaikaan ja sitte paikalle kutsuttava työsopimus. (- -) Kun se kokeilu lähti käyntiin niin se vaikutti jo heti siihen että, pelkkä ajatusmaailma se että jos mä sattuisin saamaan vähänki ees pientä työtä niin – mulla ois niinku paremmat tshäänsit elättää itteni. (- -) No kun se palkka ei kuitenkaan ollu huomattavan huimaavan suuri niin se oli tosiaan tosi hyvä lisä siihen että tuli hyvinkin toimeen siinä – sen aikana. Ja sitte ku mä jäin sieltä määräaikalta pois ja tuli toinen määräaikaan niin se oli siinäkin edelleen, hyvänä apuna ja eteenkin sitte ku mä jäin siltä määräaikalta pois niinku viime kesänä ja alko tää tarvittaessa paikalle kutsuttava työsopimus niin siinä – se oli erityisesti hyvänä lisänä koska se oli tosi epä-määrästä se palkansaanti sitte. Nii se toi tosi paljon turvallisuuden tunnetta siihen. Elämiseen.” H71

Työn modaliteettiin liittyvien kertomusten keskiössä on erityisesti matalapalkkatyön ja myös sellaisen työn, joka ei vastaa omaa koulutus-, osaamis- ja palkkatasoa, vastaanottamisen kynnyksen madaltuminen perustulokokeilun aikana. Tällaista työtä kuvataan haastattelupuheessa työksi, jota ei työttömyysturvaetuudella olisi välttämättä tullut edes hakeneeksi. Osassa matalapalkka-alaan liittyvistä haastattelukertomuksista kuvataan perustulon taloudellisen kannustinvaikutuksen auttaneen pääsemään takaisin ”työn syrjään” kiinni.

”Eli mun kohdalla se perustulo oli kyllä tämmönen aika valoisa hetki. Siksi että en mä jaksanut edes hakea töitä. (--) Mä en edes etsinyt mitään matalapalkkaa... No sitten se perustulo nosti mut etsimään mitä vaan. (--) Päästin mun riiman koko ajan matalammaks että. No sen verran nyt alemmaks enää ei voi, ei ole mahdollista edes päästä. (--) Vaimo on kotona ja sinulla sitten se matalapalkanen työ, se on absurdia. Ei vaan tule toimeen sillä. Ei vaan tule. Mutta, kiitos sille perustulolle sitten tulet just toimeen. (--) Eliikkä meil oli se kyllä, ihan pelastus. (--) Eliikkä minulla on vaan ja ainoastaan positiivisia kokemuksia tästä – perustulosta. Kyllä. Voin sanoa että nosti uudelleen jaloille. Tuntee itsensä taas jotenki hyödylliseksi. No niinku sanoin että, käytännössä siis [perustulolla] tuli jonkinlainen taas tämmönen, että aha, okei johonkin kumminkin kelpaan.”
H48

Yhtäältä näissä kertomuksissa perustulolla on voitu hakeutua itselle epämieluisaan ja kuluttavaan palkkatyöhön, joka on voinut lisätä esimerkiksi terveysvaivoja, väsymystä ja sosiaalisen kanssakäymisen kaventumista. Toisaalta perustulon kerrotaan myös tarjonneen odotettuja ja mieluisia siirtymiä matalapalkkatyöhön ja vapautta kieltäytyä epämieluisista työtarjouksista. Perustulokokeilun kuvataan tällöin esimerkiksi kannustaneen kokeilemaan uranvaihtoa ja uuteen ammattiin hakeutumista.

”Ja koska mulla oli se perustulo niin mä pystyin lähtemään jäätävälle matalapalkka-alalle. Ilman ammattitutkintoa. (--) Se oli suurein piirtein siis niin naurettava palkka että mitä koululaisille maksetaan. Mut mä otin sen vastaan sen takia et perustulo kompensoi (--) Mä valitsin sen mielekkäämmän työn [palkan sijaan]. Koska sillon ei ikinä ota päästä aamulla herätä et onks mun pakko lähtee töihin. (--) Ei oikeestaan – se [perustulo] ei niinkun työllistymiseen vaikuttanu mut se vaikutti siihen että mä lähin kokeilemaan matalapalkka-alaa. (--) Sillai mä aatelin et okei. Perustulon varassa mä voin kattoo mitä tästä vois tulla. Koska mä hain niinku kokonaan uutta suuntaa, uutta uraa.” H63

Työn modaliteetista puhutaan siis kertomuksissa vaihtelevin järkeilytyylein. Osa haastateltavista kertoo tavoitelleensa perustulon turvin uusia mahdollisuuksia työmarkkinoilla, kun taas osa kertoo esimerkiksi viivyttäneensä opintoihin hakeutumista voidakseen tehdä kokopäivätyötä ja yhdistää palkkatulot verottomaan perustuloon.

Perustulon kuvataan olleen erityisen motivoivaa tilanteissa, joissa sitä yhdistetään palkkatuettuun työhön, joskin perustulon hyötyjä ei ole välttämättä ymmärretty ennen kuin palkkatuettu työ on aloitettu. Yhtäältä palkkatuetun työn ja perustulon yhdistämisen kerrotaan vahvistaneen välityömarkkinoilla tehtävän työn kannusteita. Toisaalta perustulokokeilun taloudellisten kannusteiden kerrotaan aiheuttaneen myös pettymystä siitä, että oma työkyky ei ole omista toiveista ja haluista huolimatta riittänyt avoimille työmarkkinoille ”kunnon töihin”.

”Et sain [palkkatuetusta työstä perustulolla] melkein saman kun mitä niinku tavallinen duunari tai sillee ja se motivoi ihan mielettömästi tekemään. Et kyllä suoraan sanottuna kyllä se tosi paljon harmitti ku se [perustulo] loppu sitte. Mä oon TYP:in asiakas niin sielläki monen monta kertaa sit sanottii että et nyt kannattas hakee töitä et just saa niinku tavallaa ektraa. (--) Mut sillee jälkeinpäin voi sanoo et on jääny sitte, ehkä niinku harmittaanki se että ku en sit tajunnu aikasemmin lähtee mihinkään... Tai että, no nii no. Ei näin jälkeinpäin – pysty aattelee. Tai ku enhän mä ollu sillee niin työkykyinenkää sillo, tai en ollu. Ku mä olin sillo niihi aikoihi (--) Pitkiä, pitkiä aikoja siinä kuntouttavassa ja et ei se niinku, emmä ois jaksanu siihe aikaa, mitää niinku kunnon työtä. Et pakkohan se on myöntää. No et ku tänä päivänäki välillä tulee sen, tai on tullu sen jaksamisen kanssa sillee et kun tänä päivänäkään sillei ei ne tuntemukset sillee monestikaan niinku hirvee hyviä oo.” H32

Haastateltavien kertomuksissa on myös kuvauksia tilanteista, joissa haastateltava on oman arvionsa mukaan ollut ensimmäisenä perustulokokeilun vuonna vaikeasti työllistytävä, työkyvytön tai osatyökykyinen esimerkiksi mielenterveysongelmiensa, asunnotomuutensa tai muutoin vaikeutuneen elämäntilanteensa vuoksi. Tällöin on kuitenkin voinut työllistyä toisena perustulokokeilun vuonna palkkatyöhön esimerkiksi osa-aikaisesti tai aivan kokeilun loppupuolella. Näissä kertomuksissa työllistymiseen liittyvät onnistumiset kuvataan pitkäaikaisina projekteina, joihin on vaikuttanut perustulon lisäksi moni muukin tekijä, kuten viranomaisilta tai kolmannelta sektorilta saatu tuki. Perustulokokeilun aikana on voinut pitkäjänteisesti ja itsenäisesti ”laittaa asioitaan kuntoon”, jolloin oman elämäntilanteen selkiintyminen on mahdollistanut työllistymisen pitkänkin työttömyysjakson jälkeen.

”Mie varmaan olin aika hankala työllistettävä – ennen sitä, ku mie pääsin tohon perustulokokeiluun just nää ajokorttiasiat ja muut ja se näytti et se solmu ei aukee millään ilmeellä (--) Toi perustulohomma niin siit se niinku lähti sit tavallaan tuli sellanen draivi. Melken heti et hei et nyt oikeest niinku kaks vuotta aikaa jumalauta saada asiat kunto ja niinku hoitaa tää homma sillee niinku itte halua sen tehdä. Ja siinähan se sitte, meni. Ja mä oon itte ainakin tosi tyytyväinen et mitä mä sit sain aikaa tavallaa. Tossa ajassa siin kahes vuodessa et. Jopa niinku viel kirsikkana kakun päälle sitte viimosen kuukauden aikana nii löyty sit

viel työpaikka ja. Mikä nyt näyttäs olevan viel niinku, suht pysyväki että. (--) Siis se vaan niinku avas semmosen kahen vuoden putken siihen et sä näet niinku sinne horisonttiin ihan oikeesti et hei – nyt on niinku tilaa hengittää.” H74

Työn modaliteettiin liittyvissä haastattelukertomuksissa sivutaan paljon kuluttamisen ja perustulon suhdetta. Palkkatulojen ja perustulon yhdistämisen myötä haastateltavilla on ollut enemmän rahaa käytettävissään sekä päivittäisiin välttämättömyksiin että ylimääräisiin hankintoihin ja säästämiseen. Tällöin perustulon kuvataan mahdollistaneen paremman elin- ja tulotason eikä olleen vain ”jokapäiväisen toimeentulon ja peruskulutuksen takaajana” (vrt. Jansson, 2019). Perustulon yhdistyessä palkkatuloihin on haastateltavien ollut mahdollista tydyttää työttömyyden aikana kasaantuneita perustarpeita, kuten ostaa kunnollisia talvivaatteita tai kodinkoneita, korjauttaa auto ja käydä hammaslääkärissä, elokuvissa, ravintolassa tai kampaajalla. Perustulon ja palkkatulojen yhdistämisen kerrotaan mahdollistaneen myös esimerkiksi kulttuurin harrastamisen, matkustamisen, sisustamisen, sukuloimisen ja lasten harrastuksiin panostamisen.

Haastattelukertomuksissa käy ilmi, että palkkatuloja ja perustuloa yhdistettäessä omaa taloudenpitoa on voinut suunnitella aiempaa pitkäjänteisemmin, vaikka osa haastateltavista kertoo joutuneensa töiden välisillä työttömyysjaksoilla taloudellisiin vaikeuksiin ja perustulon tuoneen heille lisäselvittelyä ja -byrokratiaa. Valta-osassa haastattelukertomuksia taloudellisen turvallisuuden ja jatkuvuuden tunteen kuitenkin kuvataan vahvistuneen, kun palkkatuloja on yhdistetty perustuloon. Turvallisuuden tunteen kerrotaan myös heijastuneen monin tavoin haastateltavien hyvinvointiin, työsäjäksämiseen ja tulevaisuudenuskoon (ks. myös Olli Kankaan, Mikko Niemelän ja Minna Ylikännön osio tässä raportissa).

*”Mä koen että mä oon taloudellisesti pikkasen vahvemmillani, omaehtoisesti sa-
tuin löytää tämmösen terapeutin ja aloin käymään siellä nyt silleen kerran kuu-
kaudessa. Vaan niinkun puhumassa asioista ja se on niinkun auttanut mua täs
elämässä nyt eteenpäin, ja tota noin nyt oon saanut sit tai haen sitte tota et Kela
niinku korvais ton, mut mä pari vuotta kävin niinkun oman piikkiin siellä – terapi-
assa. Käytännössä tää perustulo on maksanut mulle mun sitä terapiakäyntiä ja
toisaalta sitten auttanut jaksamaan siinä työelämässä.” H4*

Toinen tapa kuvata perustulokokeilun vaikutuksia suhteessa työn modaliteettiin liittyy niihin kertomuksiin, joissa perustulolla on ollut vain vähäinen tai olematon merkitys haastateltavan työllistymiselle, toimeentulolle ja kulutusmahdollisuuksille. Näissä kertomuksissa esimerkiksi käy ilmi, että perustulon aikaisista työsuhteista on saatettu sopia jo ennen perustulokokeilun alkamista.

”Mä olin alottanu siinä just varmaan se päätös oli jo tehty – mut oli valittu ja sit mä olin siinä välissä alottanut sellasen rekrytointikoulutuksen, jonka kautta mä sitten työllistyin – heti siinä, kun se perustuloki oli alkanut. Niin tota noin. Siis mä oon, satuin just pääsemään töihin sinne kun se perustulokeilu alko kun mul ei ollu sellasta kokemusta siinä et miten se auttoi mua työllistymään – tai kun mä just satuin, samaan aikaan työllistymään siinä.” H17

Haastattelukertomuksissa on myös kuvauksia siitä, että perustulokeilu ei ole kannustanut kaikkia palkkatyöhön hakeutumisessa, sillä palkkatyöhön olisi kertomusten mukaan päädytty joka tapauksessa. Tällöin haastateltavat kertomuksissaan yleensä myös vastustavat olettamusta perustulokeilun aktivointi- ja kannustinvaikutuksesta.

”No kylhän mie sen lisänä koin koska sen sai tavallaan ylimääräsen rahan mutta ei se millään tavalla ollu miun kannustin työntekoon koska, mulla nyt on yli kaks-kymmentä vuotta sitä työhistoriaa jo muutenki nii... töitähän mie oisin tehny joka tapauksessa. (--) No, tietysti, töissä ollessa nii eli, saihan siitä sen tavallaa hyödyn mutta ku ei silloin tarviihe mittää apua. Sen pikemminki sen avun tarttee siinä työsuhteitten välissä. Ja, siinä se ei taas auta mitään. (--) Jos on työssä niin ei silloin tarvi tällästä viissatasta ku saa pari tonnia palkkaa muutenkin että se tota se ei niinkun auta millään lailla ongelmassa ja vaikeassa tilanteessa olevaa työtöntä tai sairasta et siit ei oo mitään hyötyä. Sit ku pääset töihin niin siitä on hyötyä et saat viissataa enemmän liksaa nii tämähän on ihan absurdi juttu koko toimitus.” H49

Työn modaliteetin kehyksessä haastateltavat esittävät haastattelukertomuksissa työtömyytensä syiksi myös rakenteellisia tekijöitä. Tällaisissa kertomuksissa kritiikkiä kohdistetaan ajatukselle siitä, että perustulo itsessään ”ilmaisena rahana” voisi vaikuttaa pitkäaikaistyöttömien työnhaun onnistumiseen. Osa haastateltavista kuvaa omia toiveitaan ja odotuksiaan työn modaliteettia kohtaan, mutta esittää haastattelupuheensa työnsaantia vaikeuttaviksi seikoiksi esimerkiksi asuinpaikkansa, ikänsä, vammaisuutensa, pitkäaikaissairautensa tai maahanmuutto- tai koulutustaustansa.

”Et mä oon joutunu aika paljon lohduttelee itteeni sit et no mul on tää sairausdiagnoosialibi – Että tän kaa on vaikeempaa. Niinkun sen [perustulon] täyshyödyntäminen tavallaan et ois – saanu siit semmosen niinku tukibuustin tohon tulevaisuuteen – et mul on onneks se. Mut että mä oon sitä mieltä just että se otantaki oli vähän väärä siinä että, pitkäaikaistyöttömiä et ei niitten oo helppo työllistyä vaikka mitä tekis. Et jos on sairaus ja pitkäaikaistyötön.” H26

Haastattelukertomuksissa on myös kuvauksia siitä, että perustulokeilun koetaan ”epäonnistuneen” ja menneen ”mönkään” ja ”hukkaan” niissä tilanteissa, kun haastateltavan terveydentila tai työkykyisyys ei ole mahdollistanut palkkatyöhön siirtymistä.

Tällöin perustulokokeilua näytetään järkeiltävän haastattelupuheessa työn modaliteetin kautta, palkkatyöhön aktivoitumisena (ks. Perkiö, 2020).

Haastattelukertomuksissa on tunnistettavissa elämäntilanteita, joissa perustulon kuvaan olleen vaikutuksiltaan erityisen vähäinen työn modaliteetin näkökulmasta. Tällaisten kertomusten keskiössä ovat haastateltavien pitkäaikaissairaudet ja heikentynyt työkyky. Näissä kertomuksissa perustulokokeilun aikaa ei pääsääntöisesti kuvata merkittävästi erilaiseksi kuin aikaa ennen ja jälkeen kokeilun.

”No kyllähän kaikkia [työvoimapolitiittisia toimia] o yritetty. Mutta ku ei vaan ku ei pysty. (--) Sanotaan näin, että jos ajattelee [perustuloa] rahallisesti – sen tasan tarkkaan ties millon se niinku, tasasen tappavasti tuli. Mutta, nyttén ku se tietää sen, että se on neljä viikkoa, se tulee sitten joskus. Ja ku, aktiivisuus ei täyty, niin se on aina sitten vähän voi voi. Että aina saa miettiä, että riittääkö mihin kaikkeen rahat. Että saako leivän päälle muuta ku ylähuulen. Se oli tavallaan helepompaa se. (--) Ei voi niinku oikeen [muuten] sanoo, että onko se [elämäntilanne] nyttén niinku mitenkään erilaisempi ollu. Samalla lailla se valakenee päivä aamusta ja mennee illalla pimiämmäksi.” H2

Pitkäaikais- ja monisairaat haastateltavat kuvaavat kertomuksissaan perustulon tuoneen kuitenkin jonkin verran taloudellista turvaa säännöllisyytensä vuoksi. Kuvauksissa korostuu pitkäaikainen taloudellinen niukkuus, jolloin perustulon tuoma varmuus ja vastikkeettomuus on ollut jokapäiväisen toimeentulon näkökulmasta helpottavaa, esimerkiksi perusvälttämättömyyksien kuten vuokran ja lääkkeiden turvaamiseksi. Kuitenkin perustulon itsessään kuvataan olleen määrältään liian pieni turvatakseen välttämättömän toimeentulon ja kulutuksen.

Valmistamisen modaliteetti (work)

Haastattelukertomusten kuvaukset perustulokokeilun vaikutuksista valmistamisen modaliteettiin liittyen koskevat erityisesti kohentuneita mahdollisuuksia tehdä itselle merkityksellisiä ja kestäviä valintoja työnteon suhteen. Perustulokokeilun kerrotaan vahvistaneen valmistamisen modaliteettia erityisesti luovan kulttuurialan työssä, pienyrittäjätoiminnassa, opiskelussa ja asiantuntijatyössä.

Haastattelukertomuksissa luovan alan työntekijät tuottavat haastattelupuheessaan erityisen positiivisia kuvauksia perustulokokeilun vaikutuksista tilanteissa, joissa esimerkiksi yhteensovitetään freelance-työn palkkioita, tuntiopetustöitä, palkkatuloja ja apurahoja. Perustulokokeilun kerrotaan helpottaneen pirstaleisten ja projektiluontoisten ”silpputöiden” vastaanottamista ja tekemistä. Työn vastaanottamisen helppous liite-

tään haastattelukuvauksissa erityisesti byrokratian keventymiseen sekä työttömyysturvaan liittyvien pakko- ja sanktiotoimeenpiteiden poistumiseen. Perustulokokeilun kuvataan myös luoneen luovalla alalla ammatillista rohkeutta ja itsevarmuutta sekä vahvempaa yleistä hyvinvoinnin, hallinnan ja toimijuuden tunnetta.

”No, selvästi kyllä voi sanoa että perustulon aikana nii hyvinvointi on ollu parempaa ja... semmonen, vapauden tunne ja psykologiset vaikutukset on tosi suuret, rahallisesti tietysti ei juuri mikään. Mutta se että, semmonen pakko on hävinny niin tota se, kasvattaa luovuutta kun tulee vapaus, ja luovuus taas kasvattaa hyvinvointia. (--) Nii se, tuo semmosen olon että voi keskittyä olennaiseen, eli siihen mitä osaa tehdä. Ja tekee sitä mielellään. Et se ainainen niinku epävarmuus, tavallisessa, tukirumbassa, niin se on hirvittävän kuluttavaa, ja sit ku se kuluttavuus häipyy, nii huomaa pystyvänsä kyllä ihmeisiin. Eikä tarvinnu sitä miettii koko ajan, että voinko mä nyt ottaa ton keikan vai odotanks mä vast ens kuu-hun.” H6

Luovan alan työntekijöiden haastattelukertomuksissa perustulokokeilun aika on voinut olla helpottavaa, vaikka TE-toimiston asiakkuuteen olisi jäätykin. Tällöin taloudellisen ennustettavuuden ja vakauden kerrotaan vahvistaneen laajemmin turvallisuuden tunnetta sekä vapauttaneen elannon hankkimiseen liittyvästä stressistä ja omiin tuloihin liittyvästä epävarmuudesta.

”Kuukausi-ilmotuksen jatkuvuuden takia nii kovin paljon muuttunu mikään et mä oon raportoinu tekemisistäni ihan samalla tavalla. Työkeikkoja on tullu oikeastaan ihan samalla tavalla. Ainoa mikä siinä, mitä vois sanoa että on ollu positiivinen asia että tuota, näin, taiteilijana kun tietää että se viissataakuuskymppiä napsahtaa tilille joka kuukausi eikä mun tarvitse miettiä että minkä verran mun yhden kuukauden palkka heittää nyt. Sitä tota, työttömyyspäivärahaa alaspäin. Niin tota, ehkä se on tuonu semmosta jonkunlaista talouden turvaa siihen. (--) Ja, luovalla alalla siinä on aika, iso semmonen henkinen merkitys. Se mitä, oman pään sisällä liikkuu tai se minkälainen stressitaso on niin sillä on huomattavan iso merkitys. (--) Viissataakuuskymppiä ei oo mikään tähtitieteellinen summa lainkaan. (--) Se ei lisännyt käytännössä tota vuosittaista tuloa, mutta tota se toi siihen semmosen säännöllisyyden.” H13

Kertomukset luovuuden lisääntymisestä perustulokokeilun aikana ovat pääasiassa niiden haastateltavien kuvauksia, jotka ovat jo ennen perustulokokeilua toimineet luovalla alalla.

Haastattelukertomuksissa osa haastateltavista kuvaa perustulokokeilun myös vapauttaneen heidät omaehtoiseen ja -tahtiseen opiskeluun, itsensä kehittämiseen ja sivistä-

miseen. Näissä kertomuksissa korostuu ajatus autonomiasta, sillä perustulon kuvataan mahdollistaneen opintojen suorittamisen ilman, että TE-toimisto määritteli sitä, mitä ja miten saisi opiskella. Perustulokokeilun kerrotaan yhtäältä vapauttaneen kansainvoimaan omia päämääriä, kiinnostusta, luovuutta ja motivaatiota opintoihin, toisaalta passivoineen palkkatyöhön hakeutumisessa.

”Tota, no ehkä on rehellisesti sanottava että se [perustulo] on hiukan vähentäny sitä [työnhakua]. (--) Mutta syystä sitten että mä oon nyt taas yrittäny sitten nähdä että nyt spurtataan siinä opiskelussa. Mut mulla kaikessa on ollu mielessä että ensin, mä oon ennen kaikkee työnhakija. Et jos se sopiva työtarjous tulee, niin sitten ihan oikeesti pistetään se työ edelle ja opiskelut jää sitten kakkoseks. Mut ku ei oo tämmöstä. Ei oo joutunu tai päässy tämmöseen valintatilanteeseen. Niin siinä mielessä. Eli kysymykseesi että kyllä se [perustulo] on vähän passivoinut minua. (--) Se on enemmänkin mahdollistanu sen että minä olen voinu olla minä. Koska se, nyt käytän sanaa työtön. Niin se työttömän status niin siitä mä en pitäny olleenaan. Koska siihen liittyy niin paljon sitä niinkun että yhteiskunta holhoo minua. (--) Työelämä, mulla, [asiantuntijatyössä] se on ollu hyvin itsenäistä. Et aina on luotettu, ja nyt sitten kun jouduit työttömäks. Niin sitten yhtäkkiä kaikki luottamus loppuukin. Niin siinä mielessä perustulo on taas mahdollistanu sen että takasin siihen että noni hei sinuun luotetaan. Sitten vielä oon kokenu että tän kahden vuoden aikana niin oon saanu, toteuttaa itseensä eli. Osallistua erilaisiin tota, tilaisuuksiin ja tota, päässy sitte muun muassa täs nyt opiskelee.” H8

Perustulokokeilun kerrotaan myös mahdollistaneen uudelleen kouluttautumisen alalle, johon työttömyysturvaetuudella ei olisi ollut todennäköistä saada kouluttautua. Näissä kertomuksissa opintojen edistämisen kuvataan olleen merkityksellisempää kuin esimerkiksi taloudellisen hyödyn tavoittelun perustulolla.

”Et mä opiskelin kuitenkin semmost alaa jossa niinku työpaikkojen löytäminen voi olla vähän haastavaa. Nii se [perustulo] oli mulle tosi ilahduttava juttu. (--) Kyl mä aina välillä mietin sitä että, koska mul on se [anonymisoitu] koulutus et mä pystysin tekemään, et semmost pohdintaa mulla oli et oisin mä menny vaikka kesällä johonki [toimipisteeseen] jonneki Lappiin tai jotain vaa, jonneki paikkaan mis on vaikeempi saada työntekijöitä. Mut sit kuitenkin toi tuntu merkityksellisemmältä että mä opiskelen. (--) Et mä katoin mun omaa tulevaisuutta varten. Et se on niinku houkuttelevaa et pystys tekeen töitä, ja saa, niinku et on se perustulo ja sitte vielä sais palkan – mutta sit kuitenkin arvokkaammalta ja tärkeemmältä tuntu et mä löydän sen, tai niinku saan tän valmiiks ja pääsen alottaa sen – oman jutun.” H43

Haastattelukertomuksissa perustulokokeilun ajan kerrotaan myös tarjonneen tilaisuuden löytää tasapaino omaan elämäntilanteeseen, mahdollisuuden ”etsiä itseään” ja ”omaa juttuaan” tai tavoitella pitkän tähtäimen haaveita ja unelmia merkityksellisestä työstä ja tekemisestä.

”Mut sit siin vaiheessa kun tuli se perustulo – niin mä koin et se oli tosi hyvä, koska emmä kokenu et se mun mielenterveys oli siin vaihees viel niin kunnossa, et mä oisin kaivannu et mä oisin saanu pitempää sitä kuntoutustukee et mä oisin voinu ottaa rennommin siinä vaiheessa vielä ja hoitaa itteeni paremmin, mutta se vaan on niin hidasta tavallaan se mielenterveyden tai sen niinku raketuminen uudestaan ja sen paraneminen tai eheytyminen, et se ois vaatinu vähä pitemmä aikaa mutta sit ku se tuli se perustulomahdollisuus (--). Niin sit mä koin et kun mä lähdin niinku tavoittelee niitä mun unelmii [opinnoista] niin sit se mahdollisti myös sen et mul oli niinku enemmän aikaa työstää itteeni. Et mä oon oikeesti saanu niinku, mä sanoisin et mun mielenterveys on nykyään tosi hyvällä kannalla et tuntuu et mä oon niinku tosi vakaalla pohjalla.” H40

Haastattelukertomuksissa opintojen lisäksi omien unelmien ja pitkäaikaisten haaveiden tavoittelu liittyy myös kertomuksiin yritystoiminnan käynnistämisestä. Jotkut haastateltavat kuvaavat perustulon saamisen kannustaneen ja rohkaisseensa heitä pienyrityäjyyteen. Tosin osalla haastateltavista yritystoimintaan liittyvät suunnitelmat oli käynnistetty jo ennen perustulokokeilun alkua, jolloin perustulokokeilun ei kuvata vaikuttaneen omiin suunnitelmiin. Perustulokokeilun kerrotaan tarjonneen kuitenkin myös mahdollisuuden kokeilla yrittäjyyttä ilman suurta taloudellista riskiä. Näiden kertomusten keskiössä ovat kuvaukset mahdollisuudesta saada tehdä työkseen merkityksellisiä ja mielekkäitä asioita, eli sitä mitä ”oikeasti haluaa”.

”Tammikuussa tajusin et hetkinen mähän oon perustulon piirissä et nyt ois varaa tehdä tämä tempu ja siitä se sit lähti. (--). Koko yrittäjäs lähteminen oli paljon helpompaa ja kivempaa ja, siinä vaiheessa kun ties et on joku tulo, edes taustalla kun, tiesin, suurin piirtein sen. (--). Mä aattelin et nyt mä kokeilen ja teen tätä. Mistä mä olin kiinnostunu ja ajattelin, et no, kaks vuotta aikaa et jos menee ihan päin persettä niin tulipahan kokeiltua mutta en kuole nälkään tässä välillä. Nyt ollaan pisteessä mis menee sen verran hyvin että nyt ei kannata ajaa firmaa alas ja ruveta työttömäksi. Mutta toisaalt ei kyllä oo rikastunukaan vielä että [joudun tekemään osa-aikaista palkatyötä]. (--). Isoin muutos ollu se et nyt pääsen tekemään asioita mitä mä olen halunnut tehdä. Mitä mä olen aikasemmin yrittäny tehdä. Nyt sitte kun oli, on mahdollisuus ottaa sen mun harrastus ja kiinnostuksen kohde, tehdä sitä joka päivä, niin paljon kun haluaa vaikka kakstoista tuntia putkeen – ja joku vielä maksaa sulle siitä nii. Et tällä hetkellä se merkitsee aika paljoki et se on meikäläisen, elämää. (--). Mut jos toi nyt nurin ajetaan nii en

tiiä. [Mun osa-aikatyö] esimerkiksi ei aiheuta mitään tälläisiä fiiliksiä, se ei aiheuta mitään muita fiiliksiä kun sen et oispa tää nyt taas ohi tältä päivältä.” H12

Haastattelukertomuksissa monimutkaisen byrokratian kuvataan estäneen yrittäjyyden kokeilemista ennen perustulokokeilua. Haastattelukertomuksissa kuitenkin korostetaan, että kahden vuoden aikajänne on liian lyhyt saada pienyritystoimintaa välttämättä kannattamaan.

”Sit mä päätin pistää sen oman yrityksen pystyyn silloin syksyllä kakstuhatseittämäntoista, mä rupesin laskuttaa sit sitä asiakasta sen oman yrityksen kautta. Et sehän oli, emmä tiedä miten se ois ollu ees mahdollista siis sen, jos ei ois ollu tätä perustuloo, koska, en voi kuvitellakaan minkälainen säätö siit ois tullu Kelan kanssa et mä oisin yhtäkkii ruvennu, pistää firman pystyyn ja laskuttaa jotakuta että semmonen niinku... siis ajatus siitä, että joutus neuvottelemaan ja lähettelee jotain kuitteja Kelalle siitä, että rupee laskuttamaan jotakin – niin on sietämätön että tota se perustulo kyl mahdollisti sen aika hyvin. Pysty pistään sitten oman firman pystyyn, eikä se millään tavalla se firma loppujen lopuks ollu kannattava. (--) Oli pakko pistää sitä telakalle sitte, ja miettii jotain muita laskutuskaavia sitte. (--) Enkä mä nyt voi rehellisesti esimerkiksi sitä sanoo, hehkuttaa että tää on hieno juttu, et mä sain yrityksenkin perustettuu tällä perustulolla – ku ei se ollu kannattava yritys.” H9

Haastattelukertomuksissa kuvataan tilanteita, joissa on jouduttu ajamaan yritystoiminta lopulta alas tai harkitaan toiminnan lopettamista, sillä yritystoiminta ei osoittautunut taloudellisesti kannattavaksi. Yritystoimintaan liittyvät kertomukset ovatkin monilta osin ristivetoisia: Yhtäältä haastateltavien kertomuksissa korostuu ilo saada toteuttaa itseään, toisaalta yritystoiminta on voinut johtaa esimerkiksi toimeentulo-ongelmiin. Yrittäjyyden kerrotaan myös aiheuttaneen terveysvaivoja ja väsymystä. Esimerkiksi paine hyödyntää perustulokokeilun aika saattoi johtaa itsensä uuvuttamiseen liiallisella työnteolla.

”Et mul oli ihan hullut visiot kyl niinku. Et nyt ku mä saan tän chänsin – must tuntuu et mä sain vähän jonkun stressioireyhtymän myös koska se tavallaa et mun takaraivo huus ensimmäisen vuoden, se vaan huus sitä että kuinka et nyt täytyy – et rauta on kuumaa et sun on pakko – nyt menee chäänssit ohi ja tietsä et senki huono ihminen anna mennä ja nyt täytyy vaan tehdä. Et vedin itteni täydellisesti börnauttii. Tavallaan, et kaks vuotta mä vähän paiskonu ku sotatilassa vähän ollu koko ajan. Et siihen se ikävä kyllä sit meni. (--) Et tää on – kunnon börnautin se kunnon elonkaari oli nähtävissä tässä nyt. No kunpa mä oisin voinu ottaa sen niinku rauhana eikä niinkää just semmosena että tää on sun elämäs aino chänssi että jos et sä tätä – elä nii se on sit siinä.” H22

Valmistamisen modaliteetin näkökulmasta yritystoiminnan lisäksi perustulokokeilun kerrotaan mahdollistaneen työllistymisen oman alan asiantuntijatyöhön, jossa saa toteuttaa itseään ja jonka kokee itselleen mielekkääksi ja merkitykselliseksi työksi. Tällöin on voinut perustulon turvin esimerkiksi kerryttää koulutustaan vastaavaa työkokemusta tai rauhassa etsiä itselleen soveltuvaa työtä ilman, että on tarvinnut reagoida TE-toimiston työtarjouksiin.

Toiminnan modaliteetti (action)

Haastattelukertomuksissa on tunnistettavissa myös toiminnan modaliteettiin liittyviä sisältöjä, eli kertomuksia perustulokokeilun vaikutuksista haastateltavien yhteiskunnalliseen osallistumiseen sekä laajemmin itseä ja muita hyödyttävään palkkatyön ulkopuoliseen sosiaaliseen kanssakäymiseen ja vuorovaikutukseen. Toiminnan modaliteetin näkökulmasta haastattelukertomuksien kuvauksissa perustulokokeilu on mahdollistanut esimerkiksi tilaisuuksia vapaaehtois- ja yhteiskunnalliseen vaikuttamistyöhön sekä muuhun muita hyödyttävään aktiiviseen toimintaan, kuten omaishoivaan.

Osassa haastattelukertomuksia perustulon saamisen kuvataan mahdollistaneen aiempaa aktiivisemmän järjestö- ja osuuskuntatoiminnan. Yleisesti ottaen hyvin moninaiset palkkatyön ulkopuoliset aktiviteetit nimetään haastateltavien puheessa sekä työksi että yleishyödylliseksi toiminnaksi. Kuvausten mukaan näitä toimia on perustulokokeilun aikana voinut toteuttaa vapaammin ilman omaan aktiivisuuteen liittyvää selontekovelvollisuutta.

”[Perustulon aikana] mä keskityin siihen osuuskunnassa toimimiseen. Mä olin siinä siis hallituksen puheenjohtaja ja tilinhaltija ja niinku vastuuhminen (--) Oisin mä voinu hakee työttömyystukee mut emmä hakenu, mä katoen et perustulo riitti. (--) Mä en osaa ajatella itteäni työttömänä koska mä nään et teen niin paljon töitä. Vaikka mä en saa vielä rahaa siitä. (--) Mut mä luulen että, mul on, enemmän justia itseluottamusta ja määrätietoisuutta siitä että mä en joutunu stressaamaan siitä rahasta. Tai todistelemaan jatkuvasti Kelalle tai työkkärille että mä tarviin rahaa ja että mä teen asioita aktiivisesti. Et se perustulo, mä luulen että sil oli niinkun positiivinen vaikutus siihen mun itseluottamukseen ja, vahvuuteen.” H50

Jotkut haastateltavat kuvaavat haastattelukertomuksissaan perustulon saamisen kannustaneen heitä vapaaehtoistyöhön palkkatyön sijaan. Pääsääntöisesti kuitenkin ne haastateltavat, jotka kertoivat tehneensä perustulokokeilun aikana vapaaehtoistyötä, olivat tehneet sitä myös ennen perustulokokeilua. Haastateltavien puheessa perustu-

lon luonnehditaan mahdollistavan mielekkään yleishyödyllisen tekemisen työttömyys-turvaetuutta paremmin, sillä perustulolla vapaaehtoistyöhön ja yleishyödylliseen toimintaan ei liity pelkoa menettää etuutta.

”Taas sitten et jos mulla olis se perustulo yhä edelleen – niin, mä voisin olla enemmän mukana jossakin vaikkapa vapaaehtoistyössä. Jossa oon ollu, mä oon ollu tuolla, [auttavassa puhelinpalvelussa] päivystäjänä – [järjestössä] tukihenkilönä. (--) Voisin tehdä jotain oikeesti mielekästä. Ja ehkä jossakin mielessä jopa järkevääki. Mutta, nyt sitte tavallaan roikut, sit siinä että odotat odotat odotat, ei täs nyt kauheen paljon oo mieltä alottaa yhtään mitään, tai sitoa itteensä johonkin säännölliseen vapaaehtoishommaan. Koska, nyt kun mä odotan sitä kuntoutusselvityksen alkua.” H3

Osa haastateltavista kuvaa haastattelukertomuksissaan perustulon herättäneen kiinnostusta yhteiskunnalliseen vaikuttamistyöhön ja poliittiseen aktiivisuuteen, kuten ajamaan perustuloasiaa tai syventämään tietouttaan perustulosta ja sosiaalipolitiikasta yleisemmin. Perustulon aikana on voinut esimerkiksi seurata uutisia ja politiikkaa aiempaa tarkemmin ja osallistua erilaisiin tapahtumiin, jotka sivuavat perustuloa tai äänestää perustuloa ajavaa puoluetta ja muuttaa siltä osin jopa poliittista kantaansa. Lisäksi haastateltavat kertovat halustaan vaikuttaa osallistumalla perustuloa koskeviin tutkimuksiin. Tällöin on aktivoiduttu yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen nimenomaan olemalla perustuloon liittyvässä tiedontuotannossa mukana.

”Ehdottomasti halusin sitte osallistua [tähän tutkimukseen], ja on niinkun suurella mielenkiinnolla niinkun osallisena, tälläsessä joka on hyvin päivänpolttava aihe maailmanlaajuisesti. Mä olin tyytyväinen kun mä tulin sitte valituksi ja sitte mä toivoin että voiko mä pääsisin tähän syventävään haastatteluun. Toi niin tota, kyllä eli elikkä ilman muuta. Tää on hidas ja sitkeä vaikutustapa mutta näin se menee.” H70

Haastattelukertomuksissa kuvataan myös, kuinka osa haastateltavista on auttanut perustulokokeilun aikana itselle tärkeitä ja läheisiä ihmisiä toimimalla esimerkiksi kauppa-apuna sukulaisille, ulkoiluttamalla naapurin koiraa ja hoitamalla lastenlapsia. Myös omaisten hoivan ja naapuriavun yhdistämisen palkkatyöhön kerrotaan olleen aiempaa joustavampaa ja turvampaa perustulokokeilun aikana.

”Mä teen ihan senkin takia keikkaa että niinko tuon vanhempani takia, hän alkaa ollee muistisairas. Ja toiseksi mul on mies ollu sairaspäivärahalla. (--) Niin ihan senki takia että, tavallaan mun miehenkin takia en oo ottanu vakinaista hommaa että ko jos tulee jotakin tilanteita nii en minä pääse miehen takia töistä pois. Mutta nyt ku mä oon keikkalainen nii mä pystyn vähä niinku suunnittelee ommaa aikataulua sitte siihen nii. (--) Se perusturva [toij] sen että siinä pysty

niinkö tavallaan ottaa sitä ommaa aikaa ja pysty tavallaan kerrää itellekin sitä voimia sitten. (--) Sen kahen vuoden aikana nii mä pystyin antamaan enemmän niinku omille lapsille ja lapsenlapsillekin sitä aikaa. Että mä pystyin joustamaan pikkusen siitä työelämästä. Että ei tarvinnu tehdä tukka putkella sitä töitä eikä tarvinnu miettiä että nyt on pakko mennä. Että pysty ottaa sen, kerran viikossa se pari, kolme päivääkin, siihen niinku vappaaksi ku tiesi että ei kumminkaan mee ihan nolville sitten se kuukausi. Niin niin, kyllä se niinku sillain anto siihen omanlaiset, turvat siihen ja semmoset, niinko tavallaan jaksamiset siihen perhe-elämään.” H47

Erityisesti muistisairaiden tai päivittäistä apua tarvitsevien ikääntyneiden sukulaisten tukena olon kerrotaan olleen perustulokokeilun aikana aiempaa helpompaa. Omaisten hoivaan liittyvissä kertomuksissa korostuvat kuvaukset siitä, miten perustulokokeilun aikana on ollut tärkeää olla akuuteissa sairastilanteissa omaiselle aiempaa joustavammin läsnä. Perustulon kuvataan myös soveltuneen tilanteisiin, joissa epävirallista omaisten hoivaa tehdään päätoimisesti ikään kuin työn modaliteetin kehyksestä käsin. Tällöin perustulo rinnastetaan haastattelupuheessa työstä saatavaan palkkaan.

”Meiän perhees tapahtu niin et mun molemmat vanhemmat melko samaan aikaan sairastu, sillä tavalla että ovat iäkkäitä ihmisiä niin mulla myöskin sitten nyt ollu tämmönen tilanne että mä oon muutaman vuoden ajan ollu kyllä semmosena vapaaehtosena omaishoitajana. Ja se on ollu niinku sillä tavalla sit elämäntilanne joka on tuota ollu siis no se on tietysti työllistänyt se on vieny mun omasta ajasta aika paljon mä oon asunu toisella paikkakunnalla vanhempien luona ja ollu siellä ihan fyysisestikin. Ja sillo ei oo kyllä niinku nää työasiat ollu ensimmäisenä mielessä vaan ollu ihan niinku vanhempien arjen pyörittäminen ja heiän terveydenhoitoasiat ja lääkärikäyntiä ja tämmösten niinku hoitaminen. (- -) Et tavallaan nyt mun mielestä niinku tämä vapaaehtonen omashoitaminen on kyllä mä sen katon et se on työ, ollu työtä. Mitä mä oon – tehny perustulopalkalla. (--) Niin mä sanoin äitilleki että se sun ei tartte antaa mulle yhtään rahaa et tää perustulo mä katon et se on palkka siitä että mä hoidan, teitä. Että teidän ei tartte olla missään sitte niinkun vanhustentalossa tai mennä jonkun sillä tavalla niinku jonkun vieraan hoidettavaks. Tai käyttää vierasta työvoimaa.” H28

Perustulolla tapahtuvan omaisten hoivan kerrotaan myös soveltuvan tilanteisiin, joissa yhdistyvät esimerkiksi oma yritystoiminta ja palkkatulot. Näissä useampaa modaliteettia yhdistävissä kertomuksissa haastateltavat tunnistavat tilanteita, joissa itselle merkityksellisten asioiden tekeminen ja omaan hyvinvointiin keskittyminen on vapauttanut energiaa läheisten tukena olemiseen.

”Huolehdin sen mun veljen arjen nii et hän pärjää. (–) Niinku et mä olen siin vaikken virallisesti edunvalvoja oo mut olen kuitenkin hoidan niinku tavallaan – hänen kaikkee tehtävii (–) Et kyl mun täytyy sanoo et viime vuonna on taas tuntunu niinku elävänsä, koska ollu enemmän oma itsensä ku on saanu [omassa yritystoiminnassa] toteuttaa itteäs ja tehdä niinkun semmosia asioi ja kokeilla uusia juttuja. (–) Ja tottakai se nyt vaikuttaa niinku siihen et just tunsii olevas niinku nyt se kuka on, et muisti taas kuka on, koska sit tietty no tietty se johtu nää meiän perheasiat nii, oli niit semmosii vuosii et meni pari vuotta nii et mä en ajatellu yhtää itseäni – ku mä koko ajan vaan tein muitten eteen ja huolehti muist ja jeesas, niin unohti jo et kuka niinku minä olen – et tavallaan eli niinku toisen elämää niin sanotusti. Nii nyt viime vuon jotenkin sai keskittyä niinkun pitkäst pitkäst aikaan siihen täysin niinku omaan, et vaik siin sivus sit jeesailiki muita mut otti niinku siirsi itsensä numero ykköseks.” H16

Perustulokokeilun hyvinvointivaikutusten kerrotaan heijastuneen muiden auttamiseen ja omaan jaksamiseen itselle läheisissä ihmissuhteissa. Myös osa palkkatyön ulkopuolella olleista haastatelluista kuvasi perustulon tuoman taloudellisen turvan merkityksellisenä suhteessa omiin vuorovaikutussuhteisiin ja siihen, miten on voinut olla muille apuna.

”Mutta oon ollu kuulemma huomattavasti, sosiaalisempi ja ilosempi, ja varmaan se on ollu justiin se rauha siitä et se raha on siel tilillä aina. Et se on ollu sitä varmuutta siihen elämään niin paljon. Et nyt sitte taas ku se jäi pois niin, on kuulemma taas samanlainen mörrikkä, kun ennenkin. Et kyllä kun tos on se, syksyllä kun huomas että eii hinkutti vieköön että aika alkaa päättymään niin, sit alko oleen niinkun sillee pieni paniikki että mitäs sitten että. (–) Sitten kun tää kansalaispalkka nyt päätty, niin nyt mä en oo päässy sinne uimahalliinkaan [ystävän kanssa] meneen koska, mun pitää nyt säästää rahaa bussilippua varten (–) Siinä tuurittautu kyllä liian hyvää. Et sit ku se taas päättykin niin se oli niinkun aikamoinen putous tonne syöväreihin.” H10

Toiminnan modaliteetin näkökulmasta osa haastateltavista kuvaa tällöin perustulokokeilun vahvistaneen heidän kokonaisvaltaista mielialaansa ja hyvinvointiaan sekä arkielämän sosiaalista vuorovaikutusta.

8.6 Johtopäätöksiä

Tässä raportin osiossa olemme analysoineet perustulokokeilussa mukana olleiden henkilöiden haastattelukertomuksista tunnistettavia perustulokokeilun työllisyys-, osal-

lisuus- ja autonomiavaikutuksia jäsentämällä ne kolmen – työn, valmistamisen ja toiminnan – modaliteetin avulla (vrt. Jansson, 2019; Arendt, 1958/2017). Haastattelimme kevään 2019 aikana tutkimustamme varten 81 perustuloa vuosina 2017–2018 saanutta henkilöä.

Työn modaliteettiin liittyen perustulokokeilun vaikutuksista puhuttiin haastattelukertomuksissa vaihtelevilla tavoin. *Osa haastateltavista kuvasi perustulon selvästi vaikuttaneen heidän työmarkkinakäyttäytymiseensä ja työllistymiseensä.* Tällöin perustulon kerrottiin kannustaneen työhön hakeutumisessa, työssä pitäytymisessä tai työelämään palaamisessa. Näissä kertomuksissa työ oli kuitenkin usein tarkoittanut matalapalkkatyötä suhteellisen ”epävarmoissa” työoloissa. Osa haastateltavista myös kuvasi sitä, että kannustin näihin töihin liittyi perustulosta saatavaan verottomaan lisätuloon, jonka miellettiin kompensoivan työstä saatavia alhaisia palkkatuloja.

Joillekin haastateltaville perustulo oli haastattelukertomusten mukaan puolestaan tuonut vapauden ja mahdollisuuden vaihtaa työpaikkaa, vähentää työntekoa tai kieltäytyä sellaisesta työstä, jonka he kuvasivat olevan sisällöllisesti merkityksetöntä tai työntekijän oikeuksia polkevaa. Vapaus kieltäytyä epämieluisista työtarjouksista tai työstä onkin ollut monen perustulon puolestapuhujan keskeinen argumentti (van Parijs 2013; Widerquist 2013). Myös Jansson (2019) (vrt. yllä) on olettanut, että perustulo voisi vähentää yksilön mahdottomaksi kokemia työmarkkinavaatimuksia antamalla tälle valtaa kieltäytyä haitalliseksi kokemastaan työstä (engl. ”the power to say no”, vrt. van Parijs 2013).

Osa haastateltavista taas kertoi perustulon merkityksen olleen omaan työmarkkinakäyttäytymiseensä ja työllistymiseensä pieni. Joillekin haastateltavista työtä oli löytenyt perustulokokeilusta riippumatta. Toiset taas toivat kertomuksissaan esiin, että työtä ei kerta kaikkiaan tahtonut löytyä tai että he omassa elämäntilanteessaan eivät juuri silloin voineet hyödyntää perustulon tarjoamia mahdollisuuksia.

Osa haastateltavista ei ollut työllistynyt lainkaan, vaan palkkatyön sijaan oli opiskellut, toiminut epävirallisena omaishoitajana tai ollut erinäisissä työvoimapolitiittisissa palveluissa joko mukana tai niiden ulkopuolella. Varsinkin itsensä osatyökykyiseksi tai työkyvyttömäksi mieltäneet haastateltavat kuvasivat perustulokokeilun vaikutuksia omalla kohdallaan varsin vähäisiksi; kun palkkatyöhön siirtyminen ei ollut erinäisistä syistä ajankohtaista, perustulo oli taannut vain välttämättömän toimeentulon ja kulutuksen, jos aina edes sitäkään. Näissä elämäntilanteissa perustulon kerrottiin kuitenkin lisänneen taloudellisen turvallisuuden ja jatkuvuuden tunnetta sekä vähentäneen kielteisiä byrokraatiakokemuksia.

Haastattelukertomuksissa perustulokokeilulla kuvataan olleen vaikutuksia myös valmistamisen (work) modaliteettiin, johon on liitetty (luovan) työnteon (ja työyhteisön) itseisarvo sekä näiden yhteys ihmisen autonomian ja hyvinvoinnin kokemuksiin (vrt. Arendt, 1958/2017; Jansson, 2019). Luovan alan työntekijöiden haastattelukertomuksissa kuvataan perustulon helpottavan vaikeasti ennustettavan ”silpputyön” tekemistä sekä mahdollistavan itselle merkityksellisen työn teon ja siten myös vahvistavan autonomian kokemuksia. Myös yritystoimintaan liittyvissä kertomuksissa korostui haastateltavien halu tehdä itselleen mielekästä työtä. Perustulon kerrotaan mahdollistaneen sen, että omaan yritystoimintaan liittyvän – usein pitkäaikaisen – haaveen pystyi käytännössä toteuttamaan. Kertomukset yrittäjyydestä perustulolla eivät kuitenkaan kokonaisuudessaan olleet yhtä myönteisiä kuin luovan kulttuurialan työntekijöiden.

Haastattelukertomuksissa on tunnistettavissa myös toiminnan (action) modaliteettiin liittyviä sisältöjä. Osassa haastattelukertomuksista kuvataan, että perustulon saanti on mahdollistanut aiempaa aktiivisemmän ja joustavamman vapaaehtois- ja yhteiskunnallisen vaikuttamistyön sekä muita ihmisiä hyödyttävän toiminnan, kuten omaishoivan ja sukulaisten auttamisen. Eri tyyppistä vapaaehtois- ja auttamistyötä oli kuitenkin saatettu tehdä varsin pitkään jo ennen perustulokokeilua. Myös toiminnan modaliteettiin liittyvissä kertomuksissa kuvataan perustulokokeilun vahvistaneen kokonaisvaltaisesti haastateltavien mielialaa ja hyvinvointia. Tämän lisäksi perustulon saaminen on tarjonnut osalle haastateltavista mahdollisuuden identifioida itsensä työssäkäyväksi työttömän jäsenkategorian sijaan.

Kaiken kaikkiaan, haastattelukertomuksissa perustuloon liitettiin vaihtelevia ja myös päällekkäisiä merkityksenantoja suhteessa edellä mainittuihin modaliteetteihin. Haastattelukertomusten perusteella ihminen ottaa toiminnassaan huomioon kaikki modaliteetit, sillä esimerkiksi pohdinta siitä, josko matalapalkkatyötä voi tai haluaa hakea tai vastaanottaa, nivoutuu usein laajempaan pohdintaan työn, perheen, talouden, terveyden ja hyvinvoinnin tilasta. Melko usein nämä pohdinnat liittyvät haastateltavien perustulokokeilua edeltäviin erilaisiin lähtökohtiin, jotka näyttävät näinkin rajatussa (Kelan peruspäivärahaa ja työmarkkinatukea saaneiden) ryhmässä olleen huomattavan erilaisia. Perustulo ei esimerkiksi näyttänyt vapauttavan ”kaikkia” luovuuteen tai osallistumiseen (vrt. Standing, 2002; 2017). On myös huomioitava, että modaliteetit ovat osittain sisäkkäisiä; esimerkiksi kertomukset yksilön mahdollisuuksista kieltäytyä epämieluisasta työstä olisivat sopineet sekä työn että valmistamisen modaliteettiin.

Modaliteetteihin liittyen haastateltavat tuottivat puhetta perustulon työllisyys-, osallisuus- ja autonomiavaikutuksista. Yleisesti perustulon vaikutuksista työllisyyteen puhuttiin haastatteluissa hyvin vaihtelevilla merkityksenannoilla, joten haastateltavat olivat tulkinneet perustulokokeilun kannustinvaikutuksia monin – jopa keskenään ristiriitaisin – tavoin. Monen haastateltavan työmarkkinakäyttäytymiseen ja työllistymiseen

liittyviä valintoja olivat myös vahvasti ohjanneet perustuloon liittymättömät tekijät. Kaikki perustulokokeilun hyödyt eivät myöskään ole ainoastaan taloudellisia tai liity työllistymiseen. Osittain ne liittyvät myös osallisuuden kokemuksiin ja autonomian tunteen vahvistumiseen.

Monet haastateltavat liittivät perustuloon siis erityyppisiä kokemuksia *osallisuudesta*. Osa haastateltavista kertoi perustulokokeilun vahvistaneen heidän osallisuuttaan esimerkiksi työllistymisen, lisääntyneiden kulutusmahdollisuuksien tai erilaisen yhteiskunnallisen toiminnan kautta. Kokemus taloudellisen turvallisuuden tunteesta on voinut myös luoda paremmat edellytykset jaksamiselle, mielialalle ja hyvinvoinnille. Työkäsittelyn laajenemisen kerrotaan myös tarjonneen laajemman kirjon legitimeistä tavoista olla "osallinen" yhteiskunnassa, esimerkiksi vapaaehtois- tai omaishoivatyön kautta. Osalla haastateltavista oli kuitenkin ollut vaikea elämäntilanne, jolloin kaikki eivät kuvaa perustulolla olleen merkittäviä osallisuusvaikutuksia.

Monissa eri modaaliteetteihin liittyvissä haastattelukertomuksissa haastateltavat kuvasivat perustulon myös vahvistaneen heidän hallinnan ja toimijuuden tunnettaan, eli *autonomian* kokemustaan. Tällöin osa haastateltavista kertoo perustulokokeilun laajentaneen heidän toimintamahdollisuuksiaan, kun kokeilun aikana on esimerkiksi voinut suunnitella omaa taloudenpitoaan aiempaa pitkäjänteisemmin sekä vapautua byrokratian tuomasta stressistä ja "aktiivisuuspakosta". Osalle haastateltavista autonomiaan liittyvät kokemukset ovat kuitenkin olleet melko muuttumattomia, jolloin perustulokokeilu ei ole vaikuttanut kaikkien haastateltavien autonomian kokemusten vahvistumiseen.

Vaikka kuvaukset perustulon vaikutuksista ovat melko myönteisiä, on syytä korostaa, että kaikki perustuloon liitetyt merkityksenannot eivät olleet sitä. Joillekin esimerkiksi perustulokokeilun aikana siirtyminen palkkatyöhön oli merkinnyt aiempaa vähäisempää jaksamista, minkä seurauksena myös oma hyvinvointi ja/tai yhteiskunnallinen osallistuminen oli heikentynyt. Joillekin yrittäjille yritystoiminnan vaativuus ja tunne siitä, että perustulon antamia mahdollisuuksia oli pakko hyödyntää kokeilun aikana, oli puolestaan johtanut vaikeuksiin jaksamisessa. Perustulokokeilun aikana palkkatyön ulkopuolella olleiden haastateltavien puheessa on taas vahvana ajatus siitä, että perustulokokeilulla on tähdätty nimenomaan työllisyyden lisäämiseen. Vaikka esimerkiksi elämänhallinnan tunne oli vahvistunut, palkkatyön ulkopuolelle jääneistä osa koki "epäonnistuneensa" perustulolla.

Kaiken kaikkiaan kokeilun vaikutukset näyttäytyvät tämän tutkimuksen perusteella varsin moninaisina ja vain osittain käyttämäämme teoreettiseen viitekehykseen mukautuvina. Ylipäätään näyttää siltä, että tuloksistamme on löydettävissä yhtymäkohtia hyvin vaihteleviin teoreettisiin olettamuksiin perustulon vaikutuksista (olettamuksista esim. Standing, 2002; Kangas & Pulkka, 2016; van Parijs, 2013; Widerqvist, 2013;

Jansson, 2019). Vaikka osiomme perustuu laajaan ja analyysiemme perusteella monipuoliseen aineistoon, on huomioitava, että tehdyt johtopäätökset perustulokokeilun vaikutuksista koskevat nimenomaan haastattelututkimuksemme osallistuneiden kertomuksia. On varmasti mahdollista löytää vielä muun tyyppisiä kuvauksia perustulokokeilun vaikutuksista niiden kokeilussa mukana olleiden kertomuksista, joita haastattelututkimuksemme ei tavoittanut. Samalla kuitenkin haastatteluaineistosta jäsentämämme modaliteetit ovat toistuvia, minkä johdosta koemme tuloksiamme tarjoavan sekä varteenotettavia empiirisiä näkökulmia että pohjaa teoreettisille pohdinnoille perustulon mahdollisista vaikutuksista, myös tulevia yhteiskunnallisia kokeiluja ajatellen.

Tuloksiamme tarkasteltaessa on myös muistettava kokeiluasetelman mahdollinen vaikutus haastateltavien kertomuksiin. Suora vertailu muihin perustulokokeiluihin tai -teorioihin voi olla haasteellista, sillä useimmiten perustuloteoriat perustuvat olettamukseen siitä, että perustulo otettaisiin käyttöön yhteiskunnassa laajemmin ja pysyvämmiin. Yleisellä tasolla tuloksillamme on kuitenkin yhtymäkohtia muihin aiempiin laadullisiin tutkimuksiin, joissa esimerkiksi raportoidaan perustuloa saaneiden henkilöiden kulutusmahdollisuuksien ja suunnitelmallisen taloudenpidon kohentuneen (Hamilton & Mulvale, 2019).

Suomen perustulokokeilun päämäärät ja toteutus kytkeytyivät vahvasti työllistymiseen. Kyseessä oli myös varsin lyhyt ja kohderyhmältään rajattu kokeilu, jossa maksetun perustulon taso oli suhteellisen matala. Kokeilu oli myös harvinaisen ”veroystävällinen”. Nämä lähtökohdat on hyvä muistaa myös laadullisia tuloksiamme arvioitaessa. Monissa haastattelukertomuksissa käy ilmi, että haastateltavien elämäntilanne on selkiintynyt vasta toisen kokeiluvuoden aikana ja että työllistymiseen liittyvät onnistumiset ovat voineet olla pitkäaikaisia projekteja. Tätä taustaa varten onkin mahdollista, että kaikki perustulokokeilun vaikutukset eivät tule näkyviin kahden vuoden aikana. On myös tärkeää huomioida, että monen haastateltavan kohdalla tapahtui kokeilun aikana onnistumisia, vaikka he eivät välttämättä työllistyneet.

Lähteet

- Arendt, H. (1958/2017). *Vita activa – Ihmisenä olemisen ehdot*. 3 painos. Tampere: Vastapaino.
- Bohmeysen, M. ja Cornelsen, C. (2019). *Was würdest Du tun?: Wie uns das Bedingungslose Grundeinkommen verändert - Antworten aus der Praxis*. Berlin: Econ Verlag.
- Calnitsky, D. (2016). "More Normal than Welfare": The Mincome Experiment, Stigma, and Community Experience. *Canadian Review of Sociology*, Vol. 53 (1): 26–71.
- Davala, S., Jhabvala, R., Standing, G. ja Mehta, S.K. (2015). *Basic Income. A Transformative Policy for India*. London & New Delhi: Bloomsbury.
- De Wispelaere, J., Halmetoja, A. ja Pulkka, V-V. (2018). The Rise (and Fall) of the Basic Income Experiment in Finland. *CESifo Forum*, Vol. 19 (3): 15–19.
- Elo, S. ja Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, Vol. 62(1): 107–115.
- Forget, E. (2011). The Town with No Poverty: The Health Effects of a Canadian Guaranteed Annual Income Field Experiment. *Canadian Public Policy*, Vol. 37(3): 283–305.
- Forget E. (2018). *Basic Income for Canadians. The key to a healthier, happier, more secure life for all*. Toronto: James Lorimer and Co.
- Hamilton, L. ja Mulvale, J.P. (2019). "Human Again": The (Unrealized) Promise of Basic Income in Ontario. *Journal of Poverty*, Vol. 23(7): 576–599.
- HE 215/2016. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi perustulokeilusta sekä tuloverolain 92 §:n ja ennakkoperintälain 17 §:n väliaikaisesta muuttamisesta.
- Hennink, M., Kaiser, B. ja Marconi, V. (2016). Code Saturation Versus Meaning Saturation: How Many Interviews Are Enough? *Qualitative Health Research*, Vol. 27(4): 591–608.

Hämäläinen, K., Kanninen, O., Simanainen, M. ja Verho, J. (2019). Perustulokokeilun ensimmäinen vuosi. VATT muistiot 56. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

Jansson, I. (2017). Lönearbete och medborgarlön – reflektioner utifrån Hannah Arendts vita activa. *Socialmedicinsk tidskrift* 5/2017: 603–609.

Jansson, I. (2019). Occupation and basic income through the lens of Arendt's vita activa. *Journal of Occupational Science*, Vol. 27(1): 125–137.

Kangas, O. ja Pulkka, V-V. (toim.) (2016). Ideasta kokeiluun? Esiselvitys perustulokokeilun toteuttamisvaihtoehdoista. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 13/2016.

Karisto, A. ja Tiilikainen, E. (2017). Yksinäisyyden aika. *Yhteiskuntapolitiikka*, Vol. 82(5): 527–537.

Koistinen, P. (2014). *Työ, työvoima & politiikka*. Tampere: Vastapaino.

Perkiö, J. (2020). From Rights to Activation: The Evolution of the Idea of Basic Income in the Finnish Political Debate, 1980-2016. *Journal of Social Policy*, Vol. 49(1): 103–124.

Sauer, L. (2015). Das bedingungslose Grundeinkommen in Lichte der politischen Philosophie Hannah Arendts – Eine etwas andere Kritik der politischen Ökonomie, teoksessa Osterkamp, R. (toim.): *Auf dem Prüfstand: Ein bedingungsloses Grundeinkommen für Deutschland?* Nomos: Sonderbände *Seitschrift für Politik* 7: 143–156.

Standing, G. (2002). *Beyond the New Paternalism: Basic Security as Equality*. London: Verso.

Standing, G. (2017). *Basic Income and How We Can Make It Happen*. London: Pelican Books.

Starrin, B. ja Larsson, G. (1987). Coping with unemployment – A contribution to the understanding of women's unemployment. *Social Science & Medicine*, Vol. 25(2): 163–171.

StVM 42/2016 vp – HE 215/2016 vp. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi perustulokeilusta sekä tuloverolain 92 §:n ja enakkoperintälain 17 §:n väliaikaisesta muuttamisesta.

Suuronen, V. (2018). Resisting Biopolitics: Hannah Arendt as a Thinker of Automation, Social Rights, and Basic Income, Vol. 43(1): 35–53.

Van Parijs, P. (1995). Real Freedom for All: What (if anything) can justify capitalism? Oxford: Oxford University Press.

Van Parijs, P. (2013). Sociologists Can Contribute to It The Universal Basic Income: Why Utopian Thinking Matters, and How. Politics & Society, Vol. 41(2): 171 –182.

Widerqvist, K. (2013). The basic income grant as social safety net for Namibia: experience and lessons from around the world. Teoksessa: Social safety nets in Namibia: assessing current programmes and future options. The Annual Symposium 2013 of the Bank of Namibia, 43–67. Retrieved from: <https://www.bon.com.na/CMSTemplates/Bon/Files/bon.com.na/0f/0fa7f5ba-5585-4471-9511-1a42811bd0d1.pdf>

9 Perustulokokeilu mediassa

Katja Mäkkylä

- Perustulokokeilua käsiteltiin kotimaisessa ja kansainvälisessä mediassa ennen kaikkea talouden ja työllisyyden näkökulmasta. Kokeilun päämäärä on siis osaltaan ohjannut julkista keskustelua perustulosta.
- Kokeilun suunnittelusta ja toteuttamisesta vastaavat tahot ovat voineet pitkälti määritellä julkisen keskustelun painotuksia ja suuntaa.
- Perustulo on kokeilun myötä tullut suomalaisessa julkisessa keskustelussa yhä tunnetummaksi, ja eri puolueet ovat esittäneet sitä täydentäviä tai sille vaihtoehtoisia malleja.
- Merkittävä piirre perustulokokeilun uutisoinnissa on ollut kokeiluun osallistuneista kirjoitetut henkilötarinat.
- Vaikka julkisuudessa esiintynyt osallistujajoukko on ollut pieni eikä edusta koko kokeilujoukkoa, omista kokemuksistaan kertoneet osallistujat ovat antaneet asiantuntijoiden näkemysten rinnalle uuden äänen.

9.1 Johdanto

Suomen perustulokokeilun saama mediajulkisuus on ollut huomattavaa. Aiheesta on uutisoitu ja sitä on kommentoitu niin kotimaisessa kuin ulkomaisessakin mediassa, ja keskustelua on käyty myös sosiaalisen median areenoilla. On siis tarpeen selvittää, miten perustulokokeilusta ja sen arvioinnista on julkisuudessa keskusteltu ja millaisia aiheita, painotuksia ja näkökulmia keskustelussa on esiintynyt. Perustulokokeilun mediajulkisuudella voi olla vaikutusta perustulon idean tunnettuuteen, yleisen mielipiteen muodostumiseen ja myös kokeilun osallistujiin.

Demokratian toteutumisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että sosiaaliturvaan ja sen uudistamiseen liittyvää keskustelua käydään laajasti, ja että julkisessa keskustelussa esille ja kuuluviin pääsevät erilaiset näkemykset ja äänet. Tavalla, jolla aiheesta keskustellaan, on vaikutusta siihen, millaisen käsityksen kansalaiset aiheesta muodostavat. Toisaalta myös päätöksentekijät seuraavat mediassa käytyä keskustelua ja pyrkivät muokkaamaan ja mukauttamaan omat viestinsä sen mukaan, sillä aiheesta käydyn julkisen keskustelun voi nähdä myös heijastelevan kansalaismielipidettä (Herkman, 2011).

Julkisen keskustelun ja kansalaismielipiteen muotoutumisen lisäksi mediajulkisuudella voidaan nähdä olleen vaikutusta myös kokeiluun valittuihin henkilöihin. Yhteiskunnalli-

sia kokeiluja ei ole mahdollista toteuttaa suljetussa laboratorioympäristössä, vaan kokeilu sijoittuu aina yhteisöjen ja yhteiskuntien keskelle, ja niiden kohteena ovat arjessa elävät ja toimivat yksilöt.

9.2 Tutkimuskysymykset, aineisto ja kehysanalyysi menetelmänä

Tässä raportin luvussa vastataan media-aineiston perusteella siihen, millaista keskustelua perustulokokeilusta on kotimaisessa, mutta myös kansainvälisessä mediassa käyty. Keskustelua, sen luonnetta, piirteitä ja vallalla olevia näkökulmia on eritelty mediatutkimuksen mediakehysanalyysin kautta. Tutkimuksen toinen huomionkohde on kokeilun ja sen osallistujien saama julkisuus. Tarkemmin vastataan seuraaviin kysymyksiin:

1. Miten kotimainen ja kansainvälinen media on uutisoinut Suomen perustulokokeilusta,
2. Millaisia kehystyksiä kotimainen ja kansainvälinen media perustulokokeilusta on tuottanut ja
3. Minkälaista on ollut kokeiluun osallistuvien henkilöiden saama julkisuus?

Käytetty tutkimusaineisto koostuu mediaseurantavälinettä hyödyntämällä kerätyistä verkkoartikkeleista. Aineisto on kaksiosainen: ensimmäinen osa koostuu kotimaisissa verkkomedioiden julkaistuista artikkeleista ja toinen osa kansainvälisissä verkkomedioiden julkaistuista artikkeleista. Näitä eri osioita käsitellään tutkimuksessa erillisinä mutta myös yhdessä vertaillen niiden sisältöä keskenään.

Kotimainen aineisto koostuu vuosina 2017–2019 kotimaisissa verkkomedioiden julkaistuista uutisartikkeleista. Perustulokokeiluun liittyvä uutisointi ei jakaudu tasaisesti tälle ajanjaksolle, vaan keskittyy tiettyihin ajanhetkiin, jolloin perustulokokeilun toteutus on edennyt merkittäväällä tavalla ja siitä on tiedotettu. Tällaisia hetkiä olivat esimerkiksi perustulokokeilun käynnistyminen vuoden 2017 alussa, kokeilun puoliväli vuoden 2018 alussa ja kokeilun päätyminen vuoden 2018 lopussa. Ensimmäiset alustavat tulokset kokeilun työllisyys- ja hyvinvointivaikutuksista julkaistiin helmikuun alussa vuonna 2019. Tuohon ajankohtaan liittyikin merkittävä uutispiikki.

Aineiston kokoamisessa on hyödynnetty mediaseurantavälineitä, joiden avulla Kelan viestintä on seurannut perustulokokeilua koskevaa uutisointia. Aineisto sisältää yhteensä 352 verkkolehtien artikkelia. Aineiston artikkelit ovat pääasiassa uutisartikkeleita, mutta joukossa on myös pääkirjoituksia, kolumneja ja muutamia mielipidekirjoituksia.

Kansainvälisen median artikkelit sijoittuvat vuosille 2016–2019, ja niitä on yhteensä 54 kappaletta. Kansainväliseen aineistoon on kerätty kansainvälisesti tunnettujen ja suurien mediatalojen julkaisuja. Kansainväliseen aineistoon liittyvä keskeinen rajoite liittyy kieleen. Aineisto koostuu pääasiassa länsimaisista julkaisuista. Esimerkiksi Etelä-Koreassa Suomen perustulokokeilu on herättänyt kiinnostusta ja kokeilusta on siellä uutisoitu, mutta kielirajoitteen vuoksi näitä artikkeleja ei ole voitu sisällyttää tutkimusaineistoon.

Aineiston artikkeleita valitessa ja rajatessa huomiota on kiinnitetty artikkeleiden sisältöön. Useissa mediaseurantavälineiden tuottamissa osumissa on vain maininta perustulokokeilusta, eivätkä ne siis varsinaisesti käsittele aihetta. Osa niistä käsittelee ainoastaan perustulon ideaa. Tällaiset artikkelit on rajattu pois aineistosta, eli ne eivät sisälly ylläoleviin lukumääriin. Aineistoon valitut artikkelit käsittelevät siis kokonaisuudessaan tai ainakin osittain Suomen perustulokokeilua.

Niin kotimaiseenkin kuin kansainväliseenkin aineistoon liittyy rajoite, joka koskee erityisesti vanhempien verkkojulkaisujen saatavuutta. Verkko-osoitteet ovat saattaneet muuttua tai verkkojulkaisujen maksumuurien vuoksi kaikkiin artikkeleihin ei ole pääsyä, ja ne on siksi rajattu pois tämän tutkimuksen aineistosta. Toisaalta myöskään aiheesta tehdyt televisio- ja radio-ohjelmat eivät sisälly aineistoon. Suomen perustulokokeilua käsittelevää media-aineistoa on siis olemassa enemmän kuin mitä on ollut mahdollista sisällyttää tutkimusaineistoon. Aineisto on kuitenkin erittäin kattava, mitä tulee Suomen perustulokokeilusta käytyyn mediakeskusteluun.

Kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastatessa analyysimenetelmänä käytetään mediakehysanalyysia. Mediatutkimuksessa kehysten (frame) käsitettä on käytetty journalistisen maailman kuvaamiseen: siihen, millä tavalla mediatekstejä tuotetaan ja toisaalta siihen, miten niitä vastaanotetaan. Kehyksien avulla toimittajien on mahdollista järjestää valtavaa tietotulvaa. Kehystämällä viitataan siis toimintaan, jossa uutisoitava asia voidaan ympäröidä erilaisilla kehyksillä. Jokainen kehys määrittää näin uutisoinnin kohteena olevan aiheen eri tavalla. (Borah, 2011; Karvonen, 2000.)

Mediakehysanalyysin avulla käsillä olevasta aineistosta pyritään löytämään tapoja, joilla perustulokokeilua on mediassa kehystetty. Kehystyksen voidaan nähdä ohjavan myös aiheesta käytyä julkista keskustelua ja siten niitä tulkintoja ja päätelmiä, joita aiheesta tehdään. Mediakehystys muokkaa myös sitä, millainen kuva kokeilusta kansalaisille syntyy. Nämä edellä mainitut kohdat pätevät erityisesti kotimaisen median aineistoon. Kansainvälisen median kehystyksillä voidaan nähdä olevan vaikutusta siihen, millaisena maana Suomi perustulokokeilun valossa näyttäytyy.

Kehysanalyysissa tarkastellaan mediassa käsiteltyjen aiheiden suhdetta niihin näkemyksiin ja mielipiteisiin, joita aiheet yleisössä herättävät. Kehysanalyysi käsittelee agenda setting -tutkimuksen tavoin yhteiskunnallisia asioita. Toisin kuin agenda setting -tutkimuksessa, kehyksanalyysissa ei kiinnitetä huomiota siihen, mistä aiheista mediassa keskustellaan, vaan siihen, millä tavalla niistä keskustellaan, eli miten keskustelut voidaan kehystää osaksi laajempaa yhteiskunnallista keskustelua. (Pan and Kosicki, 1993.)

Tyypillisesti yhdestä yksittäisestä artikkelista on tunnistettavissa useita kehystyksiä. Tässä tutkimuksessa kustakin artikkelista pyritään kuitenkin löytämään yksi pääasiallinen kehystys. Jotta kehystyksiä olisi mahdollista tunnistaa aineistosta, ovat tutkijat kehittäneet erilaisia empiirisiä lähestymistapoja. Aineistosta voidaan tunnistaa erilaisia kehystämiskeinoja (framing devices), joita ovat mediatekstien käsikirjoitukselliset, temaattiset, syntaktiset ja retoriset rakenteet (Pan and Kosicki, 1993). Näillä viitataan siihen, millä tavoin uutisartikkelit on rakennettu ja millaisia otsikoita, ingressejä, väliotsikoita ja vaikkapa tilastollisia kuvia niissä käytetään. Niiden lisäksi voidaan kiinnittää huomiota siihen, millaiset asiantuntijat pääsevät uutisoinnissa ääneen ja millaisia sitaatteja heiltä valitaan. Retorisina keinoina voidaan käyttää esimerkiksi metaforia, mutta myös lukumäärien, esimerkiksi prosenttien, esittely on osaltaan retorinen keino.

9.3 Perustulokokeilu voidaan kehystää monella tapaa

Tutkimusaineistosta on löydettävissä viisi kehystystä. Talouden kehys, inhimillisesti kiinnostava kehys ja konfliktikehys ovat journalistien usein hyödyntämiä kehystyksiä. Näiden median usein hyödyntämien kehysten lisäksi aineistosta voidaan tunnistaa myös kaksi perustulokokeilun yhteydessä käytettyä kehystystä, joita kutsutaan tässä tutkimuksessa yhteiskunnallisten kokeilujen kehystykseksi ja kansainvälisen huomion kehystykseksi.

Talouden kehystyksessä aiheita käsitellään taloudellisen tuloksen, voittojen ja häviöiden näkökulmasta. Poliittisia päätöksiä käsitellään tässä kehystyksessä niiden taloudellisten seuraamusten, esimerkiksi kustannusten tai taloudellisten hyötyjen, kautta. (Neuman et al., 1992.)

Inhimillisesti kiinnostava kehys lähestyy uutisoitavia aiheita kuvaamalla, miten ne vaikuttavat yksilöiden tai ryhmien elämään, ja antaa näin aiheelle ”ihmiskasvot”. Henkilötarinoiden kautta uutisointiin on mahdollista lisätä tunneilmaisua ja arvottavia to-

teamuksia toimittajien itse pyrkiessä pidättäytymään näistä objektiivisuuden ihanteeseen vedoten. (Neuman et al., 1992.) Tässä kehyksessä poliittiset päätökset esitetään siis henkilötarinoiden, tapausesimerkkien ja eksemplaarien kautta. Niiden on havaittu olevan vaikuttavampia kuin esimerkiksi uutisartikkeleissa esitettyjen tilastojen. (De Vreese, 2014.)

Konfliktikehys lähestyy uutisoitavaa aihetta erimielisyyksien ja konfliktien näkökulmasta. Konfliktikehys on yleinen uutisoinnissa, koska journalistinen perinne edellyttää, että ”tarinan molemmat puolet tulevat kerrotuiksi”, ja toisaalta hyvän ja pahan, oikean ja väärän vastakkainasettelu luo uutisointiin jännitettä ja kiinnostavuutta. (Neuman et al., 1992.) Konfliktin läsnäolo onkin yksi merkittävimmistä uutiskriteereistä eli kriteereistä, joiden perusteella tietyt aiheet valikoituvat uutisiksi (De Vreese et al., 2001).

Yhteiskunnallisten kokeilujen kehys lähestyy perustulokokeilua tutkimuksen, tieteen ja tiedon tuottamisen näkökulmasta. Tässä kehystyksessä tavoiteltavana nähdään se, että poliittisessa päätöksenteossa hyödynnetään tieteellistä tutkimusta ja toisaalta tieteellinen tutkimus hyödyttää päätöksentekoa. Tämän kehysten yhteydessä puhutaan usein evidence-based policysta eli näyttöön perustuvasta päätöksenteosta tai tiedolla johtamisesta.

Kansainvälisen huomion kehys esiintyy kotimaisen median aineistossa. Tässä kehystyksessä perustulokokeilua käsitellään sen saaman laajan kansainvälisen huomion näkökulmasta: kerrotaan, miten kansainvälinen media on kirjoittanut Suomen perustulokokeilusta, millaisia huomioita siitä on tehty ja miten Suomi ja suomalaiset lehdistössä esitetään.

Kehystykset kotimaisessa mediassa

Myös kotimaisessa aineistossa usein esiintyvä kehys on talouden kehys. Kotimaisen median kehystäessä perustulokokeilua talouden näkökulmasta kiinnittyy huomio toistuvasti perustulon mahdollisen käyttöönoton kustannuksiin. Kun perustuloa kritisoidaan, kritiikki kohdistuu usein kokeilussa olevaan perustulomalliin. Kokeiltavaa mallia, joka ei pidä sisällään verotusta, pidetään toteuttamiskelvottomana, sillä sen kokonaiskustannukset koko väestölle ulotettuna olisivat liian korkeat.

Talouden kehysten alakehykseksi voidaan nimetä työllisyyden kehys, joka esiintyy useasti kotimaisen median aineistossa. Tähän kehystykseen vaikuttaa olennaisesti se, että kokeilun pääasiallinen tavoite oli selvittää, kannustaako perustulo ihmisiä työllistymään tai perustamaan omaa yritystoimintaa. Kokeilun osallistujat oli valittu satunnaisotannalla Kelan työttömyysturvaetuuksia saaneista henkilöistä marraskuussa 2016, mikä oli omiaan vahvistamaan työllisyyden kehystä mediakeskusteluissa. Myös

vuoden 2019 alussa perustulokokeilun alustavista tuloksista uutisoidessaan mediat kertoivat, että osallistujien työllisyysaste ei ollut noussut eikä laskenut. Alustavien tulosten mukaan kokeiltava perustulo ei siis odotusten vastaisesti ollut lisännyt työllisyyttä.

Myös kotimaisessa mediassa *inhimillisesti kiinnostava kehys (human interest frame)* esiintyy useasti. Kehys esiintyy usein iltapäivälehdissä, jotka ovat Suomessa valtakunnallisia ja myös luetuimpia uutisjulkaisuja¹⁷. Niissä esitetyillä henkilötarinoilla voidaan ajatella olleen vaikutusta yleisön käsityksiin niin perustulokokeilusta kuin perustulosta yleisemminkin.

Kokeiluun osallistuneiden haastatteluissa keskeiset teemat käsittelevät työtä ja toimeentuloa, mutta esiin nostetaan myös perustulon vaikutukset hyvinvointiin. Osa kokeiluun osallistuneista esimerkiksi kertoo, että jo tieto siitä, että perustulo maksetaan tiilille kuukausittain, työllistyivät he tai eivät, vähensi heidän stressiään. Toisaalta kotimaisessa mediassa haastateltiin myös kokeiluun osallistuneita, jotka kertovat, ettei perustulo ole vaikuttanut heidän elämäänsä juuri millään tavalla tai he ovat kokeneet sen jopa hankaloittaneen asioita.

Kotimaisessa mediassa konfliktikehys esiintyy artikkeleissa, jotka käsittelevät perustuloa eri puolueiden näkökulmasta, eli erimielisyydet ja vastakkainasettelut luodaan ennen kaikkea eri puolueiden ja niiden näkemysten välille. Konfliktikehys on yleinen kehystystapa, kun media uutisoi eri puolueiden ja tahojen näkemyksiä siitä, tulisiko sosiaaliturvan olla vastikkeetonta vai vastikkeellista. Perustulo on määritelmällisesti vastikkeeton sosiaaliturvan muoto. Suurin osa puolueista kuitenkin kannattaa vastikkeellisia malleja, jotka velvoittavat saajansa työnhakuun tai muunlaiseen aktiivisuuteen. Toisaalta joidenkin puolueiden sisällä on ollut myös erimielisyyksiä siitä, millaista perustuloa puolueen tulisi kannattaa eli konfliktit eivät ilmene ainoastaan puolueiden välillä vaan myös niiden sisällä. Nämä konfliktit esiintyivät mediassa erityisesti vuonna 2018 ja vuoden 2019 alkupuolella ennen eduskuntavaaleja, joissa sosiaaliturvauudistus oli teemana vahvasti esillä.

Konflikti vastikkeellisuudesta ja vastikkeettomuudesta nousi mediassa näkyville myös kokeilun toisen vuoden alussa. Tammikuussa 2018 voimaan astui työttömille suunnattu aktiivimalli, joka velvoitti heidät tekemään töitä tai osallistumaan työllistymistä edistäviin palveluihin työttömyysturvan leikkauksen uhalla. Koska myös perustulokokeilu oli samaan aikaan käynnissä, asetettiin aktiivimalli ja perustulo usein mediassa vastinpareiksi. Toinen malli, jota toistuvasti tarjottiin perustulon vastinpariksi, oli Iso-

---

¹⁷ Kansallinen Mediatutkimus (KMT) 2019. Lukijamäärät ja kokonaistavoittavuudet. Haettu osoitteesta: <https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2020/03/Lukijamaarat2019.pdf>. Luettu 19.4.2020.

Britanniassa käyttöön otettu Universal Credit. Niin kokoomus kuin kristillisdemokraatitkin ovat kannanotoissaan esittäneet vastaavan mallin soveltamista Suomen oloihin.

Kotimaisen median artikkeleista on tunnistettavissa myös yhteiskunnallisten kokeilujen kehys. Tämä kehystystapa esiintyy erityisesti sosiaaliturvan kokonaisuudistuksesta uutisoitaessa. Perustulo esitetään tässä yhtenä vaihtoehtoisena mallina, jonka toteuttamista voidaan harkita, ja perustulokokeilua pidetään arvokkaana nimenomaan siksi, että se voi tuottaa tietoa perustulosta, mutta toisaalta myös kannustinloukuista ja työttömien kokemasta hyvinvoinnista. Kaikkea tätä tietoa on mahdollista hyödyntää sosiaaliturvan kokonaisuudistusta suunnitellessa. Toisaalta tämä kehystys on tyypillinen silloin, kun sosiaalipolitiikan ja taloustieteen asiantuntijat arvioivat ja arvostelevat kokeilun toteutusta. Yhteiskunnallisten kokeilujen tarpeellisuudesta saatetaan olla yksimielisiä, mutta toteutetun kokeilun puutteet nostetaan toistuvasti esille.

Näiden kehystysten lisäksi kotimaisessa mediassa esiintyy toistuvasti kansainvälisen huomion kehys. Etenkin iltapäivälehdet ovat uutisoineet perustulokokeilusta sen saaman kansainvälisen huomion kautta. Nämä artikkelit ovat usein referointia kansainvälisistä artikkeleista, ja niissä on haluttu nostaa esiin se, että Suomi ja suomalaiset on huomioitu maailmalla.

Kehystykset kansainvälisessä mediassa¹⁸

Vallitseva kehys kansainvälisen median aineistossa on talouden kehys. Yleisiä kehyksiä ovat myös inhimillisesti kiinnostava kehys, joka kytkeytyy yllä käsiteltyihin henkilötarinoihin, sekä konfliktikehys. Kansainvälisen aineiston artikkeleissa esiintyy myös yhteiskunnallisten kokeilujen kehys.

Talouden kehys on kansainvälisessä aineistossa yleisimmin esiintyvä kehys. Perustulossa ja Suomen perustulokokeilussa on ennen kaikkea kyse tulojen uudelleenjaosta ja kansalaisten toimeentulosta, ja aihetta on siis luontevaa kehystää tästä näkökulmasta. Osa aineiston artikkeleista on julkaistu talousmedioissa (The Financial Times, Forbes, Business Insider) tai medioiden talous- ja rahoitussivuilla. Artikkeleiden voi siis nähdä jo niiden sijoittelun kautta sopivan talouden kehykseen.

Tyypillistä kansainvälisten medioiden uutisoinnissa on Suomen taloudellisen tilanteen kuvaus. Mediat nostavat esiin Suomen taloudelliset vaikeudet, erityisesti taloudellisesta taantumasta seuranneen työttömyyden kasvun. Talousongelmien syiksi mainitaan yhtäältä Suomen merkittävään kauppakumppaniin, Venäjään, kohdistetut talous-

---

¹⁸ Laajemmin kansainvälisen aineiston analyysistä voi lukea Mäkkylä (2019).

pakotteet ja toisaalta teknologiayhtiö Nokian romahdus. Työttömyyden kasvun käsitteilyn yhteydessä kuvataan suomalaisia sosiaaliturvaetuuksia ja niihin liittyviä kannustinongelmia. Talouden alakehyksiksi voisikin nimetä työllisyyden ja sosiaaliturvan kehykset.

Myös inhimillisesti kiinnostava kehys esiintyy useasti kansainvälisen median aineistossa. Se keskittyy kokeiluun osallistuneiden henkilötarinoihin. Tässä kehyksessä ääni on asiantuntijoiden ja auktoriteettien sijaan annettu henkilöille, jotka ovat omassa elämässään kohdanneet työttömyyttä ja henkilökohtaisesti kokeneet sosiaaliturvaetuuksien hakemiseen ja saamiseen liittyviä vaikeuksia. Haastatellut henkilöt suhtautuvat lähes poikkeuksetta positiivisesti perustuloon ja perustulokokeiluun. Sen lisäksi, että he kertovat, millä tavalla perustulokokeiluun pääsy on muuttanut heidän elämänsä, kertovat he myös mielipiteitään ja näkemyksiään sosiaaliturvajärjestelmästä, sen puutteista ja mahdollisista parannusehdotuksista.

Kansainvälisen median aineistossa yleinen kehys on myös konfliktikehys. Perustulokokeilun yhteydessä vastakkainasettelua luodaan perustulon kannattajien ja vastustajien välille, mutta myös kokeilun kannattajien ja vastustajien välille. Kiinnostava havainto on se, että perustuloa kannattavat henkilöt eivät välttämättä kannata itse kokeilua vaan voivat suhtautua siihen hyvinkin kriittisesti: heidän mielestään joko kokeilun liikkeelle panneen tahon, Juha Sipilän hallituksen, määrittelemät kokeilun tavoitteet ovat väärä tai kokeilun toteutus on puutteellinen. Kansainvälisen median artikkeleissa perustulon ja kokeilun arvostelijoiksi on usein valittu suurten suomalaisten ammattiliittojen edustajia. Nämä suhtautuvat niin perustuloon kuin kokeiluunkin varauksellisesti ja jopa torjuvasti.

Yhteiskunnallisten kokeilujen kehys on sekin tunnistettavissa kansainvälisen median aineistosta. Se ei ole medialogiikan mukainen kehys, vaan liittyy nimenomaan perustuloa ja perustulokokeilua tai -kokeiluita käsittelevään uutisointiin. Yhteiskunnallisten kokeilujen kehys kohdentaa huomion tulevaisuuteen ja tarkastelee poliittista päätöksentekoa tästä näkökulmasta: millaisilla politiikkatoimilla voidaan luoda parempaa tulevaisuutta ja entistä toimivampaa yhteiskuntaa. Tulevaisuusvisioiden yhteydessä maalailaan usein kuvaa tulevaisuudesta, jossa automaatio ja robotisaatio ovat korvanneet ihmistyövoiman ja tarvitaan perustulon kaltainen tuki takaamaan kansalaisten toimeentulo. Tässä kehyksessä tieteellisen tutkimuksen ja tutkitun tiedon hyödyntäminen poliittisessa päätöksenteossa nähdään ensiarvoisen tärkeänä. Tätä kehystystä suosivat artikkeleihin haastatellut virkamiehet ja tutkijat. Perustulokokeilun yhteydessä asiantuntijat eivät esitä arvioitaan siitä, tulisiko perustulo ottaa käyttöön vai ei, vaan he toteavat kokeilun pääasiallisen tarkoituksen olevan tiedon tuottaminen sosiaaliturvan uudistamishankkeelle.

Kotimaisen ja kansainvälisen median kehystyksien erot

Kotimaisen ja kansainvälisen median uutisoinnin vertailussa on otettava huomioon erot tutkimusaineiston lähtökohdissa. Ensinnäkin kansainvälisen median aineisto pitää sisällään suurten mediatalojen julkaisuja, kun taas kotimaisen median aineistoon lukeutuvat myös pienemmät maakunta- ja puoluelehdet. Toisekseen monissa maissa medioilla on vahvat poliittiset ja ideologiset sidokset, joilla on luonnollisesti vaikutusta tapaan, jolla perustuloa ja perustulokokeilua käsitellään ja kehystetään. Kotimaisen ja kansainvälisen median uutisointia vertailemalla voidaan kuitenkin havaita eroavaisuuksia, mitä tulee aiheen kehystämiseen.

Kansainvälisessä mediassa aihetta käsiteltiin ennen kaikkea talouden, työllisyyden ja sosiaaliturvajärjestelmän kautta. Esiin nostettiin erityisesti kokeiluun osallistuneiden henkilötarinat. Nämä piirteet esiintyivät myös kotimaisen median aineistossa, ja esimerkiksi haastatellut henkilöt, niin kokeiluun osallistuneet kuin asiantuntijatkin, olivat pitkälti samoja.

Erot kotimaisen ja kansainvälisen median kehystyksissä liittyvät eritoten yhteiskunnallisten kokeilujen kehukseen. Siinä missä kansainväliset mediat usein esittävät kokeilun ja sen tulosten olevan arvokkaita työelämän murroksen ja sen seurausten kannalta, kotimaiset mediat lähestyvät asiaa sosiaaliturvauudistuksen näkökulmasta. Perustuloa ei siis kotimaisessa mediassa kansainvälisen median tapaan nähdä ensisijaisesti automaation ja robotisaation viemien työpaikkojen ja työtulojen paikkaajana vaan yhtenä mahdollisena mallina sosiaaliturvauudistusta tehdessä.

Kotimaisessa mediassa konfliktikehitys on esillä useammin kuin kansainvälisessä mediassa. Perustulokokeilu ja perustulo herättävät eri puolueissa ja tahoissa vahvoja kannanottoja puolesta ja vastaan, ja erityisesti sosiaaliturvan vastikkeellisuus puhuttaa. Monet puolueet myös esittävät vaihtoehtoisia malleja perustulolle. Kansainvälisen median konfliktikehyksessä ei jakolinjoissa luonnollisesti mennä aivan yhtä syvälle eikä vaihtoehtoisia suomalaisia malleja juuri esitetä.

9.4 Kokeilun mediajulkisuuden erityispiirteitä: puoluelehdet ja valtionhallinnon viestintä

Perustulo on sekä kansainvälisesti että kansallisesti poliittisesti paljon keskustelua herättävä aihe. Suomessa puolueita lähellä olevat julkaisut¹⁹ ovatkin kirjoittaneet ahkerasti perustulosta ja perustulokokeilusta. Lehdet noudattelevat uutisoinnissaan pitkälti puolueen linjauksia sosiaaliturvasta, perustulosta ja perustulokokeilusta.

Aineistosta nousseisiin tapoihin kehystää perustulo ja etenkin Suomen perustulokokeilu vaikuttavat todennäköisesti ainakin jossain määrin se, että Kela kokeilun toimeenpanijana ja sosiaali- ja terveysministeriö valtionhallinnon edustajana viestivät omilla tiedotteillaan ja sosiaalisen median kanavissaan aktiivisesti kokeilun eri vaiheista sekä sen ensimmäisistä tuloksista. Näiden medialle lähettämät tiedotteet menivät hyvin läpi, ja kokeilusta onkin uutisoitu pitkälti näiden tiedotteiden pohjalta toistamalla niiden painotuksia ja näkökulmia. Näin kokeilun suunnittelusta ja toteuttamisesta vastaavat tahot ovat voineet pitkälti määritellä julkisen keskustelun suuntaa. Myös ulkomaisten medioiden edustajat ovat usein haastatelleet kokeilun suunnitteluun ja toteuttamiseen osallistuneita tutkijoita ja viranhaltijoita Huomattavan kansainvälisen kiinnostuksen myötä tiedotteita on julkaistu myös englannin kielellä ja alustavista tuloksista (helmikuussa 2019) julkaistiin tiedote myös saksaksi, ranskaksi, venäjäksi ja italiaksi, ja näin Kelan viestintä on ainakin osittain ohjailtu myös kansainvälistä julkisuutta aiheesta.

Kelan sekä sosiaali- ja terveysministeriön tiedotteet ja sosiaalisen median päivitykset ovat kehystäneet perustulokokeilua tieteellisen tutkimuksen näkökulmasta. Perustulokokeilu ja siitä saatavat tulokset esitetään tässä kehystyksessä ennen kaikkea osana suurempaa sosiaaliturvauudistusta. Esimerkiksi perustulokokeilun alustavista tuloksista helmikuussa 2019 uutisoitiin niin kotimaisessa kuin kansainvälisessäkin mediassa Kelan tiedotteita mukaillen: esiin nostettiin tasapuolisesti niin perustulokokeilun vaikutukset työllisyyteen kuin sen yhteydet hyvinvointiin. Vaihtelevasti eri mediat toki korostivat joko työllisyysvaikutuksia tai hyvinvointivaikutuksia.

9.5 Henkilötarinat ja perustulojulkiskäytöt

Perustulokokeilun saama laaja julkisuus aiheutti keskustelua heti kokeilun käynnistyttyä. Kelan tutkijat kiinnittivät huomiota kokeiluun ja sen osallistujiin kohdistuneeseen

---

¹⁹ Suomenmaa (keskusta), Verkkouutiset (kokoomus), Vihreä Lanka (vihreät), Kansan Uutiset (vasemmistoliitto) ja Demokraatti (sosialidemokraatit).

mediahuomioon ja huolestuivat sen mahdollisista vaikutuksista kokeilun onnistumiseen. He julkaisivat tammikuussa 2017 Kelan Tutkimusblogissa aiheesta kirjoituksen, jossa toivoivat median edustajia hillitsemään haastatteluintoaan.²⁰

Kokeiluun liittyvän julkisuuden yhteydessä tutkijat ovat puhuneen niin kutsutusta Hawthornen efektistä. Hawthornen efektilä viitataan siihen, että ihmiset muuttavat käyttäytymistään ollessaan tarkkailun alaisena. Perustulokokeilun osallistujat esimerkiksi tiesivät olleensa kokeilussa, mikä saattoi vaikuttaa heidän käyttäytymiseensä: voidaan olettaa, että kokeilun osallistujat esimerkiksi pyrkivät tietoisesti hakemaan heitä tarkkailevien ihmisten hyväksyntää. He yrittivät toimia siten kuin uskoivat heitä tarkkailevien tutkijoiden toivovan tai päinvastoin juuri vastakkaisella tavalla. (Widerqvist, 2018.)

Widerqvist (2018) huomauttaa, että uusimpien perustulokokeilujen kohdalla Hawthornen efektin voi nähdä olevan merkittävämpi kuin 1970-luvulla, sillä nykyään ihmiset julkaisevat sosiaalisessa mediassa sisältöä itsestään ja elämästään. Ainakin osa perustulokokeiluun osallistuneista henkilöistä kertoi osallisuudestaan omissa sosiaalisen median kanavissaan. Tätä kautta myös median oli helpompi löytää heidät ja he saivat enemmän huomiota osallisuudestaan kokeiluun, ja sitä suurempi on siten myös Hawthornen efekti.

Merkittävä piirre perustulokokeilun uutisoinnissa on siis ollut kokeiluun osallistuneista kirjoitetut henkilötarinat. Henkilötarinoita esiintyy erityisesti iltapäivälehtien ja suurten valtakunnallisten medioiden uutisoinnissa. Tämä julkisuudessa esiintynyt joukko ei ole ollut suuri: heitä on 2 000 kokeiluun osallistuneesta 24 henkilöä. Tämä luku pohjaa aineiston artikkeleissa esiintyneiden henkilöiden määrään. Kyselytutkimuksessa on myös saatu tämän suuntainen luku (ks. alla). On kuitenkin mahdollista, että julkisuudessa esiintyneiden kokeiluun osallistuneiden määrä on tätä suurempi.

Perustulokokeilun arviointitutkimuksen osana tehdyssä kyselytutkimuksessa (kts. liite 1) osallistujilta kysyttiin, ovatko he esiintyneet julkisuudessa ja onko heitä haastateltu mediaan perustulokokeilusta tai muusta sosiaaliturvaan liittyvästä aiheesta. Kyselyyn vastanneista perustulokokeilun saajista 23 henkilöä vastasi myöntävästi; verrokkiryhmään kuuluvista myöntävästi vastasi 12 henkilöä (taulukko 1).

---

²⁰ Kangas, O., Räsänen, T., Simanainen, M., Verho, J. (10.1.2017). Perustulokokeilun osallistujiin kohdistuva huomio voi heikentää tulosten luotettavuutta [blogikirjoitus]. Haettu osoitteesta <http://blogi.kansanelakelaitos.fi/arkisto/3627>. Luettu 19.4.2020.

Taulukko 1. Mediaan perustulokokeilun yhteydessä haastateltujen henkilöiden lukumäärät ja prosentiosuudet kyselytutkimuksen mukaan.

	Koe		Verrokki		Kaikki	
	n	%	n	%	n	%
Ei kertaakaan	430	94.5	814	98.5	1244	97.1
1–5 kertaa	17	3.7	11	1.3	28	2.2
5–10 kertaa	3	0.7	1	0.1	4	0.3
Yli 10 kertaa	3	0.7	0	0.0	3	0.2
Ei osaa sanoa	2	0.4	0	0.0	2	0.2
Yhteensä	455	100.0	826	100.0	1281	100.0

Kela ei ole luovuttanut osallistujien henkilötietoja ulkopuolisille tahoille, joten mediat ovat käyttäneet muita keinoja perustulokokeiluun osallistuneita löytääkseen. Esimerkiksi Helsingin Sanomat kertoo tiedonhankintakeinoistaan 14.1.2017 ilmestyneessä artikkelissaan²¹ seuraavasti:

”HS haki perustulokokeilun osallistujia lehti- ja nettijutuilla. Kutsuun vastasi kolmikymppisiä melko hyvin koulutettuja naisia. Se ei tietenkään ole työttömyyden koko kuva, mutta kertoo siitä, että työttömyys kohtaa nyky-Suomessa hyvin monenlaisia ihmisiä koulutustasosta riippumatta.”

Myös muut mediat, paikallismediat mukaan lukien, ovat etsineet perustulokokeilun osallistujia lehti- ja nettijuttujen avulla. Yhteydenotto-pyyntöihin vastanneet ovat siinä itse ilmoittaneet medialle halukkuudestaan antaa aihetta koskevia haastatteluja.

Kuten ylläolevasta sitaatista käy ilmi, haastatteluun suostuneet henkilöt eivät välttämättä ole kovin edustava otos kokeiluryhmästä. Helsingin Sanomien osallistujista julkaisemalla artikkelilla oli mitä ilmeisemmin vaikutusta myös siihen, että lehden haastattelemat naiset saivat lukuisia yhteydenotto-pyyntöjä erityisesti kansainvälisiltä medioilta.

Vaikka omista kokemuksistaan medialle kertoneita perustulonsaajia on vähän, laajalle levinneiden henkilötarinoiden voi silti osaltaan nähdä muokanneen kuvaa niin perustulosta kuin perustulokokeilustakin. Henkilötarinat ovat pääosin positiivisia, ja osallistujat

²¹ Lassila, A. (14.1.2017). ”Tuli hyvä mieli, tähän on ihan mahtava juttu” – HS seuraa kahta perustulon saajaa kahden vuoden ajan. Helsingin Sanomat. Haettu osoitteesta <https://www.hs.fi/talous/art-2000005044824.html>. Luettu 19.4.2020.

kertovat olevansa onnekkaita päästyään mukaan kokeiluun. He ovat kertomansa mukaan joko työllistyneet palkkatöihin tai suunnittelevat oman yritystoiminnan aloittamista tai ovat sen jo aloittaneet.

9.6 Pohdinta ja päätelmät

Mihin suuntaan kehystykset julkista keskustelua ohjaavat? Erilaisten mediakehysten vaikutusvalta ilmenee siinä, millä tavoin ne yhteiskunnallisista asioista ja ilmiöistä ”puhuvat”. Suomen perustulokokeilua on niin kotimaisessa kuin kansainvälisessä mediassa kehystetty talouden ja työllisyyden näkökulmasta. Suomen perustulokokeilussa haluttiin selvittää, voiko perustulo kannustaa osallistujia työllistymään tai perustamaan esimerkiksi yrityksiä. Kokeilun päämäärä on siis osaltaan ohjannut julkista keskustelua perustulosta. Toisaalta etenkin kotimaisessa mediassa perustulo on nähty varteen otettavaksi vaihtoehdoksi muiden sosiaaliturvamallien rinnalle, ja puolueet, jotka ovat sitä ohjelmissaan edistäneet, ovat esittäneet sille yhä tarkempia määritelmiä ja rajauksia sekä suunnitelmia siitä, miten perustuloon tai sen kaltaiseen sosiaaliturvamalliin on mahdollista päästä. Toisaalta kansainvälisen median kiinnostus on keskittynyt erityisesti tulevaisuuden työelämän murrokseen ja perustulon rooliin siinä.

Kuka median artikkeleissa sitten pääsee ääneen ja kuinka usein, eli kuka määrittelee keskustelun raamit ja ehdot? Niin kansainvälisessä kuin kotimaisessakin mediassa ääneen päässeet henkilöt ovat pitkälti samoja: sosiaalipolitiikan asiantuntijoita, taloustieteilijöitä, valtionhallinnon edustajia, poliitikkoja ja ammattiyhdistysten edustajia. Heidän lisäksi joukossa on myös muutamia perustuloaktivisteja. Kokeilun osallistujat sekä ennen kokeilua haastatellut työttömät tuovat keskusteluun asiantuntijoista poikkeavan äänen ja näkökulman. Toisaalta myös kokeiluun osallistuneet henkilöt ovat samoja niin kotimaisen kuin kansainvälisen median haastatteluissa. He kertovat työttömän arjesta ja haasteista sosiaaliturvan ja työn yhteensovittamisen suhteen, mutta myös muista työllistymisen esteistä. Toisaalta kokeiluun osallistuneet kertovat mediassa, millä tavoin perustulo on vaikuttanut heidän yleiseen hyvinvointiinsa. Inhimillisesti kiinnostava kehystys medioissa mahdollistaa sen, että henkilötarinoiden kautta abstrakti perustulokokeilu konkretisoituu suuremmalle määrälle lukijoita. Vaikka yksittäinen henkilötarina ei edusta koko kokeilujoukkoa, sen voi nähdä olevan vahva vaikuttamisen keino, etenkin koska se vetoaa vahvasti ihmisten tunteisiin.

Kansainvälisen median laajan ja pääosin positiivisen huomion merkitystä ja vaikutusta ei sitäkään voi täsmällisesti mitata, mutta esimerkiksi ulkoministeriön edustustoiltaan keräämien tietojen mukaan Suomen perustulokokeilu on herättänyt laajaa kiinnostusta ja positiivista huomiota maailman eri kolkissa (Ulkoministeriö, 2018). Myös kansainvälisen median aineiston perusteella voi arvioida perustulokokeilun tuoneen Suomelle

myönteistä näkyvyyttä. Suomi ja suomalaiset esitetään kansainvälisen median artikkeleissa taloudellisista vaikeuksista huolimatta ratkaisukeskeisinä ja erityisesti sosiaalisten innovaatioiden kehittämisessä kunnostautuneina.

Entä miten kokeilun nauttima julkisuus on mahdollisesti vaikuttanut osallistujiin? Vaikka tähän kysymykseen ei voida antaa täydellisen tyhjentävää vastausta, voidaan silti pohtia julkisuudessa esillä ollutta joukkoa. Suomen perustulokokeiluun osallistuneita etsittiin niin lehti-ilmoituksin kuin sosiaalisen mediankin kautta. Mediassa esiintyneitä ja haastatteluja antaneita henkilöitä ei kuitenkaan ole kuin arvioiden mukaan reilut 20. Osa näistä henkilöistä on kuitenkin esiintynyt mediassa useaan otteeseen ja eri ajankohtina. He ovat siis olleet merkittävän huomion ja tarkkailun kohteena, ja tämän voi arvioida vaikuttaneen heidän käyttäytymiseensä. On myös mahdollista, että julkisuus on vaikuttanut esimerkiksi heidän hyvinvointiinsa tai työllistymismahdollisuuksiinsa. Näkyvyys on myös voinut tuoda heille työtarjouksia tai yrityksen perustaneille uusia asiakkaita. Toisaalta hyvin todennäköisesti myös ne kokeiluun osallistuneet henkilöt, jotka eivät ole esiintyneet julkisuudessa, ovat todennäköisesti seuranneet julkisuudessa aiheesta käytyä keskustelua ja ovat voineet pohtia omaa tilannettaan ja käyttäytymistään suhteessa julkisuudessa esitettyihin näkemyksiin ja kokemuksiin. Hawthornen efektin mukaisesti kaikki kokeiluun osallistuneet, myös julkisuudesta pois pysyneet, ovat mitä todennäköisimmin sopeuttaneet käytöstään tietäessään olevansa erityisen tarkkailun kohteena.

Lähteet

- Borah, P. (2011). Conceptual Issues in Framing Theory: A Systematic Examination of a Decade's Literature. *Journal of Communication*, 61(2), 246.
- De Vreese, C. H. (2001). Framing Politics at the Launch of the Euro: A Cross-National Comparative Study of Frames in the News. *Political Communication*, 18(2), 107-122.
- De Vreese C.H. (2014). Mediatization of News: The Role of Journalistic Framing. Teoksessa F. Esser & J. Strömbäck (toim.), *Mediatization of Politics* (s. 137-155). Palgrave Macmillan, London.
- Herkman, J. (2011). *Politiikka ja mediajulkisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Kangas, O., Räsänen, T., Simanainen, M., Verho, J. (10.1.2017). Perustulokokeilun osallistujiin kohdistuva huomio voi heikentää tulosten luotettavuutta [blogikirjoitus]. Haettu osoitteesta <http://blogi.kansanelakelaitos.fi/arkisto/3627>. Luettu 19.4.2020.
- Kansallinen Mediatutkimus (KMT) 2019. Lukijamäärät ja kokonaistavoittavuudet. Haettu osoitteesta: <https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2020/03/Lukijamaarat2019.pdf>. Luettu 1.4.2020.
- Karvonen, E. (2000). Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen. *Media & Viestintä*, 23(2).
- Lassila, A. (14.1.2017). "Tuli hyvä mieli, tähän on ihan mahtava juttu" – HS seuraa kahta perustulon saajaa kahden vuoden ajan. *Helsingin Sanomat*. Haettu osoitteesta <https://www.hs.fi/talous/art-2000005044824.html>. Luettu 19.4.2020.
- Mäkkylä, K. (2019). Radikaali ja innovatiivinen edelläkävijä: Suomen perustulokokeilu, sosiaaliset innovaatiot ja maakuva. (pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto). Haettu osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201912304295>. Luettu 19.4.2020.
- Neuman, W. R., Crigler, A. N. & Just, M. R. (1992). *Common knowledge: News and the construction of political meaning*. Chicago: University of Chicago Press.
- Pan, Z. & Kosicki, G. M. (1993). Framing analysis: An approach to news discourse. *Political Communication*, 10(1), 55–75.

Ulkoministeriö. (5.4.2018). Suomen edustustojen katsaus: Suomi 100 -juhlavuosi kasvatti Suomen näkyvyyttä maailman mediassa vuonna 2017 [tiedote]. Haettu osoitteesta https://um.fi/tiedotteet/-/asset_publisher/ued5t2wDmr1C/content/suomen-edustustojen-katsaus-suomi-100-juhlavuosi-kasvatti-suomen-nakyvyytta-maailman-mediassa-vuonna-2017. Luettu 1.4.2020.

Widerquist, K. (2018). A Critical Analysis of Basic Income Experiments for Researchers, Policymakers, and Citizens. London: Palgrave/Macmillan.

10 Toimeentulon epävarmuus ja perustulon kannatus väestössä

Miska Simanainen ja Olli Kangas

- Perustulon kannatusta tutkittiin perustulokokeilun jälkeen koko Suomen väestölle kohdistetulla puhelinkyselytutkimuksella.
- Kyselytutkimuksen perusteella toimeentulovaikeudet ja työsuhteiden epävarmuustekijät selittävät hieman perustulon kannatusta väestössä.
- Kun eri puolueiden kannattajien enemmistön suhtautumista perustuloon verrataan puolueiden perustulokantoihin, havaitaan, että nämä vastaavat melko hyvin toisiaan.
- Perustulon toteuttamista esittävien puolueiden kannattajissa on suhteellisesti eniten toimeentulovaikeuksia kokeneita ja määräaikaissa työsuhteissa työskenteleviä.

10.1 Johdanto

Perustulon kannatusta voidaan tarkastella useista eri näkökulmista. Perustulon poliittisen toteutuskelpoisuuden näkökulmasta kiinnostavaa on, minkälaisia poliittisten puolueiden kannat perustuloon ovat. Toisaalta kansanvaltaisessa yhteiskunnassa on merkityksellistä, millä tavoin väestö ja siis puolueiden kannattajat suhtautuvat perustuloon. Edelleen yhtenä demokratian mittana voidaan pitää sitä, missä määrin äänestäjien näkemykset välittyvät puolueiden poliittisiin linjauksiin.

Perustuloa koskevien näkemysten ja kannatuksen lisäksi kiinnostavaa on, mitkä tekijät selittävät kannatuksen vaihtelua niin kollektiivisten toimijoiden kuin kansalaistenkin keskuudessa. Aikaisemmissa tutkimuksissa kansalaisten suhtautumista perustuloon on selitetty muun muassa heidän demografisilla ja sosioekonomisilla taustoillaan sekä yhteiskunnallisilla asenteillaan (uusimpia tutkimuksia, ks. Stadelmann-Steffen & Dermont, 2019; Vlandas, 2019; Pulkka, tulossa; Roosma & van Oorschot, tulossa). Poliittisten toimijoiden tavoitteita taas on aikaisemmissa tutkimuksissa selitetty muun muassa puolueiden jäsenten sosioekonomisilla taustoilla ja sosiaalisilla verkostoilla, puolueiden ideologioilla ja ideologioiden taustalla olevilla käsityksillä talouspolitiikasta, työetiikasta tai globalisaatiosta sekä yhteiskunnan talous- ja työllisyystilanteella (ks. esim. Andersson & Kangas, 2005; Koistinen & Perkiö, 2014; van Parijs & Vanderborght, 2017; Standing, 2017; Standing 2018).

Perustulon kannattajat ovat perustelleet perustuloa sillä, että yhteiskunnan muutoksissa säännöllisesti ja ilman ehtoja maksettava rahallinen vähimmäisturva lisäisi kansalaisten taloudellisen turvallisuuden tunnetta. Heidän mukaansa ihmisten varmuus tulevaisuudesta lisääntyisi perustulon myötä. Englantilaisista sosiologia Anthony Giddens (1991) mukaillen voidaan puhua ontologisesta varmuudesta.

Vastaavasti voidaan puhua ontologisesta epävarmuudesta, joka on liitetty ennen muuta suuriin yhteiskunnallisiin murroksiin, joissa aiemmat jatkuvuudet ovat uhattuina. Perustulon kannattajien mukaan esimerkiksi työelämän muutokset sekä erilaiset pätäkä-, silppu- ja matalapalkkatyöt luovat tällaista epävarmuutta, jota perustulolla voitaisiin vähentää (Standing, 2011; Bregman, 2017; Kalleberg, 2018).

Perustulokokeilun arviointihankkeessa on aiemmin tutkittu kokeilussa perustuloa saaneiden (ja verrokkihenkilöiden) suhtautumista perustuloon (Blomberg ym. 2019; Simanainen & Kangas, tulossa). Tässä osiossa tarkastelemme perustulon kannatusta koko Suomen väestössä perustulokokeilun loppumisen jälkeen. Etsimme vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. missä määrin poliittiset puolueet ja niiden kannattajat Suomessa kannattavat perustuloa perustulokokeilun päätyttyä ja
2. missä määrin väestön ja puolueiden kannattajien näkemykset perustulosta ovat yhteydessä heidän kokemuksiinsa toimeentulovaikeuksiin ja työsuhteisiinsa liittyviin epävarmuustekijöihin.

Näkökulmamme poikkeaa hieman muista tämän raportin osioista. Emme tutki esimerkiksi sitä, onko perustulon saajilla muita harvemmin kokemuksia toimeentulovaikeuksia (tätä ovat analysoineet tässä raportissa Lassander & Jauhiainen), vaan sitä, suhtautuvatko toimeentulovaikeuksia ja työelämän epävarmuutta kokevat henkilöt perustuloon olennaisesti muita myönteisemmin (tai kielteisemmin). Tutkimuksemme tuottaa tietoa muun muassa siitä, uskovatko sellaiset henkilöt perustuloon, joiden elämäntilannetta perustulon yleisesti katsotaan parantavan.

Aluksi käymme lyhyesti läpi poliittisten puolueiden esittämät sosiaaliturvan uudistamisen mallit. Näin saamme käsityksen siitä, miten puolueet kollektiivisina toimijoina suhtautuvat perustuloon. Tämän jälkeen siirrymme tarkastelemaan kansalaisten ja erityisesti eri puolueiden kannattajien näkemyksiä perustulosta sekä perustulon kannatuksen yhteyttä väestön toimeentulovaikeuksiin ja työsuhteiden epävarmuuteen. Tässä tarkastelussa hyödynnämme perustulokokeilun arviointitutkimushankkeen yhteydessä kerättyä väestökyselyaineistoa. Lopuksi arvioimme, missä määrin puolueiden kannattajien näkemykset perustulosta ovat linjassa heidän kannattamiensa puolueiden perustulokantojen kanssa ja kuinka yleisiä kokemukset toimeentulon epävarmuudesta ovat eri puolueiden kannattajilla.

10.2 Puolueiden sosiaaliturvamallit ja perustulo

Suomalaisten puolueiden perustulokantoja on aiemmissa tutkimuksissa analysoitu useaan otteeseen (Andersson & Kangas, 2005; Koistinen & Perkiö, 2014; Halmetoja ym., 2019).

Vihreän liiton sosiaalipoliittisissa vaatimuksissa perustulo on ollut jo puolueen perustamisesta lähtien (Andersson 2000; Andersson & Kangas, 2002), ja puolue onkin tehnyt erilaisia ehdotuksia Suomeen soveltuvasta perustulomallista. Vuoden 2019 esityksessään vihreät esittivät 600 euron suuruista ehdotonta kuukausittain maksettavaa perustuloa (vihreät, 2019).

Vasemmistoliiton tavoitteissa perustulolla on ollut niin ikään keskeinen asema. Vuonna 2018 vasemmistoliitto esitti 800 euron perustuloa (vasemmistoliitto, 2018). Ehdotuksen perusteet ovat pitkälti samat kuin vihreilläkin: sosiaaliturvan yksinkertaistaminen, perusturvan yhtenäistäminen, köyhyysriskin vähentäminen ja sosiaaliturvan muuttaminen niin, että se vastaisi tehokkaasti jälkiteollisen yhteiskunnan sosiaalisiin riskeihin.

Suomen Keskusta ja ennen muuta keskustanuoret ovat ajoittain osoittaneet kiinnostusta perustulon ideaan. Sittemmin puolueen into on hiipunut, ja vuonna 2019 esittämässään mallissa puolue hahmottelee ehdollista perusturvamallia käänteisen tuloveron pohjalle (keskusta, 2019). Keskustan ”perustulo” ei olisi siis samalla tavalla ehdoton ja vastikkeeton kuin se on vihreiden ja vasemmistoliiton ehdotuksissa.

Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen ”yleisturvaksi” kutsuma ehdotus ei perustu ajatukselle täysin vastikkeettomasta etuudesta. Malli koostuu kolmesta etuosasta: takuu-, yleis- ja aktiivisuustasosta (SDP, 2018). Mikään näistä kolmiportaisen mallin tasoista ei ole perustulon kaltainen etuus. Takuutaso on viimesijainen tarveharkintainen etuus, joka muistuttaa nykyistä toimeentulotukea. Perinteisesti sosiaalidemokraatit ovat olleet epäileväisiä perustuloa kohtaan ja puhuneet ennemminkin velvoittavuuden ja syyperusteisuuden puolesta (esim. Kopra, 2007). Tässä suhteessa sosiaalidemokraatit ovat lähempänä Kansallista Kokoomusta kuin vihreitä tai vasemmistoliittoa.

Sosiaalidemokraattien tavoin kokoomus on ollut kriittinen perustuloa kohtaan ja vaatinut ”kokonaan vastikkeellista” sosiaaliturvaa. Perustuloa pidetään passivoivana ja liian kalliina. Jotkin puolueen edustajat ovat kuitenkin profiloituneet esimerkiksi käänteisen tuloveron (Satonen, 2017) ja jossain määrin perustuloa muistuttavan niin sanotun perustilin (Lepomäki, 2020) kannattajina.

Myös Suomen Kristillisdemokraatit on suhtautunut avoimen kriittisesti perustuloon. Kristillisdemokraatit ovat puhuneet vahvasti ehdollisen ja tulosidonnaisen Universal Credit (UC) -mallin puolesta (esim. Maanselkä, 2018). UC-mallin ideana on yksinkertaistaa sosiaaliturvajärjestelmää yhdistämällä perusturvaetuuksia yhdeksi vähimmäisetuudeksi. Brittiläinen UC-malli on kuitenkin ehdoiltaan perustulon vastakohta: ääritapauksissa kansalainen voi menettää sosiaalietuutensa jopa useammaksi vuodeksi, jos hän laiminlyö velvoitteensa (ks. esim. Millar & Bennett, 2017).

Perussuomalaisten näkemys perustulosta on avoimen kielteinen. Perussuomalaiset kertovat vastustavansa perustuloa sekä periaatteellisista että taloudellisista syistä. Lisäksi he pitävät perustuloa ongelmallisena maahanmuuton näkökulmasta, sillä se voisi heidän mukaansa toimia ”haitallisen maahanmuuton vetotekijänä” (perussuomalaiset, 2019).

Suomen ruotsalainen kansanpuolue taas on ottanut omissa linjauksissaan odottavan ja maltillisen kannan sosiaaliturvan uudistamiseen. Puolueessa ollaan kuitenkin ilmeisesti enemmän kiinnostuneita käänteisen tuloveron malleista kuin perustulosta (vrt. SFP, 2018).

10.3 Väestön suhtautuminen perustuloon aiemmissä tutkimuksissa

Perustulon kannatusta on kartoitettu Suomessa viime vuosina eri kyselyissä (ks. esim. Airio ym., 2016; Haavisto, 2019; Pulkka, 2018; Pulkka, tulossa). Taulukossa 1 on esitetty arviot perustulon kannatuksesta väestössä ennen perustulokokeilua eli vuosina 2015 ja 2016. Luvut perustuvat vuonna 2015 tehtyyn perustulon kannatusta koskevaan kyselyyn (Airio ym., 2015a; 2015b; 2015c) ja vuonna 2016 toteutettuun European Social Survey (ESS) -kyselyyn (ESS, 2016a). Ensin mainitussa kyselyssä vastaajilta kysyttiin: ”Mitä mieltä olette järjestelmästä, jossa kaikille Suomessa pysyvästi asuville henkilöille taattaisiin automaattisesti tietty perustulo?” Vastausvaihtoehdot olivat: 1) erittäin hyvä ajatus, 2) melko hyvä ajatus, 3) melko huono ajatus, 4) erittäin huono ajatus, 5) en osaa sanoa.

Taulukko 1. Myönteinen suhtautuminen perustuloon puoluekannatuksen mukaan (%).

Puoluekanta	2015 ²²	2016 ²³
Kok.	54	46
PS	69	57
KD	56	44
Kesk.	62	56
RKP	83	52
Vihr.	75	70
SDP	69	59
Vas.	86	77
Kaikki	69	57

ESS-tutkimuksen kysymyksessä perustulo määriteltiin tarkemmin: ”Perustulojärjestelmään kuuluvat kaikki seuraavat piirteet: Valtio maksaa kaikille aikuisille kuukausitulon, joka kattaa välttämättömimmät elinkustannukset. Se korvaa useat muut sosiaalietuudet. Sen tarkoitus on taata jokaiselle vähimmäiselintaso. Kaikki saavat saman summan riippumatta siitä, tekevätkö he työtä vai eivät. Ihmiset saavat perustulon lisäksi pitää rahat, jotka he ansaitsevat työllään tai muista lähteistä. Järjestelmä katetaan verovarilla. Kaiken kaikkiaan vastustaisitko vai kannattaisitko tällaisen järjestelmän käyttöönottoa Suomessa?” Vastausvaihtoehdot olivat: 1) Vastustan voimakkaasti, 2) Vastustan, 3) Kannatan ja 4) Kannatan voimakkaasti. (ESS, 2016b.)

Kahden eri kyselyn tulokset eroavat toisistaan jonkin verran (69 % vs. 57 %). Ero voi johtua osittain kannatuskysymyksen muotoilusta. Yleisemmin muotoiltu vuoden 2015 kysymys tuotti puolueittain tarkasteltuna systemaattisesti 5–12 prosenttiyksikköä korkeamman kannatuksen kuin vuoden 2016 ESS-kysely, jossa tutkittaville annettiin katavampi kuvaus perustulosta.

Eri puolueita kannattavien kansalaisten mielipiteet näyttäisivät jossain määrin noudattelevan puolueiden kantoja perustulosta. Kummassakin kyselyssä kielteisimpiä perustuloa kohtaan ovat kokoomuksen ja kristillisdemokraattien kannattajat ja myönteisimpiä vasemmistoliiton ja vihreiden kannattajat. Perussuomalaisia, sosiaalidemokraatteja ja keskustaa kannattavien joukossa perustulo nauttii suurempaa suosiota kuin

²² Kangas ym., 2015a ja 2015c. Tutkimuksen kohdejoukkona ovat Suomen 15 vuotta täyttäneet asukkaat Ahvenanmaan maakuntaa lukuun ottamatta. Tutkimuksessa haastateltiin yhteensä 1 006 henkilöä. Taulukossa alkuperäisen kysymyksen vastausvaihtoehdot 1 ja 2 on yhdistetty osoittamaan positiivista asennetta perustuloa kohtaan.

²³ Kohdejoukkona Suomen 15 vuotta täyttäneet asukkaat (ESS, 2016b). Taulukossa alkuperäisen kysymyksen vastausvaihtoehdot 3 ja 4 on yhdistetty osoittamaan positiivista asennetta perustuloa kohtaan.

mitä puolueen kannasta voisi päätellä: puolueen virallinen kanta perustuloon ja puolueen kannattajien enemmistön mielipide perustulosta eivät näissä tapauksissa ole täysin yhteneväisiä.

Keskitymme tässä tutkimuksessa analysoimaan tarkemmin toimeentulovaikeuksien ja työsuhteeseen liittyvien epävarmuustekijöiden yhteyttä perustulon kannatukseen. Vuoden 2015 kyselyssä Airio ym. (2015b) havaitsivat, että tarvittaessa töihin -sopimuksella olevat erottuivat selkeästi muita työsuhteissa olevia perustulomyönteisemmäksi ryhmäksi. Koko- ja osapäiväisissä sekä vakinaisissa ja määräaikaissa työsuhteissa olevien välillä tutkimuksessa ei havaittu juuri eroa. Tulos saattoi kuitenkin johduttaa myös pienistä ryhmäkoista.

10.4 Perustulon kannatus kokeilun jälkeen

Alkuvuodesta 2020 perustulokokeilun arviointitutkimushankkeessa tutkittiin perustulon kannatusta koko väestölle kohdennetulla puhelinkyselyllä²⁴. Kyselyaineiston perusteella 46 % kohdeväestöön kuuluvista oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä väitteestä ”perustulo tulisi ottaa käyttöön pysyvänä sosiaaliturvan muotona Suomessa”. Kyselyssä perustulon kannatusta koskeva kysymys taustoitettiin viittaamalla vuosina 2017–2018 toteutettuun perustulokokeiluun seuraavasti: ”Suomessa kokeiltiin hiljattain perustuloa. Perustulo maksettiin kerran kuukaudessa. Perustulon saaminen ei edellyttänyt työnhakua. Perustulon myös sai, vaikka meni töihin tai ryhtyi yrittäjäksi.”

Puoluekannan mukaan vastaajista perustulomyönteisimpiä olivat vasemmistoliiton (77 %) ja vihreiden (64 %) kannattajat. Myös sosiaalidemokraattien (55 %) kannattajat suhtautuivat verrattain myönteisesti perustuloon. Perussuomalaisten (43 %) ja keskustan kannattajista (41 %) vähemmistö oli perustulon kannalla. Kokoomuksen kannattajat olivat selvästi asenteiltaan kielteisimpiä (29 %).

Naiset (49 %) olivat perustulon kannalla hieman useammin kuin miehet (44 %). Ikäluokista yli 65-vuotiaat muodostivat poikkeavan ryhmän selkeästi muita ryhmiä matalammalla kannattajaosuudellaan (37 %).

---

²⁴ Kyselyn toteutti Kelan toimeksiannosta Kantar TNS Oy. Tutkimuksen otoskehikko sisälsi puhelinnumerot 18–79-vuotiailta Manner-Suomessa vakinaisesti asuvilta henkilöiltä. Otos kiintiöitiin iän, sukupuolen ja asuinalueen mukaan. Tutkimuksen soittokierrokset toteutettiin helmi–maaliskuussa 2020. Soittoja tehtiin niin pitkään, kunnes yhteensä 2 500 henkilöä oli haastateltu. Tutkimushaastattelut tehtiin suomen kielellä. Alla esitetyissä tarkasteluissa tutkimusaineisto on painotettu iän, sukupuolen ja asuinalueen mukaan edustamaan Suomen väestöä.

Alueellisesti perustulon kannattajia oli suhteellisesti eniten pääkaupunkiseudulla (55 %). Ammattiaseman mukaan kannatus oli suurinta työttömien (75 %) ja opiskelijoiden (52 %) joukossa, kun taas yrittäjät (40 %) ja eläkeläiset (38 %) suhtautuivat perustuloon epäilevämmiin.

Ristiintaulukoinnin perusteella korkeammin koulutetut näyttävät kannattavan perustuloa kouluttamattomia todennäköisemmin (matalin koulutusluokka 43 %, korkein koulutusluokka 48 %). Toisaalta mitä korkeammat henkilön kotitalouden tulot ovat, sitä epätodennäköisemmin hän kannattaa perustuloa (alin tuloluokka 59 %, ylin tuloluokka 40 %). Kotitalouden koon mukaan tarkasteltuna yksinasujat erottuivat muista poikkeavaksi joukoksi verrattain korkealla kannatusosuudellaan (51 %).

Tulokset vastaavat aiempien tutkimusten (esim. Kangas & Pulkka, 2016; Pulkka, 2018; Pulkka, tulossa) havaintoja siitä, että iäkkäät, eläkeläiset ja parempituloiset suhtautuvat muita väestöryhmiä epäilevämmiin perustuloon. Vastaavasti työttömien on aiemmissa tutkimuksissa todettu olevan voimakkaimmin perustulon kannalla.

10.5 Toimeentulovaikkeudet ja työsuhteiden epävarmuus perustulon kannatuksen selittäjinä

Väestötasolla ristiintaulukoituna kokemus kotitalouden tulojen riittävydestä on yhteydessä perustulon kannatukseen siten, että mitä hankalammassa tilanteessa henkilö on, sitä todennäköisemmin hän kannattaa perustuloa. Vajaa puolet niistä vastaajista, joiden mielestä kotitalouden tuloilla elää mukavasti, kannattaa perustulon käyttöönottoa. Niistä, joiden mukaan tuloilla tulee toimeen, perustuloa kannattaa 46 prosenttia. Toimeentulovaikkeuksia kokeneista vastaajista 54 prosenttia kannattaa perustuloa ja niistä vastaajista, joiden mukaan kotitalouden tuloilla on hyvin vaikea tulla toimeen, peräti 74 prosenttia on perustulon kannalla.

Työssäkävien perustulokannat ovat yhteydessä työsuhteen epävarmuustekijöihin siten, että sekä osa-aikainen että määräaikainen työsuhteet lisäävät henkilön todennäköisyyttä kannattaa perustuloa. Kokopäiväisessä vakituksessa työsuhteessa olevista 44 prosenttia kannattaa perustulon käyttöönottoa. Vakituksessa, mutta osapäiväisessä työsuhteessa olevista perustuloa kannattaa 53 prosenttia. Kokopäiväisessä, mutta määräaikaisessa työsuhteessa olevista työntekijöistä 58 prosenttia kannattaa perustuloa. Osapäiväisistä määräaikaisista työntekijöistä perustulon käyttöönottoon suhtau-

tuu myönteisesti peräti 71 prosenttia. Työsuhteen määräaikaisuus on siten osa-aikaisuuttakin määräävämpi tekijä perustulonäkemyksille. Tarvittaessa töihin kutsuttavien työntekijöiden joukossa perustulon kannattajia on niin ikään 71 prosenttia.

Regressioanalyysin perusteella toimeentulovaikeudet selittävät noin prosentin perustulokannatuksen kokonaisvaihtelusta väestössä (taulukko 2). Toimeentulovaikeudet lisäsivät perustulon kannatusta Likert-asteikolla 1–5 mitattuna (5=täysin eri mieltä, 4=jokseenkin eri mieltä, 3=ei saamaa eikä eri mieltä, 2=jokseenkin samaa mieltä, 1=täysin samaa mieltä) keskimäärin vajaalla puolella yksiköllä. Kun analyysissä huomioitiin muita perustulon kannatukseen vaikuttavia tekijöitä (mallit 2 ja 3), toimeentulovaikeuksien yhteys perustulon kannatukseen pieneni, mutta säilyi tilastollisesti merkitsevänä.

Taulukko 2. Regressioanalyysi toimeentulovaikeuksien yhteydestä perustulon kannatukseen (Likert-asteikolla 1–5, N=2 360).

	Estimaatti	Keskivirhe	T-testi	p-arvo	Adj. R ²
Malli 1					0.01
Toimeentulovaikeuksia	0.45	0.09	5.06	0.00	
Malli 2					0.06
Toimeentulovaikeuksia	0.24	0.09	2.70	0.01	
Malli 3					0.10
Toimeentulovaikeuksia	0.19	0.09	2.12	0.03	

Huom. Mallissa 1 selittävinä muuttujina toimeentulovaikeudet, mallissa 2 toimeentulovaikeudet, sukupuoli, ikä, kunta-ryhmä, työmarkkina-asema, koulutus, henkilön tulot ja kotitalouden koko, mallissa 3 edelliset ja lisäksi vastaajan puoluekanta.

Taulukossa 3 on esitetty edellistä vastaava analyysi työsuhteen osapäiväisyyden ja määräaikaisuuden yhteydestä perustulon kannatukseen (vertailukategoriana kokopäiväinen vakinainen työsuhde). Regressioanalyysi tuottaa vastaavan mittaluokan arvion (1 %) työsuhteen epävarmuustekijöiden kyvystä selittää perustulon kannatusta kohdeväestössä (tässä vain työsuhteessa olevat). Analyysi vahvistaa havainnon siitä, että kokopäiväiseen vakituiseseen työsuhteeseen verrattuna osapäiväinen työsuhde ei ole yhtä merkittävä perustulon kannatusta selittävä epävarmuustekijä kuin määräaikainen työsuhde. Kun muut perustulon kannatusta selittävät tekijät kontrolloidaan (mallit 2 ja 3), havainto tulee vielä ilmeisemmäksi osapäiväisen määräaikaisen työsuhteen jäädessä ainoaksi tilastollisesti merkitseväksi työsuhteen tyypiksi.

Taulukko 3. Regressioanalyysi työsuhteen epävarmuuden yhteydestä perustulon kannattukseen (Likert-asteikolla 1–5, N=1 358).

	Estimaatti	Keskivirhe	T-testi	p-arvo	Adj. R ²
Malli 1					0.01
Kokopäiv. määräaik.	0.27	0.12	2.20	0.03	
Osapäiv. vakin.	0.21	0.15	1.35	0.18	
Osapäiv. määräaik.	0.62	0.21	2.96	0.00	
Tarvittaessa töihin	0.56	0.30	1.86	0.06	
Malli 2					0.03
Kokopäiv. määräaik.	0.23	0.13	1.80	0.07	
Osapäiv. vakin.	0.08	0.15	0.54	0.59	
Osapäiv. määräaik.	0.51	0.21	2.49	0.01	
Tarvittaessa töihin	0.49	0.31	1.58	0.11	
Malli 3					0.08
Kokopäiv. määräaik.	0.17	0.13	1.35	0.18	
Osapäiv. vakin.	0.04	0.15	0.30	0.77	
Osapäiv. määräaik.	0.49	0.21	2.36	0.02	
Tarvittaessa töihin	0.39	0.31	1.25	0.21	

Huom. Työsuhteen epävarmuus -muuttujan referenssiarvona kokoaikainen ja vakinainen työsuhte. Mallissa 1 selittävinä muuttujina työsuhteen epävarmuus, mallissa 2 työsuhteen epävarmuus, sukupuoli, ikä, kuntaryhmä, työmarkkina-asema, koulutus, henkilön tulot ja kotitalouden koko, mallissa 3 edelliset ja lisäksi vastaajan puoluekanta.

10.6 Puolueiden kannattajien epävarmuuskokemukset ja suhtautuminen perustuloon

Taulukkoon 4 on koottu perustuloa kannattavien, toimeentulovaikeuksia kokeneiden ja epävarmoissa työsuhteissa olevien osuudet puoluekannan mukaan. Tarkastelumme perusteella puolueiden suhtautuminen perustuloon vastaa melko hyvin puolueiden kannattajien enemmistön suhtautumista. Taulukon luvut myös havainnollistavat, missä määrin eri puolueiden kannattajissa on henkilöitä, joiden sosiaalis-taloudellisen turvallisuuden parantamiseen perustuloa on yleisesti pidetty ratkaisuna.

Taulukosta 4 nähdään, että kokoomuksen kannattajissa on varsin vähän sellaisia, jotka kokevat toimeentulovaikeuksia tai joiden työsuhte on määräaikainen. Vastataksaan nykyisten kannattajiensa tarpeisiin kokoomuksella ei siis ole yhtä välitöntä tarvetta perustella sosiaaliturvan uudistamistavoitteitaan toimeentulon ja työelämän epävarmuuksien ratkaisemisen näkökulmasta kuin muilla puolueilla.

Sosiaalidemokraattien ja perussuomalaisten kannattajilla on verrattain paljon toimeentulovaikeuksia ja määräaikaisia työsuhteita. Näin on myöskin keskustan kannattajilla, joskin heillä määräaikaisia työsuhteita on selvästi harvemmin.

Aikaisemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että perussuomalaisten kannattajat ovat varsin tulonjakomyönteisiä (ks. Kallio ym., 2013)²⁵. Perussuomalaisten kannattajien muita kielteisempi suhtautuminen perustuloon (perustuloon myönteisesti suhtautuvia 43 %) antaisi kuitenkin viitteitä siitä, että puolueen kannattajien perustulokantoja määrittävät voimakkaammin muut seikat kuin kannattajien omat epävarmuuskokemukset. Esimerkiksi juuri sosiaalidemokraattien kannattajiin verrattuna kielteisempää suhtautumista perustuloon saattaisivat selittää huoli perustulon vaikutuksesta maahanmuuttovirtoihin tai kannattajien kriittinen suhtautuminen perustulon taustalla oleviin perusperiaatteisiin, kuten ehdottomuuteen, vastikkeettomuuteen ja universaaliuteen.

Taulukko 4. Puolueiden kannattajien suhtautuminen perustuloon, toimeentulovaikeudet ja määräaikaiset työsuhteet, %.

Puoluekanta	Kannattaa perustuloa	Vaikeuksia tulla toimeen	Määräaikainen tai tarvittaessa töihin -sopimus
Kok.	29 (25–34)	2 (1–4)	3 (2–5)
SDP	55 (49–60)	11 (8–16)	8 (5–11)
PS	43 (38–48)	11 (8–15)	8 (5–11)
Kesk.	41 (35–47)	9 (5–13)	4 (2–7)
Vas.	77 (67–84)	20 (13–28)	8 (4–15)
Vihr.	64 (58–69)	8 (5–11)	12 (9–16)
Muu	41 (32–51)	6 (2–11)	4 (1–10)
Ei äänestäisi	42 (32–53)	15 (9–25)	9 (4–17)
Eos	42 (38–46)	10 (8–13)	7 (5–10)

Huom. Suluissa arvion luottamusväli 95 %:n merkitsevyystasolla.

Sosiaalidemokraattien osalta tilanne on perussuomalaisiin verrattuna jonkin verran erilainen, sillä sen lisäksi, että puolueen kannattajilla on verrattain paljon toimeentulovaikeuksia ja määräaikaisia työsuhteita, kannattajien enemmistö (55 %) suhtautuu myönteisesti perustuloon. Mielenkiintoinen ristiriita tulee esille tarkasteltaessa sosiaalidemokraattien sosiaaliturvan uudistamisen tavoitteita: puolue kannattaa nykyisen kaltaista ehdollista ja vastikkeellista – joskin jossain määrin yhtenäistetympää – sosiaalietuusjärjestelmää, mutta ei siis perustuloa. Puolueen kanta ei heijastele samalla tavoin puolueen kannattajien enemmistön näkemyksiä kuin vaikkapa vasemmistoliiton tai vihreiden tapauksessa.

Vihreiden kannattajilla on enemmän määräaikaisia työsuhteita kuin sosiaalidemokraattien tai vasemmistoliiton kannattajilla, mutta vähemmän toimeentulovaikeuksia.

²⁵ European Social Surveyn (vuoden 2016 aineisto) mukaan 79,8 prosenttia perussuomalaisten kannattajista oli sitä mieltä, että maan hallituksen on tasattava tuloeroja. Prosenttiosuus on huomattavasti suurempi kuin kokoomuksen (46,9 %) ja vähän suurempi kuin keskustan (70,4 %) kannattajien vastaavat luvut (kaikki 71,6 %). Vain vihreiden (82,3 %), sosiaalidemokraattien (92,2 %) ja vasemmistoliiton kannattajien (93,0 %) prosenttiosuudet olivat perussuomalaisten kannattajia suuremmat. (ESS, 2016a.)

Vihreiden ja ennen muuta vasemmistoliiton sosiaaliturvan uudistamista koskevat tavoitteet ovat varsin johdonmukaisia ottaen huomioon kannattajien kokemukset toimeentulon epävarmuudesta.

Ne vastaajat, jotka ovat puoluekannastaan epävarmoja tai eivät arvionsa mukaan äänestäisi, muodostavat mielenkiintoisen ryhmän. Heillä on suhteellisen paljon kokemuksia niin määräaikaisista työsuhteista kuin toimeentulovaikeuksista. Vähemmistö heistä kannattaa kuitenkin perustulon käyttöönottoa.

10.7 Lopuksi

Puolueiden kannattajakunnat ovat monimuotoistuneet, ja nykyisin puolueet keräävät äänensä useilta eri sosioekonomisilta ryhmiltä (Koiranen ym., 2017). Kannatusprofiilien heterogeenisuus merkitsee sitä, että kannattajakunnan sisällä saattaa olla varsin eriäviä näkemyksiä eri politiikkavaihtoehtojen tavoiteltavuudesta.

Samaan aikaan yhteiskunnan tuotanto- ja sosioekonomisen rakenteen muutos on muuttanut sosiaalisten ongelmien luonnetta. Puhutaan uusista sosiaalisista riskeistä ja niistä kumpuavista uusista epävarmuuksista, joiden on katsottu vaativan uudenlaisia sosiaalipoliittisia ratkaisuja (esim. Taylor-Gooby, 2004; Armingeon & Bonoli, 2007; Hemerijck, 2012). Suomessakin puolueet ovat esittäneet uudenlaisia malleja sosiaaliturvan uudistamiseksi niin, että se vastaisi paremmin jälkiteollisen yhteiskunnan sosiaalisiin riskeihin. Yhdeksi vaihtoehdoksi osa puolueista on esittänyt ehdotonta ja vastikkeetonta perustuloa.

Perustulon kannattajat argumentoivat, että perustulo vähentäisi toimeentuloon ja työmarkkinoihin liittyviä epävarmuustekijöitä (esim. Standing, 1999; Standing 2011; Bregman, 2017). Tässä tutkimuksessa keskityimme siihen, missä määrin väestön kokemukset näistä epävarmuustekijöistä kanavoituvat perustulon kannatukseksi. Lisäksi tutkimme, heijastelevatko puolueiden perustuloa koskevat linjaukset puolueiden kannattajien perustulonäkemyksiä ja niiden taustalla olevia epävarmuuskokemuksia.

Väestön toimeentulovaikeudet ja työsuhteen epävarmuus – erityisesti työsuhteiden määräaikaisuus – näyttävät selittävän hieman perustulon kannatusta. Kun otetaan huomioon epävarmuuskokemusten laajuus väestössä ja näiden yhteys perustulonäkemyksiin, epävarmuustekijöihin nojaavan perustuloargumentoinnin voisi odottaa puhuttelevan väestöä. Perustuloa kannattavat puolueet eli vihreät ja vasemmistoliitto ovatkin niitä, joiden kannattajilla on muita enemmän toimeentulovaikeuksia tai määräaikaisia työsuhteita.

Toisaalta esimerkiksi perussuomalaisten kannattajat, äänestämättä jättävät ja puoluekannastaan epävarmat kansalaiset suhtautuvat toimeentulovaikeuksiensa ja määräraikaisten työsuhteidensa yleisyydestä huolimatta muita kielteisemmin perustuloon. Kansalaisten puoluekannan ja perustulonäkemyksen keskinäisen suhteen tarkemmaksi hahmottamiseksi jatkotutkimuksessa analyysi tulisi laajentaa toimeentulon epävarmuuskokemusten lisäksi myös muihin mahdollisiin välittäviin tekijöihin, kuten sosiaaliturvan peruseriaatteita koskeviin asenteisiin.

Lähteet

Airio, I., Kangas, O., Koskenvuo, K. & Laatu, M. (2015a). Kansa kannattaa perustuloa 1/3: Perustulolla suuri kannatus. Tutkimusblogi. Kela. Saatavissa: <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/2759> [ladattu 3.1.2020].

Airio, I., Kangas, O., Koskenvuo, K. & Laatu, M. (2015b). Kansa kannattaa perustuloa 2/3: Perustuloa kannatetaan kaikissa sosioekonomisissa ryhmissä, mutta erojakin löytyy. Tutkimusblogi. Kela. Saatavissa: <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/2773> [ladattu 3.1.2020].

Airio, I., Kangas, O., Koskenvuo, K. & Laatu, M. (2015c). Kansa kannattaa perustuloa 3/3: Kannatuksessa vaihtelua poliittisen suuntauksen mukaan. Tutkimusblogi. Kela. Saatavissa: <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/2791> [ladattu 3.1.2020].

Airio, I., Kangas, O., Koskenvuo, K., & Laatu, M. (2016). Tasaveroon pohjautuviin perustulomalleihin suhtaudutaan varauksellisesti. Tutkimusblogi. Kela. Saatavissa: <http://blogi.kansanelakelaitos.fi/arkisto/2942> [ladattu 5.2.2020].

Andersson, J. O. (2000). The History of an Idea. Why did basic income thrill the Finns, but not the swedes? Teoksessa van der Veen, R. & Groot, L. (toim.). *Basic income on the agenda: Policy objectives and political chances*, s. 224–237. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Andersson, J. O. & Kangas, O. (2002). Perustulon kannatus Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 4, s. 293–307.

Andersson, J. O. & Kangas, O. (2005) Universalism in the age of workfare. Attitudes to basic income in Sweden and Finland. Teoksessa Kildal, N. & Kuhnle, S. (toim.). *Normative Foundations of the Welfare State: The Nordic Experience*. Lontoo: Routledge, s. 112–129.

Armingeon, K. & Bonoli, J. (toim.). (2007). *The Politics of Post-Industrial Welfare States: Adapting post-war social policies to new social risks*. Lontoo: Routledge.

Atkinson, A. (2015). *Inequality. What can be done?* Cambridge/Lontoo: Harvard University Press.

Bregman, R. (2017). *Utopia for Realists and how We can get there*. Lontoo: Bloomsbury.

Blomberg, H., Jauhiainen, S., Kanerva, M., Kangas, O., Komu, M., Kroll, C., Lassander, M., Niemelä, M., Simanainen, M., Tuulio-Henriksson, A. & Ylikännö, M. (2019). Perustulokokeilun hyvinvointivaikutuksia. Teoksessa Kangas, O., Jauhiainen, S., Simanainen, M. & Ylikännö M. (toim.). *Perustulokokeilun työllisyys- ja hyvinvointivaikutukset: Alustavia tuloksia Suomen perustulokokeilusta 2017–2018*. Raportteja ja muistioita, 2019/8. Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161360> [ladattu 13.4.2020].

ESS (2016a). European Social Survey Round 8 Data (2016). Data file edition 2.1. NSD - Norwegian Centre for Research Data, Norway – Data Archive and distributor of ESS data for ESS ERIC. doi:10.21338/NSD-ESS8-2016.

ESS (2016b). European Social Survey Round 8 (2016). ESS8 Data Documentation report. Painos. 2.1. Saatavissa: https://www.europeansocialsurvey.org/docs/round8/survey/ESS8_data_documentation_report_e02_1.pdf [ladattu 5.4.2020].

Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford: Stanford University Press.

Haavisto, I. (2019). Jäähyväiset perustulolle - Suomalaisten mielestä sosiaaliturvan pitää perustua tarpeeseen. *Eva-analyysi*, 74. Helsinki: EVA.

Halmetoja, A., de Wispelaere, J. & Perikö, J. (2019). A Policy Comet in Moominland? Basic Income in the Finnish Welfare State. *Social Policy & Society*, 18(2), s. 319–330.

Hemerijck, A. (2012). *Changing Welfare States*. Oxford: Oxford University Press.

Kalleberg, A. (2018). *Precarious Lives: Job Insecurity and Well-Being in Rich Democracies*. New Jersey: John Wiley & Sons.

Kallio, J., Kangas, O. & Niemelä, M. (2013). Intohimo tasa-arvoon: Tuloero- ja maahanmuuttoasenteet erottavat suomalaiset muista pohjoismaalaisista. Teoksessa Apunen, M., Haavisto, I., Kallio, J., Kangas, O., Kiljunen, P., Niemelä, M. & Pernaa, V. *Politiikan sekahaku - Mitkä asiat yhdistävät ja erottavat puolueita*. Helsinki: EVA, s. 47–67.

Kangas, O. & Pulkka V.-V. (toim.) (2016): Ideasta kokeiluun - Esiselvitys perustulokokeilun toteuttamisvaihtoehdoista. *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja*, 13. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

- Keskusta (2019). Kannustava perustulo. Saatavissa: <https://www.keskusta.fi/Suomeksi/Ohjelmia-ja-politiikkaa/Uusia-ohjelmia-ja-linjauksia/Keskustan-perustulomalli> [ladattu 5.4.2020].
- Koiranen, H., Koivula, A., Saarinen, A. & Räsänen, P. (2017). *Puolueiden rakenteet ja jäsenistön verkostot*. Helsinki: kunnallisalan kehittämissäätiö.
- Koistinen, P. & Perkiö, J. (2014). Good and Bad Times of Social Innovations: The Case of Universal Basic Income in Finland. *Basic Income Studies*, 9(1–2), s. 25–57.
- Kopra, V. (2007). *Perustulo: Kova vai pehmeä paketti?* Helsinki: Sorsa -säätiö.
- Lepomäki, E. (2020). Perustilillä kohti palvelutaloutta. Saatavissa: <https://xn--lepomki-9wa.net/vahva-perusturva/> [ladattu 5.4.2020].
- Maanselkä, A. (2018). *Kannustava perusturva. Isosta-Britanniasta mallia Suomen sosiaaliturvauudistukseen*. Ajatushautomo Kompassi ry. Verkkokirja 15.3.2018. ISBN 978-952-7289-01-3. Saatavissa: http://www.kompassi.org/wp-content/uploads/2019/03/KannustavaPerusturva_Verkkokirja.pdf [ladattu 5.4.2020].
- Millar, J. & Bennett, F. (2017). Universal Credit: Assumptions, Contradictions and Virtual Reality. *Social Policy and Society*, 16(2), s. 169–182.
- Perussuomalaiset (2019). Perussuomalainen sosiaalipolitiikka. Helsinki: Perussuomalaiset.
- Pulkka, V.-V. (2018). Finland shares unconditional money, but the public view remains polarized. Saatavissa: <https://blogs.bath.ac.uk/iprblog/2018/01/23/finland-shares-unconditional-money-but-the-public-view-remains-polarised/> [ladattu 5.4.2020].
- Pulkka, V.-V. (tulossa). Perustulon kannatus Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka*.
- Roosma, F. & van Oorschot, W. (tulossa). Public Opinion on Basic Income: Mapping European support for a radical alternative for welfare provision. *Journal of European Social Policy*.
- Rueda, D. (2007). *Social Democracy Inside Out. Partisanship & Labor Market Policy in Industrialized Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Satonen, A (2017). *Työn linja – osallisuus kunniaan*. Helsinki: Ajatuspaja Toivo.

SFP, Svenska folkpartiet (2018). Inför negativ inkomstbeskattning i Finland. Saatavissa: <https://sfp.fi/politik/beslut-politiska-program/partidagsbeslut/partidagen-2018-i-uleaborg/motion-3-infor-negativ-inkomstbeskattning-i-finland/> [ladattu 5.4.2020].

SDP (2018). Yleisturva. Saatavissa: https://drive.google.com/file/d/1qRT-QjC6u0V36OVp8hpLBRfSS_hwNBbfL/view [ladattu 5.4.2020].

Simanainen, M. & Kangas, O. (tulossa). Speaking to those who know it best: Does participation in an experiment explain citizens' attitudes to basic income? *Journal of International and Comparative Social Policy*.

Stadelmann-Steffen, I. & Dermont, C. (2019). Citizens' Opinions About Basic Income Proposals Compared – A Conjoint Analysis of Finland and Switzerland. *Journal of Social Policy*, 1–21. Advance online publication. Saatavissa: <https://doi.org/10.1017/S0047279419000412> [ladattu 5.4.2020].

Standing, G (1999). *Global Labour Flexibility. Seeking Distributive Justice*. Houndmills: Macmillan.

Standing, G (2011). *The Precariat: The New Dangerous Class*. Lontoo: Bloomsbury Academic.

Standing, G. (2017). *The Corruption of Capitalism. Why Rentiers thrive and Work does not pay?* Lontoo: Bite Back Books.

Standing, G. (2018). *Basic Income: And How We Can Make It Happen?* London: Pelican Books.

Taylor-Gooby, P. (2004). *New Risks, New Welfare: The Transformation of the European Welfare State*. Oxford: Oxford University Press.

van Parijs, P. & Vanderborght, Y. (2017). *Basic Income. A Radical Proposal for a Free Society and a Sane Economy*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Vasemmistoliitto (2018). Vasemmistoliiton sosiaaliturvamalli – kohti vapaiden ihmisten luottamusyhteiskuntaa. Saatavissa: <https://vasemmisto.fi/vasemmistoliiton-sosiaaliturvamalli-kohti-vapaiden-ihmisten-luottamusyhteiskuntaa> [ladattu 5.4.2020].

Vihreät (2019). Perustulo – Vihreiden visio. Saatavissa: <https://www.vihreat.fi/asiat/vihrea-politiikka/teemat/koyhyys/perustulo> [ladattu 5.4.2020].

Vlandas, T. (2019). The politics of the basic income guarantee: Analysing individual support in Europe. *Basic Income Studies*, 14(1), s. 1–17.

11 Yhteenveto ja johtopäätökset

Olli Kangas

Perustulon varhaisin idea on tavattu liittää Thomas Painen Agrarian Justice -pamfle-tissaan esittämään ajatukseen kansalaispalkasta (citizen's dividend). Sittemmin perus-tulo on enemmän tai vähemmän näkyvästi ollut esillä eri aikoina, ei maissa ja eri puo-lueiden agendoilla. Puhui paavi Franciscuskin kevään 2020 pääsiäistervehdykses-sään perustulon puolesta.

Perustuloa ei kuitenkaan missään ole toteutettu. Perustulokokeiluita sen sijaan on järjestetty eri puolilla maailmaa. Parhaillaankin lukuisia kokeiluita on meneillään maail-man eri kolkissa. Jokainen näistä kokeiluista on omanlaisensa. Jokainen niistä toimii tietyssä kansallisessa tai paikallisessa kontekstissa, joka ehdollistaa sen toimintaa. Jokaisessa kokeilussa on omat kysymyksensä, joihin etsitään vastauksia.

Useissa kokeiluissa Suomen kokeilun tavoin on oltu kiinnostuneita perustulon mah-dollisista työllisyysvaikutuksista. Tämä on luontevaa sikäli, että usein poliittinen kes-kustelu sosiaaliturvasta kiertyy nimenomaan siihen, tekeekö sosiaaliturva ihmisistä laiskoja tai, lievemmin ilmaistuna, mitkä ovat sosiaaliturvan kannustinvaikutukset. Sa-moin kysymys siitä, missä määrin perustulo voisi olla ratkaisu uuden digi- ja alustata-louden sosiaaliturvalle asettamiin haasteisiin, on ollut useiden kokeiluiden pontimena. (Ks. Markus Kanervan ja Marika Poutiaisen osio tässä raportissa.)

Myös Sipilän hallituksen toimeksiannossa keskityttiin ennen kaikkea työllisyysvaiku-tuksiin. Toki Suomessakin hyvinvointi ja sosiaaliturvan kannustinongelmat tulivat myö-hemmin mukaan kuvaan. Hyvinvointiteemat olivat kuitenkin selvästi alisteisia työllisyysskysymyksille. Hallituksen toimeksiannossa kokeilu oli työllisyyskokeilu. Vasta ko-keilulain valiokuntakäsittelyssä toimeksiantoa laajennettiin siten, että myös erilaisiin hyvinvointivaikutuksiin tuli kiinnittää huomiota. Näin vaikutusarvioinninkin tehtävä-kenttä laajeni, ja syntyi tarve arvioida perustulokokeilua erilaisia aineistoja hyödyn-täen.

Suomalaisen kokeilun yksi erityinen vahvuus onkin juuri tutkimusaineistojen rikkaus. Meillä on mahdollisuus yhdistää poikkeuksellisen laajoja ja kattavia rekistereitä ja tehdä niiden pohjalta ex ante, ex tempore ja ex post -analyysyjä. Vaikka kokeilun arvi-oinnissa kerätyn kyselytutkimuksen vastausasteet jäivät alhaisiksi, kyselyiden yhdistä-minen rekistereihin avaa aivan uudenlaisia mahdollisuuksia tutkia perustulon vaiku-tuksia. Vastaavaa ei ole tehty muualla kuin Hollannissa.

Oliko perustulolla työllisyysvaikutuksia?

Hallituksen toimeksiannon lähtökohtana oli siis selvittää kokeilulla perustulon mahdollisia työllisyysvaikutuksia. Työllisyysvaikutukset olivat myös se tulkinnallinen kehys, jossa poliitikot ja tiedotusvälineet perustulosta keskustelivat, kun ensimmäiset tulokset julkaistiin alkuvuodesta 2019. Kiinnostavaa tuossa vuoden takaisessa keskustelussa oli kommentoijien varmuutta huokuvat näkemykset kokeilun vaikutuksista, joiden analyysi oli vasta aloitettu ja tulokset siksi erittäin alustavia. Koska työllisyysvaikutuksia ei havaittu, perustulon vastustajat pitivät tätä osoituksena perustulon toimimattomuudesta. Suomen kokeilun tulosten nähtiin lyöneen ”viimeisen naulan perustulon arkuun!” Se, että perustulo ei toiminut nykyistä ehdollista järjestelmää yhtään huonommin, mitä tulee työllisyysvaikutuksiin, jäi tässä diskurssissa toissijaiseksi asiaksi. Tämä ns. 0-tulos ja myös havaitut myönteiset hyvinvointivaikutukset olivatkin asioita, joita puolestaan perustulon kannattajilla oli taipumus korostaa.

Vuoden 2019 alussa julkaistuissa alustavissa tuloksissa oli tarkasteltu työllisyysvaikutuksia vain vuoden 2017 eli ensimmäisen kokeiluvuoden ajalta. Tässä raportissa julkaistavat vuoden 2018 työllisyysvaikutukset muistuttavat paljon vuoden 2017 tuloksia. Merkittäviä työllisyysvaikutuksia ei ole nytkään nähtävissä, joskin perustulosaaneiden työllisyys oli vuonna 2018 jonkin verran parempi kuin verrokkiryhmän työllisyys (ks. Kari Hämäläisen, Ohto Kannisen, Miska Simanaisen ja Jouko Verhon rekisteritulkimukseen perustuva osio työllisyysvaikutuksista). Vuoden 2018 aikana perustulosaaneet työskentelivät avoimilla työmarkkinoilla 6,63 päivää enemmän kuin verrokkiryhmä. Mistä tämä ero johtuu, on hankalampi kysymys. Aktiivimallin voimaantulo vuoden 2018 alussa ja sen vaikutukset kontrolliryhmään nimittäin vaikeuttavat analyysiä. Aktiivimalli sotkee tulosten tulkintaa toisen kokeiluvuoden osalta. Ero työllisyydessä on nimittäin perustulon ja aktiivimallin yhteisvaikutusta. Työllisyysvaikutuksista on tulossa perusteellisempi raportti tuonnempana. Näin jälkikäteen voidaan todeta, että kontrolliryhmästä olisi pitänyt osittaa joukko, joka olisi vapautettu aktiivimallin ehdoista ja joka olisi säilynyt puhtaana verrokkiryhmänä.

Perustulon kannattajat ovat kritisoineet Suomen kokeilua, sillä heidän mielestään se oli ennemminkin työllisyys- kuin perustulokokeilu. Heidän mukaansa perustulon tavoitteena ei itseisarvoisesti tulisikaan olla työllisyyden lisääminen, vaan sen yhteiskuntafilosofinen motivaatio lähtee siitä, että se lisää ihmisten vapausasteita hyväksyä tai olla hyväksymättä työtä, toteuttaa omia elämän projektejaan ja vapauttaa ihmisen toteuttamaan itseään (ks. esim. Parijs 1995; Bregman, 2017). Guy Standing (2017) puolestaan toteaa, että jos kokeilussa ei ole teemoina mukana vapautta (human freedom), sosiaalista oikeudenmukaisuutta (social justice), taloudellista turvallisuutta (economic security) ja emansipaatiota (emancipation), sitä ei tulisi toteuttaa lainkaan.

Sekä Standingin että van Pariisin ajattelu perustulosta pohjautuu osin John Rawlsin (2005) näkemyksiin ja osin Rawlsin (hyväntahtoisten) kriitikkojen Amartya Senin (2001; 2010) ja Martha Nussbaumin (2011) ideoitten jatkokehittelyyn. Perustulon puolestapuhujien näkemykset kumpuavat juuri tästä traditiosta: perustulo nähdään yhtäältä rawlsilaisena välttämättömyshyödykkeenä, jonka tulee olla kaikkien universaalinen oikeus. Yhtäältä se nähdään emansipatorisena politiikkaohjelmana, joka täyttää Nussbaumin ja Senin ajatukset yksilöiden voimaannuttamisesta (empowerment).

Myös Suomen kokeilun arvioinnissa haluttiin laajentaa arviointi koskemaan muitakin kuin työllisyysvaikutuksia ja nähdä perustulo muunakin kuin työllisyyskokeiluna. Perustulon käyttöönottohan muuttaisi perustavanlaatuisesti hyvinvointivaltion toimintalogiikkaa ja järjestelmäämme sisään rakennettuja ajatuksia ihmisyydestä ja kansalaisuudesta. Siksi perustulokokeilun arvioinnissa hyödynnettiin kysely- ja haastattelututkimuksen tarjoamia mahdollisuuksia kerätä tietoa kokeiluun osallistuneiden kokemuksista kokeilusta, sen vaikutuksista omaan hyvinvointiin ja myös tuntemuksista, joita heillä oli heidän saadessaan vastikkeetonta perustuloa kahden vuoden ajan.

Lisäkö perustulo hyvinvointia?

Usealle työttömälle työn menettäminen merkitsee ennen kaikkea toimeentulovaikeuksia. Rahan puute ei ole pelkästään sitä, että ei voi kuluttaa. Rahan puute kolonialisoi elämisen maailmaa ja kaventaa aikahorisonttia. Mullainathan ja Shafir (2014) esittävät kirjassaan *Scarcity: Why Having Too Little Means So Much*, että jatkuva niukkuus johtaa ”kaistan kaventumiseen” eli tilanteeseen, jossa elämisen mahdollisuudet ja kyky toimia kaventuvat ja aikahorisontti lyhenee. Maarit Lassander ja Signe Jauhiainen tiivistävät asian omassa tulosluvussa seuraavasti: ”Taloudellisella hyvinvoinnilla on myös vaikutusta yksilön fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen, perhesuhteisiin, elämänlaatuun ja onnellisuuteen”.

Perustulon saajat raportoivat kyselyssä verrokkeja vähemmän toimeentulovaikeuksia, ja he kertoivat myös kokeneensa vähemmän taloudellista stressiä kuin vastaajat verrokiryhmässä. Tulos vastaa muun muassa Kanadan Mincome-tutkimuksesta saatuja tuloksia (Forget, 2011 ja 2018). Näyttää siis siltä, että tärkeää ei ole pelkästään se, paljonko työtön saa rahaa, vaan myös se, miten hän rahaa saa. Perustulon saajat tiesivät varmuudella saavansa joka kuukauden alussa tietyn määrän rahaa – summa ei ollut suuren suuri, mutta se tuli varmasti. Varmuus ei sinällään johtunut siitä, että maksettu tulonsiirto oli nimenomaisesti perustulo, vaan siitä, että sen saamiseen saattoi luottaa ja suunnitella sen mukaisesti elämää. Maksettu suorite oli rawlsilaisessa hengessä välttämättömyshyödyke.

Pitkä köyhyydessä eläminen voi johtaa siihen, että ihminen kadottaa elämän hallinnan tunteensa eikä voi toimia täysivaltaisesti omaa elämää koskevissa päätöksissä. Seniläis-nussbaumilainen toimijuuden elementti kaventuu. Dvala ym. (2015: 202) väittävätkin, että perustulon emansipatorinen vaikutus on sen rahallista arvoa suurempi (ks. myös van Parijs, 1995 ja van Parijs & Vanderborght, 2017). Ajatus on yhdensuuntainen Maarit Lassanderin ja Signe Jauhaisen johtopäätösten kanssa: positiivinen näkemys tulevaisuudesta ja omista vaikutusmahdollisuuksista motivoi ihmistä toimimaan tavalla, joka parantaa omaa taloudellista tilannetta ja lievittää nykyisen tilanteen aiheuttamaa stressiä.

Uudelleentyöllistymisen yksi edellytys on, että työtön on työkykyinen (ks. esim. Marmot, 2016). Annamari Tuulio-Henriksson ja Miska Simanainen analysoivat terveyden ja elämään tyytyväisyyden yhteyttä perustulon saamiseen. Heidän tuloksensa ovat yhdenmukaisia edellä olevan taloudellista stressiä ja sen aiheuttamaa toimintahorisontin kaventumista koskevan keskustelun kanssa (myös Mullainathan & Shafir, 2014).

Aiemmassa hyvinvointitutkimuksessa on todettu, että parhaat yleistä hyvinvointia selittävät muuttujat ovat henkilön oma subjektiivinen arviointi onnellisuudestaan ja elämään tyytyväisyydestään (Veenhoven, 1984 ja 2002; Layard, 2006; Diener & Biswas-Diener, 2008). Perustuloa saaneista kyselyn vastaajista 51 prosenttia ja verrokeista 44 prosenttia kertoi olevansa joko aina tai suurimman osan ajastaan onnellisia. Perustuloa saaneet vastaajat olivat myös verrokkivastaajia tyytyväisempiä omaan elämäänsä. Sama pätee psyykkiseen kuormittuneisuuteen, masennukseen ja yksinäisyyden kokemuksiin. Tulokset ovat saman suuntaisia Kanadan (Forget, 2018; Ferdosi ym., 2020), Barcelonan (Coelho, 2019) ja Hollannin kokeiluissa saatujen tulosten kanssa.

Lancetin tuoreessa numerossa Marcia Gibson, Wendy Hearty ja Peter Craig (2020) vetävät yhteen kokemuksia perustulokokeiluista tai perustuloa muistuttavista maksujärjestelmistä. Heidän loppupäätelmänsä on, että perustulolla on myönteisiä terveysvaikutuksia. Työllisyysvaikutukset sen sijaan ovat rajalliset, olipa sitten kyse työllisyyden lisääntymisestä tai vähentymisestä.

Vastauksena tämän osion otsikon kysymykseen: Sekä Suomen kokeilussa että muissa kokeiluissa saadut tulokset viittaavat siihen, että perustulolla todennäköisesti on positiivisia hyvinvointivaikutuksia. Tai varovaisemmin ilmaistuna: tulosten pohjalta hyvinvointivaikutuksia ei voida sulkea pois. Aihetodisteet viittaavat positiivisiin vaikutuksiin.

Poistiko perustulo byrokratian?

Eräs kokeilun tavoitteista oli testata, voiko perustulon kaltaisella tulonsiirrolla vähentää sosiaaliturvaan liittyviä byrokratialoukkuja. Byrokratialoukku-käsite viittaa siihen, että etujen hakeminen on hankalaa ja etuusprosessiin liittyy kohtuuttoman paljon viranomaiskontakteja ja viipeitä. Universaali perustulo on nähty ratkaisuna näihin ongelmiin. Parhaana ja vähiten byrokraattisena ratkaisuna on pidetty täyttä perustuloa, joka korvaisi joko kaikki tai suurimman osan muista tulonsiirroista. Perustulokokeilun esiraportissa mallitettiin mikrosimuloinnilla tällainen täysi perustulo, jonka suuruus olisi ollut 1 000 euroa tai 1 500 euroa kuukaudessa (Kangas ja Pulkka, 2016). Näin korkeat perustulon tasot ovat kuitenkin epärealistisia, sillä niiden rahoittamiseksi jouduttaisiin asettamaan 70–80 prosentin tulovero.

Käsillä oleva kokeilu oli osittaisen perustulon kokeilu, jossa maksettiin vastikkeettomasti vain minimiturvaa vastaava osa. Minimiturvan ylittävä osuus (esimerkiksi asumistuki tai työttömyysetuuksien lapsikorotukset) tuli hakea entiseen tapaan Kelasta tai muista sosiaaliturvalaitoksista. Vastoin kokeilua suunnitelleen tutkimusryhmän suosituksia lapsikorotusten saaminen oli ehdollista: edunsaajan oli osallistuttava normaaleihin työmarkkinapoliittisiin toimenpiteisiin. Näiltä osin kokeilu ei toiminut perustulon idean mukaisesti eikä poistanut byrokratiaa.

Miska Simanaisen analyysi osoittaa, että myös perustuloa saaneilla byrokratiakokemukset olivat varsin yleisiä. Suurin osa perustulovastaajistakin piti järjestelmää liian byrokraattisena. Toki heidän kokemuksensa byrokratiasta olivat pienempiä kuin verrokkivastaajien. Perustuloa saaneet raportoivat sosiaalietuuksien ja raha-asioiden hoitoon liittyvää byrokratiaa verrokeita vähemmän. On tietenkin vaikea arvioida sitä, millaiset kohtaamiset viranomaisten kanssa vaikuttavat ihmisten byrokratiakokemuksiin. Oman haasteensa kokeilun arviointiin tuo se, että perustoimeentulotuen Kela-siirto vuoden 2017 alussa ja vuoden 2018 alussa voimaantullut aktiivimalli sotkivat koeasetelmaa. Voi myös olla, että ”perustulo” uutena etuutena aiheutti hämminkiä niin kokeilussa mukana olleille kuin viranomaisillekin. Asiakkaiden kyselyihin ei aina ollut antaa selventäviä vastauksia.

Tässä esitetyt tulokset eivät sinänsä ole yllättäviä. Osittaisen perustulon kokeilussa byrokratian ei oletettukaan häviävän kokonaan. Byrokratiaa sisältyi entiseen tapaan perustulon ylittävään sosiaaliturvaan ja tietenkin myös yleisemmin viranomaisten kanssa asiointiin. Hedelmällisempää olisikin keskustella siitä, miten monen Kelan asiakkaan tilannetta perustulo mahdollisesti helpottaisi kuin väitellä siitä, miten monta etuutta perustulo korvaisi. Jos perustulo ei ole se sosiaalipoliittinen tie, jota halutaan kulkea, olisi ainakin pohdittava, missä määrin perusturvan etuuksia voitaisiin yhdistää etuusviidakon karsimiseksi ja asiakkaan tilanteen selkiyttämiseksi.

Mihin luottamusta tarvitaan?

Luottamusta (trust) pidetään keskeisenä yhteiskuntaa koossa pitävänä voimana. Byrokraatiakokemukset ja etenkin kielteiset sellaiset ovat omiaan rikkomaan luottamuksen viranomaisiin. Samoin luottamus voi mennä rikki muista syistä, ja sen uudelleen rakentaminen vie usein paljon aikaa, eikä ole sanottua, että se onnistuu koskaan kokonaan.

Demokraattiset yhteiskunnat perustuvat siihen, että erilaiset sosiaaliset instituutiot luovat ympäristön, jossa toisiin ihmisiin ja instituutioihin voi luottaa. Bo Rothstein (1998) puhuu hyvinvointivaltion hyvästä kehästä: luotettavat instituutiot luovat luottavia ihmisiä, jotka puolestaan rakentavat luotettavia instituutioita. Universaalit etuudet voidaan nähdä luottamusta generoivina järjestelminä. Vastaavasti järjestelmät, joihin sisältyy paljon tarveharkintaa ja asiakkaan tilanteen tarkkaa seulontaa, herättävät epäilyksiä väärinkäytöksistä ja sisältävät itsessään ajatuksen siitä, että toiset ihmiset eivät ole luotettavia. Mitä enemmän tarveharkintaa järjestelmään sisältyy, sitä enemmän siihen sisältyy myös kielteisenä koettua byrokratiaa (vrt. Miska Simanaisen osio edellä), mikä edelleen rapauttaa luottamusta.

Luottamus ilmenee myös uskona (confidence) omiin mahdollisuuksiin ja omiin kykyihin selvitä vaikeista tilanteista. Olli Kankaan, Mikko Niemelän ja Minna Ylikännön kirjoittama jakso vetää yhteen edellä kuvattujen, mielipidekyselyihin perustuvien osioiden tuloksia ja asettaa niitä laajempaan, luottamusta käsittelevän yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kehikkoon. Osio hahmottaa niitä moniulotteisia yhteyksiä, joita perustulolla taloudellisen stressin, elämään tyytyväisyyden, byrokraatiakokemusten, terveyden, iän ja sukupuolen kautta on luottamuksen eri ilmenemismuotoihin. Yleisesti ottaen voidaan todeta, että perustulon saaminen on myönteisesti yhteydessä luottamukseen ja uskoon itsestä ja omasta tulevaisuudesta. Tämä on tärkeä tulos, kun otetaan huomioon, että luottamus on toimivan yhteiskunnan edellytys.

Millaista oli elämä perustulolla?

Helena Blomberg, Christian Kroll ja Laura Tarkiainen luotaavat omassa luvussaan perustulokokeilussa mukana olleiden ihmisten kokemuksia ja tunteita haastattelujen avulla. Heidän keräämänsä aineisto on poikkeuksellisen laaja, sillä se sisältää 81 perustuloa saaneiden haastattelua.

Laadullisen aineiston analyysi rakentuu Hannah Arendtin (2017) teorioille ihmisenä olemisen ehdoista. Arendt jakaa ihmisen perusaktiviteetin kolmeen modaliteettiin: työ (labour: toimeentulon hankkiminen ja kuluttaminen), valmistaminen (work: ihmisten valmistamaan maailmaan osallistuminen) ja toiminta (action: kanssakäyminen ja vuorovaikutus muiden kanssa). Nämä modaliteetit liitetään analyysissä perustulokokeilun

päämääriin. ”Työ” liittyy hallituksen tehtäväksiantoon: lisääkö perustulo työntekoa? Muut kaksi modaliteettia puolestaan liittyvät laajempiin, valiokuntien laajentamiin tehtäviin. ”Valmistaminen” viittaa ihmisen autonomian vahvistamiseen ja ”toiminta” puolestaan ihmisen yhteiskunnalliseen osallisuuteen, toimintaan ja toimintamahdollisuuksiin.

Työn modaliteettiin luokitelluissa kommentteissa korostuu ennen muuta perustulon mahdollistama lyhyiden, osa-aikaisten ja satunnaisten keikkatöiden vastaanottaminen. Perustulo antoi epävarmassa työmarkkinatilanteessa turvallisuutta. Osa pääsi perustulon myötä ”työn syrjään kiinni”. Monet tosin kertoivat, että perustulolla ei ollut merkitystä heidän työllistymiselleen. Osalla syynä oli heikko terveys ja/tai korkea ikä.

Valmistamisen modaliteettiin luokiteltui paljon luovan kulttuurialan työssä, pienyrittäjätoiminnassa, opiskeluissa sekä asiantuntijatyössä olleiden perustulon saajien kommentteja. Heidän kohdallaan perustulo avasi mahdollisuuksia omistautua aiempaa kokonaisvaltaisemmin omaan työhön, jota tyypillisesti määrittää toimeentulon epävarmuus.

Eräillä haastateltavista perustulo oli vahvistanut toiminnan modaliteettia. He olivat aiempaa useammin hyödyntäneet mahdollisuuksia vapaaehtoistyöhön ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, omaishoivaan sekä aktiivisempaan järjestö- ja osuuskunta-toimintaan (vrt. Standing, 2017). Tämä oli mahdollista etenkin, koska perustulo vapautti ihmiset erilaisista selontekovelvollisuuksista viranomaisille.

Haastatteluista kumpuava kiinnostava tulos on eräänlainen lukkiutumisasikehti. Perustulo vapautti niitä, jotka olivat olleet aktiivisia jo aiemmin, toteuttamaan itseään kaikissa kolmessa modaliteetissa. Sen sijaan muiden kohdalla vastikkeeton perustulo saattoi muodostua tekijäksi, joka tavallaan lukitsi heidät aiempaan tilanteeseen johtamatta sen kummemmin työhön kuin aktiivisuuteen valmistamisen tai toiminnan sfääreissä.

Haastatteluissa ei noussut esiin mitään yhtä ainoaa narratiivia; ei sen kummemmin perustulon menestystarinaa kuin sen epäonnistumistarinaakaan. Oli 81 erilaista tarinaa. Elämä perustulolla on yhtä monimuotoista kuin elämän kirjo itsekin on.

Miten media keskusteli perustulosta?

Perustulokokeilun ensimmäisen vuoden tulokset julkistettiin alkuvuonna 2019 eli reilu vuosi tätä loppuraporttia aiemmin. Median ensireaktiot olivat varsin kaksijakoisia. Yhtäällä perustulokokeilu ja itse perustulo kuvattiin negatiivisesti: ”Perustulokokeilun tulos on tyyli – ei positiivisia työllisyysvaikutuksia”; ”Yllättävän tyrmäävä tulos perustulon

kannalta”. Ulkomaisessa mediassa taas otsikoitiin: ”Basic Income Failed in Finland” tai ”Disappointing results”. Toisaalla taas korostettiin perustulon positiivisia hyvinvointivaikutuksia: ”Basic Income Boosts Happiness”.

Sillä, miten media perustulosta raportoi, on suuri vaikutus siihen, mitä siitä ajatellaan. Klassisessa teoksessaan *Public Opinion* Walter Lippman (1997 [1922]) esitti, että media on todellisuuden peili. Tuo peili on kuitenkin aina valikoiva, ja pahimmillaan se voi olla vääristävä. Aiheiden, lähteiden, painotusten ja kehystyksen valinnoillaan media luo omaa todellisuuttaan. Lippmanin mukaan ”emme ensiksi näe ja määrittele vasta sitten, vaan me määrittelemme ensiksi ja näemme vasta sitten”. Suurelle yleisölle media tarjoaa tuon määrittelykehysten.

Omassa tulososiossaan Katja Mäkkylä erittelee perustulokokeilusta käytyä mediakeskustelua. Perustulokokeilua käsiteltiin kotimaisessa ja kansainvälisessä mediassa ennen kaikkea talouden ja työllisyyden näkökulmasta. Näin ollen kokeilun päämäärä on osaltaan ohjannut julkista keskustelua perustulosta. Perustulo on kokeilun myötä tullut suomalaisessa julkisessa keskustelussa yhä tunnetummaksi, ja eri puolueet ovat esittäneet sitä täydentäviä tai sille vaihtoehtoisia malleja. Merkittävä piirre perustulokokeilun uutisoinnissa on ollut kokeiluun osallistuneista kirjoitetut henkilötarinat. Vaikka julkisuudessa esiintynyt osallistujajoukko on ollut pieni eikä edusta koko kokeilujoukkoa, omista kokemuksistaan kertoneet osallistujat ovat antaneet asiantuntijoiden näkemysten rinnalle uuden äänen.

Kotimaiset puolueisiin sitoutuneet lehdet puolestaan raportoivat ”ennustettavasti”. Keskustan pää-äänenkannattajan Suomenmaan uutisointi oli myönteistä, kun taas kokoomukseen nojaava Verkkouutiset oli kriittinen niin itse kokeilua kuin yleisemmin perustuloa kohtaan. Vihreä Lanka ja Kansan Uutiset raportoivat perustulosta positiivisesti, mutta moittivat kokeilua huonoksi. Sosialidemokraattien pää-äänenkannattaja Demokraatti ei käsitellyt aihetta juurikaan. Asia ei ollut lehden/puolueen agendalla kovinkaan voimakkaasti. Perussuomalaisten Suomen Uutisten mukaan perustulon taustalla on hyvä ajatus tukijärjestelmän yksinkertaistamisesta, mutta itse perustulo on liian kallis toteutettavaksi.

Lehdistön peili näyttää olevan valikoiva ainakin sen mukaan, kuka lehden omistaa ja millainen poliittinen ideologia sen takana vaikuttaa (vrt. Herman & Chomsky, 1994).

Kenties kaikkein yleisin median esittämä kysymys haastatteluiden lopuksi on koskenut perustulon toteuttamista. Onko perustulolla kannatusta? Onko Suomi ottamassa perustulon käyttöön? Mitä kokeilun tulokset kertovat perustulon toteuttamismahdollisuuksista? Seuraavissa kahdessa kappaleessa vastaamme näihin kysymyksiin.

Onko perustulolla kansan kannatus?

Politiikan tekemisen ja kansalaismielipiteen välinen yhteys voidaan nähdä usealla eri tavalla. Eräs näkemys lähtee siitä, että poliitikot toteuttavat ”kansan tahtoa”. Tässä alhaalta ylös -tulkinnassa kansalaismielipiteen ajatellaan välittyvän poliitikkojen kautta suoraan poliittisiksi päätöksiksi: he kuuntelevat kansaa ja panevat toimeksi. Toisaalla ylhäältä alas -näkemysten mukaan poliitikot kehystävät yhteiskunnalliset kysymykset haluamallaan tavalla ja ohjaavat yhteiskunnallista kehitystä.

Kumpikaan edellä esitetyistä näkökulmista ei ole realistinen. Ensimmäinen näkökulma olettaa liian suoran vaikutussuhteen ”kansan tahdon” ja poliitikkojen toiminnan välille. Kansalaiset ja heitä edustavat järjestöt tuottavat erilaisia ja usein myös vastakkaisia näkemyksiä, joita poliitikot joutuvat sovittamaan päätöksenteossa yhteen. Kompromisseihin perustuva lopputulos ei välttämättä edusta minkään ryhmän nimenomaista kantaa.

Jälkimmäinen näkökulma puolestaan on liian diktatorinen. Demokraattisissa yhteiskunnissa päättäjät joutuvat ainakin jossain määrin ottamaan huomioon ”kansan tahdon” ja sovittamaan toimintaansa siihen. Toki on niin, että päättäjillä on mahdollisuus manipuloida poliittista diskurssia ja yrittää syöttää siihen omia tulkintakehyksiään median peiliä hyväksi käyttäen. Toisin sanoen se, miten asiat esitellään ihmisille, vaikuttaa siihen, miten asiasta ajatellaan ja millainen sitä koskeva yleinen mielipide on. Metsä vastaa, miten huudetaan. Siksipä kysymyksen asettelusta riippuen perustulon kannatukseksi mielipidetiedusteluissa saadaan jotain 30 ja 80 prosentin väliltä.

Miska Simanaisen ja Olli Kankaan tulosten mukaan 46 prosenttia suomalaisista kannattaa perustuloa. Kysymyksen johdannossa oli viitattu perustulokokeiluun. Omassa kyselyssään Ville-Veikko Pulkka (2018) sai kokeilussa käytetyille 560 euron osittaiselle perustulolle 51 prosentin kannatuksen. Osittaisella ja matalalla perustulolla näyttäisi olevan jonkin asteinen kannatus.

Ihmisten mielipiteet pääsääntöisesti noudattavat puoluerajoja: perustulovastaisten puolueiden äänestäjät kannattavat perustuloa vähemmän kuin perustulomyönteisten puolueiden kannattajat. Mutta tietyn puolueen äänestäjät eivät ole mikään homogeeninen ryhmä. Kutakin puoluetta äänestävien välillä on variaatiota suhtautumisessa perustuloon. Taloudellisia vaikeuksia kokevat ja epävarmassa työmarkkina-asemassa olevat kannattavat parempiosaisia enemmän perustuloa (vrt. Standing, 2009 ja 2011). Toisissa puolueissa ero työmarkkinoiden sisäpiiriläisten ja ulkokehällä olevien välillä on suurempi kuin toisissa.

Lopuksi

Perustulo on monimuotoinen ja monisyinen ilmiö. Tämän osoittavat myös tässä raportissa esitetyt tulokset. Yhdellä kokeilulla on mahdotonta vastata siihen usein esitettyyn kysymykseen, onko perustulo hyvä vai huono. Vastaus riippuu siitä, mihin katse kiinnitetään. Suomen perustulokokeilu osoittaa, että työllistymiseen – ainakin nyt tutkittussa ryhmässä – vaikuttavat monet muutkin asiat kuin pelkät taloudelliset kannustimet. Mitä taas tulee perustulon positiivisiin hyvinvointivaikutuksiin, tämän ja aiempien kokeiluiden perusteella niitä näyttäisi olevan, tai ainakaan tulokset eivät viittaa siihen, että niitä ei olisi.

Kun tätä raporttia viimeistellään, eletään koronapandemian aikaa. Sosiaaliturvajärjestelmät ovat stressitestissä, ja siihen liittyen keskusteluun on noussut myös perustulo ja sen mahdollisuus vastata nykyisiä sosiaaliturvajärjestelmiä paremmin ihmisten toimeentulo- ja muihin hyvinvointiongelmien. Espanja on peräti ilmoittanut toteuttavansa maanlaajuisen perustulon. Voidaanko Suomen kokeilun tulosten perusteella sanoa, olisiko perustulo mahdollista ottaa käyttöön Suomessa?

Jurgen de Wispelaeren ja José Noguera (2012) kehittänyt analyysikehikko antaa hyvän pohjan pohtia, olisiko perustulo mahdollista toteuttaa Suomessa. De Wispelaere ja Noguera erottelevat viisi ehtoa, joiden tulisi täytyä, jotta tällainen politiikkavaihtoehto voitaisiin toteuttaa. He puhuvat poliittisesta (political feasibility), strategisesta (strategic feasibility), institutionaalisesta (institutional feasibility), psykologisesta (psychological feasibility) ja käyttäytymiseen liittyvästä (behavioral feasibility) toteutettavuudesta.

Poliittinen toteutettavuus viittaa perustuloa kannattavien ryhmien yhteiskunnalliseen voimaan. Edellä Olli Kankaan ja Miska Simanaisen analyysi osoitti, että perustuloa kannattavat puolueet ovat Suomessa vähemmistönä. Vain vihreät ja vasemmistoliitto liputtavat avoimesti perustulon puolesta. Muut puolueet ovat joko ambivalentteja tai avoimesti perustuloa vastaan. Tätä taustaa vasten poliittinen toteutettavuus ei näytä olevan kovinkaan vahva.

Strategisella toteutettavuudella de Wispelaere ja Noguera (2012) tarkoittavat niitä poliittisia ja muita koalitiomahdollisuuksia, joita perustulon puolestapuhujilla yhteiskunnassa on. Suomalaisessa poliittisessa järjestelmässä koalitiohallituksen pääministeri yleensä tulee vaalien voittajapuolueesta. Suurimmat puolueet ovat nihkeitä perustulon suhteen. Poliittisilla strategioilla perustulopuolueiden on vaikea saada agendaansa läpi. Yhtään paremmilta eivät näytä strategiset koalitiomahdollisuudet eduskunnan ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Työmarkkinajärjestöt niin Suomessa kuin muuallakin ovat pääsääntöisesti perustuloa vastaan (esim. Raventós & Wark, 2017). Strateginen

allianssi löytyisi kyllä järjestösektorilta, mutta järjestöt ovat aika heikkoja verrattuna työmarkkinajärjestöihin.

Institutionaalinen toteutettavuus koostuu yhtäältä sosiaaliturvajärjestelmän kyvystä hoitaa perustulon maksatus ja toisaalta perustulon sopivuudesta olemassa olevaan sosiaalipoliittiseen järjestelmään. Kokeilulain kirjoittaminen pelkästään yhdelle erityisryhmälle osoitti, että perustulon kaltaisen yksinkertaisen järjestelmän istuttaminen monimutkaiseen sosiaalipoliittiseen tukijärjestelmään ei ole kovinkaan helppoa. Lisäksi EU:n säädökset hankaloittavat vain yhdessä jäsenmaassa toteutettavaa perustuloa (ks. Kalliomaa-Puha ym., 2017). Sosiaalipoliittikka ei ole pelkästään rahan siirtämistä taskusta toiseen, vaan se luo instituutioita, joilla on oma polkuriippuvuutensa. Näistä instituutioista etenkin työeläke- ja työttömyysturvajärjestelmä taipuvat huonosti strategiseen koalitioon perustuloliikkeen kanssa.

Psykologinen toteutettavuus liittyy perustulon kannatusperustaan. Kuten edellä (Kangas ja Simanainen) kävi ilmi, on vaikea sanoa, miten suuri perustulon todellinen kannatus on. Kun perustulosta kysytään hyvin yleisellä tasolla, kannatus asettuu 60–70 prosenttiin. Kun kysymyksessä annetaan lisätietona mahdolliset kustannukset, esimerkiksi todellinen veroaste, perustulon kannatus putoaa noin 30 prosenttiin. (Airio ym., 2016).

Viimeisin de Wispelaeren ja Nogueran (2012) toteutettavuuden muoto liittyy käyttäytymisvaikutuksiin eli siihen, miten ihmisten ajatellaan käyttäytyvän, jos perustulo toteutettaisiin. Suomen perustulokokeilu oli vain kahden vuoden mittainen, eikä sen perusteella pystytä sanomaan paljoakaan pysyvämmistä käyttäytymisen muutoksista. Se vaatisi selvästi pidemmän eli vähintään neljän vuoden kokeilun, laajemman otosjoukon ja valtakunnallisen satunnaistetun kokeilun, johon yhdistettäisiin paikallisia kokeiluita.

Edellä esitetyn ajatusharjoitelman mukaan perustulon toteutettavuus ei näyttäisi Suomen tämän hetkisessä tilanteessa olevan kovinkaan hyvä. On hyvä kuitenkin muistaa, että tuskin kovinkaan moni aikanaan uskoi, että orjuus voidaan lopettaa tai yleinen äänioikeus toteuttaa. Ja tuskin kovin moni suomalainen sata vuotta sitten saattoi kuvitella, että vuonna 2020 Suomessa on kattava sosiaaliturva, kaikki käyvät kouluja ja koulutus on ilmaista. Uskomattomalta olisi varmasti kuulostanut myös se, että maassamme voi jonain päivän olla hallitus, jonka keskeisimmät ministerit ovat korkeasti koulutettuja naisia. Vanha kansanviisaus toteaa, että koskaan ei kannata sanoa, että ei koskaan. Se, mikä eilen oli utopiaa, on tänään realismia, ja mikä tänään on utopiaa, voi huomenna olla realismia.

Lähteet

Airio, I., Kangas, O., Koskenvuo, K. ja Laatu, M. (2016). Tasaveroon pohjautuviin perustulomalleihin suhtaudutaan varauksellisesti. Saatavissa: <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/2942> [ladattu 4.4. 2020].

Arendt, H. (2017 [1958]). *Viva Activa. Ihmisenä olemisen ehdot*. Tampere: Vastapaino.

Davala, S., Jhabvala, R., Standing, G. ja Mehta, S.K. (2015). *Basic Income: A Transformative Policy for India*. London: Bloomsbury.

Bregman, R. (2017). *Utopia for realists and how we can get there*. London: Bloomsbury.

Coelho, A. (2019). Spain: The Barcelona B-MINCOME experiment publishes its first results. Saatavissa: [<https://basicincome.org/news/2019/09/spain-the-barcelona-b-mincome-experiment-publishes-its-first-results/>] [ladattu 4.4. 2020].

De Wispelaere J. ja Noguera J.,A. (2012). On the Political Feasibility of Universal Basic Income: An Analytical framework. Teoksessa Caputo, R. (toim.) *Basic Income Guarantee and Politics: International Experiences and Perspectives on the Viability of Income Guarantees*, New York & Basingstoke, Palgrave MacMillan. s. 17-38.

Diener, E. ja Biswas-Diener, R. (2008). *Happiness – Unlocking the Mysteries of Psychological Wealth*. Oxford: Blackwell.

Ferdosi, M., McDowell, T., Lewchuk, W. ja Ross, S. (2020). *Southern Ontario's Basic Income Experience*. Hamilton: MacMaster University, Labour Studies.

Forget, E. (2011). The Town with No Poverty: The Health Effects of a Canadian Guaranteed Annual Income Field Experiment. *Canadian Public Policy*, 37(3), s. 283-305.

Forget E. (2018). *Basic Income for Canadians. The key to a healthier, happier, more secure life for all*. Toronto: James Lorimer and Co.

Gibson M., Hearty W. ja Craig P. (2020). The public health effects of interventions similar to basic income: a scoping review. *Lancet Public Health* 2020: 5, s. e165-e176.

Herman, E., S. ja Chomsky, N. (1994). *Manufacturing Consent. The Political Economy of Mass Media*. London: Vintage Books.

Kalliomaa-Puha, L., Tuovinen, A.-K. ja Kangas, O. (2016). The basic income experiment in Finland, *Journal of Social Security Legislation*, 23(2), s. 75-88.

Kangas, O. ja Pulkka V.-V. (toim. 2016). *Ideasta kokeiluun. Esiselvitys perustulokokeilun toteuttamisvaihtoehdoista*. Helsinki: Valtioneuvosto, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 13/2016

Layard, R. (2006): *Happiness: Lessons from a New Science*. London: Penguin Books.

Lippman, W. (1997 [1922]) *Public Opinion*. New York: Free Press.

Marmot, M. (2016). *The Health Gap: The Challenge of an Unequal World*. London: Bloomsbury.

Mullainathan, S. ja Shafir. E. (2014). *Scarcity: Why Having Too Little Means So Much*. New York: Henry Holt.

Nussbaum, Martha (2011). *Creating Capabilities: The Human Development Approach*. New York: Columbia U.P.

Raventós, D. ja Wark, J. (2017). Why Don't Trade Unions Support an Unconditional Basic Income (Precisely When They Should)? Saatavissa: [<https://www.counter-punch.org/2017/01/11/why-dont-trade-unions-support-an-unconditional-basic-income-precisely-when-they-should/>] [ladattu 4.4.2020].

Rawls, John (2005). *Political Liberalism*. New York: Columbia U.P.

Rothstein, B. (1998). *Just Institutions Matter. The Political and Moral Logic of the Universal Welfare State*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sen, A. (2001). *Development as Freedom*. Oxford: Oxford University Press.

Sen, A. (2010). *The Idea of Justice*. London: Penguin Books.

Standing, G. (2009). *Work After Globalization: Building Occupational Citizenship*. Cheltenham: Edgar Elgar.

Standing, G. (2011). *The Precariat: The New Dangerous Class*. London/New York: Bloomsbury Academic.

Standing, G. (2017). *Basic Income and How We Can Make It Happen*. London: Pelican Books.

van Parijs, P. (1995). *Real Freedom for All: What (if anything) can justify capitalism?* Oxford: Oxford University Press.

Van Parijs, P. ja Vanderborght, Y. (2017). *Basic Income: A Radical Proposal for a Free Society and a Sane Economy*. Cambridge: Harvard University Press.

Veenhoven, R. (1984). *Conditions of Happiness*. Dordrecht: Riedel.

Veenhoven, R. (2002). Why Social Policy Needs Subjective Indicators?. *Social Indicators Research*, 58(1), s. 33-45.

Wiederquist, K. (2018). *A Critical Analysis of Basic Income Experiments for Researchers, Policymakers, and Citizens*. New York: Palgrave Macmillan.

Liite 1: Kyselytutkimuksen otanta, vastauskato ja painottaminen

Miska Simanainen ja Signe Jauhiainen

Kyselytutkimuksen otanta, tiedonkeruu ja vastauskato

Perustulokokeilun puhelinkyselytutkimuksen otokseen valittiin kaikki 2 000 perustulonsaajaa sekä 5 000 yksinkertaisella satunnaisotannalla poimittua kokeilun verrokkiryhmän jäsentä. Otanta suoritettiin syyskuussa 2018. Otoksesta poistettiin Kelan etuusrekisterin tietojen perusteella turvakieltoasiakkaat ja kokeilun aikana kuolleet henkilöt. Lisäksi poistettiin henkilöt, joille ei Kelan etuusrekisteristä löytynyt puhelinnumerotietoa. Jäljelle jääneille henkilöille lähetettiin kutsu tutkimukseen kirjepostitse.

Otosta täydennettiin lokakuussa poimimalla satunnaisotannalla 600 verrokkiryhmän jäsentä. Täydennysotoksesta poistettiin turvakieltoasiakkaat, kuolleet ja puhelinnumerottomat. Jäljelle jääneistä 558 henkilöstä 500:lle satunnaisesti valitulle henkilölle lähetettiin kutsu tutkimukseen kirjepostitse.

Varsinaiset puhelinhaastattelut suoritettiin loka-joulukuussa 2018. Ennen soittokierrosten aloittamista kokonaisotoksesta karsittiin vielä henkilöt, joiden kutsukirje oli palautunut Kelaan tai jotka olivat ilmoittaneet suoraan Kelaan kieltäytyvänsä osallistumasta tutkimukseen. Henkilöitä tavoiteltiin neljällä soittokierroksella. Tavoitelluista 7 049 henkilöstä 23,2 prosenttia vastasi kyselyyn. Kyselytutkimuksen kadon muodostuminen sekä vastausasteet koe- ja verrokkiryhmässä on esitetty taulukossa 1.

Puhelimitse tavoitelluista 6 983 henkilöstä puhelimeen vastasi 3 970 henkilöä. Puhelimeen vastanneista henkilöistä 268 henkilölle ei saatu sovittua sopivaa haastatteluaikaa tiedonkeruujaksolle ja 2 069 henkilöä kieltäytyi haastattelusta kokonaan. Kieltäytyneistä henkilöistä 1 738 tapauksessa ei kirjattu kieltäytymisen syytä. Jäljelle jäävissä tapauksissa kirjattiin seuraavat kieltäytymisen syyt:

- aihe ei kiinnosta (58 henkilöä),
- ajankohta ei sovi tai haastattelu on liian pitkä (19),
- ei osallistu tutkimukseen/tutkimuksiin periaatteellisista syistä (18),
- ongelmia haastattelukielen kanssa (187),
- keskeytys, tiedot pyydetään poistettavaksi (17),
- keskeytys, tietoja ei tarvitse poistaa (6) ja
- muu syy (26).

Taulukko 1. Kadon muodostuminen koe- ja verrokkiryhmässä (henkilölukumäärä).

	Kaikki	Koeryhmä	Verrokkiryhmä
Kohdeväestön satunnaistaminen perustulokokeilussa	175 222	2 000	173 222
Kyselytutkimuksen otos	7 000	2 000	5 000
Kuolleet	49		
Turvakieltoasiakkaat	31		
Ei puhelinnumerotietoa	374		
Kyselytutkimuksen täydennysotos	600		600
Kuolleet	2		2
Turvakieltoasiakkaat	4		4
Ei puhelinnumerotietoa	33		33
Täydennysotoksesta pois jääneet	58		58
Tavoitellut henkilöt yhteensä	7 049	1 874	5 175
Palautunut kutsukirje tai kieltäytyminen ennen soittoa	66		
Puhelimitse tavoitellut henkilöt	6 983	1 856	5 127
Puhelimitse tavoitetut henkilöt	3 970	1 071	2 899
Onnistuneet haastattelut	1 633	586	1 047
Vastausaste: onnistuneet/tavoitellut (%)	23,2	31,3	20,2

Kyselyyn vastanneiden balanssi ja edustavuus koe- ja verrokkiryhmässä

Taulukossa 2 on eritelty koe- ja verrokkiryhmän vastaajien sekä kohdeväestön ominaisuuksia taustamuuttujittain. Tarkasteltujen muuttujien osalta koe- ja verrokkiryhmän välillä havaitaan tilastollisesti merkitsevä ero vastaajien äidinkielessä siten, että koeryhmässä vieraskielisten (ei suomi tai ruotsi) osuus on suurempi kuin verrokkiryhmässä. Koko kohdeväestöön verrattuna vastaajajoukko eroaa tilastollisesti merkitsevästi niin työtulojen, työttömyysetuuksien, ikäjakauman, vieraskielisyyden kuin huollettavien lukumääränkin mukaan. Kyselytutkimukseen vastanneet ovat tutkimuksen kohdeväestöön verrattuna saaneet vuoden aikana enemmän työtuloja ja vähemmän työttömyysturvaetuuksia, he ovat keskimäärin vanhempia ja puhuvat äidinkielenään useammin suomea. Perherakenteen osalta yhden huollettavan lapsen vanhemmat ovat vastaajajoukossa aliedustettuina.

Taulukko 2. Koe- ja verrokkiryhmän ominaisuuksien balanssi kyselyyn vastanneiden osalta sekä vertailu kohdeväestöön.

Taustamuuttuja 2016	Koeryhmä	Verrokkiryhmä	Erotus K-V	p-arvo	Kohdeväestö
Työtulot vuodessa (eur)	2 169 (4 351)*	2 057 (4 427)	111	0,62	1 843 (4 185)
Kelan työttömyysturvaetuudet vuodessa (eur)	7 742 (2 870)	7 894 (2 838)	153	0,30	8 065 (2 906)
Etuuslaji (%): työmarkkinatuki	85,2	83,2	2,0	0,30	84,7
Sukupuoli (%): nainen	47,6	48,2	-0,6	0,81	47,5
Ikä (%):				0,22	
25–34	31,6	28,8	2,8		35,1
35–44	25,4	23,8	1,6		27,1
45–59	43,0	47,5	-4,5		37,8
Puoliso (%)**:	45,2	43,9	1,3	0,62	45,1
Huollettavien lukumäärä (%):				0,16	
0	61,4	62,5	-1,1		57,4
1	13,5	15,9	-2,4		18,1
2	16,7	13,0	3,7		14,1
3 tai enemmän	8,4	8,7	-0,3		10,5
Vieraskielinen (%)	13,3	9,6	3,7	0,02	25,4
N	586	1 047			175 222

*Jatkuvien muuttujien keskihajonta ilmoitettu suluisissa. **Puolisotieto päätelty työttömyysturvarekisteristä.

Kyselyaineiston painottaminen

Tässä raportissa kyselyaineiston tutkimusyksiköille laskettiin painot, joiden avulla pyrittiin korjaamaan vastaukset ja parantamaan vastaajajoukon edustavuutta kohdeväestöön verrattuna valittujen taustamuuttujien suhteen. Erityisesti nuoremmat henkilöt ja vieraskieliset ovat aliedustettuina vastaajajoukossa. Painokertoimien laskemisessa käytettiin apuna vastaustodennäköisyysmallia. Henkilön vastaustodennäköisyys estimoitiiin logit-mallilla. Malliin valittiin otoskehikon sisältämät rekisteripohjaiset sosioekonomiset ja demografiset taustamuuttujat eli sukupuoli, ikäryhmä, aviopuoliso, vieraskielisyys, kokeilua ennen saatu Kelan työttömyysetuus ja maakunta. Taulukossa 3 on esitetty keskeisten taustamuuttujien jakaumat koe- ja verrokkiryhmässä ennen ja jälkeen painoituksen. Osuuksista havaitaan, että aineiston painottaminen korjaa ali-edustettujen ryhmien osuudet aineistossa vastaamaan kohdeväestöä.

Taulukko 3. Koe- ja verrokkiryhmän taustaominaisuudet painokertoimilla korjattuina ja ilman (%).

Taustamuuttuja 2016	Kohdeväestö		Vastaajat		Vastaajat (painotettu)	
	Koe	Verrokki	Koe	Verrokki	Koe	Verrokki
Etuuslaji (%): työmarkkinatuki	87,2	84,6	85,2	83,2	86,9	83,6
Sukupuoli (%): nainen	47,8	47,5	47,6	48,2	48,1	45,6
Ikä (%):						
–34	33,5	35,1	31,6	28,7	33,4	35,8
35–44	27,5	27,1	25,4	23,8	27,3	27,0
45–	39,1	37,7	43,0	47,5	39,3	37,2
Puoliso (%)*:	35,0	34,1	31,6	33,4	33,7	33,6
Vieraskielinen (%)	24,6	25,4	13,3	9,6	23,1	24,6
N	2000	173222	586	1047	586	1047

*Puolisotieto päätelty väestörekisteristä.

Liite 2: Overview

The Finnish basic income experiment

A basic income experiment was conducted in Finland during 2017–2018. In the experiment, 2,000 randomly selected unemployed persons between 25 and 58 years of age received a monthly payment of €560, unconditionally and without means testing. To study the effects of basic income, the treatment group of 2,000 individuals is compared against a control group comprised of 173,000 individuals who were not selected for the experiment.

The Government decided to launch the experiment to better understand how receiving a basic income affects the employment status of the participants. The impact of a basic income on the participants' income and general well-being was also investigated.

The scientific evaluation of the experiment

This report encompasses several subprojects that study the experiment and basic income from different perspectives with a rich set of data sources. First, the employment effect of basic income is evaluated in a register-based statistical analysis. Second, the impact of the experiment on subjective well-being is analysed by examining survey data collected towards the end of the experiment. Third, a qualitative study based on a large number of in-depth interviews with basic income recipients describes the details of everyday life on basic income. Finally, the media coverage of the basic income experiment and the popular opinion on basic income are analysed in two additional studies.

The assessment of the basic income experiment was conducted by Kela together with VATT Institute for Economic Research, University of Turku, University of Helsinki, Labour Institute for Economic Research, the Finnish Association for Mental Health and think tank Tänk.

Basic income experiments around the world

Basic income experiments have been conducted around the world. The first wave of experiments focusing on negative income tax was witnessed in the 1960s and 1970 in the US and Canada, whereas the second and more global wave started in the 2000s. Globally, basic income experiments have taken place either in contexts where basic income presents an alternative way to develop current social security or in contexts

where basic income is seen as a solution to extreme poverty. Results from the various experiments show consistently that basic income does not substantially affect labour supply but increases well-being.

Days in employment increased a few more days in the group that received basic income than in the control group

The employment effect of the experiment was examined in a register-based analysis. During the observation period from November 2017 to October 2018, days in employment increased, on average, about six days more in the group that received basic income than in the control group. However, no significant employment effect was observed during the first year of the experiment. Conditionality in unemployment benefits increased generally in Finland in 2018 (i.e. the activation model). Therefore, the positive employment effect in the second year of the experiment was a joint effect of the basic income experiment and the amendments to the unemployment benefit legislation.

Basic income recipients reported better subjective well-being on several indicators

Subjective well-being was studied with a survey that included questions about social and financial well-being, subjective health, job-search activity and employment, as well as about attitudes towards basic income. The survey was targeted at the 2,000 recipients of a basic income and at a sample of 5,000 persons in the control group, and it was conducted in October–December 2018. The response rate was low, 31% in the treatment group and 20% in the control group, which is not exceptional in survey studies.

The survey results showed significant differences between the groups on key indicators representing different aspects of personal well-being. In general, basic income recipients who responded to the survey assessed their well-being more positively than respondents in the control group.

Basic income recipients experienced less stress and symptoms of depression and better cognitive functioning than the control group. In addition, the financial well-being of basic income recipients was better. They reported to be more often able to pay their bills on time.

Trust and confidence were stronger among basic income recipients. The treatment group reported that they trusted other people and social institutions more than the

control group. Moreover, they had higher confidence in their future possibilities. Basic income recipients also experienced less bureaucracy than the control group.

Life on basic income expresses great diversity

This qualitative study is based on interviews with 81 basic income recipients conducted after the experiment during the first half of 2019. A theory-driven content analysis of this rich material, inspired by Hannah Arendt's three modalities of labour, work and action, showed that recipients gave basic income a variety of partly overlapping meanings. Whether to seek or engage in gainful employment or other activities were highly contingent upon a person's general reflections and positions on, for instance, employment, family, personal economy, health and well-being issues or desires for societal engagement. Often, these reflections were related to the recipients' diverse premises, ranging from generally weak labour market attachment to highly skilled creative sector specialists.

The incentive effects of the experiment were represented in the interviews in a variety of contradictory ways; part of the interviewees portrayed basic income as having affected their labour market behaviour largely, while others described it as having had only marginal effects. Improvements in labour market position often tended to be longer term 'projects' that only became visible towards the end of the experiment or thereafter. Some interviewees also felt that the experiment had provided them with a larger variety of legitimate modes of participation outside of paid labour, such as informal care. Echoing the goals of the experiment related to paid employment, some interviewees framed also activities outside of paid labour in 'working' terms, while an unchanged position during the experiment could be perceived as personal 'failures'. However, accounts of strengthened autonomy through enhanced possibilities of long-term financial planning, lessened stress related to bureaucracy and activation demands, and improved possibilities of doing meaningful things were common regardless of changes in employment.

Economic aspects and personal stories prominent in media coverage

The experiment generated a great deal of interest around the world. Media coverage on the Finnish experiment has been remarkable before, during and after the experiment. The analysis of media coverage examines how international media has framed the issue, and which frame has been the most prominent and why. The data consist of articles published in both Finnish and international newspapers.

By applying the media framing analysis, five different frames were identified: the economic frame, the future frame, the conflict frame, the human interest frame and the

political frame. The most prominent frame in the data is the economic frame. Personal stories were a new and remarkable feature in the media coverage.

Finnish popular opinion on basic income

Attitudes towards basic income were measured in a population survey. In the survey, 46% of the respondents agreed or somewhat agreed with the statement that a basic income should be introduced as a permanent part of the Finnish social security system. Difficulties to make ends meet and insecurity in the labour market were related to stronger support of basic income. Supporters of political parties that promote basic income seem to report higher levels of financial difficulties and insecurity in the labour market compared to the supporters of other parties.

